

T.C
ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

M. 1903 (H. 1321) TARİHLİ SÂLNÂME'YE GÖRE CEZÂYİR-İ
BAHR-İ SEFÎD VİLÂYETİ

FATİH ÖZÇELİK

BOLU 2007

T.C
ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
YAKINÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI

M. 1903 (H. 1321) TARİHLİ SÂLNÂME'YE GÖRE CEZÂYİR-İ
BAHR-İ SEFÎD VİLÂYETİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Fatih ÖZÇELİK

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Ayşe KAYAPINAR

BOLU
2007

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,

Fatih ÖZÇELİK’e ait ‘‘M.1903(H.1321) Tarihli Sâlname’ye göre Cezâyir-i Bahr-i Sefid Vilâyeti’’ adlı tez, jürimiz tarafından, Tarih Anabilim Dalı Yakınçağ Tarih Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir. 19/10/2007

Üye : Prof. Dr. Yasemin DEMİRCAN

Üye : Doç. Dr. Mustafa GENCER

Üye (Tez Danışmanı) : Yrd. Doç. Dr. Ayşe KAYAPINAR

Prof. Dr. Uğur Eser
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ÖZET

M. 1903 (H. 1321) TARİHLİ SÂLNÂME'YE GÖRE CEZÂYİR-İ BAHR-İ SEFİD VİLÂYETİ

Yüksek Lisans Tezi

Tarih Anabilim Dalı

Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Ayşe KAYAPINAR

Eylül 2007, 300 Sayfa

“M. 1903 (H. 1321) Tarihli Sâlnâme'ye Göre Cezâyir-i Bahr-i Sefid Vilâyeti” adlı yüksek lisans tezimiz vilâyetin son sâlnâmesi özelliğine sahip olan M. 1903 (H. 1321) tarihli Cezâyir-i Bahr-i Sefid Sâlnâmesi'nin transkripsiyonundan ve bu sâlnâmeye dayanarak adı geçen vilâyetin idari, ekonomik, demografik, sosyal ve kültürel açıdan değerlendirilmesinden ibarettir. Söz konusu sâlnâmedeki bilgiler Cezâyir-i Bahr-i Sefid Vilâyeti ile ilgili pek çok konuyu aydınlatmaya yardımcı olmaktadır.

Yüksek lisans tezimiz altı bölümden meydana gelmektedir. Birinci bölüm sâlnâmeler ve Cezâyir-i Bahr-i Sefid Sâlnâmeleri hakkında bilgi, ikinci bölüm coğrafi konum ve Ege Adalarında Türk egemenliğinin kurulması, üçüncü bölüm 1903 tarihli Cezâyir-i Bahr-i Sefid Vilâyeti'nin idari yapısı, dördüncü bölüm Cezâyir-i Bahr-i Sefid Vilâyeti'nin ekonomik durumu, beşinci bölüm 1903 tarihli Cezâyir-i Bahr-i Sefid Sâlnâmesi'ne göre Cezâyir-i Bahr-i Sefid Vilâyeti'nin demografik, sosyal ve kültürel özelliklerinden meydana gelmektedir. Altıncı bölümde ise M. 1903 (H. 1321) tarihli Cezâyir-i Bahr-i Sefid Sâlnâmesi'nin transkripsiyonuna yer verilmektedir.

M. 1903 (H. 1321) tarihli Cezâyir-i Bahr-i Sefid Sâlnâmesi'nde vilâyetin öneminden dolayı Osmanlı Devleti'nin vilâyetin idaresine tecrübeli ve iyi yetişmiş Müslüman yöneticileri atadığı görülmektedir. Bununla birlikte gayrimüslimlerin de yönetimde görev aldıkları ve Osmanlı idaresinin hoşgörüsü altında yaşadıkları

anlaşılmaktadır. Ayrıca vilâyette Tanzimat ve Meşrutiyet dönemlerinin yeniliklerinin uygulandığı da müşahade edilmektedir.

Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Vilâyeti'ni oluşturan adaların büyük bölümünün tarıma elverişli olmamasından dolayı vilâyet halkı, tarım haricinde çeşitli geçim kaynaklarına yönelmiştir. Fetihten sonra Ege Adalarının Türkleşmesi amacıyla Anadolu'dan göçler yaptırılmışsa da Adalardaki Rumlar genelde nüfus ekseriyetini korumuştur.

Anahtar Kelimeler : Sâlnâme, Osmanlı Devleti, Vilâyet, Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Vilâyeti, Ege Adaları.

ABSTRACT
ACCORDING TO M. 1903 (H. 1321) YEAR'S SÂLNÂME TO THE
PROVINCE OF CEZÂYIR-I BAHR-I SEFÎD

Fatih ÖZÇELİK

Master Thesis

Department of History

Modern History

Supervisor: Assist. Prof. Dr. Ayşe KAYAPINAR

September 2007, 300 pp.

My master thesis named “According to M. 1903 (H. 1321) Year’s Sâlnâme to the Province of Cezâyir-i Bahr-i Sefîd” consists of the transcription of the last yearbook of Cezâyir-i Bahr-i Sefîd dating C. 1903 (H. 1321) and the assessment of the province’s economic, social, demographic and cultural strucure. The datum in the Sâlnâme(yearbook) at the issue reveals many of the subjects related to the province of Cezâyir-i Bahr-i Sefîd.

My master thesis makes up six parts. The first part gives information about yearbooks and Sâlnâmes of Cezâyir-i Bahr-i Sefîd. Second part consists of the geographical position of the province and the establishment of the Turk's sovereignty on the Aegean Islands. Third part comprises the administrative structure of Cezâyir-i Bahr-i Sefîd in 1903. The fourth part studies economic condition of the Province of Cezâyir-i Bahr-i Sefîd. The fifth part examines the demographic, social, cultural structure of Cezâyir-i Bahr-i Sefîd according to Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâme (yearbook) dating C. 1903. In the sixth part the transcription of Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâme (yearbook) is given.

It is seen that the Ottoman gouvernement had appointed to the province administration the super administrators, who were experienced and well-educated Muslims, because of its importance. Yet, it is seen that non-muslims took office and survived under the Ottoman administration's tolerance. It is also observed that the

Ottomans carried out the measures determined by the Tanzimat (Reforms) and Meşrutiyet (Constitutional) Periods.

As most of the islands consisting the Province of Cezâyir-i Bahr-i Sefîd were not suitable for agriculture, the people engaged in various daily breads. Although there were migrated from Anatolia after the Conquest, the Greek were generally more in the demographical structure.

Key Words: Sâlnâme (yearbook), Province, Ottoman State, Cezâyir-i Bahri Sefîd, Aegean Islands

Kızım Eylül Berin'e

TEŞEKKÜR

“M. 1903 (H. 1321) Tarihli Sâlnâme-yi Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Vilâyeti” adlı tez çalışmamın her safhasında yardımlarını esirgemeyen ve yönlendiren hocam ve tez danışmanım Sayın Ayşe Kayapınar’a, coğrafya bilgisi ve Yunanca yer ve kişi adlarının okunmasındaki yardımlarından dolayı Sayın Levent Kayapınar’a, zengin kütüphanesini kullanmama izin veren gazeteci yazar Nezih Uzel’e, çalışmanın hazırlanması ve düzenlenmesi konusunda yardımlarını esirgemeyen eşim Elif Ünal Özçelik’e,engin bilgisayar bilgileriyle teknik konularda yardımda bulunan Ömer Faruk Özçelik’e, Hakan Kartal’a ve Emrah Karaçöl’e, çalışmam sırasında sağladığı kolaylıklar için Milli Kütüphane’nin güler yüzlü çalışanı ve kütüphaneciliği gerçekten severek yapan Sibel Erozan’a sonsuz teşekkürler ediyorum.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	v
İTHAF.....	vii
TEŞEKKÜR.....	viii
İÇİNDEKİLER.....	ix
KISALTMALAR.....	xii
TABLolar.....	xiii
GİRİŞ.....	1

I. BÖLÜM SÂLNÂMELER

1. SÂLNÂMELER HAKKINDA GENEL BİLGİ.....	10
1.1. Sâlnâme Kelimesinin Anlamı.....	10
1.2. Sâlnâme Çeşitleri.....	11
1.2.1. Devlet Sâlnâmeleri.....	11
1.2.2. Vilâyet Sâlnâmeleri.....	12
1.2.3. Resmi Kurum ve Kuruluşlara Ait Sâlnâmeler.....	13
1.2.4. Özel Konulu veya / Kişi ve Kuruluşlara Ait Sâlnâmeler.....	14
2. CEZÂYİR-İ BAHR-İ SEFÎD SÂLNÂMELERİ.....	15

II. BÖLÜM COĞRAFİ KONUM VE TARİHSEL GELİŞİM

1. COĞRAFİ KONUM.....	17
2. TARİHSEL GELİŞİM.....	19
2.1. EGE ADALARINDA İLK TÜRK EGEMENLİĞİ.....	19

2.1.1. Çaka Bey'in Faaliyetleri.....	19
2. 1. 2. Menteşe Beyliği ve Ege Adaları.....	20
2. 1. 3. Aydınogulları ve Ege Adaları.....	21
2.2. ADALARDA OSMANLI EGEMENLİĞİ.....	22

III. BÖLÜM

CEZÂYİR-İ BAHR-İ SEFÎD VİLÂYETİ'NİN İDARİ YAPISI

1. ADALARIN, FETHİNDEN XIX. YÜZYILA KADAR OLAN İDARİ YAPISI.....	30
2. XIX. YÜZYILDA CEZÂYİR-İ BAHR-İ SEFÎD VİLÂYETİNİN İDARİ YAPISINDA MEYDANA GELEN DEĞİŞİKLİKLER.....	32
2.1. 1852 Fermanı.....	34
2.2. 1864 ve 1867 Vilâyet Nizamnameleri.....	35
2.3. 1877 Değişiklikleri.....	37
3. M. 1903 (H. 1321) TARİHLİ CEZÂYİR-İ BAHR-İ SEFÎD SÂLNÂMESİNE GÖRE VİLÂYETİN GENEL İDARİ BİRİMLERİ.....	39
3.1. VİLÂYET ERKÂNI VE MEMURLAR.....	39
3.2. MECLİSLER.....	40
3.2.1. Meclis-i İdare-i Vilâyet.....	40
3.2.2. Maarif Meclisi.....	41
3.3. KOMİSYONLAR.....	42
3.3.1. Tahsilât Komisyonu.....	42
3.3.2. Tarik(Yol) ve Maâbir(Geçit) Komisyonu.....	42
3.3.3. Muhacirun Komisyonu.....	43

IV. BÖLÜM

CEZÂYİR-İ BAHR-İ SEFÎD VİLÂYETİNİN EKONOMİK DURUMU

1. TARIM.....	45

2. HAYVANCILIK.....	49
3. TİCARET.....	52
4. SANAYİ.....	55

V. BÖLÜM

M. 1903 (H. 1321) TARİHLİ CEZÂYİR-İ BAHR-İ SEFÎD SÂLNÂMESİNE GÖRE CEZÂYİR-İ BAHR-İ SEFÎD VİLÂYETİ'NİN DEMOGRAFİK, SOSYAL VE KÜLTÜREL ÖZELLİKLERİ

1. NÜFUS.....	57
2. EĞİTİM.....	63
3. ULAŞIM.....	70
4. SAĞLIK.....	73
4.1. Sağlık Hizmetleri.....	73
4.2. Karantina Daireleri.....	75

VI. BÖLÜM

M. 1903 (H. 1321) TARİHLİ CEZÂYİR-İ BAHR-İ SEFÎD SÂLNÂMESİNİN TRANSKRİPSİYONU.....

SONUÇ.....	288
KAYNAKÇA.....	291
HARİTALAR.....	300

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı Geçen Eser
a.g.l.	: Adı Geçen Lugat
a.g.m.	: Adı Geçen Makale
a.g.t.	: Adı Geçen Tez
bkz.	: Bakınız
c.	: Cilt
çev.	: Çeviren
ed.	: Editör
gös. yer.	: Gösterilen Yer
H.	: Hicrî
IRCICA	: İslam Tarih, Sanat ve Kültürü Araştırma Merkezi
M.	: Miladî
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
MEBİA.	: Milli Eğitim Bakanlığı İslam Ansiklopedisi
R.	: Rumî
s.	: Sayfa
SAEMK	: Stratejik Araştırma ve Etüdler Milli Komitesi
TDK	: Türk Dil Kurumu
TDVİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
TTK	: Türk Tarih Kurumu
Yay. haz.	: Yayına Hazırlayan

TABLolar

Tablo I: Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmeleri	15
Tablo II: M. 1870 (H. 1287) tarihli Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesine Göre Vilâyetin Sancakları ve Kazaları.....	36
Tablo III: M.1903 (H. 1321) Tarihli Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesine Göre Vilâyetin Sancakları ve Kazaları.....	38
Tablo IV: 1893 – 1895 – 1897 – 1906 Yıllarında Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Vilâyetinin Nüfusu.....	62
Tablo V: Rodos Mekteb-i İdadi-i Mülkiyenin Öğretim Kadrosu ve Okutulan Dersler.....	66
Tablo VI: Midilli Mekteb-i İdadi-i Mülkiyenin Öğretim Kadrosu ve Okutulan Dersler.....	68

GİRİŞ

Ege Denizi, Akdeniz'in Balkan Yarımadası ile Anadolu'nun batı kıyılarını kapsayan bölümü olup üzerine serpilmiş irili ufaklı adalar tarih boyunca birçok devletin ve imparatorluğun egemenliğine girmiştir. Bunlar, Atina Prensliği, Roma İmparatorluğu, Bizans İmparatorluğu, Venedik Cumhuriyeti ve Osmanlı Devleti'dir. Türklerin Ege Adaları ile ilgilenmeleri 1071 yılında Malazgirt Meydan Muharebesi zaferinin hemen sonrasına rastlar. Türkler kısa sürede Ege ve Akdeniz sahillerine ulaşmayı başardılar ve denizlerle alakalı politikalar takip etmeye başladılar. Osmanlılar ise, Anadolu'nun tamamında siyasi birliklerini kurmalarından önce Ege Adalarıyla ilgilenerek Anadolu kıyılarına yakın olan adaların fethini gerçekleştirmişlerdir. Sistemli bir fetih hareketine girişen Osmanlılar XVI. yüzyılda hemen hemen tüm Ege Adaları'nın fethini tamamlamışlardır.

Kuruluşu esnasında bir kara devleti olma özelliğine sahip Osmanlı Devleti Güney Marmara kıyılarında hüküm süren Karesioğulları'nı ilhak ederek ve onların mütevazî donanmasını ele geçirerek denizcilikle tanışmış ve bundan sonra da denizlerle ilgili politikalar üretmeye başlamıştır. Denizlere yönelik yoğun politika ise Fatih Sultan Mehmet devrine rastlamaktadır. Bu devirde Midilli, İmroz, Bozcaada ve Limni Osmanlı topraklarına katılmıştır. II. Bayezıt döneminde yapılan bir deniz seferiyle 1499–1501 yılları arasında Venedik'e ait İnebahtı, Modon ve Koron alınmıştır. Kanuni Sultan Süleyman'ın da Ege'nin kilidi konumunda olan Rodos Adasını fethetmesiyle denizlere yönelik bu politika yeni bir idari teşkilatlanmayı da beraberinde getirmiştir. Bu idari teşkilatlanma, ilk olarak “Kapudan Paşa Eyâleti” daha sonrada “Cezâyir-i Bahr-i Sefid” adını almıştır.

Eyâlet kurulduğunda oldukça geniş bir idari yapılanması vardı. Çünkü bu eyâlet hem Kuzey Afrika'yı hem de Ege Adaları'nın idaresini içine alıyordu. Daha sonrasında ise eyâletin sınırlarının küçültüldüğünü, Kuzey Afrika'nın eyâlet sınırlarından çıkarıldığını ve eyâletin sadece Ege Adaları'nı kapsadığını görmekteyiz.

Eyâletin ilk merkezi Gelibolu olmuştur. Zaman zaman eyâletin merkezi değişmekle birlikte Gelibolu, XIX. yüzyıla kadar bu özelliğini korumuştur. Tanzimat'ın ilanından sonra eyâletin idari yapısında önemli değişiklikler yapılmıştır.

Osmanlılar tarafından fethedilmesinden sonra bazı adalara iskan amaçlı Anadolu'dan göçler yaptırılmıştır. Adalara yerleştirilen Türklere toprak dağıtmak, askerlikten ve vergiden muaf tutmak gibi bir takım sosyal ve mali imkânlar tanınmıştır. Ayrıca adalarda yaşayan gayrimüslim halkın din ve vicdan özgürlüğü güvence altına alınarak Osmanlı istimâlet politikası uygulanmıştır. Dört yüz yılı aşan Osmanlı idaresinin hoşgörüsü altında imparatorluğun pek çok yerinde olduğu gibi adalarda da gayrimüslimler ve Müslümanlar barış içerisinde yaşamışlardır.

Ege Adaları'nı tez konusu olarak belirmememizi sağlayan bazı faktörler vardır. Ege Adaları'nın bazıları tarihi ve hukuki aidiyet problemi ile karşı karşıyadır. Zira Ege Denizi üzerine yer alan irili ufaklı adaların durumu, Türkiye Cumhuriyeti ile Yunanistan arasında hala önemli bir siyasi sorun teşkil etmektedir. Taraflar genelde haklılık tezlerini tarihi sürecin açıklanmasında aramaktadırlar. Buna karşılık son zamanlarda bir artış gözlemlenmekle birlikte Ege Adaları konusunda henüz yeterli ölçüde bilimsel çalışmaların yapılmamış olması dikkat çekmektedir. Cezâyir-i Bahr-i Sefîd üzerine yapılan tez çalışmaları da oldukça sınırlı sayıdadır.

Yakınçağ'da vilâyet hakkında tez yapan araştırmacılardan birisi, Şengül Ayoğuz'dur. "Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Vilâyeti" adlı yüksek lisans tezinde Ayoğuz, M. 1885 (H. 1303) tarihli Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesini temel almıştır.¹ Ayoğuz, daha sonra doktora tezinde "XX. Yüzyılın Başlarında Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Vilâyeti" adı ile konu üzerinde çalışmasını sürdürmüştür. Bu doktora tezi XX. yüzyılın özelliği dolayısıyla daha çok siyasi gelişmelere önem vermekte ve Lozan'a kadar olan süreçte Ege Adaları konusunu ele almaktadır.² Ege Adaları ile ilgili çalışan diğer bir araştırmacı Ali Fuat Örenç, "Yakın dönem Tarihimizde Rodos ve

¹ Şengül Ayoğuz, "Cezâyir- i Bahr-i Sefid Vilâyeti", (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, 1989).

² Şengül Mete, "XX. Yüzyılın Başlarında Cezâyir- i Bahr-i Sefid Vilâyeti", (Basılmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, 1996).

Oniki Ada” adıyla doktora tezi hazırlamıştır. Örenç, bizlere Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Vilâyeti’nin son merkezi olma özelliğine sahip Rodos’un ekonomik, idari ve sosyal yapısını incelemektedir.³ Ali Fuat Örenç gibi Sabri Can Sannav da vilâyetin bir adasını seçerek yüksek lisans tezi hazırlamıştır. “Yakın Dönem Tarihimizde Sakız Adası (1821 – 1923)” adlı yüksek lisans tezinde Sannav, Sakız İsyanı ve Sakız Adası’nın idari yapısı üzerinde durmaktadır. Bir yüksek lisans tezi hazırlayan Sannav, arşiv vesikalarından geniş ölçüde yararlanmıştır.⁴ Yukarıda zikrettiğimiz bu tez çalışmalarının hepsinin başlıca özelliği, Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Vilâyetiyle ilgili pekçok konuda bilgi veren sâlnâmelerden tarihi kaynak olarak istifade edilmek suretiyle hazırlanmış olmalarından ileri gelmektedir.

Türkiye’de Ege Adaları konusunda yapılan ilk doktora tezi, Yasemin Demircan’a aittir. “Tahrir Defterlerine Göre Boğazönü Adaları (XV. ve XVII. Yüzyıllar)” başlığını taşıyan tezde Demircan, başta Limni, Gökçeada ve Bozcaada olmak üzere Çanakkale Boğazı’nın güvenliğinde önemli yer tutan adaların Osmanlı hâkimiyetine geçmelerini ve bu dönemdeki gelişimini incelemiştir. Bu tez Osmanlı kaynaklarına dayalı olarak Türkiye’de Ege Adaları konusunda yapılan çalışmalara öncülük etmiştir.⁵ Ayrıca XVI. yüzyıldaki Midilli ve Rodos’a dair iki önemli tez çalışması daha vardır. Ancak çalışılan yüz yıl dolayısıyla sâlnâmelerden değil de tahrir ve mühimme defterlerinden yararlanılmıştır. Bu tezlerden ilki, Ayhan Afşin Ünal’ın hazırladığı “XVI. yüzyılda Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Eyâleti’nde Midilli Sancağı” adlı doktora tezidir. Bu çalışma büyük ölçüde tapu-tahrir ve mühimme defterlerinden hareketle hazırlanmıştır. Bu doktora çalışmasında Ünal, XVI. yüzyılda kurulan Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Eyâleti’nin önemli bir sancağı olan Midilli’nin idari yapılanması ve idari birimleri hakkında önemli ve değerli bilgiler vermektedir.⁶ Diğer çalışma, “XVI. yüzyılda Rodos Adası ve Akdeniz’deki Önemi” adındaki

³ **Ali Fuat Örenç**, “Yakın dönem Tarihimizde Rodos ve Oniki Ada” (Basılmış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı, 2001).

⁴ **Sabri Can Sannav**, “Yakın Dönem Tarihimizde Sakız Adası (1821 – 1923)”, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yakınçağ Tarihi Ana Bilim Dalı, 1995).

⁵ **Yasemin Demircan**, “Tahrir Defterlerine Göre Boğazönü Adaları (XV. ve XVII. Yüzyıllar) (Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yeniçağ Tarihi Bilim Dalı, 1992).

⁶ **Ayhan Afşin Ünal**, “XVI. Yüzyılda Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Eyaletin’de Midilli Sancağı”, (Basılmamış Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2002).

yüksek lisans tezi Savaş Songur tarafından hazırlanmıştır. Bu çalışmada Rodos Adasının Kanuni Sultan Süleyman tarafından fethinden hemen sonra adada yapılan idari, mali ve sosyal çalışmalar üzerinde durulmaktadır. Tezin kaynağını bölgeye ait tahrir defterleri oluşturmaktadır.⁷

Yüksek lisans tezimizi hazırlarken, Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Vilâyeti ve vilâyeti oluşturan adalar hakkındaki araştırma ve inceleme eserlerini de tespit etmeye çalıştık. Cevdet Küçük'ün editörlüğünde hazırlanan “Türk Hâkimiyetinde Ege Adaları'nın Yönetimi” adlı kitap oldukça dikkat çekicidir. Bu eser, birçok orijinal arşiv malzemesinin tespit edilip gözden geçirilmesiyle ortaya çıkmıştır. Ege Adaları'nın Osmanlı egemenliğindeki yönetim aşamaları dikkate alınarak dört ana bölüm halinde planlanmıştır. Birinci bölümde adaların fethinden itibaren adalarda uygulanan eyâlet sisteminin tarihi seyri ve bölgeye has ekonomik uygulamalar ve bununla bağlantılı sosyal yapı; ikinci bölümde fetih sonrası Ege'de ilk defa bir egemenlik paylaşımına neden olan Yunan bağımsızlığı ve bunun adalara etkisi; üçüncü bölümde “Tanzimat Fermanı” sürecinde eyâlet yönetiminde ön görülen yeniliklerin adalarda uygulanışı ve bu dönemin kurumları ele alınmıştır. Son bölüm ise adaların işgali sonrası gelişmelere ayrılmıştır.⁸ Bu eser Ege Adaları'na dair yapılan tez çalışmalarında araştırmacıları yönlendirecek bir el kitabı özelliğine sahiptir ve Stratejik Araştırma ve Etütler Milli Komitesi tarafından yayınlanmıştır.

Aynı kurum tarafından basılan “Ege Adaları'nın İdarî, Malî ve Sosyal Yapısı” adlı kitap, İdris Bostan'ın editörlüğünde hazırlanmış olup alanında uzman isimlerin çalışmalarına yer verilmiştir. Feridun Emecen'in iki makalesi bu kitapta yer almaktadır. Birincisi “XV. – XIX. Yüzyıllarda Ege Adaları'nda Osmanlı İdari Teşkilatı” adlı makalesidir. Bu makalede Osmanlı Ege Adaları'nda Osmanlı idari

⁷ Savaş Songur, “XVI. Yüzyılda Rodos Adası ve Akdeniz'deki Önemi”, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Tarihi Anabilimdalı, Yeniçağ Tarihi Bilim Dalı, 1999).

⁸ *Türk Hâkimiyetinde Ege Adaları'nın Yönetimi*, ed. Cevdet Küçük, Ankara: SAEMK Yayınları, 2002.

düzenlemeleri ve adaların yönetimleri ve yerel temsilcilerine değinilmiştir.⁹ “Osmanlı Klasik Dönemi’nde Ege Adaları’nın Malî Yapısı ve Vergi Sistemi” adlı ikinci makalesinde de Emecen, adaların mali kapasitelerini, ekonomik faaliyetlerini ve vergi kaynaklarını incelemiştir.¹⁰ Yukarıdaki satırlarda doktora çalışmasından bahsettiğimiz Ali Fuat Örenç’in kitapta “Ege Adaları’nda İdari Yapı (1830 – 1923)” adlı makalesi yer almaktadır. Örenç bu makalesinde, Tanzimat ve Meşrutiyet süreçlerinde adalardaki idari uygulamalar hakkında bilgiler vermekte ve İtalyan ve Yunan İşgalleri sonrası adalarda yaşanan idari sorunlar ve alınan tedbirler üzerinde durmaktadır.¹¹ Vahdettin Engin’in “Ege Adaları’nda Tanzimat Dönemi ve Sonrası Mali Uygulamaları (1839 – 1923)” adlı makalesinde Tanzimat ve II. Meşrutiyet dönemindeki mali uygulamaların yanında mali muafiyetleri ele almaktadır.¹² Kitaptaki diğer iki makalede Ömer İşbilir ve İlhan Şahin’e aittir. Ömer İşbilir, “Ege Adaları’nda Osmanlı Vakıfları” adlı makalesinde vakıf eserleri, vakıfların kimlere ait olduğu ve gelirleri tetkik etmektedir.¹³ İlhan Şahin ise, “Osmanlı Dönemi’nde Ege Adaları’nda Nüfus ve Nüfus Hareketleri” adlı makalesinde adaların fethinden ve kaybedilmesine kadar geçen süreçteki demografik yapısını ve nüfusun değişiminde rol oynayan etkenleri incelemiştir.¹⁴

Bir başka kayda değer çalışma da Yasemin Demircan’ın “Ege Adaları’nda Osmanlı Hâkimiyeti” adlı makalesidir. Bu makaleden Osmanlı Devleti’nin Ege Adaları’na yönelik fetih öncesi ve fetih sonrası takip ettiği politikalara dair önemli fikirler edindik. Demircan’ın makalesi, “Ege Adaları’nın Türklerin idaresine girmesi” ve “Ege Adaları’nda Osmanlı İdari Teşkilatı” diye iki bölümden

⁹ **Feridun Emecen**, “XV – XIX. Yüzyıllarda Ege Adaları’nda Osmanlı İdari Teşkilatı””, *Ege Adaları’nın İdarî, Malî ve Sosyal Yapısı*, ed. İdris Bostan, Ankara: SAEMK Yayınları, 2003, s. 7 – 31.

¹⁰ **Feridun Emecen**, “Osmanlı Klasik Döneminde Ege Adaları’nın Malî Yapısı ve Vergi Sistemi”, *Ege Adaları’nın İdarî, Malî ve Sosyal Yapısı*, ed. İdris Bostan, Ankara: SAEMK Yayınları, 2003, s. 57 – 90.

¹¹ **Ali Fuat Örenç**, “Ege Adaları’nda İdari Yapı”, *Ege Adaları’nın İdarî, Malî ve Sosyal Yapısı*, ed. İdris Bostan, Ankara: SAEMK Yayınları, 2003, s. 32 – 56.

¹² **Vahdettin Engin**, “Ege Adalar’ında Tanzimat Dönemi ve Sonrası Mali Uygulamaları (1839 - 1923)” *Ege Adaları’nın İdarî, Malî ve Sosyal Yapısı*, ed. İdris Bostan, Ankara: SAEMK Yayınları, 2003, 91 – 114.

¹³ **Ömer İşbilir**, “Ege Adaları’nda Osmanlı Vakıfları” *Ege Adaları’nın İdarî, Malî ve Sosyal Yapısı*, ed. İdris Bostan, Ankara: SAEMK Yayınları, 2003, 115 – 134.

¹⁴ **İlhan Şahin**, “Osmanlı Döneminde Ege Adaları’nda Nüfus ve Nüfus Hareketleri”, *Ege Adaları’nın İdarî, Malî ve Sosyal Yapısı*, ed. İdris Bostan, Ankara: SAEMK Yayınları, 2003, s. 135 – 151.

oluşmaktadır. Birinci bölümde İzmir’de bir beylik kuran Çaka Bey’in faaliyetlerinden başlayıp adaların Osmanlı tarafından fethedilmesine ve adaların kaybedilişine kadar olan siyasi sürecin tarihsel gelişimi incelenmiştir. Demircan, ikinci bölümde de fetihten sonra Osmanlı idare sisteminin Ege Adaları’na tatbiki konusunu ele almaktadır.¹⁵

Tanzimat Devri’nde yapılan Osmanlı idare sistemindeki değişiklikleri ve Tanzimat Devri Osmanlı taşrasını tam anlamıyla kavrayabilmemiz ve transkripsiyonunu yaptığımız sâlnâmedeki bilgilerle kaynaştırıp tezimizde kullanmamız açısından iki eserin büyük faydası olmuştur. Birincisi İlber Ortaylı’ya ait olan “Tanzimat Devri’nde Osmanlı Mahalli İdareleri (1840-1880)”¹⁶; ikincisi ise, “Tanzimat Döneminde Anadolu Kentleri’nin Sosyal ve Ekonomik Yapısı” adıyla yayımlanan Musa Çadircı’nın kaleme aldığı eserdir.¹⁷

Ege Adaları’nı tez konusu olarak seçilmesinin nedenini yukarıdaki satırlarda sıralandığı gibi; dönem olarak da XX. yüzyıl başlarının tercih sebebi ise, yüzyıllarca Osmanlı egemenliğinde kalmış Ege Adaları’nın trajik olarak elden çıkmasının bu dönemin akabinde olmasıyla açıklanabilir. İtalya’nın emperyalist amaçlarla Trablusgarb’a ve Bingazi’ye asker çıkarması üzerine bulunduğu bölgeye gidip yerel halkı örgütleyen aralarında Mustafa Kemal’in de bulunduğu Osmanlı subaylarının direnişi, İtalyanların içeriye sokulmalarını engelliyordu. İtalyanlar Osmanlı Devleti’ni Trablusgarb’ı terke mecbur etmek amacıyla Rodos ve Oniki Ada’yı işgal ettiler(17 Mayıs1912). Uşi Antlaşması’nda (15 Ekim 1912) İtalyanlar adaları geri vermeyi kabul etseler de Balkan Savaşları’nın (1912 – 1913) başlaması üzerine geri verme işlemi gerçekleşemediği gibi İtalyan işgalinde olmayan adalar da Yunan Donanması’nın işgaline uğramıştır. Böylece Cezâyir-i Bahr-i Sefid Vilâyeti’ni oluşturan adaların büyük bölümü kaybedilmiştir. Dolayısıyla bu yüksek

¹⁵**Yasemin Demircan**, “Ege Adalarında Osmanlı Hakimiyeti”, *Türkler*, c. 9, s. 363-372.

¹⁶**İlber Ortaylı**, *Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahalli İdareleri (1840-1880)*, Ankara: T.T.K. Yayınları, 2000.

¹⁷**Musa Çadircı**, *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentleri’nin Sosyal ve Ekonomik Yapısı*, Ankara: T.T.K. Yayınları, 1997.

lisans tez çalışmamızda yüzyıllardır Türk idaresinde kalan adaların elden çıkmadan önceki idari, mali ve sosyal yapısını ana hatlarıyla belirlemeyi amaçladık.

Transkripsiyonunu yaptığımız M. 1903 (H. 1321) tarihli Cezâyir-i Bahr-i Sefid Sâlnâmesi, vilâyetin son sâlnâmesi olup matbu aslı Ankara Milli Kütüphanede 1960 – SA – 129 numara ile kayıtlıdır. Sâlnâme, Rodos Vilâyet Matbaası'nda basılmıştır. Sâlnâmenin dış boyutu 20 × 14 cm., iç boyutu ise 16.5 × 10 cm olup 274 sayfadan oluşmaktadır. Sâlnâmenin birincisi sayfası iç kapaktan itibaren başlamaktadır. İkinci sayfasında mukaddime bölümü bulunmakta, üçüncü sayfasında ise sâlnâmenin Sultan II. Abdülhamit'in yardımlarıyla ve izinleriyle hazırlandığı söylenmektedir. Dört ve on beşinci sayfalar arasında takvim bulunmaktadır. On altıncı ve on dokuzuncu sayfalar arasında ise hicri, şemsi ve mali takvimler hakkında bilgiler verilmektedir. Yirmi ve yirmi beşinci sayfalar arasında “Vaka-yı Meşhure” adıyla hicretten önceki ve sonrasındaki önemli olayların oluş tarihleri kronolojik olarak verilmektedir. Yirmi altı ve otuz birinci sayfalar arasında da ilk dört halifenin ve Abbasi ve Emevi halifelerinin halifelik yılları ve hilafet merkezi olmuş şehirler hakkında bilgiler verilmektedir. Otuz ikinci ve elli altıncı sayfalar arasında da Osmanlı padişahları, Osmanlı Devleti'ne başkentlik eden şehirler, sivil ve askeri rütbelere, Osmanlı Devleti'nin devlete ve millete hizmeti geçenlere verdiği nişanlar ve bu nişanların özellikleri hakkında açıklayıcı ve bir o kadar da önemli bilgiler verilmektedir.

M. 1903 tarihinde görev yapan vilâyet valilerinin ve merkezdeki üst düzey devlet adamlarının isimleri, elli yedinci ve altmış yedinci sayfalar arasında, görevleri, rütbeleri, devlete ve millete yararlıkları sonucu kendilerine verilen madalyaları ve nişanları hakkında bilgiler verilmektedir. Altmış dokuzuncu sayfada da M. 1903 tarihinde on yedi merkezde görev yapan Osmanlı elçilerinin görev yerleri ve rütbeleri bildirilmektedir. Altmış dokuz ve iki yüz yetmiş dördüncü sayfalar ise Cezâyir-i Bahr-i Sefid Vilâyeti'ne ayrılmıştır. M. 1903 tarihinde Cezâyir-i Bahr-i Sefid Vilâyeti'nde görev yapan memurların görevleri ve görev yerleri, rütbeleri, eğer varsa madalyaları ve nişanları hakkında bilgi sâlnâmenin altmış dokuzuncu ve yüz seksen ikinci sayfaları arasında verilmektedir. Bu bilgiler ışığında Osmanlı Devleti'nin taşra

idaresi hakkında önemli fikirler edinilebilmektedir. Sâlnâmenin yüz seksen üçüncü ve iki yüz yetmiş dördüncü sayfalarında ise Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Vilâyeti'nin iklimi, maden ve kaplıcaları, ormanları, geçim kaynakları ve ekonomisi, demografik ve kültürel özellikleri hakkında oldukça değerli bilgiler verilmektedir.

“M. 1903 (H. 1321) Tarihli Sâlnâme'ye Göre Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Vilâyeti” adlı tez çalışmamız altı bölümden meydana gelmektedir. Birinci bölümde sâlnâme kelimesinin ne anlama geldiği ve sâlnâme çeşitleri hakkında bilgi verildikten sonra 1870'ten 1903'e kadar çıkartılan Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmelerinin nerede ve ne zaman basıldıkları, kaç sayfadan oluştukları ve iç ve dış boyutların ölçüleri hakkında bilgiler verilmiştir.

İkinci bölüm, coğrafi konum ve tarihsel gelişim olmak üzere iki bölümden meydana gelmektedir. Coğrafi konumda Ege Denizi'nin sınırları belirlenmiş olup Ege Adaları'nın hangi isimler altında gruplandırıldığı izah edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca Ege Denizi'nin hem adaları hem de etrafını çevreleyen kıyıların medeniyetlerin doğması bakımından Akdeniz'in diğer bölgelerinden neden daha elverişli olduğu açıklanmaya çalışılmıştır. Tarihsel gelişimde de Osmanlı öncesi Türklerin Ege Adaları'na karşı nasıl bir politik tutum belirledikleri hakkında bilgi verildikten sonra Osmanlı'nın fetih siyaseti hakkında bilgiler verilmiştir.

Üçüncü bölümde Ege Adaları'nın idari yapısı üzerinde durulmuştur. Adaların fethinden XIX. yüzyıla kadar olan idari yapısı ve XIX. yüzyılda Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Vilâyeti'nin idari yapısında meydana gelen değişiklikler hakkında bilgiler verilmiştir. Özellikle üzerinde durduğumuz konu Tanzimat ve Meşrutiyet dönemlerinde genel olarak yapılan idari reformların, hangi amaçlarla yapıldığı ve vilâyete nasıl tatbik edildiğidir. Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Vilâyetindeki idari uygulamaların devletin diğer vilâyetlerinde tatbik ettiklerinden çok da farklı olmadığı görülmüştür.

Dördüncü bölümde Ege Adaları'nın ekonomik hayatı hakkında bilgiler verilmiştir. Bu bölümde vilâyetin tarımı, hayvancılığı, ticareti ve sanayi kuruluşları

incelenmiştir. Beşinci bölümde de demografik özellikler, adalarda eğitim ve eğitim kurumları, sağlık, ulaşım ve haberleşme üzerinde durulmuştur. Altıncı bölüm olan son bölümde ise M. 1903 (H. 1321) tarihli sâlnâmenin Latin alfabesiyle transkripsiyonu yapılmıştır. Kaynağın transkripsiyonu son bölümde vermemizdeki amaç konuyla ilgilenen veya ilgilenebilecek araştırmacıların (Osmanlıca bilmeyen araştırmacıların) dikkatine önemli bir kaynağı sunmaktır. Kaynağın sol üst köşesinde, sayfa numaraları köşeli parantez (örneğin [1]) içerisinde verilmiştir. Okunamayan yerler üç nokta şeklinde (...) belirtilmiştir.

I. BÖLÜM SÂLNÂMELER

1. SÂLNÂMELER HAKKINDA GENEL BİLGİ

1.1. Sâlnâme Kelimesinin Anlamı

Sâlnâme, Farsça sâl (yıl) ve nâme (mektup, kitap, dergi) kelimelerinden oluşan birleşik bir sözcüktür.¹⁸ Sâlnâme terim anlamı olarak, ait olduğu yılın olaylarını gösteren ve bir yıllık süre için çıkarılan kitap anlamına gelmektedir.¹⁹

Sâlnâme, Türkçe “yıllık”, Fransızca “annuaire”, İngilizce “yearbook” kelimelerinin karşılığıdır. Ayrıca “yeni yıl, yılbaşı” anlamlarına gelen nevsâl kelimesi de Farsça birleşik bir kelime olup sâlnâme ile aynı anlamda kullanılmaktadır.²⁰

M. 1847 (H. 1263)-M. 1912 (H. 1328) yılları arasında Osmanlı Devleti’nin pek çok bölgesi için çıkartılan sâlnâmeler bu döneme dair tarih, coğrafya, idari yapı, kurumlar, şahıs biyografileri, ekonomi, ordu, donanma, eğitim, kültür ve diğer alanlarda çok önemli bilgiler içerirler.²¹

¹⁸ Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lugât*, Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları, 2006, c. III. s. 917.

¹⁹ Şemsettin Sami, *Kâmûs’u Türkî*, İstanbul: Enderun Kitabevi, 1989, s. 701.

²⁰ Hasan Duman, *Osmanlı Sâlnâmeleri ve Nevsâlleri Bibliyografyası ve Toplu Katologu*, İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1999, s. 1

²¹ “Sâlnâme”, *MEBİA*, c. 10, s. 134.

1.2. Sâlnâme Çeşitleri

Osmanlı Devleti’nde yayınlanan sâlnâmeler, “devlet sâlnâmeleri”, “vilâyet sâlnâmeleri”, “resmi kurum ve kuruluşlara ait sâlnâmeler” ve “özel konulu veya kişi ve kuruluşlara ait sâlnâmeler” olarak dört bölümde incelenmektedir.

1.2.1 Devlet Sâlnâmeleri

Sâlnâmelerin en süreklisi, en düzenlisi ve en eski tarihli devlet sâlnâmeleri olarak da bilinen Sâlnâme-i Devlet-i Âliye-i Osmaniyye’lerdir.²² Osmanlı Devleti’nin ilk devlet sâlnâmesi, M. 1847 (H. 1263) yılında yayımlanmıştır. Bir devlet sâlnâmesini yayımlanmasını ilk düşünen kişi Sadrazam Mustafa Reşit Paşa olmuştur.²³

M. 1847 (H. 1263) tarihli bu ilk devlet sâlnâmesi Sadrazam Mustafa Reşit Paşa’nın isteği üzerine Hekimbaşı Abdülhak Efendizade Hayrullah Efendi ile 19. yy. Osmanlı fikir ve ilim adamlarımızdan Ahmet Cevdet Paşa’nın yardımlarıyla Ahmet Vefik Paşa tarafından hazırlanmıştır.

Sâlnâmelerin hazırlanması bir müddet sonra Maarif Nezâreti tarafından yürütülmeye başlanmış ve 1888 yılına kadar bu şekilde devam etmiştir. 1888 yılından itibaren de Memurin-i Mülkiye Komisyonu’na bağlı Sicil-i Ahvâl İdaresi’ne havale edilmiştir. Devlet Sâlnâmeleri saltanatın sonuna kadar bu idare tarafından düzenlenmiştir.²⁴

²² Duman, a.g. e., s. 3.

²³ Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, c. III, İstanbul: M.E. B. Yayınları, 1993, s. 106.

²⁴ a.g. e., s. 106.

M. 1847 (H. 1263)- M. 1880 (H. 1297) tarihleri arasında hazırlanan sâlnâmeler taş baskısı (Litografya) ile yayınlanmışlar. Daha sonrakiler ise matbaa harfleri ile yayınlanmışlardır. Başlangıçta küçük hacimde 100 sayfa civarında olan söz konusu yıllıklar gittikçe gerek sayfa gerekse boy bakımından gelişerek, ince puntolarla 1000 sayfayı aşmışlardır. İçlerinde altın yaldızlı ve lüks baskılara da rastlanmaktadır. Özellikle 1876 – 1908 tarihleri arasında çıkanlar en güzel örneklerindendirler. Bunlar inanılmayacak zenginlikte bilgilerle doludur ve devletin resmi teşkilatından, coğrafyasından başka memurların isimleri, tayin tarihleri, rütbeleri, nişanları gösterilmektedir.²⁵

Sultan II. Abdülhamit döneminde Rumeli'deki toprak kayıpları üzerine padişahın Panislamizm siyasetine önem vermesiyle Arap Yarımadası'ndaki vilâyetlere daha bir önem verilmeye başlanmıştır. Devlet sâlnâmelerinde mülki taksimat belirtilirken önceleri daima Edirne vilâyetinden başlanırdı. Sırasıyla Rumeli, Anadolu ve Arabistan vilâyetleri gelirdi. II. Abdülhamit Dönemi'nde bu usul bırakıldı. Hicaz vilâyetinden ve Mekke'den başlanıp Arabistan vilâyetleri başa alındı.²⁶

Cumhuriyet'ten sonra da “Türkiye Cumhuriyeti Devlet Sâlnâmesi” adı ile 1925–1926, 1926–1927, 1927–1928 yıllarına dair üç defa devlet yıllıklarının yayımlandığı görülmektedir. Latin harflerinin kabulünden sonra da birkaç defa devlet yillığı yayımlanmıştır.²⁷

1.2.2 Vilâyet Sâlnâmeleri

Devlet sâlnâmelerinin faydası görüldükten sonra vilâyet ve nezaret sâlnâmeleri çıkarılmaya başlanmıştır. İlk Osmanlı vilâyet sâlnâmesi M. 1869 - (H.

²⁵ Duman, a.g.e., s. 1.

²⁶ Enver Ziya Karal, *Büyük Osmanlı Tarihi*, IV, Ankara: TTK Yayınları, s. 331.

²⁷ Duman, a.g. e., s. 5.

1283) senesinde neşredilen Bosna, son vilâyet sâlnâmesi malî 1337–1338/M. 1921–1922 senesi ile Bolu Livası Sâlnâmesi’dir.²⁸ Vilâyetlerin bazılarında yalnız bir tek sâlnâme yayınlandığı halde bazı vilâyetlerde yirmiye yakın sâlnâme görmek mümkündür.²⁹

Vilâyet sâlnâmeleri ait oldukları kentin yönetim, ekonomik yapı, eğitim öğretim, coğrafya ve tarihine ilişkin özet bilgilerle, nüfus ve benzeri konulardaki bilgileri kapsamaktadırlar. Pazar ve panayır yerleri, gezi ve eğlence alanları, madenler, ormanlar, başlıca fabrika ve benzeri işletmelere ilişkin bilgileri de bu kaynaklarda bulmaktayız. Posta örgütü, vilâyetin hükümet merkezine olan uzaklığına göre ücret listeleri ve bazen vilâyet haritaları bu yıllıklara konulmuştur. Bu bakımdan son dönem Osmanlı kentlerinin tarihi için bu yıllıklar, öncelikle başvurulacak bir rehber niteliğini taşımaktadırlar.³⁰

Vilâyet sâlnâmeleri, mektupçunun denetiminde hazırlanmakta, hükümetçe gönderilen örnek göz önünde tutularak bilgiler verilmekteydi. Ancak, vilâyetin özel durumu, sâlnâmeyi hazırlayanların bilgi düzeyleri bu eserlerin hazırlanışlarında önemli bilgi farklılıklarının ortaya çıkmasına yol açmış ve bu araştırmacılar için bazı çok olumlu sonuçlar vermiştir. Bazı vilâyet idarelerinin gösterdikleri özel çaba sonunda hazırlanan yıllıklar birinci elden kaynak olma niteliğine kavuşmuştur.³¹

1.2.3. Resmi Kurum ve Kuruluşlara Ait Sâlnâmeler

Bazı nezaretlerin ve resmi kurumların çıkardığı sâlnâmeler, üçüncü grubu oluşturmaktadır. Bunlar, devlet yıllıkları ve vilâyet yıllıkları kadar düzenli yayınlanmamışlardır. Bazı gayretli nazırlar (bakanlar) kendilerine bağlı kuruluşların

²⁸ **Hasan Duman**, *Osmanlı Yıllıkları(Sâlnâmeler ve Nevsâller)* İstanbul: IRCICA Yayınları, 1982, s. 19

²⁹ **Pakalın**, a.g.e., s. 106

³⁰ **Musa Çadırcı**, *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentleri'nin Sosyal ve Ekonomik Yapısı*, Ankara: T. T K. Yayınları, s. 293.

³¹ gös. yer, s. 293.

kanuni statülerini belirtmek, daireleri yöneten görevlilerin isimlerini tespit etmek için nezaret sâlnâmeleri tertip ettirmişlerdir. Bundan başka devlet kuruluşlarından olmakla birlikte, ayrı bütçeye sahip veya herhangi bir bakanlıkla münasebet ve irtibatı sınırlı idarelerin yıllıkları da ele alınmıştır.³²

Nezaret yıllıkları, devlet ve vilâyet yıllıkları ile karşılaştırılarak incelenirse, o dönemdeki devlet kuruluşları, amme hizmetlerinin dairelere bölünüşü ve kadrolardaki görevliler hakkında daha fazla ve daha doğru bilgiler sağlanabilir.³³

1.2.4. Özel Konulu veya / Kişi ve Kuruluşlara Ait Sâlnâmeler

Özel sâlnâmecilikte en önemli ve en başta gelen kişi Ebuzziya Tevfik Bey'dir. Kurduğu matbaada en temiz ve en zarif eserleri yayınlamıştır.³⁴ Avrupa'da olduğu gibi, gazete ve mecmualarda çıkan yazılardan seçerek, almanaklar gibi sâlnâmeler neşretmiştir. Bunlar içinde sanat, meslek, sağlık ve benzeri gibi sadece belli bir konuyu temel alanlar da vardır³⁵.

Özel konulu veya / kişi ve kuruluşlara ait sâlnâmeler bir diğer önemli örnek; İsmail Gaspıralı'nın "Sâlnâme-i Türkî" adıyla Bahçesaray'da M. 1882 (H. 1300) yayınladığı ve Türklere ait ilgi çekici bilgiler ihtiva eden sâlnâmedir.³⁶

³² Pakalın, a.g.e., s. 106.

³³ Hasan Duman, *Osmanlı Sâlnâmeleri ve Nevsâlleri Bibliyografyası ve Toplu Katologu*, İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1999, s. 7.

³⁴ Pakalın, a.g.e., s. 106.

³⁵ Duman, a.g.e., s. 10.

³⁶ a.g.e., s. 11.

2. CEZÂYİR-İ BAHR-İ SEFİD SÂLNÂMELERİ

Konumuzu oluşturan Cezâyir-i Bahr-i Sefîd ile ilgili de vilâyet sâlnâmeleri hazırlanmıştır. M. 1870 – M. 1903 yılları arası on sekiz sâlnâme kaleme alınmıştır. Bu sâlnâmeler Kale-i Sultaniye, Sakız ve Rodos gibi Cezâyir-i Bahr-i Sefîd’in çeşitli bölgelerinde basılmıştır. Bu on sekiz sâlnâmeden on ikisi sadece Türk dilinde Osmanlıca harflerle basılmıştır. Dördü ise hem Türkçe hem de Rumca olmak üzere iki nüsha halinde hazırlanmıştır. Türkçe ve Rumca basılan sâlnâmeler 1884 – 1887 yılları arasındaki dönemi kapsamaktadır. Aşağıdaki Tablo 1’de Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmeleri gösterilmiştir.

Tablo 1: Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmeleri

SIRA	BASILDIĞI TARİH	BASILDIĞI YER	SAYFA SAYISI	DIŞ BOYUT (cm)	İÇ BOYUT (cm)
1	1287 H. – 1870 M.	Kale-i Sultaniye	103 (Türkçe)	18 × 12	14 × 8.5
2	1289 H. – 1872 M.	Kale-i Sultaniye	104 (Türkçe)	18 × 12	14 × 8.5
3	1291 H. – 1874 M.	Kale-i Sultaniye	97+1(Türkçe)	18 × 12	14 × 8
4	1293 H. - 1876 M.	Kale-i Sultaniye	2+194 (Türkçe)	18 × 12	14 × 8
5	1301 H. – 1884 M.	Rodos	160 (Türkçe) 140 (Rumca)	-	-
6	1302 H. – 1885 M.	Sakız	263 (Türkçe) 204 (Rumca)	19 × 13	15 × 9.5
7	1303 H. – 1886 M.	Sakız	258 (Türkçe) 205 (Rumca)	19 × 13	15 × 9.5
8	1304 H. – 1887 M.	Sakız	256 (Türkçe) 204 (Rumca)	19 × 13	15 × 9.5
9	1310 H. – 1892 M.	Rodos	256 (Türkçe)	21 × 14	17 × 9.5
10	1311 H. – 1893 M.	Rodos	8+316 (Türkçe)	19 × 13	16.5 × 10
11	1312 H. – 1894 M.	Rodos	6+321 (Türkçe)	20 × 14	16 × 10

12	1313 H. – 1895 M.	Rodos	321 (Türkçe)	20 × 14	16.5 × 9.5
13	1316 H. – 1898 M.	Rodos	285 (Türkçe)	20 × 14	16.5 × 9.5
14	1318 H. – 1900 M.	Rodos	274 (Türkçe)	20 × 14	16.5 × 9.5
15	1319 H. – 1901 M.	Rodos	274 (Türkçe)	20 × 14	16.5 × 9.5
16	1321 H. – 1903 M.	Rodos	274 (Türkçe)	20 × 14	16.5 × 10

II. BÖLÜM

COĞRAFİ KONUM VE EGE ADALARI'NDA TÜRK EGEMENLİĞİNİN KURULMASI

1. COĞRAFİ KONUM

Dünyanın en büyük iç denizi olan Akdeniz'in, yüzölçümü 2.500.000 km²'yi aşmaktadır. Batıda Cebeli Tarık Boğazı ile Atlas Okyanusu'na bağlı olduğu gibi 1869'dan itibaren de Süveyş Kanalı ile Kızıl Denize dolayısıyla Hint Okyanusu'na bağlanmıştır.³⁷ Batılılar, Akdeniz'e karalar arasına fazlaca sokulduğu için Latince "Mediterraneum Mare" yani "karalar arasındaki deniz" demişlerdir. Arapların ise Akdeniz'e birçok isim verdiği görülmektedir. Bunlar, iç deniz anlamına gelen "El-Bahrü'l-Dâhili", veya "El-Bahrü'l-Mutavassıt" beyaz deniz anlamına gelen Bahr-i Sefîd, Romalılar denizi anlamına gelen "Bahrü'r-Rûm", kıyısında bulunan şehir ve bölge Adaları'na izafeten "Bahrü'l-Endülüs", "Bahrü'l- Mağrib", "Bahrü'l-İfrıkiyye", "Bahrü'l-İskendirye", "Bahrü's-Şam", "Bahrü'l-Konstantinye" ve "Bahrü'l-Efrenç" gibi adlardır.³⁸ Ege Denizi ise 660 km.'yi bulan uzunluğu, kuzeyde 270 km, güneyde de, 400 km. olan genişliği ile Akdeniz'in Batı Anadolu ve Balkan Yarımadası'na sokulan bölümüdür.³⁹ Ege Denizi, Doğu Akdeniz'in bazı farklar ile birbirinden ayrılan beş havzasından biridir.⁴⁰ Ege adının anlamı hakkında kesin bir bilgi olmamakla birlikte; Antik Yunan Mitolojisinde ki Attika kralı Aigeus'tan türediği ileri sürülmektedir.⁴¹

Ege Denizi'nin çeşitli yüz ölçümlere sahip irili ufaklı binlerce adayı barındırmasından dolayı Archipel (takım adalar) ya da Adalar Denizi de

³⁷ **Metin Tuncel**, "Akdeniz – Coğrafya", *TDVİA*, c. 2, s. 229.

³⁸ **İdris Bostan**, "Akdeniz – Tarih", *TDVİA*, c. 2, s. 231.

³⁹ "Akdeniz" *Temel Britannica Ansiklopedisi*, c. 1, s. 62.

⁴⁰ **Sami Doğru**, *Uluslararası Hukukta Kıta Sahanlılığı ve Ege Denizi Kıta Sahanlılığı Uyuşmazlığı*, Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, 2003, s. 62.

⁴¹ **Azra Erhat**, *Mitoloji Sözlüğü*, İstanbul: Remzi Kitabevi Yayınları, 1972, s. 21.

denilmiştir.⁴² Osmanlının Ege Denizi'ne "Bahr-i Sefîd (Akdeniz)" demeyi tercih ettiğini hatta burada kurduğu vilâyete de Cezâyir-i Bahri Sefîd adını verdiğini görmekteyiz.

Ege Denizi'nin yüzeyine yayılmış irili ufaklı ve büyük bir kısmı kayalık olan 1800 civarında ada sözkonusudur. "Yarı kapalı bir deniz olan Ege'nin jeolojik, jeomorfolojik ve jeofizik özellikleri Ege'ye dünyada benzeri bulunmayan özellikler kazandırmıştır."⁴³ İşte bu yüzden Ege Denizi'nin hem adaları hem de etrafını çevreleyen Yunanistan, Girit ve Anadolu kıyıları medeniyetlerin doğması için Akdeniz'in diğer bölgelerinden daha elverişli bir duruma gelmiştir.⁴⁴

Ege Denizi üzerine serpilmiş adaları uzmanlar çeşitli şekillerde gruplandırmaktadır. Transkripsiyonunu ve değerlendirmesini yaptığımız M. 1903 (H. 1321) tarihli Cezâyir-i Bahri Sefîd Sâlnâmesi'nde adaların gruplandırılması Sporat (dağınık) ve Siklat (daire) olarak verilmiştir. Anadolu kıyılarına yakın olanlara Sporat, Yunan kıyılarına yakın olanlara da Siklat adı verilmektedir.⁴⁵

Sporatlar, Ege Denizinde iki grup halinde kümelenmiştir: Kuzey ve Güney Sporatlar (Oniki Ada). Kuzey Sporatların başlıcaları Magnesisa, Eğriboz (Euboa), Skopelos, Skiathos, Alonisos'tur. Güney Sporatlar ise şu adalardan oluşmaktadır: Rodos, Patnos, Lipsos, Leros, İstanköy (Kos), Kilimli (Kalimnoz), Astropalya (Stampalia), İncirli (Nisyros), Piskopi (Telos), Sömbeki (Syme), Karpathos (Kerpe), Khaike (Harki), Kaşot (Kasos). Siklat terimi ise Peloponez (Mora) Yarımadası ile Oniki Ada arasındaki adalar için kullanılmaktadır. İrili ufaklı 220 adadan oluşan Siklatların başlıcaları şunlardır: Andros, Tinos, Naksos (Nakşa), Amorgos, Milos. Bere (Paros), Keos, İos, Kytnos, Seriphos, Santorin, Mykonos.⁴⁶

⁴² Yaşar Aksoy, *Ege Kültürü*, İstanbul: İnkılâp Kitapevi Yayınları, 1999, s. 72.

⁴³ Sertaç Hami Başeren, Ali Karamahmut, *Ege'de Egemenliği Devredilmemiş Adalar*, Ankara: SAEMK Yayınları, 2003, s. 1.

⁴⁴ J. Gabriel Leroux, *İlk Akdeniz Medeniyetleri*, çev. Cevdet Perin ve Mithat Perin, İstanbul: Remzi Kitabevi Yayınları, 1944, s. 12.

⁴⁵ *Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 184.

⁴⁶ Muzaffer Gökman, *Tarih Boyunca Ege Kavgası*, İstanbul, 1977, s. 43 – 44, naklen Şengül Mete, "Cezayir- i Bahr-i Sefîd Vilâyeti", (Basılmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, 1996), s. 1.

2. TARİHSEL GELİŞİM

2.1. EGE ADALARI'NDA İLK TÜRK EGEMENLİĞİ

2.1.1. Çaka Bey'in Faaliyetleri

1071 yılında Malazgirt Meydan Muharebesi'nin kazanılmasından sonra Anadolu'da süratle bir yayılma ve yerleşme devri başladı. Anadolu'nun etnik yapısı bu tarihten sonra hızlı bir değişikliğe uğradı.⁴⁷ Türklerin Ege Adaları ile ilgilenmeye başlamaları Malazgirt'in hemen sonrasına denk gelmektedir. Malazgirt'ten sonra Anadolu'da ilerlemeye başlayan Selçuklu Türkleri İznik'i ele geçirdiler (1075) ve Marmara sahillerine kadar indiler. Gemlik alındı ve burada bir donanma inşasına başlandı. Ancak Manuel Botomit kumandasındaki Bizans donanması 1088 yılında Gemlik'e saldırarak inşa edilmekte olan Türk gemilerini ve tezgâhlarını ateşe verdi. Bu mağlubiyet Selçuklu Türklerinin Marmara'ya ve Ege'ye çıkma teşebbüslerini engelledi. Bununla beraber İzmir ve havalisi ile adalardan bir kısmı da Çaka Bey'in hâkimiyeti altına girdi.⁴⁸

Çaka Bey, Malazgirt Savaşı'ndan sonra Alparslan'ın Anadolu'nun fethi ile görevlendirdiği beylerden biriydi ve Oğuzların Çavuldur boyuna mensuptu.⁴⁹ İzmir'de bir Türk Beyliği kurmayı başardı. Anadolu sahillerinde tutunabilmek için adaların fethinin gerekli olduğuna inanan Çaka Bey, ilk Midilli'yi, sonrasında Sakız'ı, Sisam'ı, Rodos'ı peş peşe İzmir Türk Beyliği'ne kattı.⁵⁰ Çaka Bey Batı Anadolu ve Ege'de egemenlik alanını genişletmiş ve Bizans'ın ciddi bir rakibi

⁴⁷ **Osman Turan**, *Selçuklular Tarihi ve Türk İslam Medeniyeti*, İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 1999, s. 281.

⁴⁸ *Türk Hâkimiyetinde Ege Adaları'nın Yönetimi*, ed. Cevdet Küçük, Ankara: Stratejik Araştırma ve Etüdler Milli Komitesi Yayınları, 2002, s. 6.

⁴⁹ **Mücteba İlgürel**, “Çaka Bey”, *TDVİA*, cilt 8, s. 187.

⁵⁰ **Yasemin Demircan**, “Ege Adalarında Osmanlı Hâkimiyeti”, *Türkler*, cilt 9, s. 364

olmuştu. Defalarca kendisine savaş açan düşmanlarını yenilgiye uğratmayı başardı. Ayrıca Çaka Bey, adalardaki “Rum tebaasına da gereken ilgiyi gösteren ve canlarını mümkün olduğunca bağışlayan vicdanlı bir hükümdardı”.⁵¹

Çaka Bey, kızını Türkiye Selçuklu hükümdarı I. Kılıçarslan ile evlendirerek yıllardır savaştığı Bizans’a karşı I. Kılıçarslan ile birlikte hareket etmeye başladı. Bu durumdan endişeye kapılan Bizans imparatoru Aleksios, Çaka Bey ile I. Kılıçarslan’ın arasını bozmaya çalıştı ve bunu da başardı. Zaten I. Kılıçarslan da Çaka Bey’in gittikçe güçlenmesini kendi hâkimiyeti açısından tehdit edici bir gelişme olarak görmekteydi. Bizans’ın da telkinleri sonucu, Türkiye Selçuklu hükümdarı I. Kılıçarslan, Çaka Bey’i öldürttü.⁵²

Çaka Bey’in ölümünden sonra beyliğin dağılması ve I. Haçlı Seferi’nin yapılması sonucunda Türklerin Ege Adaları üzerindeki egemenlikleri bir süreliğine sona erdi.

2. 1. 2. Menteşe Beyliği ve Ege Adaları

XIII. yüzyılın sonlarında güneybatı Anadolu’da kurulan bir Türkmen beyliği olan Menteşeoğulları da Ege Adaları ile ilgilenmiştir. Menteşe Beyleri’nden Mesut Bey, 1300’de Rodos Adası’nın önemli bir kısmını ele geçirir. Aynı yıllarda da Girit ile Menteşe Beyliği arasında ticari münasebetler başlar.⁵³

Memluklu Sultanı el-Melikü’l-Eşref, Haçlıların Filistin’deki hâkimiyetine son vermek için harekete geçti ve 1291 yılında Akka’yı ele geçirdi.⁵⁴ Haçlıların bölgedeki son kalesi Akka’yı alarak bölgede 200 yıl devam eden Haçlı varlığını sona

⁵¹ Nicolae Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2005, cilt 1, s.109.

⁵² Işın Demirkent, “Kılıçarslan I”, *TDVİA*, cilt 25, s. 397.

⁵³ Erdoğan Merçil, “Menteşe Oğulları”, *TDVİA*, cilt 29, s. 153

⁵⁴ Feridun Emecen, “Akka”, *TDVİA*, cilt 2, s. 266.

erdirmesi üzerine⁵⁵ Akka'dan kovulan Saint Jean Şövalyeleri, Foulques de Villaret idaresinde 1310 yılında Rodos'u ele geçirdiler ve Rodos'a yerleştiler.⁵⁶ Menteşe beylerinden Orhan Bey, 1320'den itibaren adayı şövalyelerden geri almak için mücadeleye girişmişse de başarılı olamamıştır.⁵⁷ Bununla birlikte Orhan Bey, Menteşe Beyliğinin kurulduğu Muğla ve civarındaki kıyıların karşısında yer alan grup adalarına Türk yazımında Menteşe Adaları adını vermeyi başarmıştır.

2. 1. 3. Aydınogulları ve Ege Adaları

XIV. yüzyılın başında Büyük Menderes'ten itibaren Tire, Ayasuluk, ve Birgi bölgelerinde kurulan Aydınogulları Beyliği, denizciliğe ve adaların Türk egemenliğinde tutulmasına önem vermişler ve Çaka Bey'in siyasi görüşlerini ve askeri politikalarını örnek almışlardır.⁵⁸ Aydınogulları arasında Ege Adaları ile en çok ilgilenen Umur Bey olduğu görülmektedir. İzmir'i Türklerden almak isteyen Latinlerin buraya taarruzları Umur Bey tarafından geri püskürtülmüştür (1334). Bundan sonra Umur Bey Saruhanoğlu Süleyman Bey ile birlikte Yunanistan ve Mora'ya seferler yaparak sayısız esir ve ganimetlerle İzmir'e döndü (1335).⁵⁹ Bizans imparatoru III. Andronikos isyan ederek Midilli'yi ele geçiren Foça valisi Dominique'e karşı Saruhan ve Aydınogulları'ndan yardım istemiş ve bu beylerin sayesinde Midilli ve Foça'yı geri almayı başarmıştır (1336). Umur Bey idaresindeki Aydınogulları Türk beyliklerinin en güçlülerinden biri haline gelmiştir. Eğriboz, Mora, Girit, Rodos ve bütün Trakya sahilleri Umur Bey'in akınlarından çekinmekteydiler.⁶⁰

⁵⁵ İsmail Yiğit, "Memlükler", *TDVİA*, cilt 29, s. 91.

⁵⁶ Mehmet Ziver, *Rodos Tarihi*, 1312, s. 56.

⁵⁷ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, Ankara: T.T.K. Yayınları, 1984, s. 72.

⁵⁸ Demircan, *a.g.m.*, s. 364.

⁵⁹ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s. 105.

⁶⁰ Erdoğan Merçil, "Aydınogulları", *TDVİA*, cilt 4, s. 240.

Umur Bey'in amansız hareket ve faaliyetleri Doğu Akdeniz'deki adalarda bulunan Latinleri tedirgin ettiğinden ondan kurtulmak için çare arıyorlardı. Bu esnada Umur Bey'in akınlarına son vermek için Bizans İmparatoriçesi Anna, Papa VI. Clement'e başvurdu. Eğer Umur Bey mağlup edilecek olursa Ortodoks ve Latin kiliselerinin birleşecekleri sözünü verdi. Papanın kışkırtmalarıyla Venedik, Ceneviz, Rodos Şövalyeleri ve Kıbrıs Krallığının donanmalarının birleşmesiyle büyük bir haçlı donanması oluşturuldu. İzmir'e saldıran Haçlı kuvvetlerini mağlup eden Umur Bey ikinci saldırılarına karşı koyamayarak İzmir kalesine çekildi ve sahil şeridi Haçlıların eline geçti.⁶¹

Umur Bey, İzmir sahil şeridini geri almak maksadıyla kaleden inerek haçlılarla savaşmaya başlamış ise de kendisi ve maiyetindeki askerlerin çoğu ölmüştür. Ancak Haçlılar İzmir kalesinin sağlam ve tahkim edilmiş olmasından dolayı kaleyi ele geçirememişlerdir (1348).⁶²

2.2. ADALARDA OSMANLI EGEMENLİĞİ

Osman Bey, Söğüt civarındaki Türkmen cemaatinin liderliğini babası Ertuğrul Beyden 1281 yılında devraldı. Fakat bu sıralarda liderliğini üstlendiği topluluk tarih sahnesinde tanınmayacak kadar küçük ve önemsizdi.⁶³ Ancak Osmanlıların Batıya dönük genişleme politikaları, Çanakkale Boğazını geçmeleri ve Avrupa topraklarına yerleşmeleri, Osmanlı Devleti'ni önemsiz bir uç beyliğinden Balkanları ve Küçük Asya'yı kucaklayan bir imparatorluğa dönüşmesini sağlamıştır.⁶⁴ Böylece denizci Anadolu Beyliklerine nazaran daha ziyade bir kara devleti görünümünde temeli atılan Osmanlı Devleti'nin Marmara Denizi ile irtibat sağlamış oldu. Rumeli kıyılarında bazı yerleri 1354 yılından sonra ele geçirdi.

⁶¹ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s. 107-108.

⁶² İbn-i Batuta, *Seyahatname*, s. 222.

⁶³ Metin Kunt, "Osmanlı Siyasal Tarihi(1300-1600)", *Türkiye Tarihi 2*, ed. Sina Akşin, İstanbul: Cem Yayınları, 2005, s. 27.

⁶⁴ Halil İnalcık, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Siyasi Tarihi*, cilt 1, İstanbul: Eren Yayıncılık, 2000, s. 47.

Osmanlı Devleti, Rumeli kıyılarında yaptığı fetihler sonucunda, denizlere dönük politikalar takip etmeye başladı.⁶⁵ “Osmanlıların denizlere dönük bu politikadan itibaren Ege adalarıyla da ilgilenmeye başladığı görülmektedir. Ege Adaları’nın Çanakkale boğazı önlerinden başlamak üzere XVI. yüzyılın ikinci yarısına kadar geçen süreçte adım adım ele geçirilmeleri, Ege Denizi’nin bir Osmanlı iç denizi haline gelmesiyle sonuçlanmıştır”.⁶⁶

Yıldırım Bayezıt zamanında Osmanlı denizciliği, Saruhan, Aydın ve Menteşe Beyliklerinin alınması ve Ege Denizi’ne hâkim olma girişimlerinden sonra tedrici olarak gelişmeye başladığı görülmektedir.⁶⁷ İlk Osmanlı tersanesi Yıldırım Bayezıt zamanında Saruca Paşa’nın denetiminde Gelibolu’da yaptırılmıştır.⁶⁸ Yıldırım’ın emriyle Osmanlı donanması ilk büyük hareketini yaptı. Altmış parça gemiden oluşan donanma, Sakız adasını ve şehrini, Kiklad Adaları’nı ve Eğriboz adasını tahrip etti.⁶⁹ Niğbolu’da (1396) Rodos şövalyelerinin de içinde yer aldığı Haçlıları mağlup eden Yıldırım Bayezıt’ın hedefleri arasında Rodos şövalyelerinin idaresinde bulunan İzmir’i Osmanlı sınırlarına katmak vardı. Ancak Yıldırım Beyazıt’ın 1402 Ankara Savaşı’nda yenilmesi İzmir’deki şövalyeleri oldukça rahatlatmıştır. Rodosluların yardımına İtalya, Sicilya ve İspanya’dan takviye gelmesine rağmen Timur’un kuvvetleri İzmir’e girmeyi başarmış ve zafer sonrası Ege’deki ada yöneticileri Timur’a itaat ettiklerini bildirmişlerdir.⁷⁰ Timur’un Anadolu’dan gitmesinden bir müddet sonra İzmir’in Aydınolu Umur Bey’in yeğeni İbrahim Bahadır’ın oğlu Cüneyt Bey’in denetimine geçtiği görülmektedir.⁷¹

⁶⁵ *Türk Hakimiyetinde Ege Adaları’nın Yönetimi*, ed. Cevdet Küçük, Ankara: SAEMK Yayınları, 2002, s. 15.

⁶⁶ **Feridun Emecen**, “Osmanlı Klasik Döneminde Ege Adaları’nın Malî Yapısı ve Vergi Sistemi”, *Ege Adaları’nın İdari, Malî ve Sosyal Yapısı*, ed. İdris Bostan, Ankara: SAEMK Yayınları, 2003, s. 7.

⁶⁷ **Yaşar Yücel – Ali Sevim**, *Türkiye Tarihi*, c. II, Ankara: TTK Yayınları, 1990, s. 80.

⁶⁸ **İsmail Hakkı Uzunçarşılı**, *Osmanlı Devleti’nin Merkez ve Bahriye Teşkilatı*, Ankara: TTK Yayınları, 1990, s. 394.

⁶⁹ **Dukas**, *Bisans Tarihi*, çev. Viladimir Mirmiroğlu, İstanbul: İstanbul Enstitüsü Yayınları, 1956, s. 28.

⁷⁰ **Ali Fuat Örenç**, *Yakın dönem Tarihimizde Rodos ve Oniki Ada*, İstanbul: Doğu Kütüphanesi Yayınları, 2006, s. 39.

⁷¹ **Uzunçarşılı**, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, s. 116.

Osmanlı Devleti'ni Ankara bozgunu sonrası yeniden toparlayan I. Mehmet, İzmir'i ele geçirdi ve bir sonraki hedef olarak Venedik'in elinde bulunan adaları belirledi. Kaptanpaşa ünvanı ile Çalı Bey komutasında harekete geçen Türk donanması, Gelibolu'da iki yıl süre ile inşa edilen 13 kadirganın da katılımıyla toplam 112 parça halinde, önce Nakşa ardından Para, Milos, Andros ve Eğriboz Adaları'na baskınlar düzenledi (1415). Bu seferin açılmasındaki bir diğer etken de Nakşa dükası Pietro Zeno'nun Türk gemilerine yaptığı çirkin muameleydi.⁷² Venedik Osmanlı'nın bu saldırısına saldırı ile karşılık vermeye karar verdi. Venedik donanması Pietro Loredano komutasında sürpriz bir atak yaparak Gelibolu'daki Osmanlı donanmasını tahrip etti (1416).⁷³

Osmanlı donanmasının akın faaliyetinden çıkıp yavaş yavaş deniz aşırı fetihler için hazırlanması, Fatih Sultan Mehmet dönemine rastlar. Fatih, İstanbul'un fethinden sonra tersaneyi önce Kadırga limanına daha sonra Haliç'e naklettirdi. Venediklilere karşı kuvvetli bir deniz gücünün gerekli olduğunu anlayan Fatih kurduğu bu tersanelerde güçlü bir donanma meydana getirmeye büyük önem verdi.⁷⁴

Çanakkale Boğazı'nı emniyet altına almak için boğazın iki ucuna Seddü'l-Bahir ve Kilidü'l-Bahir kalelerini inşa ettirdi. İstanbul'un fethi sırasında Bizans'ın elinde sadece İmroz, Limni ve Taşoz adaları bulunuyordu. Diğer adalar ise, Rodos şövalyeleri, Venedik ve Ceneviz arasında paylaşılmıştı.⁷⁵ Buna rağmen Akdeniz'de ilk çağlardan itibaren varolan korsanlık, bu yüzyılda da devam ediyordu. Hatta Osmanlı'nın Akdeniz'de tam hakimiyet kurduğu 16. yüzyılda bile oranı azalmakla birlikte korsanlık olaylarına rastlanıyordu.⁷⁶

⁷² **Ali Fuat Örenç**, “Yakın dönem Tarihimizde Rodos ve Oniki Ada” (Basılmış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı, 2001), s. 29.

⁷³ **Halil İnalcık**, “Mehmet I”, *TDVİA*, c. 28, s. 392.

⁷⁴ **Ali İhsan Gencer**, “Bahriye – Osmanlı Dönemi”, *TDVİA*, c. 4, s. 503.

⁷⁵ **Mücteba İlgürel**, “Türklerin Batı Anadolu Sahil Güvenliğine Verdikleri Önem”, *Türk Kültürü Araştırmaları* (İsmail Ercüment Kuran'a Armağan), naklen **Yasemin Demircan**, “Ege Adalarında Osmanlı Hâkimiyeti”, *Türkler*, c. 9, s. 364.

⁷⁶ Osmanlı Devleti döneminde Akdeniz'deki korsanlık faaliyetleri için bkz: **İdris Bostan**, *Adriyatik'te Korsanlık 1575-1620*, Osmanlılar, Uskoklar, Venedikliler (Basılmamış Profesörlük Takdim Tezi) İstanbul 1998. **Fernand Braudel**, *II. Filip ve Akdeniz Dünyası*, çev. Aykut Derman/ Necati Erkurt, İstanbul: Metis Yayınları, 2007. **Uğur Altuğ**, “Osmanlı İmparatorluğunun Akdeniz Siyasetinde

İstanbul'un fethi, Konstantin'in ölümü ve Türk donanmasının Gelibolu'ya gelişi gibi olaylar, Midilli, Limni, İmroz ve Taşoz adalarında yaşayan halkın üzerinde büyük bir panik yaratmasına ve çoğunun bu adaları terk etmesine yol açmıştır. Geriye kalanlar ise Osmanlı Devleti'nin verdiği güvence üzerine yerlerinde kalmışlardır.⁷⁷

Ege'nin jeopolitik açıdan en önemli Adaları'ndan olan Rodos'un fethi ile ilgili ilk önemli girişim, Fatih Sultan Mehmet devrinde gerçekleşmiştir. 1451'de Fatih Sultan Mehmet'in tahta geçmesinden sonra Rodos şövalyeleri, Sultan'a elçiler göndererek tahta geçişini tebrik etmişlerdir.⁷⁸ İstanbul'un fethinden sonra da 1455'de fethi tebrik ederek ve kıymetli hediyeler sunarak Osmanlı Devleti'ne ticaretin serbest olacağı bir anlaşma yapmayı teklif ettiler. Osmanlı Devleti'nin, bu teklife ancak Sakız ve Midilli Adaları'nda olduğu gibi vergi vermek şartıyla müsaade edilebileceği cevabını vermesi üzerine⁷⁹ Rodos şövalyeleri, Papa'ya bağlı olmaları nedeniyle padişaha hiçbir zaman vergi ödemeyeceklerini söylediler. Bunun üzerine Fatih Sultan Mehmet, Rodos şövalyelerine savaş ilan etti⁸⁰ ve şövalyeleri cezalandırmak amacıyla, 180 parçalık Osmanlı donanmasını Hamza Bey komutasında Ege seferine yolladı. Donanma önce Midilli'ye uğrayıp ada yöneticisinden 6 bin altın tutarında hediye, değerli kumaşlar ve bol erzak alarak Sakız'a yöneldi.⁸¹ Sakız'dan Rodos önlerine kadar gelen donanma, adada kuvvetli savunma tedbirlerinin alınması üzerine saldırıdan vazgeçmiştir. Donanma komutanı Hamza Bey, askerini İstanköy adasında karaya çıkartmış ancak İstanköy kalesine yaptığı tüm taarruzlara rağmen

Korsanların Rolü", *Doğu Batı Dergisi*, sayı 34(Kasım, Aralık, Ocak 2005-2006). **Hüseyin Kayhan**, "Osmanlı Akdeniz ve çevresinde Türk korsanları", *Doğu Batı Dergisi*, sayı 34(Kasım, Aralık, Ocak 2005-2006). **Carlo M. Cipolla**, *Fatihler, Korsanlar, Tüccarlar*, çev. Tülin Altınova, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2003. **David Cordingly**, *Korsanlar Arasında Yaşam*, Çev. Elif Böke, İstanbul : Dost Yayınevi, 2004. **Emrah Safa Gürkan**, "Batı Akdeniz'de Osmanlı korsanlığı ve Osmanlı-Habsburg rekabetindeki yeri (1505-1535)", (Basılmamış Doktora Tezi, Bilkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, 2006). **Özgür Oral**, "17. yüzyılda Akdeniz'de Osmanlı korsanlığı", (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı, 2004). **Özlem Kumrular**, "16. Yüzyılda Akdeniz'de Türk ve Mağripli Korsanlar, Korsanlar Karaya Çıktı" *Toplumsal Tarih*, sayı 160(Nisan 2007) s. 14 – 24.

⁷⁷ **Yasemin Demircan**, "Ege Adalarında Osmanlı Hâkimiyeti", *Türkler*, c. 9, s. 364.

⁷⁸ **Mehmet Bastıyalı**, *Rodos ve Oniki Adalar Tarihi*, İzmir: (Özel Yayın), 1999, s. 26.

⁷⁹ **Ali Fuat Örenç**, "Yakın dönem Tarihimizde Rodos ve Oniki Ada" (Basılmış Doktora Tezi), s. 31.

⁸⁰ **Halil İnalıcık**, "Mehmet II", *TDVİA*, c. 28, s. 398.

⁸¹ **Nicolae Jorga**, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2005, cilt 2, s. 58

kaleyi alamamıştır.⁸² Böylece Osmanlı donanmasının bu Ege seferi, istenilen sonucu verememiştir. Fatih Sultan Mehmet bu başarısızlıktan dolayı Hamza Bey'i amirallikten ve Gelibolu sancak beyliğinden azlederek Antalya valiliğine gönderip yerine de Yunus Paşa'yı atamıştır.⁸³

Fatih Sultan Mehmet'in Sırbistan seferinden döndükten sonra ilgilendiği en önemli konu, Enez Prensi Doria'nın Osmanlı'yı rahatsız eden faaliyetleri olmuştur. Meriç Nehri'nin ağzında bulunan Enez, Cenevizli Gattilusio ailesinden Doria adlı bir prensin idaresi altındaydı. Semadirek ve İmroz adaları da Doria'ya bağlıydı.⁸⁴ Ferecik kadısı, Fatih Sultan Mehmet'in huzuruna çıkarak "Doria'nın ve Enezlilerin Ferecik ve İpsala halkına zulmettiklerini, Enez'de barınan kâfirlerin yaramazlıkları yüzünden Ferecik ve İpsala'da yaşayan halkın canlarının burunlarına geldiğini" anlatmıştır. Bunun üzerine Fatih Sultan Mehmet, kaptan-ı derya Yunus Bey'i on parça kadirgayla Enez önlerine yollamış kendisi de kara yoluyla Enez'e gelmiştir.⁸⁵ Osmanlı kuvvetlerinin Enez'e gelmesi üzerine Doria, Semadirek adasına kaçtı. Enez kalesindekiler de karadan ve denizden kuşatmaya dayanamayarak kaleyi teslim ettiler. Yunus Paşa'nın, Enez'in alınmasından sonra, Semadirek ve İmroz Adaları'na yönelerek bu adaları ele geçirmesi üzerine, Doria teslim oldu ve Edirne'ye Fatih'in huzuruna getirildi. Padişah'tan af dilemesi üzerine kendisine Semadirek, Taşoz, ve İmroz adaları bırakıldı ancak Doria bu adalara giderken, yolda yanındaki Osmanlı askerlerini öldürerek Avrupa'ya kaçtı. Bunun üzerine Semadirek, Taşoz ve İmroz adaları direk Osmanlı idaresi altına alındı (1457).⁸⁶ Bu adaların Osmanlıların eline geçmesinden sonra Limni'de hüküm süren Nikolas Gattilusio'nun idaresinden hoşnut olmayan ada halkı, Osmanlı idaresine geçmek istediklerini belirttiler. Bunun üzerine Osmanlılar tarafından Limni'ye kuvvet gönderildi ve Gattilusio adadan kaçtı. Buna karşılık Limni'ye bir şövalye tarikatı yerleştirmek isteyen Papa'nın, bir donanma

⁸² Örenç, gös. yer.

⁸³ Vilademir Mirmiroğlu, *Fatih'in Donanması ve Deniz Savaşları*, İstanbul: İstanbul Belediyesi Yayınları, 1946, s. 88.

⁸⁴ Selahattin Tansel, "Osmanlı Kaynaklarına Göre Fatih Sultan Mehmet'in Siyasi ve Askeri Faaliyeti", Ankara: TTK Yayınları, 1985, s. 234.

⁸⁵ Hoca Sadettin Efendi, *Tacü't-Tevarih*, c. III, yay. haz. İsmet Parmaksızoğlu, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1992, s.6

⁸⁶ Mirmiroğlu, a.g.e., s. 89.

gönderip Türkleri adadan çıkartması ise fazla uzun sürmedi çünkü Gelibolu sancak beyi İsmail Paşa haçlıları adadan çıkartmayı ve civardaki diğer adalarla beraber Limni'yi geri almayı başarmıştır.⁸⁷

Fatih Sultan Mehmet, Eflak seferi dönüşünde, seferde büyük başarı göstermiş olan Mahmut Paşa'yı Midilli Adası'nı ele geçirmekle görevlendirdi. Yüz kadar gemiden oluşan Osmanlı deniz gücü, Midilli şehrini bombardımana tuttu.⁸⁸ Fatih Sultan Mehmet de yanına Kapıkulu ve Anadolu askerlerini alarak Gelibolu geçidinden geçip Ayazmend'e geldi. Limni'nin fethi esnasında adadan kaçıp Midilli'ye gelen ve ada yöneticisi olan Nikolas Gattilusio daha fazla Osmanlı kuvvetlerine direnemeyerek adayı teslim etti.⁸⁹ Fatih Sultan Mehmet bu fetihden sonra, halkın yerlerinde kalmasını sağladı ve adaya Müslüman aileler yerleştirip onlar için mescidler inşa ettirdi. Arazi tahririni de yaptırdıktan sonra orduyla İstanbul'a döndü (1462).⁹⁰ Mora'nın Osmanlı topraklarına katılmasından sonra, Osmanlının kara ve deniz ulaşımını tehdit eder bir hale gelmesi, Eğriboz'un en kısa zamanda fethedilmesi zorunluluğunu doğurdu. 1463–1479 yılları arasında devam eden Osmanlı-Venedik savaşı sırasında Fatih Sultan Mehmet'in bizzat kumanda ettiği bir orduyla Eğriboz fethedildi (1470).⁹¹

Fatih Sultan Mehmet'in Ege'de tam bir egemenlik kurmak, Anadolu ve Rumeli kıyılarını Hristiyan donanmalarına karşı korumak amacıyla Ege Adaları'nın büyük bölümünün fethini gerçekleştirmiştir “Ancak Ege'nin kilidi konumunda olan Rodos bir müddet daha yabancı ellerde kalacaktır”.⁹²

Kanuni Sultan Süleyman Belgrad'ı fethetmekle Orta Avrupa'nın kapısını açmıştı(1521). Şimdi sıra Ege'nin kilidini açmaya gelmişti. Zira Rodos adasının

⁸⁷ J. H. Kramers, “Limni” *MEBİA*, c. 7, s. 60.

⁸⁸ Şehabeddin Tekindağ, “Mahmud Paşa”, *TDVİA*, c. 27, s. 376.

⁸⁹ Katip Çelebi, *Tuhfetü'l-Kibâr fî Esfari'l-Bihar*, yay. haz. Orhan Şaik Gökyay, İstanbul: MEB Yayınları, 1973, s. 21.

⁹⁰ Münecimbaşı Ahmet Dede, *Sahaifü'l-Ahbar fî Vekayii'l-A'sâr*, c. II, çev. ve yay. haz. İsmail Erünsal, İstanbul: Tercüman 1001 Temel Eser, s. 329.

⁹¹ Michael Kiel, “Eğriboz”, *TDVİA*, c. 10, s. 491.

⁹² Halil İnalçık, “Süleyman I”, *MEBİA*, c. 11, s. 515.

fethi, bu dönemde gerekli bir hale gelmişti. Rodos'taki şövalyeler kalelerini ve adayı sağlam kulelerle donatmışlar, surları tahkim etmişler ve kuvvetlerini de artırmışlardı. Şövalyeler saldırıya uğradıklarında da Avrupa'nın kendilerine yardıma geleceğini düşünüyorlardı. Rodos şövalyelerinin işte bunlara güvenerek Osmanlı İmparatorluğu'nun ticaret gemilerine saldırdıkları, gemileri ele geçirerek mallara el koydukları, gemi personeline çeşitli eziyetler de bulundukları, Müslüman hacıların deniz yoluyla yaptıkları hac seyahati sırasında hacı olmak isteyen kişileri taşıyan gemilere saldırıp, bu hacıları tutsak aldıkları görülmekteydi. Daha önce de Fatih Sultan Mehmet tarafından bu ada alınmak istenmiş; ama kuvvetli korumasından dolayı alınamamıştı. “Üstelik Kanuni Sultan Süleyman'ın elinde şimdi babası Yavuz Sultan Selim devrinde hazırlanmış, fırsat olup da bir türlü kullanılamamış kuvvetli bir de donanma vardı. Kanuni, Rodos'ta kümelenmiş şövalyelerin verdikleri sıkıntıyı ortadan kaldırmak için en kısa sürede adanın fethini gerçekleştirmek amacıyla harekete geçti”.⁹³

Rodos'u ele geçirmekle görevlendirilen donanmaya serdar ikinci Vezir Mustafa Paşa komuta etmekteydi. Kanuni'den on gün önce Rodos'a doğru donanmayla yola çıktı. Donanma Gelibolu'ya varınca Gelibolu komutanı Pilak Mustafa Paşa hazırladığı gemilerle donanmaya katıldı. Donanma, o sırada Cenevizlilerin elinde bulunan ve Osmanlı Devletine vergi veren Sakız'a geldiğinde, adanın önünde demir attı. Donanma, burada birkaç gün içinde ihtiyaçlarını tamamladı. Sonra Rodos'a gitmek için yola çıktı.⁹⁴ Kanuni de kara yoluyla Marmaris'e geldi. Osmanlı'nın şiddetli kuşatması karşısında her şeyin bittiğini anlayan Başşövalye Villiers de l'Isle-Adam Kanuni'ye barış teklif etti ve yapılan görüşmeler sonucunda ada Osmanlı Devleti'ne teslim edildi(1522).⁹⁵

⁹³ **Yaşar Yücel**, *Muhteşem Türk Kanuni ile 46 Yıl*, Ankara: TTK Yayınları, 1987, s. 20-21.

⁹⁴ **Peçevi İbrahim Efendi**, *Peçevi Tarihi*, yay. haz. Bekir Sıtkı Baykal, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1992, s. 55-56.

⁹⁵ Rodos Şövalyelerinin bölgedeki etkinlikleri ve Osmanlıyla ilişkileri hakkında daha fazla bilgi için bkz. **Nicolas Vatin**, *Rodos Şövalyeleri ve Osmanlılar, Doğu Akdeniz'de Savaş, Diplomasi ve Korsanlık*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2000.

Sakız, Cenevizli bir aile olan Guistinianiler'in elindeydi ve Osmanlı Devleti'ne vergi vermektedir. Ancak adanın zaman zaman korsan yatağı olması, Osmanlı Devleti aleyhinde faaliyetlerde bulunması ve Osmanlı donanması hakkında düşmanlara bilgi vermesi üzerine Sakız'ın fethine karar verildi.⁹⁶ Kanuni Sultan Süleyman, Zigetvar seferine çıkmadan önce Piyale Paşa'yı, üç yıldan beri vergisini aksatan hem de devlet için olumsuz faaliyetlerde bulunan Sakız'ı fethetmekle görevlendirdi. Piyale Paşa adaya gittiğinde adanın yöneticisi ve ileri gelenleriyle görüşmeler yapıp kan dökülmeden adanın kendisine teslim edilmesini istedi. Ada ileri gelenlerince adanın barış yoluyla teslim edilmesi teklifi kabul edilmeyince Piyale Paşa, ileri gelenleri tutuklatmış ve böylece ada savaşı olarak ele geçirilmiştir. Sakız'daki yöneticiler aileleri ile birlikte adadan çıkartıldı ve yerli halk da yerinde bırakıldı (1566).⁹⁷

⁹⁶ J. H. Mordtmann, "Sakız", *MEBİA*, c.10, s. 95.

⁹⁷ Solakzâde Mehmed Hemdemi Çelebi, *Solakzâde Tarihi*, yay. haz. Vahid Çabuk, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1989, s. 315-317.

III. BÖLÜM

CEZÂYİR-İ BAHR-İ SEFİD VİLÂYETİNİN İDARİ YAPISI

1. ADALARIN, FETHİNDEN XIX. YÜZYILA KADAR OLAN İDARİ YAPISI

“Osmanlı Devleti’nde taşra idaresi, en küçük birim köy (karye) olmak üzere, nahiye, kaza, sancak (liva) ve eyâlet şeklinde teşkilatlanmıştı. Köylerin birleşmesiyle nahiye, nahiyelerin birleşmesiyle kazalar, kazaların birleşmesiyle sancaklar, sancakların birleşmesinden ise eyâletler meydana gelmektedir”.⁹⁸ Eyâletlerin başında yönetici olarak beylerbeyi bulunmakta idi.⁹⁹ Bu durumda Osmanlı Devleti’nin idari taksimat bakımından en büyük bölümü eyâletler olduğunu söyleyebiliriz.

Osmanlı Devleti’nin XVI. yüzyılın ortalarına kadar Avrupa kıtasındaki eyâletleri: Budin, Temeşvar ve Rumeli’dir. Asya kıtasındaki eyâletleri ise Anadolu, Karaman (Konya), Eyâlet-i Rum (merkezi Sivas), Erzurum, Zülkadriye (Maraş), Van, Diyarbakır, Bağdat, Yemen, Şam ve Halep’tir. Afrika kıtasında ise Mısır, Habeş, Trablusgarb, Cezâyir eyâletleri olup ayrıca Kaptan Paşa ya da sonra kullanılan ismi ile Cezâyir-i Bahr-i Sefid eyâleti vardı.¹⁰⁰ “Ege adaları ile sahil sancaklarından meydana gelen Kaptan Paşa Eyâleti, Osmanlı Devleti’nin denizciliği ilgilendiren politikalarının yönlendirilmesinde ve uygulanmasında önemli görevler ifa etmiştir”.¹⁰¹

⁹⁸ **Yusuf Halaçoğlu**, *XIV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1998, s. 83.

⁹⁹ **Zeki Pakalın**, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, c. 1 İstanbul: MEB Yayınları, 1993, s. 577.

¹⁰⁰ **Ayhan Afşin Ünal**, “XVI. Ve XVII. Yüzyıllarda Cezâyir- i Bahr-i Sefid (Akdeniz-Ege Adaları Ya Da Kaptan Paşa Eyaleti)” *Türkler*, c. 9, s. 614.

¹⁰¹ *Türk Hâkimiyetinde Ege Adaları’nın Yönetimi*, ed. Cevdet Küçük, Ankara: SAEMK Yayınları, 2002, s. 22.

Kaptan paşanın merkezi Gelibolu'dur. İlk sancak beyi de Yıldırım Bayezit'in tersane ve donanmayı kurmakla görevlendirdiği Saruca Paşa'dır(1390).¹⁰² Osmanlı Devleti'nin Yıldırım Bayezit'tan itibaren Ege Denizine açılarak adaları ele geçirmeye başlaması beraberinde bazı idari problemler de getirmeye başlamıştı. Çünkü Limni, Midilli, Eğriboz gibi yüz ölçümü büyük adaların alınmasından sonra Rodos ve İstanköy'ün fethedilmesiyle Osmanlı Devleti'nin egemenlik alanı bir hayli genişlemişti. O zamana kadar Gelibolu sancak beyi veya derya beyleri tarafından idare edilen donanmanın başına Barbaros Hayrettin Paşa'nın getirilmesinden sonra yeni bir idari düzenleme yapılarak Cezâyir Beylerbeyliği kuruldu.¹⁰³ Bu beylerbeyliği hem Ege Adaları'nı hem de Kuzey Afrika'nın idaresini içine alıyordu. Bu eyâletin merkezi önce Rodos iken daha sonra Gelibolu olarak belirlendi.¹⁰⁴ Kanuni Sultan Süleyman'ın hükümdarlığının ilk zamanlarında eyâletin sancakları şöyle sıralanıyordu: Eyâlet merkezi Gelibolu sancağı, Eğriboz, İnebahtı, Karlılı, Midilli ve Rodos. II. Selim döneminde ise eyâletin sancakları arasına Cezâyir-i Mağrip'in ve Sakız'ın da katıldığı görülmektedir.¹⁰⁵

Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Eyâleti'nin sınırlarının görülen lüzum üzerine zaman zaman değiştiği görülmektedir. XVII. yüzyılın ilk yarısında Cezâyir-i Bahr-i Sefîd eyâleti Gelibolu, Eğriboz, İnebahtı, Karlılı, Mezistre, Kocaeli, Biga, Sığla, Rodos, Sakız, Nakşa ve Mehdiye'den meydana gelmektedir. XVII. yüzyılın ortalarında ise eyâletin sınırlarının bir hayli genişletildiği görülmektedir. "Mora, Andre, Para, Limni, Midilli, İskenderiye, Dimyat, Süveyş Kaptanlığı, Kestel, Anabolı, Kavala, Tuzla, Limasol gibi merkezler eyâlete dâhil edilmiştir"¹⁰⁶. Eyâletin idari yapısındaki değişikliklerden biri de Kıbrıs'ın 1670 yılında Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Vilâyeti'ne katılmasıdır. Kıbrıs'ın fethinden bu zamana kadar adayı iki tuğlu beylerbeyleri yönetiyordu. Yeni düzenleme ile adayı kaptan-ı derya adına onun tayin ettiği bir mütesellim yönetecekti. Ancak bu durumun adada otorite boşluğu doğurduğu düşünüldükçe 1703 de bu uygulamaya son verildi. Kıbrıs bağımsız bir eyâlet haline

¹⁰² İdris Bostan, "Kapudan Paşa", *TDVİA*, c. 24, s. 354.

¹⁰³ Mahmut Şakiroğlu, "Cezâyir-i Bahr-i Sefîd", *TA*, c. 7, s. 500.

¹⁰⁴ Ünal, a.g.e.

¹⁰⁵ İdris Bostan, "Kapudan Paşa", *TDVİA*, c. 24, s. 354.

¹⁰⁶ *Türk Hâkimiyetinde Ege Adaları'nın Yönetimi*, ed. Cevdet Küçük, Ankara: SAEMK Yayınları, 2002, s. 27.

getirildi¹⁰⁷. Sadrazam Merzifonlu Kara Mustafa Paşa tarafından eyâletin sınırlarında bazı değişikliklerin yapıldığı görülmektedir. Mezistre ve Karlılı eyâlet sınırlarından çıkarılıp Mora'ya bağlandı¹⁰⁸. Bu tarihten sonra Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Vilâyeti'nin sınırlarında XIX. yüzyıla kadar önemli bir değişikliğin yapılmadığı görülmektedir¹⁰⁹.

2. XIX. YÜZYILDA CEZÂYİR-İ BAHR-İ SEFÎD VİLÂYETİNİN İDARİ YAPISINDA MEYDANA GELEN DEĞİŞİKLİKLER

“Sultan II. Mahmut ayanların desteğiyle tahta çıktığında Osmanlı İmparatorluğu Avrupa’da bütün Balkanlar, Asya’da Anadolu ve bütün Orta Doğu’yu ve Kuzey Afrika’yı içerisine alan büyük ve dağınık bir coğrafyaya yayılmış bulunuyordu”¹¹⁰. II. Mahmut’a göre üç kıtaya yayılmış bu İmparatorluğu Batı karşısında ayakta tutmanın yolu, idari yapıyı alabildiğince merkezileştirmektir. Gittikçe büyüyen Mısır sorunu, Tepedelenli Ali Paşa’nın isyanı, azınlık isyanları ve XVIII. yüzyılda ortaya çıkan ve Sened-i İttifak’la daha da güçlenen ayanların durumu II. Mahmut’un bu tespitinde ne kadar haklı olduğunu göstermekteydi. Bundan dolayı vakit kaybetmeden merkezileşmeye yönelik reformlar yapılmalıydı.

Reformların yapılabilmesi için iki muhalefet odağının ortadan kaldırılması gerekmektedir. Bunlar yeniçeriler ve ayanlardı. Sultan II. Mahmut seleflerinin hatalarından dersler çıkardı. Yeniliklere engel yeniçeri ocağını kaldırmak için uygun ortam hazırlamaya çalıştı. Saltanatın ilk on beş yılını bir güç tabanı oluşturmak için harcadı¹¹¹. Öte yandan iyice güçlenmiş olan ayanların kimi zaman kanlı kimi zaman

¹⁰⁷ **Kemal Çiçek**, “Kıbrıs”, *TDVİA*, c. 25, s. 375.

¹⁰⁸ *Türk Hakimiyetinde Ege Adaları'nın Yönetimi* s. 29.

¹⁰⁹ **Şengül Ayoğuz**, “Cezâyir- i Bahr-i Sefîd Vilâyeti”(Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, 1989), s. 27.

¹¹⁰ **Mehmet Seyittanlioğlu**, “Yenileşme Dönemi Osmanlı Devlet Teşkilatı” *Türkler*, c. 13, s. 489.

¹¹¹ **Bekir Parlak**, “Osmanlı Modernleşmesinde (1789–1839) Yönetimsel Reformların Merkez-Taşra Ekseninde Değerlendirilmesi”, *Akademik Araştırmalar Dergisi*, sayı 31(Kasım 2006 – Ocak 2007), s. 130.

da barışçı yollarla etkisiz hale getirmeyi başardı¹¹². 1826 yılında Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması sonucu en önemli muhalefet odağı ortadan kalktı. Osmanlı Tarihinin Vaka-yı Hayriye olarak geçen bu olay Osmanlı İmparatorluğu'nda modern reformun asıl başlangıcını oluşturdu¹¹³.

Merkezileşmeye yönelik reformların taşraya yansımaları ilk olarak valilik konusunda oldu. Amaç, vilâyetlerin başkente bağlılığını arttırmak ve kuvvetli bir merkezileşme sağlamaktır. Bu yüzden valilere maaş bağlandı. Devlet, valileri ücretli birer memur haline getirdi¹¹⁴. Vilâyet yönetimi merkeziyetçi esaslara göre düzenlendi ve yatay bir hiyerarşiye bağlandı. Önceleri eyâlet denen birimin adı vilâyete çevrildi. Taşra yönetimindeki bu değişiklikler, tüm vilâyetler de uygulandığı gibi Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Vilâyeti'nde de uygulandı¹¹⁵.

Gelibolu, XIX. yüzyıla kadar vilâyetin merkezi olma özelliğini korumuştur. Ancak 1849 yılında gerçekleştirilen idari uygulamalar sonrası vilâyet yeni baştan şekillenecektir. Son düzenleme gereği resmen Cezâyir-i Bahr-i Sefîd adıyla yeni bir yönetim tarzı konuldu. Merkez olarak Rodos adası belirlendi. Vilâyetin diğer sancaklarını Sakız, Midilli, Limni, Bozcaada ve Kıbrıs oluşturmaktaydı.¹¹⁶ Vilâyetin ilk valiliğine de Musa Saffeti Paşa atandı¹¹⁷. Musa Saffeti Paşa (1807–1864), maliye nazırlığı, evkaf nazırlığı, ticaret nazırlığı ve Meclis-i Vâlâ reisliği de yapmış önemli bir devlet adamıdır¹¹⁸. Vilâyetteki valiliği yaklaşık sekiz ay kadar sürmüştür¹¹⁹.

Eyâletin yüzyıllardır merkezi olan Gelibolu, bu son yapılanmada eyâletin sınırları dışında bırakılmıştır. Gelibolu, Edirne vilâyetine bağlı Keşan, Şarköy, Mürefte ve Eceabat kazalarından oluşan bir sancak haline getirildi¹²⁰.

¹¹² Seyittanlioğlu, a.g.e., s. 492.

¹¹³ Stanford J. Shaw, “Osmanlı İmparatorluğu'nda Geleneksel Reformdan Modern Reforma Geçiş: Sultan III. Selim ve Sultan II. Mahmud Dönemleri”, *Türkler*, c. 12, s. 623.

¹¹⁴ Enver Ziya Karal, *Büyük Osmanlı Tarihi*, cilt I, Ankara: TTK Yayınları, s. 155.

¹¹⁵ İlber Ortaylı, “Tanzimat Devrinde İdari Yapı”, *Osmanlı Devleti Tarihi*, cilt 1, s. 284.

¹¹⁶ *Türk Hâkimiyetinde Ege Adaları'nın Yönetimi*, s. 98–99.

¹¹⁷ Sinan Kunalalp, *Son Dönem Osmanlı ırcılığı (1839–1922)*, İstanbul: İsis Yayınları, 1999, s. 28.

¹¹⁸ Orhan Bayrak, *Resimli Osmanlı Tarihi Sözlüğü*, İstanbul: İnkılâp Yayınları, 1999, s. 305.

¹¹⁹ Kunalalp, a.g.e., s. 28.

¹²⁰ Feridun Emecen, “Gelibolu”, *TDVİA*, cilt 14, s. 5.

2.1. 1852 Fermanı

28 Kasım 1852 de Osmanlı vilâyet idaresini yeniden düzenleyen bir ferman çıkartıldı. Bab-ı Âli'ye bağlı bir memur konumuna getirilen valilere, eski hak ve yetkilerinin bazılarının geri verilmesi uygun görüldü. “*Her vilâyette halkın güvenliğini bozan karışıklıklar sırasında hükümetin otoritesini Tanzimat'ın koyduğu temel hükümlere harfiyen uymak şartıyla artırmak ve kuvvetlendirmek en acil ve en önemli bir tedbirdir*” denilmekteydi. 1852 fermanı ile muhassıllar, mal müdürleri, kaza ve nahiye meclisleri üyeleri, zabıta ve reisler, valilerin idaresine verildi. Valiler bu memurların yaptıklarından ve hareketlerinden mesul oldukları için onları görevlerinden alabilirlerdi. Bu durum, II. Mahmut'un oluşturmaya çalıştığı merkeziyetçi anlayıştan kısmen vazgeçildiğini göstermektedir.¹²¹

Bu yeni idari yapıda ülke sancaklara, sancaklar da kazalara bölünmekte idi. Bir vilâyete bağlı olmayıp doğrudan merkeze bağlı müstakil sancakların idaresi mutasarrıflara bırakıldı, eyâlete bağlı sancakların yönetimi kaymakamlara kazaların yönetimi ise müdürlere verildi¹²². Valilik görevini ise, eyâlet valiliğine ikinci kez atanan Musa Saffeti Paşa yerine getirmektedir. Aynı yıl Musa Saffeti Paşa görevinden istifa etti¹²³. Valiliğe tecrübeli devlet adamı Tepedelenlizâde İsmail Rami Paşa atandı. Paşa, yaklaşık üç yıl eyâlet valiliği görevini yerine getirdi.¹²⁴ M. 1856 (H. 1273) devlet sâlnâmesine göre Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Vilâyeti, merkez Rodos olmak üzere Bozcaada, Limni, Midilli, İstanköy, Sisam, Sakız ve Kıbrıs sancaklarından oluşmaktadır. Ancak müstakil bir sancak olan Kıbrıs Ada'sı bir mutasarrıf tarafından yönetilmekteydi.¹²⁵

¹²¹ Engelhardt, *Tanzimat ve Türkiye*, çev. Ali Reşad, İstanbul: Kaknüs Yayınları, 1999, s. 107.

¹²² Mümtaz Talat Yalman, *Osmanlı Devletinin Mahalli İdaresinde Avrupalılaştırma Hakkında Bir Kalem Tecrübesi*, İstanbul, 1940, naklen Ayoğuz, a.g.t., s. 30

¹²³ *Türk Hâkimiyetinde Ege Adaları'nın Yönetimi*, s. 102.

¹²⁴ Kuneralp, a.g.e., s. 28.

¹²⁵ *Türk Hâkimiyetinde Ege Adaları'nın Yönetimi*, s. 103.

2.2. 1864 ve 1867 Vilâyet Nizamnameleri

Osmanlı Devleti, 1864 yılında vilâyet idaresinde yeni düzenlemelere gitti. Yeni bir vilâyet düzenlemesinin yapılmasının nedeni Kırım Savaşı'ndan sonra (1853- 1856) ilan edilen Islahat Fermanı'nın hemen akabinde İmparatorlukta meydana gelen bazı gelişmelerdir. Tanzimat Fermanı'yla uygulanmak istenen ana ilkeleri içeren bu fermanın yürürlüğe girmesi imparatorlukta bazı bölgelerde huzursuzluğa sebep oldu.¹²⁶ İşte bu durum, Osmanlı devlet adamlarını tüm imparatorluğu kapsayan yeni bir ıslahat yapmaya itti. Sadrazam Fuad Paşa ve Hariciye Nazırı Ali Paşa'nın girişimleri ile 8 Kasım 1864 tarihinde yürürlüğe giren Vilâyet Nizamnamesi hazırlandı.¹²⁷ Yeni nizamname ile her vilâyet kendine bağlı bir sancağa, her sancak kazalara, her kaza da karyelere ve kırsal köy grupları olan nahiyelere bölünmekte idi¹²⁸. Bu mülkü düzenleme ilk olarak Mithat Paşa'nın vali olarak tayin edildiği Niş, Silistre ve Vidin sancaklarından oluşan Tuna vilâyetinde uygulandı. Başarılı olunması üzerine imparatorluğun diğer vilâyetlerinde de uygulanmaya başlandı¹²⁹.

1867 yılında Ali Paşa'nın sadrazamlığında ise yeni bir nizamname hazırlandı ve bu hazırlanan nizamname aşağı yukarı temelde 1864 Nizamnamesinin aynı idi¹³⁰. 1864 Vilâyet Nizamnamesi ile şeklen bazı değişikliklere uğrayan Bahr-i

¹²⁶ *Türk Hâkimiyetinde Ege Adaları'nın Yönetimi*, s. 111; Ferman, Müslümanlar tarafından hoş karşılanmadı. Müslüman halk Hristiyanların kendilerine eşit duruma getirilmelerinden rahatsız oldu. Hatta Tanzimat'ı hazırlayan Mustafa Reşit Paşa'nın bile tepkisine neden oldu. Ona göre Müslüman Hristiyan eşitliği böyle birden bire değil, tedricen gerçekleştirilmeliydi. **Fahir Armaoğlu**, *19. Yüzyıl Siyasi Tarihi(1789–1914)*, Ankara: TTK Yayınları, 1999, s. 259; Fermanın uygulanmaya koyulmasıyla birlikte imparatorluğun çeşitli yerlerinde olaylar meydana geldi. Maraş, Halep, Şam, Cidde ve Lübnan gibi yerlerde Müslümanlar ile Müslüman olmayanlar arasında çatışmalar başladı ve bazı Avrupalı görevliler öldürüldü. Osmanlı'nın iç işlerine yeniliklerin yeterince uygulanmadığı gerekçesi ile durmadan müdahale eden Avrupa bu olaylar üzerine sert tedbirler almaya başladı **Erhan Afyoncu**, *Sorularla Osmanlı İmparatorluğu I*, İstanbul: Kırmızı Yayınları, 2001, s. 124..

¹²⁷ *Türk Hâkimiyetinde Ege Adaları'nın Yönetimi*, s. 111.

¹²⁸ **Roderic H. Davison**, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Reform (1856–1876)*, çev. Osman Akınbay İstanbul: Agora Yayınları, 2005, s. 153.

¹²⁹ **Bekir Parlak**, “Osmanlı Devleti'nin Son Yüzyılında Taşra Yönetimine İlişkin Anayasal -Yasal Gelişmeler ve Cumhuriyete Yansımalar. *Akademik Araştırmalar Dergisi*, sayı 11(Kasım 2001 – Ocak 2002). s. 39.

¹³⁰ **Enver Ziya Karal**, *Büyük Osmanlı Tarihi*, cilt III, Ankara: TTK Yayınları, s. 156.

Sefîd Vilâyeti asıl değişikliği 1867 Nizamnamesinde yaşadı. Biga sancağının merkezi Kal’ay-ı Sultaniye (Çanakkale) vilâyetin yeni merkezi olarak belirlenmiştir¹³¹. Eyâletin valiliğine Tanzimat’ın önemli isimlerinden Kayserili Ahmet Paşa getirilmiştir (Haziran 1867)¹³². Biga merkezli Cezâyir-i Bahr-i Sefîd’in diğer sancaklarını Rodos, Sakız ve Midilli oluşturmaktadır. Kıbrıs Adası ilk düzenlemede vilâyetin sınırları dışında kalmıştır. 9 Şubat 1868 tarihinde Kıbrıs tekrar vilâyetin sınırlarına katılmıştır.¹³³ Vilâyetin ilk sâlnâmesi olma özelliğine sahip olan M. 1270/1271 (H. 1287) tarihli Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi’ne göre vilâyetin altı sancağı ve bu sancaklara bağlı on yedi kazası mevcuttur¹³⁴.

Tablo II: M. 1870 (H. 1287) tarihli Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesine Göre Vilâyetin Sancakları ve Kazaları

BİGA SANCAĞI	KIBRIS SANCAĞI
Vilâyetin merkezi Kale-i Sultaniye (Çanakkale)	Tuzla Kazası
Biga Kazası	Limasol Kazası
Lapseki Kazası	Magosa Kazası
Bozcaada Kazası	Baf Kazası
Limni Kazası	Girne Kazası
Ezine Kazası	
MİDİLLİ SANCAĞI	RODOS SANCAĞI
Molove Kazası	Meis Ceziresi
	Sömbeki Ceziresi
	Kaşot Ceziresi
İSTANKÖY SANCAĞI	SAKIZ SANCAĞI
Kalimnoz Ceziresi	İpsara Ceziresi

¹³¹ *Türk Hâkimiyetinde Ege Adaları’nın Yönetimi*, s. 112.

¹³² **Kuneralp**, a.g.e., s. 28.

¹³³ *Türk Hâkimiyetinde Ege Adaları’nın Yönetimi*, s. 112.

¹³⁴ *Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi*, sene 1287.

2.3. 1877 Değişiklikleri

23 Aralık 1876 da I. Meşrutiyet'in ilanı ile devlet anayasal düzene geçmiş oldu. Kanun-i Esasi adı verilen bu anayasa, Fransız anayasası esas alınarak hazırlandı¹³⁵. Yeni anayasayla birlikte vilâyetlerin yeni baştan ele alınması gündeme geldi. Değişikliklerin Cezâyir-i Bahr-i Sefid Vilâyeti'ne yansması 1877 yılında vilâyet merkezinin Rodos'a nakledilmesiyle gerçekleşmiştir¹³⁶. Yeni düzenlemeyle Vilâyet merkezi Rodos sancağı, Midilli, Sakız, İstanköy ve Kıbrıs sancaklarından oluşmaktadır. Vilâyette toplam 5 sancak 13 kaza ve 23 nahiye bulunmaktadır¹³⁷.

M. 1877/78 (H. 1293/96) Osmanlı-Rus savaşının kaybedilmesi Cezâyir-i Bahr-i Sefid Vilâyeti'nin sınırlarında değişikliğe neden oldu. Savaş sonunda yapılan Ayastefanos Antlaşmasının yürürlüğe girmesini engellemek amacıyla vilâyetin sınırları içerisinde olan Kıbrıs Adasının yönetimi İngilizlere bırakıldı. İngilizler Ayastefanos'a karşı çıkacaklarını ancak Kıbrıs'ın yönetiminin kendilerine bırakılmasının gerektiğini söylüyorlardı. Çünkü İngilizlere göre; Osmanlı'nın Anadolu'daki topraklarının korunması ve Rusya'nın Akdeniz'e ya da İran Körfezine ilerlemesinin önlenmesi ancak Doğu Akdeniz'in stratejik adası Kıbrıs'ın yönetiminin kendilerine verilmesi ile mümkündü. 4 Haziran 1878'de padişah II. Abdülhamit, Kıbrıs sözleşmesini imzaladı ve Kıbrıs fiilen kaybedilmiş oldu.¹³⁸

M. 1903 (H. 1321) tarihli Cezâyir-i Bahr-i Sefid Vilâyeti Sâlnâmesi'ne göre vilâyet 4 sancak ve 12 kazadan meydana gelmektedir. Sancaklar, Rodos, Sakız, Midilli ve Limni'dir.¹³⁹ Bu sınırlar vilâyetin kuruluşundan günümüze kadar olan süreçte en dar sınırlara sahip olduğu dönemdir. Kaza sayısı bakımından en büyük sancağı Rodos oluşturmaktadır. Tablo 3'te de görüldüğü üzere Rodos sancağı 5 kazadan ibarettir. Sakız sancağı ise kendisine bağlı kaza sayısı bakımından ikinci

¹³⁵ **Erhan Afyoncu**, *Sorularla Osmanlı İmparatorluğu II*, İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2002, s. 140.

¹³⁶ *Türk Hâkimiyetinde Ege Adaları'nın Yönetimi*, s. 124.

¹³⁷ *Cezâyir-i Bahr-i Sefid Sâlnâmesi*, sene 1293.

¹³⁸ **Kemal Karpat ve Robert W. Zens**, "I. Meşrutiyet Dönemi ve II. Abdülhamit'in Saltanatı (1876–1909)", *Türkler*, cilt 12, s. 882.

¹³⁹ *Cezâyir-i Bahr-i Sefid Sâlnâmesi*, sene 1321.

büyükölüktedir. Sakız'a bağlı üç kaza vardır. Midilli ve Limni sancaklarına ikişer kaza bağlıdır. İdari taksimat bakımından en küçük bölüm olan nahiye sayısı vilâyette on dokuzdur. Bu nahiyelerin beşi Rodos sancağında, altısı Sakız sancağında, altısı Midilli sancağında, son ikisi de Limni sancağında bulunmaktadır.

Tablo III: M.1903 (H. 1321) Tarihli Cezâyir-i Bahr-i Sefid Sâlnâmesine Göre Vilâyetin Sancakları ve Kazaları

RODOS SANCAĞI	SAKIZ SANCAĞI
Rodos (Vilâyet ve Sancak Merkezi) - Lodoz Nahiyesi - Kastelloz Nahiyesi - Herekyet Nahiyesi Sömbeki Kazası - İlyaki Nahiyesi Kaşot Kazası Kerpe Kazası İstanköy Kazası - İncirli Nahiyesi Meis Kazası	Sakız (Sancak Merkezi) - Kardemile Nahiyesi - Kalemati Nahiyesi - İpsara Nahiyesi - Voliso Nahiyesi Leryoz Kazası - Batnoz Nahiyesi Kalimnoz Kazası - Ostropalya Karyot Kazası
MİDİLLİ SANCAĞI	LİMNİ SANCAĞI
Midilli (Sancak Merkezi) - Yere Nahiyesi - Ayasu Nahiyesi - Yunda Nahiyesi Pilmar Kazası - Polhinit Nahiyesi Molove Kazası - Kalonya Nahiyesi	Limni (Sancak Merkezi) - Mondroz Nahiyesi - Bozbaba Nahiyesi Bozcaada Kazası İmroz Kazası

3. M. 1903 (H. 1321) TARİHLİ CEZÂYİR-İ BAHR-İ SEFİD SÂLNÂMESİNE GÖRE VİLÂYETİN GENEL İDARİ BİRİMLERİ

3.1. VİLÂYET ERKÂNI VE MEMURLAR

M. 1903 (H. 1321) tarihli sâlnâmede vilâyetin valisi vezir rütbesiyle Abidin Paşa'dır.¹⁴⁰ Abidin Paşa, Sivas, Selanik, Adana, Ankara valilikleri ve Hariciye nazırlığı yapmış değerli bir devlet adamıdır. 1893 yılında vilâyetin valiliğine atanmış olup 1906 yılına kadar da vilâyet valiliği görevini sürdürmüştür.¹⁴¹ Vilâyetlerde büyük idari birimler olarak Merkez Naibi, Defterdarlık, Mektûbi-i Vilâyet ve Merkez Müftüsü ya da vaizi bulunmaktadır. Bu birimleri kısaca açıklamakta yarar vardır.

a) Merkez Naibliği: Naiblik, Şeri mahkemelerin hâkimlerine verilen unvandır.¹⁴² Merkez naibliği bu hakimlerin görev yeridir. 1903 tarihli sâlnâmeye göre, vilâyetin naibi Mehmet Emin Efendi'dir. Dolayısıyla Mehmet Emin Efendi 'nin vilâyette başhakim olarak görev aldığını söyleyebiliriz.¹⁴³

b) Defterdarlık: Vilâyetin mali işlerinden sorumlu olan dairedir. Bu dairenin başında defterdar bulunmaktadır. Bu kişi, aynı zamanda mali işlerden birinci dereceden sorumludur ve vilâyet idare meclisinin de üyesidir.¹⁴⁴ 1903 yılında vilâyetin defterdarı olan Ömer Fevzi Efendi, hem bölgenin defterdarlık dairesini yönetiyor hem de vilâyetin mali işlerini takip ediyordu.¹⁴⁵

c) Mektûbi-i Vilâyet: Vilâyette diğer bir kurumda mektûbi-i vilâyet denilen dairedir. Vilâyete ait yazışmaları ve haberleşmeyi yapmakla görevlidir. Bu dairenin

¹⁴⁰ *Cezâyir-i Bahr-i Sefid Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 70.

¹⁴¹ **Sinan Kuneralp**, *Son Dönem Osmanlı Ricali (1839-1922)*, İstanbul: İsis Yayınları, 1999, s. 54.

¹⁴² **Zeki Pakalın**, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, c. II, İstanbul: M.E. B. Yayınları, 1993, s. 644.

¹⁴³ *Cezâyir-i Bahr-i Sefid Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 71.

¹⁴⁴ **Mübahat Kütükoğlu**, "Defterdar", *TDVİA*, c. 9, s. 94.

¹⁴⁵ *Cezâyir-i Bahr-i Sefid Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 72.

amirine mektupçu denir. Ayrıca mektupçu vilâyet idari meclisinin de tabi üyesidir.¹⁴⁶ 1903 yılında vilâyetin mektupçusu da Ahmet Bey'dir.¹⁴⁷

d) Müftü: En yüksek dini otorite olan müftü, adalarda Müslümanların din işlerinden baş sorumlu konumundadır. Müslüman vatandaşların dini mevzularını takip etmektedir. 1903 tarihli sâlnâme'ye göre, vilâyetin müftüsü Ahmet Efendi'dir.¹⁴⁸

3.2. MECLİSLER

3.2.1. Meclis-i İdare-i Vilâyet

1871 Nizamnamesine göre Meclis-i İdare-i Vilâyetlerin görevi üç grupta toplanmaktadır:

- a) *Memurlar hakkında tahkikat.*
- b) *Vilâyet sınırları içindeki liva ve kaza idare meclisleri ile mahkemeler ve memurlar arasındaki uyuşmazlığın çözümü*
- c) *Halk ile hükümet arasındaki vergi toplanmasına dair problemler.*¹⁴⁹

Bu meclislerin hiçbir şekilde özel hukuka ve Şer'i mahkemelerin işlerine karışmaları mümkün değildi.¹⁵⁰ M. 1903 tarihli sâlnâme'ye göre, Cezâyir-i Bahri Sefîd Vilâyeti'nin idare meclisinin başkanlığını Vali Abidin Paşa yapmaktadır. Vilâyetin idare meclisinin üyeleri, "a'zâ-yı tabîye (tabii üyeler)" ve "a'zâ-yı muntahabe (seçilmiş üyeler)" olmak üzere iki gruptan oluşmaktadır. A'zâ-yı tabîye,

¹⁴⁶ Pakalın, a.g.e., s. 466.

¹⁴⁷ *Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 73.

¹⁴⁸ *Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 77.

¹⁴⁹ İlber Ortaylı, *Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahalli İdareleri (1840-1880)*, Ankara: T.T.K. Yayınları, 2000, s. 72.

¹⁵⁰ Musa Çadırcı, *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentleri'nin Sosyal ve Ekonomik Yapısı*, Ankara: T.T.K. Yayınları, 1997, s. 256.

defterdar Ömer Fevzi Efendi, naib Mehmet Emin Efendi, vali yardımcısı Ahmet Edip Bey, vilâyet mektupçusu Ahmed Bey, müftü Ahmed Bey, metropolit Efendi ve başhaham Mosani Franko'dan meydana gelmektedir. A'zâ-yı müntahabe ise, Ethem Efendi, Mahmut Efendi, Yani Vandikili Efendi ve İlya Efendi'den oluşmaktadır.¹⁵¹ Görüldüğü gibi idare meclisinde, halkın seçtiği iki Müslüman ve iki Gayrimüslim üye bulunmaktadır. Bu durum, vilâyette Tanzimat'ın getirdiği ilkelerin uygulandığı ve yerel halkın da idareye katıldığını göstermektedir.

3.2.2. Maarif Meclisi

Osmanlı Devleti'nde 19. yüzyılda eğitime verilen önemin artmasıyla bir çok yeni okul açıldı. Bu okulların açılmasıyla birlikte şehir merkezlerinde bina yapımı, öğretmen bulma ve benzeri eğitim sorunları gündeme geldi. Bunun üzerine 1864 vilâyet nizamnamesinin yayınlanmasından sonra vilâyet merkezlerinde “Maarif Meclisleri” kuruldu. Bu meclislerin başına da birer tane maarif müdürü görevlendirildi.

M. 1903 tarihli sâlnâmeye göre, Maarif Meclisi'nin müdürü Sami Bey'dir ve mecliste on üç aza ve bir kâtip yer almaktadır. Maarif Meclisi'nin üyeleri: Şevket Efendi, Sait Efendi, Fuat Efendi, Ali Efendi, Safi Efendi, Hüsnü Efendi, Hüsnü Efendi, Bugaz Efendi, Sava Efendi, Hafız Ali Efendi, İsmail Efendi, Halil Efendi ve Minnet Efendi'dir.¹⁵²

¹⁵¹ *Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 77.

¹⁵² *Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 91.

3.3. KOMİSYONLAR

3.3.1. Tahsilât Komisyonu

Tahsilât Komisyon'un görevi, "devletin alacaklarını düzenli bir şekilde tahsil edilmesini sağlamak, vilâyetin bütün gelirlerini bilmek, zimmet ve polîçe pusulaları ile bakaya defterlerini tesbit etmek, tahsilâta dair işleri takip etmek ve tahsilat kayıtlarını tutmak" olarak belirlenmiştir.¹⁵³ M. 1903 tarihli sâlnâme'ye göre tahsilât komisyonu üç üyeden oluşmaktadır. Bunlar, vilâyetin defterdarı Ömer Fevzi Efendi, meclis-i idare-i vilâyet azasından Mehmet Efendi ve belediye azasından Behçet Efendi'dir.¹⁵⁴

3.3.2. Tarik(Yol) ve Maâbir(Geçit) Komisyonu

Bu komisyonun görevi vilâyet sınırları içindeki yolların, köprülerin ve geçitlerin onarım, yapım ve bakımı için alınacak önlemleri, belirlemek ve tavsiyelerde bulunmaktır.¹⁵⁵ Komisyon Vali Abidin Paşa başkanlığında, Vali Yardımcısı Ahmet Edip Bey, Ethem Efendi, Belediye Başkanı Hakkı Efendi, Nüfus Nâzırı Müslim Efendi, Ziraat Bankası Şube Memuru, Nâfia Mühendisi ve Kâtip Mehmet İzzet Efendi'den oluşmaktadır.¹⁵⁶

¹⁵³ Ali Akyıldız, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Merkez Teşkilatında Reform*, İstanbul: Eren yayınları, 1993, 123.

¹⁵⁴ *Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 84.

¹⁵⁵ Çadircı, a.g.e., s. 262.

¹⁵⁶ *Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 84.

3.3.3. Muhacirun Komisyonu

Muhacir sorunu Osmanlı Devleti'nin sınırlarının daralmasıyla, sınırlar dışında kalan Müslüman ahalinin Osmanlı topraklarına göç etmesiyle başlayan bir sorundur. Komisyonun görevi muhacirlerin iâşesinin sağlanması ve yerleşecekleri uygun alanların bulunması, kısacası muhacirlerin tüm problemleri ile ilgilenmektir.¹⁵⁷ Rodos'a yapılan göçler, daha çok Girit Adasından gerçekleşmiştir. 1896 yılında Etnik-i Eteryâ'nın bir kolu olan Epitropi Cemiyeti görünüşte Hristiyanlara daha fazla ayrıcalık ve reform istekleri ile kanlı bir isyan başlattı.¹⁵⁸ İsyandan kaçan ahalinin bir kısmı Rodos'ta şehirden 3–4 km doğu sahili üzerinde yolun kıyısına Sultan I. Abdülhamit tarafından inşa ettirilen evlere yerleştirilmişlerdir.¹⁵⁹

M. 1903 tarihli sâlnâme'ye göre Muhacirun Komisyonu bir başkan olmak üzere üç üye ve bir kâtipten ibarettir. Aynı zamanda Belediye Başkanı olan Hakkı Efendi, komisyon başkanlığı görevini de yerine getirmektedir. Diğer üyeler, Sadık Efendi, Mahmut Rahmi Efendi'dir. Katib ise Mehmet Sadık Efendi'dir.¹⁶⁰

Cezayir-i Bahr-i Sefîd Vilâyeti'nin ilk kurulduğu yıllardan 1903 yılına kadar sınırları defalarca değişikliğe uğramıştır. Cezayir-i Bahr-i Sefîd'e en uzun süreli merkezlik yapan şehir Gelibolu olmuştur. 1849 yılında vilâyet merkezinin Rodos'a nakledildiği, ancak bu durumun fazla uzun sürmediği görülmektedir. Çünkü 1867 yılında Osmanlı Devleti bir vilâyet nizamnamesi hazırlayarak vilâyet idaresinde bir dizi değişikliğe gitti. Bu kapsamda Cezayir-i Bahr-i Sefîd Vilâyet merkezinin Kale-i Sultaniye(Çanakkale) olarak belirlendiğini görülmektedir. Ancak 1877 yılında görülen lüzum üzerine vilâyet merkezi tekrar Rodos yapılmıştır. XIX. yüzyılda

¹⁵⁷ Yıldırım Ağanoğlu, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Balkanların Makûs Talihi, Göç*, İstanbul: Kum Saati Yayınları, 2001, s. 194.

¹⁵⁸ Ayşe Nûkhet Adıyeke, Nuri Adıyeke, *Fethinden Kaybına Girit*, İstanbul: Babiâli Kültür Yayınları, 2006, s. 219.

¹⁵⁹ Zeki Çelikkol, *Rodos'taki Türk Eserleri ve Tarihçe*, Ankara: T.T.K. Yayınları, 1986, s. 60.

¹⁶⁰ *Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 84.

Osmanlı yöneticileri, devleti çöküşten kurtarabilmek ve azınlıkların ayrılıkçı faaliyetlerini engelleyebilmek amacıyla idari alanda bir çok reformlar gerçekleştirmişlerdir. Bu kapsamda azınlıklara, Osmanlı idaresinde söz sahibi olma hakkı verilmiştir. Bu durumda Transkripsiyonu yapılan M. 1903 (H. 1321) tarihli Cezâyir-i Bahr-i Sefid Sâlnâmesi de Azınlıkların Osmanlı idaresinde önemli görevler aldıklarını ve Müslümanlarla eşit şartlarda yaşadıklarını kanıtlayan önemli bir kaynaktır.

IV. BÖLÜM

CEZÂYİR-İ BAHR-İ SEFİD VİLÂYETİ’NİN EKONOMİK DURUMU

1. TARIM

Cezâyir-i Bahr-i Sefid Vilâyeti’ni oluşturan adaların genelinin dağlık ve taşlık olmasından dolayı tarım sınırlı alanlarda yapılabilmektedir. Bu nedenle vilâyet halkı eskiden beri Anadolu’dan düzenli olarak yiyecek maddesi almaktadır.¹⁶¹ Adalara mal sevkiyatı Ege’nin Foça, İzmir, Ayasuluk ve Balat gibi önemli limanlarından gerçekleştirilmektedir.¹⁶²

Vilâyetin coğrafi konumundan dolayı halk tarım haricinde çeşitli geçim kaynaklarına yönelmiştir. Başka bir deyişle belli adalar belli mesleklerde odaklanmışlardır. Sakız’da gemicilik, Herekyet, Sömbeki, Leryoz, Kalimnoz Adaları’nda süngercilik, Limni’de çobanlık gibi.¹⁶³

Vilâyetin en fazla ekilebilir araziye sahip adası Rodos’tur. Zira 380.948 dönüm arazinin 290.000 dönümünde tarım yapılabilmektedir.¹⁶⁴ Buna rağmen Rodos adası devamlı olarak zahire sıkıntısı çekmekteydi. Bu durumun nedeni ise adanın stratejik önemi sebebiyle bulundurulması gereken asker fazlalığı; buna karşılık tarımsal kaynakların yetersizliği idi. Adaya zahire temini Anadolu’dan sağlanmaktaydı.¹⁶⁵

¹⁶¹ **Surayya Faroqhi**, *Kentler ve Kentliler*, çev. Neyyir Kalaycıoğlu, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, s. 95.

¹⁶² **Cafer Çiftçi**, “XIV. Yüzyılda Anadolu’da Uç Beyliklerinin Siyasi ve İktisadî Faaliyetleri”, *Türkler*, c. 7 s. 398.

¹⁶³ *Cezâyir-i Bahr-i Sefid Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 190–191.

¹⁶⁴ *Cezâyir-i Bahr-i Sefid Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 203.

¹⁶⁵ **Savaş Songur**, “XVI. Yüzyılda Rodos Adası ve Akdeniz’deki Önemi”, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Tarihi Anabilimdalı, Yeniçağ Tarihi Bilim Dalı, 1999), s. 39.

Buna karşılık iklim ve havanın müsaadesi ile her çeşit sebze ve meyve birçok yerden önce Rodos'ta yetişir, İstanbul ve çeşitli yerlere gönderilirdi. Hatta patlıcan, salatalık, fasulye, pırasa, domates gibi sebzelerden yılda iki kere ürün alınırdı. Yılda 170.000 kantar üretilen soğandan 479.000 kuruş gelir elde edilirdi. Bazı yıllar soğandan elde edilen gelir 500.000 kuruşu geçmekteydi.¹⁶⁶ Zeytincilik ada ekonomisi için önemli bir gelir kaynağıdır. Senede 1.000.000 kıyye¹⁶⁷ ham zeytin elde edilir ve bu zeytinlerden 400.000 kıyyeye yakın yağ elde edilmektedir.¹⁶⁸

Rodos adası meyve çeşidi yönünden zengin bir adadır. Adada dut, incir, üzüm, hurma, kavun, karpuz, şeftali, kayısı, ayva, elma, erik, armut, badem, nar, limon, portakal, mandalina ve turunç gibi meyveler yetiştirilir. Adanın karpuzları hem ağırlık bakımından hem de lezzet bakımından Diyarbakır'ın meşhur karpuzlarını andırır. Karpuzların ağırlığı 25 kıyyeye kadar çıkabilmektedir. Çeşitli üzüm türleri yetişse de en güzel üzümler “ Rezzaki” ve “Keçi Memesi” adı verilen çekirdeksiz üzümlerdir. Adada şarap imal edebilmek için de şarap üzümü yetiştirilir. Badem, incir, turunç, hurma, ayva, üzüm ancak ada halkına yettiği için dışarı satılmaz, adada tüketilir. Geri kalan meyvelerin satılmasından yıllık 10.500.000 kuruş gelir elde edilir.¹⁶⁹

Rodos'a bağlı kazalardan biri olan Sömbeki de arazinin genelde taşlık olmasından dolayı tarım yeterince yapılamamaktadır. Buğday, arpa, üzüm, incir, armut, patlıcan, bamya, domates, kereviz, ıspanak gibi ürünler yetişse de kaza halkı için yeterli gelmemektedir ve bu yüzden tarım ürünlerinin dışarıdan alınması yoluna gidilmiştir.¹⁷⁰ Rodos'un Kerpe kazası ise Sömbeki'ye kıyasla tarıma daha elverişlidir. Ancak Kerpe kazasında üretimin tüketimi karşılayamamasından dolayı bir takım tarım ürünleri dışarıdan sağlanmaktadır. Kerpe kazasında buğday, arpa, mercimek, burçak, üzüm, bakla, ayva, incir, zeytin, limon, portakal, elma ve soğan

¹⁶⁶ *Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 204.

¹⁶⁷ 1 eski kıyye: 1 okka=400 dirhem= 1282,945 gr., 1 yeni kıyye: 1 kilo (1000 gr.),

¹⁶⁸ *Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 205

¹⁶⁹ *Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 204 – 205.

¹⁷⁰ *Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 212.

gibi ürünler yetiştirilebilmektedir.¹⁷¹ Rodos sancağının tarım üretimi açısından en fakir kazası, Meis Adasıdır. Zira ada halkı yıllık mahsulâtı 3500 kıyye üzüm ile 150 kıyye miktarı incirden ibarettir. 40–50 kadar badem ağacı vardır. Ada halkı geçimini süngercilik, esnaflık ve çok az da tarım ile sağlamaktadır.¹⁷² Rodos sancağına bağlı kazalar arasında en verimli arazilere sahip olan kaza İstanköy Adasıdır. Ada halkı ürettiği ürünün büyük bölümünü dışarı satmaktadır. Dışarı sattığı tarım ürünleri arasında buğday, yaş ve kuru üzüm, kavun, karpuz, kayısı, mandalina, portakal, badem, palamut, erik, incir, mersin yaprağı, soğan ve sarımsak gibi ürünler vardır.¹⁷³

Sakız Adası toprağın elvermesi ölçüsünde genellikle iyi ekilip biçilen bir yerdir. Verimli topraklar Kalamati nahiyesine bağlı köylerin bulunduğu arazilerdir.¹⁷⁴ Adanın ortası çıplak ve kurak dağlar ile kaplıdır. Bundan dolayı hiçbir ürün yetiştirmeye elverişli değildir. Sakız insanı çalışkan ve beceriklidir. Bağ bahçe işlerinden ve toprağın işlenmesinden oldukça iyi anlarlar. Hatta padişah ve İstanbul'un zenginleri sakızlı bahçıvanları tercih ederlerdi.¹⁷⁵

Sakız'da üretilen zahire ada halkına yetmemektedir. Verimli arazinin büyük bölümünde portakal, mandalina, turunç, limon, badem, sakız, nar, incir yetiştirilirdi. Sakızda yetişen ürünlerden çok kaliteli şaraplar üretilirdi. Ayrıca adada bir miktarda pamuk üretimi yapılmaktaydı. Ada halkı, portakal, mandalina, badem ve sakızın dışarı satılmasından iyi paralar kazanırlardı. Bu ihraç ürünleri arasında sakızın ayrı bir önemi vardır.

Yunanca adı Hios olan adaya, Türklerin adayı fethetmelerinden sonra adada üretilen sakızdan dolayı “Sakız” adı verilmiştir. Ada, 1566 yılında fethedildiğinde ilk icraatlardan biri de sakız ticaretini devlet tekeline alınmasıydı.¹⁷⁶ Sakız üretimi

¹⁷¹ *Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 223

¹⁷² *Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 226

¹⁷³ *Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 230.

¹⁷⁴ *Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 236.

¹⁷⁵ **J. M. Tancoigne**, *İzmir'e, Ege Adaları'na ve Girit'e Seyahat*, çev. Ercan Eyüboğlu, İstanbul: Buke Yayınları, 2003, s. 38.

¹⁷⁶ **Daniel Goffman**, *Osmanlı Dünyası ve Avrupa*, çev. Ülkün Tansel, İstanbul: Kitap Yayınevi, 2004, s. 182.

adanın Kalimassia (Calimacha) bölgesindeki köylerde yapıldı. Evliya Çelebi seyahatnamesinde sakız üretimi yapılan köy sayısını 25 olarak belirtmiştir.¹⁷⁷

Sakız sancağına bağlı Kalimnoz adasında arazi dağlık ve taşlık olmasına rağmen ada 1.000 dönüme yakın verimli topraklara sahiptir. Ada halkı bu topraklarda buğday ve arpa yetiştirmektedir. Yılda 15.000 kile arpa üretilmektedir. Adada 15.000 incir, 30.000 kadar da zeytin ağacı vardır. 60 kadar bahçe meydana getirilmiş ve bu bahçelerde limon ve portakal ağaçları ile birlikte çeşitli meyve ağaçları vardır.¹⁷⁸ Karyot adasında halkın gayretleri ile bağlarda yılda 5–6 bin kantar kuru üzüm üretilir. Bu üzümlerden de 300.000 kıyye şarap yapılır. Adanın diğer ürünleri arasında limon, portakal, zeytin, şeftali, armut, incir, badem, vişne, patates ve soğanda vardır. Ancak üretilen buğday ihtiyacı karşılayamadığından dışarıdan satın alınır.¹⁷⁹

Midilli Adasının iklim şartları hemen her türlü ılıman iklimlerde yetişen ürünlere elverişli ise de, adanın coğrafi yapısı tarım faaliyetlerinin daha geniş alanlarda yapılmasını engellemektedir. Alçak yamaçlar baştanbaşa üzüm bağları ve bilhassa zeytinliklerle kaplanmıştır.¹⁸⁰ Zeytinden yılda 2.194.251 kuruş vergi geliri sağlanmaktadır. Ayrıca adada her türlü hububat yetiştirilmektedir.¹⁸¹

Midilli önceki bölümde görüldüğü gibi iki kazadan oluşmaktadır. Midilli'ye bağlı Pilmar kazasında en önemli tarımsal faaliyet zeytinciliktir.¹⁸² Midilli'ye bağlı diğer kazası olan Molove, Pilmar'a göre daha verimli topraklara sahiptir. Her türlü sebze, meyve ve hububat yetişmekle birlikte ada halkı ağırlıklı olarak buğday, arpa, zeytin, üzüm, incir, palamut yetiştirmektedir.¹⁸³ Molove kazasına bağlı Kalonya nahiyesi de verimli topraklara sahiptir. Nahiye topraklarında her türlü meyve ve

¹⁷⁷ Evliya Çelebi *Seyahatnamesi*, Yayına Hazırlayan Mehmet Zillioğlu, c. 8, İstanbul: Üçdal Yayınevi, s. 545.

¹⁷⁸ *Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 240.

¹⁷⁹ *Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 244.

¹⁸⁰ **Besim Darkot**, "Midilli", *MEBİA*, cilt 8, s. 282.

¹⁸¹ *Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 252.

¹⁸² *Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 256.

¹⁸³ *Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 258.

hububat ürünleri yetişebilmektedir. Başlıca ürünleri zeytin, üzüm, incir, buğday, arpa ve bakladır. Yılda gayet tatlı ve şarap imalatına elverişli olan üzümünden 3.000.000 kıyeye ürün elde edilir. Çevre yerlerden özellikle Sakız adasından tüccarlar gelip bol miktarlarda üzüm satın alırlardı.¹⁸⁴

Midilli sancağına bağlı Yunda nahiyesinin ekilebilir arazileri 7.900 dönüm zeytinlik, 18.120 dönüm tarla, 190 dönüm bağ ve 150 dönümlük bahçeden ibarettir. Ürünleri ise zeytin, buğday, nohut, arpa, yulaf, üzüm, kavun, karpuz, pamuk, susam, bakla, soğan, armut ve incirdir.¹⁸⁵

Limni Adası 400.000 dönüm araziye sahiptir. Ancak arazinin 200.000 dönümünde tarım yapılabilir. Geri kalan arazi dağlık ve taşlıktır.¹⁸⁶ Adanın başlıca ürünleri buğday, arpa, susam, fasulye ve üzumdür.¹⁸⁷ Limni'ye bağlı Bozcaada'da halk en fazla üzüm yetiştirmektedir ve 7.000 dönüm bağ vardır. Bunun yanında buğday, arpa, bostan, soğan, burçak, incir gibi hububat ve meyveler yetiştiriliyorsa da ada halkının üzüm üretimine öncelik vermesinden dolayı bu ürünler ada halkının ihtiyaçlarına ancak yetebilmektedir.¹⁸⁸ Limni'ye bağlı İmroz adasının ise başlıca tarım ürünleri, buğday, arpa, zeytin, susam, pamuk ve çeşitli sebzelerden ibarettir.¹⁸⁹

2. HAYVANCILIK

Cezâyir-i Bahri Sefîd Vilâyeti'ni oluşturan adalar, Rodos, Sakız, İstanköy ve kısmen de Limni dışında tarıma pek elverişli olmadığından dolayı hayvancılık bir hayli gelişmiştir.¹⁹⁰ Özellikle çalılıkların geniş alanları kaplaması keçi ve koyun

¹⁸⁴ *Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 259.

¹⁸⁵ *Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 264.

¹⁸⁶ *Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 268.

¹⁸⁷ *Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 270.

¹⁸⁸ *Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 271.

¹⁸⁹ *Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 273.

¹⁹⁰ *Ayoğuz*, a.g.t., s. 89.

beslemeye elverişli bir ortam hazırlamıştır.¹⁹¹ Bazı adalarda küçükbaş hayvan yetiştiriciliği ada halkının en önemli geçim kaynağını oluşturmuştur. Hatta yerleşimin olmadığı insansız bazı adalar hayvan yetiştiriliciliği için kullanılmaktadır.¹⁹² Vilâyetin meraları 13.965 dönümden oluşmaktadır. İnsan yerleşiminin olmadığı ve mera olarak kullanılan ada sayısı 15–20 civarındadır.¹⁹³

Adaların tamamında koyun, keçi, manda, katır, merkep bulunmaktadır. Yabani hayvan olarak adaların büyük bölümünde de ada tavşanı, sansar, kunduz, geyik, karaca bulunduğu gibi Rodos'un dağlarında da keçi büyüklüğünde bir çeşit yabani eşek vardır.¹⁹⁴

Rodos da hayvancılık için mera alanları çoktu ve ada halkının tarımdan sonra ikinci en önemli geçim kaynağını hayvancılık oluşturmaktaydı. Sömbeki adasında ise birinci önemli geçim kaynağı süngercilik, ikincisini ise hayvancılık oluşturmaktaydı. Sömbeki Adasında yetiştirilen hayvanlar ise koyun, keçi ve domuzdan ibarettir.¹⁹⁵ Kaşot Adasında 40.000 kadar koyun olup bu koyunlardan başka evlerde malta ve mısır cinsi keçiler de beslenmekteydi. Bu keçilerin her birinden günde üç kilo kadar süt alındığı gibi bir batında 3 ve bazen de 5 yavru alınabilmektedir.¹⁹⁶ Ayrıca Kaşot'a bağlı ve insanların yaşamadığı Marka ve İyonya Adaları mera olarak kullanılmakta ve devlet tarafından ihale ile verilmektedir.¹⁹⁷ Kerpe kazasında karasığır, kısarak, beygir, katır, eşek, keçi, domuz ve bal arısı yetiştirilmekteydi.¹⁹⁸

¹⁹¹ Ali Fuat Örenç, *Yakın dönem Tarihimizde Rodos ve Oniki Ada*, İstanbul: Doğu Kütüphanesi Yayınları, 2006, s. 489.

¹⁹² Feridun Emecen, "Osmanlı Klasik Döneminde Ege Adaları'nın Malî Yapısı ve Vergi Sistemi", *Ege Adaları'nın İdarî, Malî ve Sosyal Yapısı*, ed. İdris Bostan, Ankara: SAEMK Yayınları, 2003, s. 67.

¹⁹³ Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi, sene 1321, s. 211

¹⁹⁴ Tüccârzâde İbrahim Hilmi, *Memâlik-i Osmâniyye Cep Atlası, Devlet-i Aliyye-i Osmâniyyenin Ahvâl, Coğrafya ve İstatistikîyesi*, İstanbul, 1323, s. 194.

¹⁹⁵ Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi, sene 1321, s. 213.

¹⁹⁶ Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi, sene 1321, s. 218.

¹⁹⁷ Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi, sene 1321, s. 217.

¹⁹⁸ Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi, sene 1321, s. 230.

Cezâyir-i Bahri Sefîd Vilâyeti'nin genelinde hayvancılık önemli geçim kaynağı olduğu gibi Sakız sancağında da hayvancılık önemli bir yere sahiptir. Sakız sancağına bağlı Kalimnoz Adasında 60 kadar katır 300 eşek, 9.300 keçi, 5.000'e yakın koyun ve 500 kadar da domuz bulunmaktadır.¹⁹⁹ Karyot Adasında 12.000 kadar koyun ve keçi varsa da ada halkının yağ ve peynir yapmasını bilmemelerinden dolayı hayvancılıktan elde ettikleri gelir sınırlıdır. Adada vahşi hayvan olarak sadece tavşan ve sansar bulunduğu için keçi ve koyunlar çobansız otlatılabilmektedir.²⁰⁰ Sakız'a bağlı İpsara nahiyesinde 3.500 kadar koyun ve keçi, 150 karasığır, 24 beygir ve katır, 48 eşek, bir miktarda domuz bulunmaktadır.²⁰¹

Midilli'ye bağlı Molove kazasının sınırları içinde kalan meralarda 35 bin koyun ve keçi beslenmektedir. Ayrıca bunların sütünden İstanbul'a ve başka yerlere gönderilen lor peyniri yapılmaktadır. Kazaya bağlı Çömlek köyünde yapılan peynir lezzetli olduğundan oldukça meşhurdur.²⁰² Molove'ye bağlı Kalonya nahiyesinde karasığır, beygir, eşek, katır ve Midilli Adasının ismi ile özdeşleşen midilli atları yetiştirilmektedir. Midilli atlarının cinsi ıslah edilmeye çalışıldıysa da bundan daha sonra vazgeçilmiştir. Sebebi ise harcanan paranın ve çekilen zahmetin karşılığının alınamamasıdır. Bu yüzden de midilli atlarının sayıları bir hayli azalmıştır. Nahiye'nin vahşi hayvanı hemen hemen yok gibidir.²⁰³ Midilli'ye bağlı Yunda nahiyesinde at, eşek, katır, sığır, koyun ve domuz yetiştirilir. Adada vahşi hayvan bulunmamaktadır.²⁰⁴ Yunda Adasının civarında yerleşimin olmadığı birçok ufak tefek ada vardır ve bu adaların bazılarında hayvan otlatılarak istifade edilmektedir.²⁰⁵

Limni Adasında halkın en önemli geçim kaynağını hayvancılık oluşturmaktadır. Adada 54.740 koyun, 7.024 keçi, 4.000 kadar karasığır, 250 beygir,

¹⁹⁹ *Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 241.

²⁰⁰ *Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 244.

²⁰¹ *Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 248.

²⁰² *Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 258-259.

²⁰³ *Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 259-260.

²⁰⁴ *Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 265.

²⁰⁵ *Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 264.

360 kısırak, 400 katır 1140 eşek, 1427 domuz vardır.²⁰⁶ Limni'ye bağlı Bozcaada kazasında Anadolu'dan getirilmiş olan beygir, katır, eşek, öküz, koyun ve keçi bulunmaktadır. Adada vahşi hayvan bulunmamaktadır.²⁰⁷ İmroz (Gökçeada) kazasında ise 25.000–30.000 kadar koyun ve keçi, 938 çift öküzü, 1020 kadar beygir, katır, eşek bulunmaktadır. Ayrıca vahşi hayvan olarak da tavşan, geyik ve yaban güvercini oldukça fazla bulunmaktadır.²⁰⁸

3. TİCARET

Ege Adaları'nda tarıma elverişli toprakların az oluşu yeterli gıda maddelerinin temini ve çeşitli ihtiyaçların karşılanması problemi, bu adalarda yaşayan halkı hareketli bir ticari hayat yaşamak mecburiyetinde bırakmıştır.²⁰⁹ Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Vilâyeti'ni oluşturan adalar arasında yoğun bir ticaret hacmi söz konusu olduğu gibi, Anadolu, Avrupa ve Amerika ile de ticaret yapılmaktadır. Hatta vilâyetin dış ticareti iç ticaretinden daha fazladır.²¹⁰ Vilâyetin ihracatında en fazla paya sahip tarım ürünleri; sebze, zeytin, üzüm, limon, portakal, kayısı, mandalina ve sakızdır.²¹¹

Vilâyetin merkezi Rodos Adası, Doğu Akdeniz havzası ile Ege Denizi ve Boğazlar bölgesi arasındaki yol üzerinde bulunmasından dolayı Doğu-Batı ticaretinde transit bir merkezdir.²¹² Rodos'un dış satım ürünleri arasında, meyve, sebze, deri, bal mumu, susam, bal, şarap, yün, soğan ve meşe palamudu gelmektedir.²¹³ M. 1900 (H. 1317) yılında Rodos 8.801.435 kuruş ithalât, 5.376.003 kuruş da ihracat gerçekleştirmiştir.²¹⁴

²⁰⁶ *Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 269

²⁰⁷ *Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 272

²⁰⁸ *Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 273

²⁰⁹ **Emecen**, a.g.m., s. 57.

²¹⁰ **Ayoğuz**, a.g.t., s. 91.

²¹¹ *Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 191.

²¹² **Besim Darkot**, "Rodos", *MEBİA*, c. 9, s. 48.

²¹³ **Örenç**, a.g.e., s. 522.

²¹⁴ *Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 88.

Rodos'a bağılı Sömbeki kazası genelde taşlık olması nedeniyle tarıma elverişli bir ada değildi. Bu yüzden de ada halkı ihtiyaçlarını dışarıdan sağlamak zorundaydı. Bu da ticari hayatın Sömbeki için oldukça hareketli olması anlamına gelmektedir. Sömbeki halkının en önemli geçim kaynağını süngercilik ve ticaret oluşturmaktadır. İhracatının en büyük bölümünü sünger ve bir miktarını da ahtapot oluşturmaktadır. Dışarıdan aldığı ürünler ise manifatura,²¹⁵ şeker, kereste, çeşitli yiyecekler ve odun, kömür gibi yakıt malzemelerinden oluşmaktadır. Sömbeki'nin yıllık ithalâtı ve ihracatı 7.000 kuruş civarındadır.²¹⁶

Rodos'un diğer bir kazası olan Kaşot kazasının büyük bölümü gemicilik ile geçinmektedir. Kazadaki gemi sayısı 140'dır. Kaşot'lu gemiciler Rusya'ya, Romanya'ya, Osmanlı Devleti'ne, Avrupa'ya, İngiltere'ye ve Amerika'ya mal sevkıyatı yapmaktadırlar. Armadya Adasından çıkarılan alçı taşının 200.000 kantara yakını başta Rusya olmak üzere çeşitli ülkelere ihraç edilmektedir. Ancak devletin alçı taşından aldığı gümrük vergisi %80'i bulması üzerine alçı taşı ihracatı ağır vergiden dolayı bir hayli azalmıştır. Adada "ihram" adı verilen sedire veya yere serilen yün yaygı, fanile, çorap ve kaneviçe yapılmaktaysa da bunlar ada halkın ihtiyacına yetecek kadar olduğu için dışarı satılmamaktadır.²¹⁷

Rodos'un Kerpe kazasının ihracat ürünlerinin büyük bir kısmını tarım ürünleri oluşturmaktadır. İhracat ürünleri buğday, yaş ve kuru üzüm, kavun, karpuz, kayısı, mandalina, portakal, porselen toprağı, keçi kılı süpürge, badem, palamut, erik, incir, mersin yaprağı, soğan ve sarımsaktan oluşmaktadır. İthalâtı ise manifatura, sadeyağ, zeytin ve gaz yağı, sabun, kereste, kireç, şeker ve aktar ürünleridir.²¹⁸

Ortaçağdan itibaren Sakız, Doğu Akdeniz'deki önemli ticari yerlerden biri haline gelmiştir.²¹⁹ Ayrıca Sakız halkı ticaret konusunda oldukça yeteneklidirler.

²¹⁵ Manifatura, fabrika yapımı her türlü kumaş ve dokumalardır.

²¹⁶ *Cezâyir-i Bahr-i Sefid Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 215.

²¹⁷ *Cezâyir-i Bahr-i Sefid Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 218

²¹⁸ *Cezâyir-i Bahr-i Sefid Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 230

²¹⁹ **J. H. Mordtmann**, "Sakız", *MEBİA*, c.10, s. 94.

Sakızlıların büyük şehirlerde tüccarlık ve bankerlik yapanları vardır.²²⁰ Örneğin; İzmir’e yerleşen Sakızlılar burada ticaret şirketleri kurmuşlar, Karadeniz, Akdeniz ve Avrupa’nın Atlantik kıyısındaki limanlarında temsilcilikler açmışlardır. Bu ticari temsilcilikler vasıtasıyla kendi Adaları’nın mallarıyla birlikte kıyı Ege ve Ege Adaları’nın mallarını da pazarlamaktadırlar.²²¹ Sakız Adasının ihraç ettiği başlıca tarım ürünleri arasında başta portakal olmak üzere, mandalina, badem ve sakız gelmektedir.²²²

Sakız’ın Leryoz kazasında üretilen arpa, zeytin, limon, portakal ve üzüm kaza halkının ihtiyaçlarına ancak yetebildiği için dışarıya satılması pek söz konusu değildir.²²³ Kalimnoz kazasında ise, seccade, çorap, fanile ve halı yapılmaktadır. Fakat bu tekstil ürünleri kaza halkı tarafından sarf olunur ve ürünler dışarı satılmaz. Ayrıca Avrupa’yla sünger ticareti de yapılmaktadır.²²⁴ Karyot kazası Sakız’ın diğer kazalarına göre daha hareketli bir ticari yaşama sahiptir. Kazanın ithalatı 50.000 kile civarında tahmin edilen buğdaydır. İhracatı ise kuru üzüm, şarap, soğan, patates ve kömürdür. Kaza halkının önemli bir bölümü kömürcülükle geçinirler. Ada ormanlarından elde ettikleri kömürleri İzmir’e ve Sakız’a getirirlerdi. Özellikle yaz mevsimleri Anadolu sahillerinden İskenderiye’ye kadar kömür naklederlerdi.²²⁵

Midilli’nin başlıca ihracat ürünleri sabun, palamut, zeytinyağı ve “dalık” diye adlandırılan mermer tozdan oluşmaktadır.²²⁶ Özellikle zeytinyağı ada ekonomisi için hayati bir öneme sahiptir. 16 yy. sonu ve 17 yy. da ekonomisinin ağırlık noktası tahıl ve üzüme bağlıydı. Bu durum zamanla zeytinyağına bağlı pazar ekonomisine doğru bir gelişme göstermiştir. Zeytinyağı İstanbul ve Marsilya’ya ihraç edilmekteydi. Zeytinyağından sonra diğer önemli ikinci sektör adanın orta kesimlerini kaplayan meşe ağaçlarından elde edilen palamuttur. Palamut, deriyi

²²⁰ *Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 238.

²²¹ **Gerasimos Augustinos**, *Küçük Asya Rumlari, Ondokuzuncu Yüzyılda İnanç, Cemaat ve Etnisite*, çev. Devrim Evcı, Ankara: Ayraç Yayınevi, 1997, s.150.

²²² *Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 238.

²²³ *Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 239.

²²⁴ *Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 240.

²²⁵ *Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 244 – 245.

²²⁶ *Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 255.

tabaklamak için kullanılan temel bir hammadde özelliğine sahiptir.²²⁷ Adanın ithalâtı ise pirinç, kahve, sabun toprağı, kösele, aktariye ve manifatura ürünleridir.²²⁸

Midilli'ye bağlı Molove kazasının senelik 3.000.000 kıyyeye ulaşan üzümü tatlı ve şarap yapmaya elverişli olduğu için Sakız'dan ve çeşitli yerlerden tüccarlar gelirler ve çok miktarda üzüm satın alırlardı.²²⁹ Kaza ekonomisi için önemli diğer bir unsur da sabun yapımında çok kullanılan zeytinyağıdır. Zira kaza halkı ürettikleri zeytinyağını, sabun yapımı için İstanbul, Fransa, Mısır'a satmaktadırlar.²³⁰ Molove'de kilim, alaca ve peşkir gibi eşyalar üretilse de bunlar ancak kaza halkının ihtiyaçlarına cevap verdiği için kaza dışına pek satışı yapılmaz.²³¹

Limni adasının başlıca ihracat ürünleri, buğday, susam, arpa, fasülye, peynir şarap ve yağ gibi şeylerden oluşmaktadır. İthalâtı ise kömür, odun, revgan-ı zeyt²³² ve revgan-ı sade,²³³ sabun, tuz, pirinç, şeker, kahve, aktariye ve çeşitli mallardan oluşmaktadır. Limni'nin senelik ithalâtı 25148,5 kuruş, ihracatı da 4147,5 kuruştur.²³⁴

4. SANAYİ

Cezâyir-i Bahr-i Sefid Vilâyetinde çeşitli sanayi dalları bulunmakla birlikte ulaşım olanaklarının sınırlı oluşu, bu sanayi dallarının gereği gibi değerlendirilememesine neden olmuştur.²³⁵ Vilâyet dâhilinde 1 kereste, 2 kiremit, 2

²²⁷ Michael Kiel, "Midilli", *TDVİA*, c. 30, s. 13.

²²⁸ *Cezâyir-i Bahr-i Sefid Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 255.

²²⁹ *Cezâyir-i Bahr-i Sefid Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 259

²³⁰ Edward Raczynski, *1814'te İstanbul ve Çanakkale'ye Seyahat*, İstanbul: Tercüman 1001 Temel Eser, 1980, s. 98.

²³¹ *Cezâyir-i Bahr-i Sefid Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 258.

²³² Revgan-ı zeyt: Zeytinyağı.

²³³ Revgan-ı sade: Sadeyağ.

²³⁴ *Cezâyir-i Bahr-i Sefid Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 270

²³⁵ Ayoğuz, a.g.t., s. 95.

kükürt, 3 makarna, 15 un, 31 zeytin, 3 pirinaki²³⁶ olmak üzere toplam 56 fabrika, 615 yel değirmeni, 248 bağhane, 58 debbağhane ve 9 civarında taş ve tuğla ocakları mevcuttur. Vilâyetin debbağhanelerinde üretilen kösele İstanbul'a Anadolu'ya ve Avrupa'ya gönderilmektedir. Vilâyetin merkezi Rodos'un debbağhanelerinde yılda 35.000 kösele üretilmektedir. Ancak Sakız ve Midilli'deki debbağhanelerde üretilen kösele Rodos'taki üretimin birkaç katıdır.²³⁷ Sabunhane adı verilen ve sabun üretilen küçük atölyelerin sayısı 49 civarındadır.²³⁸ Ayrıca Sakız'da bir miktar pamuk ve ipek kumaşı yapılmaktadır.²³⁹ Ayrıca vilâyette el sanatlarına dayalı üretim de söz konusudur. Bunlar, çorap, kilim, alaca yün, kuşak, seccade, battaniye ve file gibi eşyalardan ibarettir. Bunlarla birlikte İstanköy'ün kilim ve tezgâhları Molove'nin yün kumaşları, Pilmar'ın alaca bezleri oldukça meşhurdur.²⁴⁰

²³⁶ Pirinaki veya pirina, zeytinin yağ olarak işlenmesinden sonra arta kalan küspesidir. Pirinaki veya pirina, fabrikalarda işlenerek gübre veya hayvan yemi yapılmaktadır.

²³⁷ *Cezâyir-i Bahr-i Sefid Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 192 -193.

²³⁸ *Cezâyir-i Bahr-i Sefid Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 255, 256, 257, 265.

²³⁹ *Cezâyir-i Bahr-i Sefid Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 238

²⁴⁰ *Cezâyir-i Bahr-i Sefid Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 192.

V. BÖLÜM

1903 TARİHLİ CEZÂYİR-İ BAHR-İ SEFÎD SÂLNÂMESİNE GÖRE CEZÂYİR-İ BAHR-İ SEFÎD VİLÂYETİ'NİN DEMOGRAFİK, SOSYAL VE KÜLTÜREL ÖZELLİKLERİ

1. NÜFUS

Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Vilâyeti'nde yaşayan halkın dini bakımdan temelde iki guruba ayrıldığı görülmektedir: gayrimüslimler ve Müslimler. gayrimüslim halk içinde Hıristiyan ve Yahudiler vardır. Ancak Hıristiyan halk arasında Ortodoksluk ve Katolik olmak üzere iki mezhep söz konusudur. Osmanlılar Ortodoks mezhebine bağlı olanlara “Rum”, Katolik mezhebine bağlı olanlara da “Frenk” ya da “Efrenc” tabirini kullanmışlardır.²⁴¹ Ancak şu da belirtilmeli ki transkripsiyonu yapılan sâlnâmede “Rum” ve “Frenk” ya da “Efrenc” gibi bir ayrım yapılmamıştır. Müslimler ise adaların Osmanlı tarafından fethedilmesiyle adalara yerleşen Türk ve Müslüman ahalidir. Adalarda sayıları fazla olmasa da Çingeneler yaşamaktadır ve adaların fethinden sonra bir kısmı İslamiyet'i kabul etmiştir.²⁴²

Osmanlı Devleti, yeni topraklar fethettiğinde, hem fethettiği yerlerde kalıcılığı sağlama, hem Anadolu'da büyük bir yoğunluk oluşturacak şekilde sıkışmış halk yığınlarına – özellikle de göçebe Türkmen aşiretlerine - boş toprak bulma ve hem de fethedilen toprakların şenlenmesi amacıyla “sürgün” politikası takip etmiştir.²⁴³ Nitekim Ege adaları birer birer ele geçirilince buralarda da sürgün politikası uygulanmış ve Anadolu'dan nüfus nakilleri yapılmıştır. Örneğin Kanuni Sultan Süleyman, Rodos'u fethettikten sonra Türklerin adaya yerleşip

²⁴¹ İlhan Şahin, “Osmanlı Döneminde Ege Adaları'nda Nüfus ve Nüfus Hareketleri”, *Ege Adaları'nın İdarî, Malî ve Sosyal Yapısı*, ed. İdris Bostan, Ankara: SAEMK Yayınları, 2003, s. 137-138.

²⁴² a.g.m., s. 136.

²⁴³ Ömer Lütfü Barkan, “Osmanlı İmparatorluğu'nda Bir İskan ve Kolonizasyon Metodu Olarak Sürgünler”, *İktisat Fakültesi Mecmuası*, c. 11, sayı 1-4 (Ekim 1949 – Temmuz 1950), s. 544.

çoğalabilmeleri için sürgünler yapmıştır. Adaya yerleştirilen Türklere toprak dağıtılmış, Türkler askerlikten ve vergiden muaf tutulmuşlardır.²⁴⁴ Bu sürgünler adalardaki Türk ve Müslüman nüfusun çekirdeğini oluşturmuştur.²⁴⁵

1671 yılında hacca giderken Rodos'a uğrayan Evliya Çelebi şehrin surları içinde 4.200 hane olduğunu, yirmi dört mahalleden oluştuğunu ve bu mahallelerin dördünün Rumlara, ikisinin Yahudilere ait olduğunu söylemektedir.²⁴⁶ Vilâyetin ilk sâlnâmesi olma özelliğine sahip M. 1870 (H.1287) tarihli Cezâyir-i Bahr-i Sefid Sâlnâmesine göre Rodos sancağında 49.590 erkek nüfus vardır.²⁴⁷ 1890'lara doğru adanın nüfusu 29.148'e yükselmişti ve nüfusun dağılımı da şu şekildeydi: 6.828 Müslüman, 20.250 Rum, 546 Katolik, 14 Ermeni ve 1.513 Yahudi. Müslümanların 6.287'si ile Yahudilerin tamamı 7.800 nüfuslu olarak gösterilen Rodos şehrinin surları içinde yaşamaktadır. Surlar dışındaki mahallelerde 2.300 Rum olmak üzere 3.010 kişi yaşamaktadır.²⁴⁸ M. 1903 (H. 1321) tarihli Cezâyir-i Bahr-i Sefid Sâlnâmesinde Rodos'un nüfusu hakkında ayrıntılı bilgi verilmemektedir. Sâlnâmeye göre ada üzerinde 45 köy ve 2 nahiye mevcuttur.²⁴⁹ Rodos Adasının kuzey doğusunda yer alan Rodos şehrinin 24 mahallesinde 1072'si Müslümanlara, 295'i Yahudilere ait olmak üzere toplam 1367 hane vardır.²⁵⁰ Şehrin etrafındaki varoşlarda da 938 hane, 5 mescit, 2 tekke ve 3 tane de mekteb-i ibtidaiyye bulunmaktadır.²⁵¹ Rodos'a bağlı Meis kazasında Hristiyan ahali büyük bir nüfus çoğunluğuna sahiptir. Meis'te 25 İslam hanesine karşılık 1100 Hristiyan hane söz konusudur. Ayrıca adada bir camiye karşılık 15 kilise ve manastır vardır.²⁵²

²⁴⁴ **Hermes Balducci**, *Rodos'ta Türk Mimarisi*, çev. Celalettin Rodoslu, Ankara: TTK Yayınları, 1945, s. 13.

²⁴⁵ **Ayoğuz**, a.g.t., s. 63.

²⁴⁶ **Evliya Çelebi**, *Seyahatname*, yay. haz. Mehmet Zillioğlu, c. 9, İstanbul: Üçdal Yayınevi, s. 3.

²⁴⁷ *Cezâyir-i Bahr-i Sefid Sâlnâmesi*, sene 1287, s. 100.

²⁴⁸ **Darkot**, a.g.m., s. 756.

²⁴⁹ *Cezâyir-i Bahr-i Sefid Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 205.

²⁵⁰ *Cezâyir-i Bahr-i Sefid Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 207.

²⁵¹ *Cezâyir-i Bahr-i Sefid Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 208.

²⁵² *Cezâyir-i Bahr-i Sefid Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 225.

Rodos'un İstanköy kazasının M. 1885 (H. 1302) yılındaki nüfusu, 2.366 Müslüman, 7.679 Hristiyan, 33 çingene ve 67 Yahudi şeklindedir. Ayrıca adada ibadet mekânı olarak 7 cami, 2 tekke, 8 kilise ve 1 havra sayılabilir.²⁵³

Kanuni Sultan Süleyman döneminde Osmanlı topraklarına katılan Sakız adasında nüfusa ait en erken bilgiler XVII yüzyıla aittir. Bu dönemde adada 25.000 Rum, 8.000 İtalyan, 6.000 Türk olmak üzere yaklaşık 40.000 kişi yaşamaktadır.²⁵⁴ Girit Vilâyeti'nin merkezi Kandiye'de Fransız konsolosluğunda tercüman olan J. M. Tancoigne 1811- 1814 yılları arasındaki Sakız'ın nüfusuna ait önemli bilgiler vermektedir. O dönemde adanın nüfusunun tamamında 40000'i Rum, 4000'i Türk, 1000'i Yahudi olmak üzere adada 45.000 kişinin yaşadığını ve Sakız şehri nüfusunun 20.000 civarında olduğunu söylemektedir.²⁵⁵

1821 yılında patlak veren Mora isyanı dalga dalga çevresine yayılmaya başladığında, 1822 yılında Sakız'da isyan patlak verdi.²⁵⁶ Sakız'a sığınan isyandan sonra ada nüfusunun azaldığı görülmektedir. Zira M. 1870 (H. 1287) tarihli Cezâyir-i Bahr-i Sefid Sâlnâmesine göre adadaki erkek nüfus 10.692 kişiden ibarettir.²⁵⁷ M. 1876 (H. 1293) tarihli Cezâyir-i Bahr-i Sefid Sâlnâmesine göre ise adanın nüfusunun tekrar artmaya başladığı görülmektedir. 17.646'sı Rum, 645'i Müslüman ve 81'i Yahudi olmak üzere toplam erkek nüfus 18.398 kişidir. Aynı sâlnâmeye göre 18 mahalle, adanın tamamında 6719 hane ve 66 köy mevcuttur. 1903 tarihli sâlnâmeye göre ise adanın toplam nüfusu 60.000 kişidir ve kilometre kareye 57 kişi düşmektedir.²⁵⁸ Sakız sancağına bağlı kazalarda durum şöyledir: Leryoz kazasında 600 hane vardır ve toplam nüfusu 2.600'dür. Nüfusun tamamı Rumlardan ibarettir. Kalimnoz kazası 1.600 haneden oluşmakta ve toplam nüfusu hepsi Rum olmak üzere

²⁵³ Feridun Emecen, "İstanköy", *TDVİA*, c. 23, s. 310.

²⁵⁴ Jean Thevenot, *L'Empire du Grand Turc*, Calmann-Levy, 1965, s. 256, naklen Filiz Yaşar, *Yunan Bağımsızlık Savaşı'nda Sakız Adası*, Ankara: Phoenix Yayınevi, 2005, s. 43.

²⁵⁵ Tancoigne, a.g.e., s. 33.

²⁵⁶ Michael Kiel – John Alexander, "Mora", *TDVİA*, c. 30, s. 284.

²⁵⁷ Cezâyir-i Bahr-i Sefid Sâlnâmesi, sene 1287, s. 100.

²⁵⁸ Cezâyir-i Bahr-i Sefid Sâlnâmesi, sene 1321, s. 235.

5.500'dür. Sakız'ın Karyot kazasında ise hane sayısı 1.200, toplam nüfus ise yine hepsi Rum olmak üzere 5000 kişidir.²⁵⁹

Fatih Sultan Mehmet Döneminde Osmanlı topraklarına katılan Midilli'deki tahrir kayıtlarına göre sancağın merkezi Midili şehrinde M. 1521 (H. 927) 308 Müslüman, 455 Hristiyan olmak üzere 763 hane mevcuttur.²⁶⁰ M. 1548 (H. 955) yılı tahririne göre şehrin nüfusunda bir düşüş söz konusudur. Zira hane sayısının 755 e gerilediği görülmektedir.²⁶¹ XVII. y.y. ortalarında ticaret amacıyla Midilli'ye uğrayan bir İngiliz soylusu olan tüccar Bernard Randolph "Ege Takım Adaları ve Arşipelago" adlı seyahatnamesinde, Midilli'de 10.000 Türk'le 20.000 kadar Rum'un yaşadığını söylemektedir.²⁶²

XVII. yüzyıl ortalarından itibaren Midilli'nin nüfusunun bir hayli arttığı görülmektedir. XIX. yüzyıl sonlarına doğru Midilli Adasının nüfusu 100.000'i aşmış bulunmaktadır.²⁶³ 1903 sâlnâmesine göre Midilli'nin nüfusu 107.734'dür ve adada kilometre kareye 35 kişi düşmektedir.²⁶⁴ Adanın sahip olduğu hane sayısı da 9.900'dür.²⁶⁵ Midilli'ye bağlı Pilmar kazasında M. 1876 (H. 1293) tarihli Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesine göre, adanın erkek nüfusu hepsi de Rum olmak üzere 7.800 kişiden ibarettir. Ayrıca kazanın 1518 hanesi, 30 mahallesi ve 19 da köyü vardır.²⁶⁶ Midilli'nin diğer kazası Molove'de M. 1903 tarihinde, 920 hane ve 2.857 nüfus vardır.²⁶⁷ Midilli'ye bağlı olan Yunda, bir nahiye olmasına rağmen Molove kazasından daha fazla nüfusa sahiptir. Nitekim nahiyenin hepsi Rum olmak üzere nüfusu 5.121'dir.²⁶⁸

²⁵⁹ *Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi*, sene 1293, s. 128.

²⁶⁰ Michael Kiel, "Midilli", *TDVİA*, c. 30, s. 11.

²⁶¹ Ayhan Afşin Ünal, "XVI. Yüzyılda Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Eyaletinde Midilli Sancağı", (Basılmamış Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2002), s. 100.

²⁶² Bernard Randolp, *Ege Takımadaları, Arşipelago*, çev. Ümit Koçer, İstanbul: Pera Turizm ve Ticaret Yayınları, 1998, s. 44.

²⁶³ Darkot, "Midilli", s. 283.

²⁶⁴ *Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 250.

²⁶⁵ *Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 255.

²⁶⁶ *Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi*, sene 1293, s. 128.

²⁶⁷ *Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 257.

²⁶⁸ *Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 265.

Fatih sultan Mehmet devrinde Osmanlı idaresine alınan adayla aynı adı taşıyan Limni şehrinde M. 1519 (H. 925) yılında 130 hane vardı ve 130 haneden sadece biri Müslüman'dı.²⁶⁹ Bu tarihten itibaren adanın hem genel nüfusunun hem de Müslüman nüfusunun arttığı görülmektedir. Bu artışı vilâyetin sâlnâmelerinde görmek mümkündür. M. 1876 (H. 1293) tarihli Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi'ne göre adanın 916 Müslüman, 9.186 Rum ve 53 Çingene olmak üzere toplam erkek nüfusu 10.155 kişiden ibarettir.²⁷⁰ M. 1903 (H. 1321) tarihli sâlnâme de gayrimüslim ve Müslüman ayrımı yapılmadan adanın toplam nüfusu verilmiştir. Sâlnâmeye göre adanın tamamının nüfusu 27.600 kişiden ibarettir ve ayrıca km²'ye 45 kişi düşmektedir.²⁷¹

Fatih Sultan Mehmet döneminde fethedilen Bozcaada, Kanuni devrindeki bir tahrir defterine göre 63'ü Hıristiyan 18'i de Müslüman olmak üzere toplam 81 haneye sahiptir.²⁷² Diğer Ege Adaları'nda görülen nüfus özelliği burada da görülmektedir. Adalarda Osmanlı idaresinin kurulmasıyla adaların hem genel nüfusunun arttığı hem de Müslüman nüfusun arttığı görülmektedir. XIX. yüzyıl sonlarına doğru hane sayısı 438'e ulaşmıştır. Ada üzerinde Müslümanlara ait bir köy vardır. Adada 580 Müslüman, 1.438 Rum, 2 Ermeni ve 7 Çingene olmak üzere toplam 2.027 erkek nüfus vardı.²⁷³

Limni'ye bağlı bir kaza olan İmroz adası Limni ve Bozcaada gibi Fatih Sultan Mehmet devrinde Osmanlı topraklarına katılmıştı. M. 1530 (H. 936) yılındaki bir tahrir defterine göre, adanın toplam nüfusu 260 haneden ibarettir.²⁷⁴ XVI. yüzyılda Limni ve Bozcaada ile karşılaştırıldığında İmroz'un nüfusu daha kalabalıktır. Türk idaresi ile birlikte ada nüfusu artmış ve M. 1903 (H. 1321) tarihli

²⁶⁹ Feridun Emecen, "Limni", *TDVİA*, c. 27, s. 191.

²⁷⁰ *Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi*, sene 1293, s. 128.

²⁷¹ *Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 268.

²⁷² Cengiz Orhonlu, "Bozcaada", *TDVİA*, c. 6, s. 319.

²⁷³ *Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi*, sene 1293, s. 128.

²⁷⁴ Feridun Emecen, "İmroz", *TDVİA*, c. 22, s. 235.

Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesine göre ada nüfusu 1.918 hanede 7.785 kişiye ulaşmıştır.²⁷⁵

Tablo IV: 1893 – 1895 – 1897 – 1906 Yıllarında Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Vilâyeti'nin Nüfusu²⁷⁶

Yıllar	1893 ²⁷⁷		1895 ²⁷⁸		1897 ²⁷⁹		1906/7 ²⁸⁰	
Cinsiyet	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek
Müslümanlar	12.418	15063	13.414	15.069	14.454	16.124	17.630	19.971
Rumlar	110.587	116.230	110.489	116.101	122.572	130.494	152.027	164.815
Yahudiler	1.435	1.517	1.435	1.521	1.478	1.155	2.323	2.439
Bulgarlar		1		1				19
Ermeniler	34	44	36	47	7	3	54	77
Toplam	263.590		264.374		286.763		364.223	

Yukarıda ki tabloda çeşitli yıllarda tutulmuş Osmanlı istatistiklerinin nüfus verileri görülmektedir. Tablolardan da anlaşılacağı üzere Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Vilâyetinde gayrimüslim nüfus her zaman daha fazla olmuştur. 1893 yılında vilâyetin toplam nüfusu 263.590 olup bunun büyük çoğunluğunu % 86.04'lük oranla Rumlar oluşturmaktadır. Müslümanlar % 10.42'lik oranla ikinci, Yahudiler % 1.11 oranla üçüncü sırada yer almaktadır. Ayrıca vilâyette 78 Ermeni ve 1 de Bulgar vardır. 1895 ve 1897 sayımlarında durum 1893 sayımından farklı değildir. Zira 1895 ve 1897 sayımlarında Rumlar yine % 85'in üzerinde bir oranla en fazla nüfusa sahip gruptur. 1895 yılı sayımında Rumlar % 85.79'lik oranla nüfus olarak yine birinci sıradalar. Ancak bir önceki sayıma göre Rum nüfusunda % 0.34'lük bir düşüş söz konusudur.

²⁷⁵Sâlnâmede, gayrimüslim-Müslüman ayrımı yapılmadığı gibi, hanedeki insan sayısının ortalaması hakkında da bir bilgi verilmemektedir. *Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 273.

²⁷⁶ Bu tablo çeşitli yıllarda tutulan Osmanlı istatistiklerinin nüfus verileri kullanılarak hazırlanmıştır. Ancak transkripsiyonu yapılan M. 1903 (H. 1321) tarihli sâlnâmenin nüfus verileri kullanılamamıştır. Çünkü transkripsiyonu yapılan M. 1903 (H. 1321) tarihli sâlnâmede vilâyetin nüfus özellikleri hakkında tasnife tabi tutulmuş teferruatlı bilgi bulunmamaktadır. Sâlnâmede adaların nüfusu hakkında bilgi verilirken gayrimüslim- Müslüman ve kadın-erkek ayrımı yapılmadığı görülmektedir. Bu durum vilâyetin nüfus özellikleri hakkında tam bilgi sahibi olmamızı zorlaştıran bir etkidir. Osmanlı istatistiklerine dayanarak tabloyu oluşturmamızın nedeni bu olumsuz durumu ortadan kaldırmaya ve XX. yüzyıl başlarında Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Vilâyeti'nin nüfus özellikleri hakkında daha doğru fikirler edinebilmeye yöneliktir.

²⁷⁷ **Kemal Karpaz**, *Osmanlı nüfusu (1830 – 1914) Demografik ve Sosyal Özellikleri*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2003, tablo I. 8.A, s. 170 – 171.

²⁷⁸ a.g.e., tablo 1.11., s. 194 – 195.

²⁷⁹ a.g.e., tablo 1.13., s. 198 – 199.

²⁸⁰ a.g.e., tablo 1.16.B, s. 206 – 207.

1906/7 nüfus sayımında vilâyetin nüfusunun 77.460 kişi arttığı görülmektedir. Bu sayıma göre Rumlar % 86.99 oranla birinci sıradalar, Müslümanlar % 10.32 oranla ikinci, Yahudiler ise % 1.30 oranla üçüncü sıradadırlar. Bu sayımda vilâyet dâhilinde 19 Bulgar ve 131 de Ermeni vardır.

2. EĞİTİM

Tanzimat dönemi öncesi önemli Osmanlı eğitim kurumlarının iki tanesi medreseler ve sıbyan mektepleridir. Sıbyan mekteplerinde ilk eğitim ve öğretim yapılmaktadır. Burada çocuklara okuma yazma ve Kuran tecvidi öğretilmekteydi.²⁸¹ Medreseler ise Sıbyan mektebinden sonra orta, lise, yüksek okul ve üniversite eğitimine karşılık gelen ve sadece Müslümanların gidebildiği eğitim kurumlarıdır.²⁸² Osmanlılar medrese eğitimine ve dolayısıyla da ilim adamlarına büyük ölçüde değer vermişlerdir. Hatta Osmanlı medreseleri kaliteli eğitiminden ötürü diğer Müslüman coğrafyalardan hem öğrenci hem de ilim adamı çekmiştir.²⁸³ Medreseler Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan Tanzimat'ın ilanına kadar eğitime – öğretime ve adalet hayatına doğrudan doğruya, idaresine de kısmen hakim olmuşlardır. Devletin istediği sivil, askeri, adli memur ve idarecileri yetiştirmiştir. Ancak daha sonraları medreseler her türlü yeniliğe ve ileri düşünceye kapalı mekânlar haline gelmişlerdir.²⁸⁴ II. Mahmut dönemine kadar medreselerin muhalefeti yüzünden eğitim alanında ıslahatlar gerçekleştirilememiştir.

Sultan II. Mahmut'un en önemli muhalefet odağı Yeniçeri ocağını ortadan kaldırmayı başarması modern reformun asıl başlangıcını oluşturmaktadır. Böylelikle çok yönlü yeniliklerin önü açılmıştır (1826).²⁸⁵ Bu tarihten sonra II. Mahmut'un

²⁸¹ **Surayya Faroqhi**, *Osmanlı Kültürü ve Gündelik Yaşam, Ortaçağdan Yirminci Yüzyıla*, çev. Elif Kılıç İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2000, s. 147.

²⁸² **Mehmet İpşirli**, “Medrese – Osmanlı Dönemi”, *TDVİA*, c. 28, s. 327.

²⁸³ **Ziya Kazıcı**, *İslam Müesseseleri Tarihi*, İstanbul: Kayıhan Yayınevi, 1991, s. 245.

²⁸⁴ **Bayram Kodaman**, *Abdülhamid Devri Eğitim Sistemi*, Ankara: T.T.K. Yayınları, 2000, s. 2

²⁸⁵ **Stanford J. Shaw**, “Osmanlı İmparatorluğu'nda Geleneksel Reformdan Modern Reforma Geçiş: Sultan III. Selim ve Sultan II. Mahmud Dönemleri”, *TA*, c. 12, s. 623.

önem verdiği konulardan birisinin de eğitim olduğunu görmekteyiz. Onun döneminde medreselerin yanında Avrupa'nın eğitim ilkelerine uygun yeni okullar açıldı. İlköğretim zorunlu hale getirildi. Ayrıca yükseköğretime öğrenci yetiştirmek amacıyla Mekteb-i Maarif-i Adliye ve Mekteb-i Ulum-ı Edebiyye gibi orta dereceli okullar açıldı.²⁸⁶ Mekteb-i Harbiye, Mekteb-i Tıbbiye ve Mızıka-i Hümayun (Bando Okulu) gibi yüksekokullar açıldı. Yine bu dönemde Meclis-i Umur-ı Nafia (Bayındırlık İşleri Meclisi) oluşturuldu ve eğitim bu meclise bağlandı. Bu meclis eğitim alanında yapılması düşünülen yenilikleri kapsayan raporlar yayınladı. Yine bu dönemde eğitim işlerini daha düzenli hale getirmek amacıyla Mekâtib-i Rüşdiye Nezareti adıyla bir bakanlık kuruldu.²⁸⁷ Bu çalışmalar eğitim faaliyetlerinin hızlanmasını, eğitimin medreselerin tekeline çıkmasını ve yeni okulların açılmasını sağlamıştır. II. Mahmut döneminde yapılan bu yenilikler Tanzimat döneminde kurulacak eğitim müesseselerine ve uygulanacak eğitim politikalarına rehber olmuştur.

Tanzimat Fermanının ilanından sonra da batı tarzında eğitim veren birçok yeni eğitim kurumu açılmıştır. İlköğretim derecesinde olan ibtidaiyyeler; orta dereceli olanlar rüşdiyeler, idadiler, sultaniler; yükseköğretim derecesinde olanlar Darü'l-Fünun, Askeri Baytar Mektebi, Mülkiye Baytar Mektebi, Sanayi Mektebi, Ziraat Mektebi, Orman ve Mağden Mektepleri, Mekteb-i Mülkiye, Hukuk Mektebi ve Sanayi-i Nefise Mektebi.²⁸⁸ Cezâyir-i Bahr-i Sefid Vilâyetinde isimlerini verdiğimiz bu eğitim kurumlarından ibtidaiyyeler, rüşdiyeler ve idadiler gibi ilköğretim ve ortaöğretim dereceli olanları bulunmaktadır. Tanzimat devrinde sıbyan okullarının ıslahı üzerinde durulmuş ve bir üst eğitim kurumu olan rüşdiyelere iyi öğrenci verecek seviyeye getirilmeye çalışılmışsa da istenilen başarı sağlanamayınca ibtidaiyye adıyla sıbyan mektepleri yanında yeni ilkokullar açılmıştır.²⁸⁹

²⁸⁶ **İlhan Tekeli – Selim İlkin**, Osmanlı İmparatorluğu'nda Eğitim ve Bilgi Üretim Sisteminin Oluşumu ve Dönüşümü, Ankara: TTK Yayınları, 1999, s. 63.

²⁸⁷ **Musa Çadırcı**, *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentleri'nin Sosyal ve Ekonomik Yapısı*, Ankara: T.T.K. Yayınları, 1997, s. 284.

²⁸⁸ Modern eğitim kurumları ve yükseköğretim kurumları hakkında daha fazla bilgi için bkz. **Ekmeleddin İhsanoğlu**, “Eğitim ve Bilim”, *Osmanlı Medeniyeti Tarihi*, ed. Ekmeleddin İhsanoğlu, İstanbul: Zaman Gazetesi Yayınları, 1990, s. 221 – 361.

²⁸⁹ **Kodaman**, a.g.e., s. 66.

Rüşdiye mekteplerinin Osmanlı eğitim düzenindeki yeri hakkında kesin bir şey söylemek mümkün değildir. 1869 yılında ilan edilen Maarif-i Umumiye Nizamnamesine göre Rüşdiyeler için ilk mekteplerin üzerinde ve lise seviyesindeki idadilerin altında ortaokul seviyesinde eğitim veren bir eğitim kurumu olarak görmek mümkündür.²⁹⁰ İdadiler ise günümüzdeki lise dengi okullardır. İdadilerin açılmasının amacı askerî ve mülkî (sivil) yüksekokullara öğrenci yetiştirmektir. İdadiler yüksekokullara öğrenci yetiştirmeye yönelik faaliyetleri bakımından askeri idadiler ve mülki (sivil) olmak üzere iki kısma ayrılmaktadır.²⁹¹ Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Vilâyeti'nde bulunan idadilerin tamamı mülkî (sivil) idadilerdir.

M. 1903 (H. 1321) tarihli Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi'ne göre Rodos sancağında 40 adet eğitim kurumu bulunmaktadır. Bu eğitim kurumlarından on biri Rodos şehrinde, beş medrese, ikisi kızlara ait biri erkeklere ait üç mektep²⁹² ve varoşlarda olmak üzere üç mektep-i ibtidaîyyedir.²⁹³ Rodos'un en önemli eğitim kurumu İdadi-i Mülkiye mektebidir. Bu mektebin amacı sivil yükseköğretim kurumlarına öğrenci yetiştirmektir. 140 öğrenciye sahip okulun müdürü Ali Rıza Efendi olup okulun öğretim kadrosu 10 kişiden oluşmaktadır. Okulda usul defteri, ketebet, ilm-i şîya, Fransızca, Arapça, Farsça, ahlâk, lisân-ı osmani, mâlumât-ı zirâiyye, sıhhiye, hendese, cebir, hesâb, resim, genel Osmanlı coğrafyası, ulum-ı diniyye ve hatt dersleri okutulmaktadır.²⁹⁴ Ayrıca okulun eğitim kadrosu için arasında binbaşı rütbesiyle yazar Cenap Şahabettin Bey'i de görmekteyiz.²⁹⁵ Cenap Şahabettin Bey, Rodos'a karantina doktoru olarak atanmış ve aynı zamanda Mektep-i İdadi-i Mülkiyede Fransızca dersleri vermiştir.²⁹⁶ Aşağıdaki tablo Rodos Mektep-i İdadi-i Mülkiyesinin öğretmenlerinin adları ve öğretmenlerin verdikleri dersleri ihtiva etmektedir.

²⁹⁰ İhsanoğlu, a.g.m., s. 307.

²⁹¹ Cemil Öztürk, "İdadi", *TDVİA*, c. 21, s. 464.

²⁹² *Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 207.

²⁹³ *Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 208.

²⁹⁴ *Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 92.

²⁹⁵ gös. yer.

²⁹⁶ Celal Tarakçı, "Cenab Şahabeddin" *TDVİA*, c. 7, s. 346.

Tablo V: Rodos Mekteb-i İdadi-i Mülkiye'nin Öğretim Kadrosu ve Okutulan Dersler

İsimler	Okutulan Dersler
Ali Rıza Efendi,	Usûl Defteri, İlm-i Şiya, Ketebet muallimi
Cenap Şahabbeddin	Fransızca
Hafız Edhem Efendi	Arabi, Fârisi, Ahlâk
Ahmet Kemâl Efendi	Lisân-ı Osmânî
Mustafa Abdülhalil Efendi	Mâlumât-ı Zirâyîye, Sıhhiye, Hendese, Cebir, Fransızca
Nuri Efendi	Hesâb ve Resim
Mehmet Kadir Efendi	Coğrafya Umûmi-i Osmânî
Hâfız Ahmet Efendi	Ulûm-ı Diniye
Ali Efendi Hüsnü	Hatt
Ahmet Şevket Efendi	Lisân-ı Osmânî

25 öğrenci mevcuduna sahip kız rüştiye mektebinin öğretim kadrosu muallime-i evvel Müberra Hanım ile hüsn-i hat muallimesi ve mubassire Hanife hanımdan oluşmaktadır.²⁹⁷ Rodos'un en fazla öğrenciye sahip eğitim kurumu, dört şubede 350 öğrenciye sahip Medrese-i Süleymaniyye adı verilen ibtidaiyyedir. Öğretim kadrosu sekiz kişiden oluşmaktadır ve muallim-i evveli vilâyetin dâhiliye memuru Mehmet Nafiz Efendi'dir.²⁹⁸ Süleymaniyye Medresesinin kurucusu 1873'te Rodos'a sürgün edilen yazar, gazeteci ve romancı Ahmet Mithat Efendi'dir. Üç yıl süren sürgün devresinde bu eğitim kurumunu kurdu, ders verdi, ders kitaplarını ve ilk romanlarını burada yayınladı.²⁹⁹ En fazla öğrenciye sahip diğer eğitim kurumu yine bir ibtidai olan 250 öğrenciyle İbrahim Paşa Kız Mektebi'dir. Öğretim kadrosu dört kişiden oluşmaktadır ve muallime-i evveli Zühre Hanım'dır.³⁰⁰

Sömbeki kazasında ikisi rüşdiye, dördü ibtidaiyye olmak üzere altı eğitim kurumunda dokuz muallim ve dört muallime ile eğitim yapılmaktadır.³⁰¹ İstanköy

²⁹⁷ *Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 93.

²⁹⁸ *Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 94.

²⁹⁹ **Orhan Okay**, "Ahmet Mithat Efendi", *TDVİA*, c. 2, s. 101.

³⁰⁰ *Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 94.

³⁰¹ *Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 213.

kazasında Müslümanlara ait yedi okulda 469 öğrenci ve on üç muallime vardır. Hristiyanların da on üç okulunda 900 öğrencileri ve on altı tane de muallimleri vardır.³⁰² Sancağın diğer kazaları olan Kaşot ve Meis’de durum şöyledir. Kaşot’ta iki mektep,³⁰³ Meis’te de bir mekteb-i ibtidaiyye ile beş Hristiyan mektebi vardır.³⁰⁴

M. 1903 (H. 1321) Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi’nde Sakız’da 43 adet eğitim kurumu mevcuttur. Aynı sâlnâmede Sakız şehrinde üç adet eğitim kurumundan bahsedilmektedir. Bunlar Mekteb-i Rüşdiye, Mebdei’l-Maarif adıyla bir sıbyan mektebi ve bir kız mektebidir. Mekteb-i Rüşdiyenin öğretim kadrosu dört kişiden oluşmaktadır. Mektebin Başmuallimi Ali Fehim Efendi’dir. Ayrıca bu mektebin müfredatında Rumca da mevcuttur. Rumca derslerini Fransızca derslerini de veren Avram Efendi vermektedir.³⁰⁵ Bu eğitim kurumlarından başka M. 1903 (H. 1321) tarihli sâlnâmede adı geçmeyen fakat üstlenmiş olduğu misyon itibariyle oldukça önem arz eden özel bir bahriye mektebi bulunmaktadır. Bu okulun amacı Türk ve Rum gençlerine gemicilik ilmini öğretmektir.³⁰⁶ Sakız’ın kazalarında ise durum şöyledir. Leryoz ve Leryoz’a bağlı Batnoz ve Lipsoz nahiyelerinde dördü rüşdiye altı ibtidaiyye olmak üzere on eğitim kurumu mevcuttur.³⁰⁷

Kalimnoz kazasında yirmi muallim idaresinde kız erkek karışık 1500 kadar öğrenciye sahip altı mektep vardır. Bu okullarda Türkçe, Rumca ve çeşitli fen ilimleri okutulmaktadır. Burada mezun olanlar idadilere geçerek öğrenim hayatlarına devam ederler.³⁰⁸ Ayrıca Kalimnoz kazasına bağlı 600 haneye sahip Astropolya nahiyesinde iki mektep bulunmaktadır.³⁰⁹ Karyot kazasında ise 19 mektep ve bu mekteplerde 1200 kız ve erkek öğrenci vardır.³¹⁰

³⁰² *Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 231.

³⁰³ *Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 219.

³⁰⁴ *Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 225.

³⁰⁵ *Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 136.

³⁰⁶ **Sabri Can Sannav**, “Yakın Dönem Tarihimizde Sakız Adası (1821 – 1923)”, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yakınçağ Tarihi Ana Bilim Dalı, 1995), s. 64.

³⁰⁷ *Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 239.

³⁰⁸ *Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 241.

³⁰⁹ gös. yer.

³¹⁰ *Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 243.

Midilli Sancağında 39 eğitim kurumu mevcuttur. Midilli şehrinde Müslümanlara ait geceli ve gündüzlü 137 öğrenciye sahip bir idadi, 150 öğrenciye sahip bir erkek ibtidaiyye mektebi ve 92 öğrenciye sahip kız mektebi vardır.³¹¹ Hristiyanlara ait de 140 öğrenciye sahip bir idadi, 400 öğrencili bir ibtidaiyye ve yine kızlara ait 300 öğrencili bir ibtidaiyye vardır.³¹² Midilli'ye bağlı olan Yunda nahiyesinin ahalisinin tamamı Rumlardan oluştuğundan burada Müslümanlara ait eğitim kurumu mevcut değildir ve bir erkek iki kız mektebi vardır.³¹³ Aşağıdaki tablo vilâyetin diğer idadisi olan Midilli Mekteb-i İdadi-i Mülkiyesinin öğretmenlerinin adları ve öğretmenlerin verdikleri dersleri ihtiva etmektedir.

Tablo VI: Midilli Mekteb-i İdadi-i Mülkiyenin Öğretim Kadrosu ve Okutulan Dersler

İsimler	Okutulan Dersler
Mehmed Tevfik Efendi	Usûl-ı Harir, Kitâbet, Hendese, Müsalesât Makine Muavâllid
Bahattin Efendi	Coğrafya, İlm-i İşâ, Hıfzı's-Sıhha Servet
Hilmi Efendi,	Kimyâ, Coğrafya, Kozmoğrafya , Hikmet
Veysel Efendi	Türkçe, Farisî Muallimi
Derviş Efendi	Ulûm-i Diniyye, Feka Arabî, Ahlâk
Hamdi Efendi	Ulûm-ı Diniyye Arabî
Kamil Efendi	Kavânîn
Teramebolis Efendi	Fransızca, Rumca
Röpon Efendi	Fransızca
Ziya Efendi	Resim
Abdûlbaki Efendi	Hüsn-i Hatt, Türkçe

Midilli'nin kazalarında ise durum şöyledir: Pilmar kazasında üçü Müslümanlara, on sekizi Hristiyanlara ait toplam yirmi bir adet ibtidaiyye

³¹¹ *Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 254.

³¹² gös. yer.

³¹³ *Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 265.

mevcuttur.³¹⁴ Molove kazasında ise iki rüşdiye mektebi ve ikisi kızlara mahsus dört ibtidaiyye mektebi vardır.³¹⁵

M. 1903 (H. 1321) tarihli *Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesinde* Limni Sancağındaki toplam eğitim kurumunun sayısı otuz ikidir. Sancağın merkezi Limni şehrinde Müslümanlara ait 1 rüşdiye ve 1 ibtidaiyye vardır. Rüşdiyenin öğretim kadrosu üç kişiden oluşmaktadır³¹⁶ ve öğrenci sayısı da 40 – 50 civarındadır.³¹⁷ İbtidaiyyenin öğretim kadrosu üç kişiden oluşmaktadır ve rüşdiyeye göre öğrenci sayısı fazla olup 100 kişidir.³¹⁸ Ayrıca Rumlara ait biri erkek ikisi kızlara ait üç okul vardır. Adanın genelinde ise Müslümanlara ve Hristiyanlara ait toplam 23 okul vardır.³¹⁹

Limni'ye bağlı bir kaza olan Bozcaada'da Müslümanlara bir kız rüşdiyesi, bir erkek rüşdiyesi ile birkaç tanede ibtidaiyye vardır.³²⁰ Erkek rüşdiyesinin öğretim kadrosu iki kişiden oluşmakta olup öğrenci sayısı 13'dür.³²¹ Kızlara ait rüşdiyenin öğretim kadrosu bir kişiden muallime Esmâ Kadın'dan oluşmakta olup öğrenci sayısı da 45'tir.³²² İbtidaiyyenin öğrenci sayısı daha fazladır. Öğrenci sayısı 84'tür ve öğretim kadrosu iki kişiden oluşmaktadır.³²³ Rumların ise erkeklere ve kızlara ait birkaç okul vardır.³²⁴ Sâlnâmede bu okulların ibtidaiyye mi ya da rüşdiye mi olduğuna dair bir bilgi verilmemektedir. Limni'ye bağlı başka bir kaza olan İmroz adasında da bir rüşdiye ile yedi tane ibtidaiyye mevcuttur.³²⁵

³¹⁴ *Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 256.

³¹⁵ *Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 257

³¹⁶ *Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 175.

³¹⁷ *Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 269

³¹⁸ gös. yer.

³¹⁹ gös. yer.

³²⁰ *Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 272.

³²¹ *Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 179.

³²² gös. yer.

³²³ gös. yer.

³²⁴ *Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 272

³²⁵ *Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 273.

3. ULAŞIM

Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Vilâyeti’ni oluşturan adaların genelini dağlık ve taşlık olmasından dolayı ada içi ulaşımı oldukça zor şartlar altında yapılmaktaydı. Adalarda yollar genelde bakımsız ve patika türüydü. Ada içi ulaşımında seyahatlerde ve yük taşımacılığında en fazla istifade edilen hayvan katırdı.³²⁶ Vilâyeti oluşturan adaların Akdeniz ve Karadeniz arasındaki ticaret yolunun önemli bir noktasında olmalarından dolayı adalara birçok vapur şirketi transit olarak uğramaktaydı.

Vilâyetin merkezi Rodos’ta sekiz vapur şirketinin acentesi vardır. Genelde bu şirketlerin acenteleri limana yakın yerlerdedir. Bu şirketler: İdâre-i Mahsûsa, Şirket-i Hamîdiye, Mısır Kumpanyası, Hacı Davut Ferkuh, Loyd Kumpanyası, Yunan Pandelson Kumpanyası, Yunan Şark Kumpanyası, Mesajri Kumpanyası’dır.³²⁷ Kumpanya kelimesi günümüzün “şirketlerine” karşılık gelmektedir. Transkripsiyonu yapılan sâlnâmede İdare-i Mahsûsanın vapurlarının Rodos’a ne zaman uğradığına dair bilgi verilmemektedir.³²⁸ Sadece acente sahibinin ismi verilmekte ve acentenin Kemer’in bitişiğinde olduğu söylenmektedir. Şirket-i Hamîdiyenin acente sahibi Antos Dimitriyod Efendi olup idarehanesi kışla civarındadır. Şirkete ait vapurlar her hafta adalar yoluyla İzmir’den gelir ve aynı yolla geri döner. Mısır Kumpanyasının acente sahibi Mehmed Ali Efendi’dir. Ancak bu şirketin vapurları, Rodos’a yılda birkaç defa uğramaktadır.³²⁹

Hacı Davut Ferkuh’un acente sahibi Hüsnü Efendi olup bu şirketin vapurları her on beş günde İstanbul’dan İskenderiye’ye posta seferleri yaparken Rodos’a uğrarlar ve her hafta adalar yoluyla İzmir’den gelirler ve aynı yolla geri dönerlerdi.³³⁰ Loyd Kumpanyası’nın acente sahibi Antuan Boreman Efendi olup, idarehanesi İdare-i Mahsûsanınki gibi Kemer civarındadır. Her hafta Çarşamba

³²⁶ Örenç, a.g.e., s. 340 – 341.

³²⁷ *Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 107 – 109.

³²⁸ *Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 107.

³²⁹ *Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 108.

³³⁰ gös. yer.

günleri İstanbul'dan çıkar ve Rodos'a uğradıktan sonra İskenderiye'ye gider oradan da Beyrut'a uğrayarak aynı günde aynı yolla İstanbul geri döner.³³¹ Yunan Pandelson Kumpanyası'nın acente sahibi Nikola Linardi Efendi'dir ve idarehanesi belediye dairesi karşısındadır. Ancak transkripsiyonu yapılan sâlnâmede Yunan Pandelson Kumpanyası'nın güzergâhı ve ne zaman Rodos'a uğradığı hakkında bilgi verilmemektedir.³³² Başka bir Yunan şirketi olan Yunan Şark Kumpanyası'nın acentesini Nikola Sikamani Efendi yürütmektedir. İdarehanesi Fransız acentesinin bitişiğindedir ve bu şirketin vapuru her hafta Pazartesi günü sabahleyin İstanbul'dan yola çıkar Rodos'a ve aynı gün çeşitli iskelelere uğrayarak İstanbul'a geri döner.³³³ Fransız Mesajri Kumpanyası'nın acente sahibi Şarl Mass olup, idarehanesi iskelededir. Ayda bir kere pazar günleri İstanbul'dan Rodos'a gelmektedir.³³⁴

Sakız'a Rodos'ta olduğu gibi sekiz vapur şirketine ait vapurlar uğramaktadır. Bu şirketlerin Rodos'ta olduğu gibi limana yakın mevkilerde idarehanelerinin bulunduğu görülmektedir. Bu şirketler: Gürcü, Hacı Davud, Yunan Pandeleon, Avusturya, Pandelenyon, İtalya, Rusya, Hamidiye'dir.³³⁵ Sâlnâmede bu şirketlere ait vapurların güzergâhları ve ne zaman Sakız'a uğradıklarına dair bilgi bulunmaktadır. Ancak bu şirketlerin, Sakız'daki acente sahipleri hakkında bilgi mevcut değildir. Gürcü Kumpanyası'nın, idarehanesi iskele başındadır. Her hafta İstanbul'dan İzmir'e giderken Sakız'a uğrar, sonra Patra ve Tirieste'ye gider ve dönüşte Brail'e uğrar ve tekrar aynı güzergahla Sakız'a geri döner.

Hacı Davud'un idarehanesi iskele başındadır ve her hafta İskenderiye'ye giden ve dönen vapurlar 15 günde bir Antalya ve Mersin'e giderler ve dönüşte de Rodos'a ve Sakız'a uğrarlar.³³⁶ Yunan Pandeleon Kumpanyasının idarehanesi iskele başındadır. Her hafta İskenderiye'ye giden vapur gidişte ve dönüşte Sakız'a uğrar. Ayrıca yine bu şirkete ait bir vapur 15 günde bir Antalya'ya giden vapur gidişte ve

³³¹ gös. yer.

³³² gös. yer.

³³³ gös. yer

³³⁴ *Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 109.

³³⁵ *Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 142 – 143.

³³⁶ gös. yer.

dönüşte Sakız'a uğrar.³³⁷ Avusturya Kumpanyasının idarehanesi aşağı yalıdadır. Her hafta İstanbul – Trieste seferini yapan vapur hem gidişte hem de dönüşte Sakız'a uğramaktadır. Ayrıca İstanbul'dan on beş günde bir Beyrut ve İskenderiyye'ye giden vapurlar gidişte ve dönüşte Sakız'a uğrarlar.³³⁸ Pandelenyon Kumpanyasının, idarehanesi rıhtım üzerindedir ve her hafta cuma günü İstanbul'a ve cumartesi günü de Pire'ye giden vapurlar Sakıza uğrarlar.³³⁹ İtalya Kumpanyasının idarehanesi cami altındadır. Bu şirkete ait vapur her on beş günde bir Cenova'dan Pireye uğrayarak Odessa'ya giden vapur uğrar.³⁴⁰ Rusya Kumpanyasının idarehanesi aşağı yalıdadır. On beş günde bir İskenderiyye'ye giden vapur uğradığı gibi bir de her hafta İstanbul'dan Selanik'e giden başka bir vapur uğrar. Ayrıca hafta da bir İstanbul üzerinden İzmir'e uğrayıp İskenderiyye'ye geçen vapur hem gidişte hem de gelişte Sakız'a uğrar.³⁴¹ M. 1903 (H. 1321) Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi'nde Hamidiye Kumpanyasının idarehanesinin nerede olduğuna dair bir bilgi mevcut değildir. Ancak güzergâh hakkında bilgi verilmektedir. Bu şirkete ait vapurlar yazın iş olduğu takdirde Adalarla, Sakız, Çeşme ve İzmir arasında seyrettikleri anlaşılmaktadır.³⁴²

M. 1903 (H. 1321) Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi'nde Midilli'ye uğrayan şirketlerin adadaki acenteleri hakkında bir bilgi mevcut değildir. Midilli'ye dokuz şirketin vapurları uğramaktadır. Bunlar, İdare-i Mahsusa, Avusturya, Hacı Davud, Rusya, Hamîdiye, İngiliz, Yunan, Gürcü ve Hadyodur. İdare-i Mahsûsanın idarehanesi rıhtım üzerindedir ve şirketin 15 günde bir İstanbul'dan gelen bir vapuru olduğu gibi, Ayvalık hattı postası adında başka bir vapur 15 günde bir Perşembe günleri İzmir'e Cuma günleri de İstanbul'a gider. Avusturya, Hacı Davut, Rusya, vapurları her 15 günde bir İstanbul'dan İzmir'e Beyrut'a giderler ve bu vapurlar gidişte ve dönüşte Midilli'ye uğrarlar. Hamîdiye, İngiliz, Yunan, Gürcü vapurları da her hafta Midilli'ye uğrarlar ve bunların idarehaneleri de rıhtım üzerindedir. Bir de Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Vilâyeti'ni oluşturan adalardan sadece Midilli'ye uğrayan

³³⁷ gös. yer.

³³⁸ gös. yer.

³³⁹ *Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 143.

³⁴⁰ gös. yer.

³⁴¹ gös. yer.

³⁴² gös. yer.

Hadyo isimli bir şirket daha vardır. Bu şirkete ait vapur her hafta İskenderiye ile İstanbul'a gidip gelirken Midilli'ye uğramaktadır.³⁴³

Limni'ye Pandleon ve Hacı Davut Kumpanyalarına ait vapurlar uğramaktadır. Pandleon Kumpanyasına ait vapur Çarşamba günü İzmir'den Selanik'e giderken uğrar. Hacı Davut Kumpanyasına ait vapur da Pandleon Kumpanyası gibi İzmir'den Selanik'e giderken Limni'ye uğrar. Ancak Hacı Davut Kumpanyasına ait vapur Pazar günü akşamüzeri yola çıkar.³⁴⁴ Limni'ye bağlı bir kaza olan Bozcaada'ya dört vapur şirketi uğramaktadır. Ancak M. 1903 (H. 1321) tarihli *Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesinde* Bozcaada'ya uğrayan şirketlerin acente sahiplerinin isimleri verilmektedir. Vapurların güzergâhları ve ne zaman Bozcaada'ya uğradıklarına dair bilgi mevcut değildir. Bozcaada'da bulunan acenteler: İdare-i Mahsûsanın ve Hacı Davud Kumpanyalarının acente sahibi aynı kişi olup Ligor Hristodoli Efendi'dir. Gürcü Kumpanyasının acente sahibi Halgan Dimiş Tolmidi Efendi'dir. Pandleon Kumpanyası acente sahibi de Dimiston Tolmidi Efendi'dir.³⁴⁵ Rodos'a bağlı Meis Kazasına Hacı Davud ve Pandoleon'a ait vapurlar uğramaktadır. Bu şirketlere ait vapurlar her hafta Antalya'ya gidiş ve dönüşlerinde Meis iskelesine uğramaktadırlar³⁴⁶.

4. SAĞLIK

4.1. Sağlık Hizmetleri

Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Vilâyetinde sağlık hizmeti veren yedi sağlık kuruluşu bulunmaktadır. Bu sağlık hizmeti veren kuruluşlardan dördü askeri hastahane, biri gureba hastahanesi, biri Rum hastahanesi, biri de Aspataliya isimli bir

³⁴³ *Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 164.

³⁴⁴ *Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 177.

³⁴⁵ *Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 180.

³⁴⁶ *Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 127.

hastahanedir.³⁴⁷ Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Vilâyeti'ni oluşturan tüm sancak merkezlerinde birer adet askeri hastahane mevcuttur. II. Mahmut döneminde sağlık alanında başlatılan yeniliklerden olarak 1838 yılından itibaren askeri hastahanelerin aynı zamanda fakir halka da hizmet vermesi kararı alınmıştır.³⁴⁸ Fakir ve kimsesiz kişilere sağlık hizmeti vermek amacıyla Sultan Abdülmecit'in annesi Bezmiâlem Vâlide Sultan tarafından İstanbul'da yaptırılan Gureba Hastahanesi'nin hizmete girmesinden sonra imparatorluğun birçok yerinde Gurebâ hastahaneleri açılmıştır.³⁴⁹ Bu amaç doğrultusunda Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Vilâyeti'nin merkezi Rodos'ta bir Gurebâ Hastahanesi açılmıştır.

M. 1903 (H. 1321) tarihli Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesinde Askeri Hastahanenin personeli dört kişiden meydana gelmektedir. Bunlar, Doktor Nail Bey, Cerrâh Ahmet Efendi, Eczacı Bekir Efendi, Hastane Ağası Mustafa Ağa'dır.³⁵⁰ Bu Askeri hastahane kale içinde bulunmaktadır.³⁵¹ M. 1903 (H. 1321) tarihli Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesine göre Rodos'ta ki Gurebâ Hastahanesi Üç Değirmenler mevkiindedir. Ancak hastahanenin personeli hakkında bilgi verilmemektedir.³⁵² Rodos'ta Belediye tabibi olarak çalışan Doktor Karavokiros Efendi'nin yanında, özel olarak çalışan doktorlar da vardır. Özel olarak çalışan doktorların isimleri ve ikametgâhları şöyledir: Doktor Panayator ile Doktor Seridahi Efendi'lerin ikametgâhları Yeni Varoştadır. Doktor Mâlebaki Efendi'nin ikametgâhı ise Sünbüllü Varoşundadır.³⁵³ Ayrıca Rodos'ta İngiliz, Yunan ve Emniyet adında üç tane eczahane kale içinde hizmet vermektedir.³⁵⁴

Sakız'da Ferik Mahallesi civarında bir adet Askeri hastahane vardır. Lazerin mevkiinde de bir tane Rum hastahanesi vardır. Ancak bu hastahanelerin personeli hakkında bilgi verilmemektedir.³⁵⁵ Sakız'da ki doktorların isimleri ve

³⁴⁷ *Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 107, 139, 163, 176.

³⁴⁸ **Örenç**, a.g.e., s. 292.

³⁴⁹ **Asaf Ataseven**, "Gureba Hastahanesi" *TDVİA*, c. 14, s. 203.

³⁵⁰ *Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 105.

³⁵¹ *Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 107.

³⁵² gös. yer.

³⁵³ *Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 106.

³⁵⁴ *Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 107.

³⁵⁵ *Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 139.

bulundukları yerler şöyledir: Doktor Akif Bey ile Doktor Orhan Bey Kale içinde bulunmaktadır. Karantina Tabibi Nikolayadi Karantinahânededir. Anton Orşiyani Efendi Aplotariya'dadır. Rodo Fevaki, Pesaletaki, Mütebedi Cibra, Panayoti, Esterevelaki, Demircayki ve Kostimatesa Efendi'ler Kambüz mevkiindedirler.³⁵⁶ Sakız'da beş tane eczahane bulunmaktadır. Bu eczahanelerin beşi de Aplotariya mevkiindedir. Eczahanelerin isimleri: Pesaletininin Eczanesi, Esbadaro Eczanesi, Rodokanaki Eczanesi, Sevdienin Eczanesi ve Esbiyenunun Eczanesidir.³⁵⁷

Midilli'de kale içinde bir adet Askeri hastahaneyle birlikte din ve mezhep ayırmaksızın hizmet veren Aspataliya adında bir hastahane mevcuttur. Ancak Aspataliya hakkında M. 1903 (H. 1321) tarihli Cezâyir-i Bahr-i Sefid Sâlnâmesinde başka bilgi verilmemektedir.³⁵⁸ Sâlnâmede Sakız'daki gibi Midilli'de de hastahanelerin personeli hakkında bilgi verilmemektedir. Midilli'deki doktorların isimleri: Kolağası İsmail Hakkı Efendi, Komariyanos Efendi, İstirati Kostamiri Efendi, Mösyö Handupolus Efendi, Mösyö Sate Aleksandır Efendi, Mösyö Bolur Efendi, Kantarcı Kostanti Efendi ve Cerrâh Osmân Efendi'dir.³⁵⁹ Ayrıca Midilli'de çarşı içinde birbirine yakın beş tane eczahane vardır.³⁶⁰

Limni'de herkesin kabul edildiği bir adet Askeri hastahane mevcuttur ve bu hastahane kale içinde bulunmaktadır. Limni'de bulunan doktorlar: Kale Tabibi Hacı Hüseyin Efendi, Mösyö Kandirnika ve Nikola Tarande Efendi'dir. Rum çarşısında da iki tane eczahane vardır.³⁶¹

4.2. Karantina Daireleri

Karantina yolcuların gözetim altında tutulma süresi demek olan ve İtalyanca “kırk” anlamına gelen quarantenadan gelmektedir. Karantina uygulamasının amacı

³⁵⁶ *Cezâyir-i Bahr-i Sefid Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 138.

³⁵⁷ *Cezâyir-i Bahr-i Sefid Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 139.

³⁵⁸ *Cezâyir-i Bahr-i Sefid Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 163.

³⁵⁹ *Cezâyir-i Bahr-i Sefid Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 162.

³⁶⁰ *Cezâyir-i Bahr-i Sefid Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 163.

³⁶¹ *Cezâyir-i Bahr-i Sefid Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 176.

bulaşıcı hastalıklardan korunmak için insan veya hayvanların belli bir yerde gözetim altında tutulmasıdır.³⁶² Osmanlı Devletinde ilk karantina uygulaması 1831 yılında başlamıştır. 1831 yılındaki kolera salgını sırasında Hekimbaşı Mustafa Behçet Efendi'nin önerisiyle Karadeniz'den gelen gemilere uygulanmaya başlanmıştır.³⁶³ 1837 yılında Abdullah Molla başkanlığında “Meclis-i Tahaffuz-ı Ülâ” adlı bir karantina meclisi kurulmuştur. 1862'ye kadar da Osmanlı Devleti'nin 81 yerleşim yerinde Karantina Daireleri kurulmuştur.³⁶⁴ Adaların uğrak yeri olması ve salgın hastalıklara karşı savunmasız bir mekân olmasından dolayı Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Vilâyetinde, Rodos, Sömbeki, İstanköy, Sakız ve Midilli'de olmak üzere beş adet Karantina Dairesi mevcuttur.³⁶⁵

Rodos Karantina Dairesinin personeli beş kişiden meydana gelmektedir. Bunlar, Tabib Cenab Şahabeddin Bey, Türkî Kâtibi Mahir Efendi, Fransızca Kâtibi Ruberna Efendi, Gardiyan Hacı Numân Ağa ve Gardiyan Mihali Ağa'dır.³⁶⁶ Rodos'a bağlı Sömbeki kazasında bulunan Karantina Dairesi'nin personeli iki kişiden oluşmaktadır ve dairede doktor bulunmamaktadır. Personelin isimleri: Memur Maristahare Yanidi Efendi ve Gardiyan Abdullah Efendi'dir.³⁶⁷ Rodos'a bağlı İstanköy kazasında bulunan Karantina Dairesinde Sömbeki de olduğu gibi personeli iki kişiden oluşmaktadır ve dairede doktor bulunmamaktadır. Personelin isimleri: Memur Ahmed Efendi ve Gardiyan Ali Ağa'dır.³⁶⁸

Sakız'da bulunan Karantina Dairesinin personeli beş kişiden meydana gelmektedir. Bunlar, Tabip Nikoloyadi Efendi, Kâtib Mahmut Efendi, Fransızca Kâtibi Kostaki Çuvala Efendi ve iki tane de gardiyandır.³⁶⁹ Midilli'de bulunan Karantina Dairesinin personeli de beş kişiden meydana gelmektedir. Tabip

³⁶² **Gülten Sarıyıldız**, “Karantina”, *TDVİA*, c. 24, s. 463.

³⁶³ **Nuran Yıldırım**, “Kolera Salgınlarında Alınan Karantina Önlemleri ve Osmanlı Toplumsal Yaşamındaki Yansımaları (1831 – 1918)”, *IX. Türk Tıp Tarihi Kongresi Bildirileri*, ed. Esin Kahya ve diğerleri, Ankara: Nobel Yayınları, 2006, s. 329.

³⁶⁴ **İhsanoğlu**, a.g.m., s. 352.

³⁶⁵ *Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 90, 113, 119, 133, 157.

³⁶⁶ *Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 90.

³⁶⁷ *Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 113.

³⁶⁸ *Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 119.

³⁶⁹ *Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 133.

Kummariyanos Efendi, Kâtip Ali Kemal Efendi, Kâtip Konidari Efendi, iki tane de Gardiyan vardır.³⁷⁰

Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Vilâyeti'nde eğitim faaliyetlerinin yetersiz olduğu görülmektedir çünkü dört sancaktan müteşekkil ve azımsanmayacak bir nüfusa sahip olan vilâyette sadece günümüzün liselerine karşılık gelen iki tane idadi vardır. Bu durum adalarda eğitim faaliyetlerine gereken önemin verilmediğini göstermektedir. Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Vilâyeti, bir çok adadan meydana geldiğinden ötürü vilâyetin en önemli ulaşım araçları deniz taşıtlarıdır. Coğrafi konumundan dolayı pek çok şirketin Vilâyetin limanlarına transit olarak uğradığı görülmektedir. Zira vilâyet Akdeniz ve Karadeniz arasındaki ticaret yolunun önemli bir noktasında bulunmaktadır. gayrimüslimlerin Askeri hastahaneler haricindeki sağlık kurumlarında etkinliğinin daha fazla olduğu M. 1903 (H. 1321) tarihli Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi'ndeki sağlık ile ilgili verilen bilgilerden anlamak mümkündür. Rodos Karantina Dairesi hariç, diğer karantina dairelerinde bulunan doktorların gayrimüslim oldukları görülmektedir. Vilâyetteki otuz doktordan sadece sekizi Müslüman'dır.

³⁷⁰ *Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi*, sene 1321, s. 157.

VI. BÖLÜM
M. 1903 (H. 1321) TARİHLİ CEZÂYİR-İ BAHR-İ SEFÎD SÂLNÂMESİ'NİN
TRANSKRİPSİYONU

[1]

YİRMİNCİ DEF'A OLARAK

CEZÂYİR-İ BAHR-İ SEFÎD SÂLNÂMESİ

MATBAA'-İ VİLÂYET DE TAB' OLUNMUŞTUR

1321

RODOS

[2]

MUKADDİME

Ahd-i celîl-i mehasin-i delil-i hazret-i hilâfet-i penâhîleri
 masâr ve tecelligâg-ı envâr-ı bedâyi’ ve terakkiyât ve gıpta-yı bahşa-yı asâr eslâf
 olan pâdişâh-ı maârifperver ve şehinşâh-ı fuyûzât-ı kester velînîmetimiz şevketlû
 kudretlû pâdişâhımız
 “EL GAZÎ”

[3]

SULTÂN ABDÜLHAMİD HÂN-I SANİ

Efendimiz hazretlerinin müesser la tuhsây-ı inâyet perveri
 Ve muvaffakiyât-i celile-i hazret-i zıll-ullahîlerinin âsâr-ı bahiresinde
 Olmak üzere bin üç yüz yirmi bir sene-i hicriyesine
 Mahsûsan yirminci def-a olarak işbu sâlnâme
 Bu kere tâb’ ve teşmil kılınmıştır.

[4]

RODOS CEZÂRESİ ARZINA GÖRE

EYYÂM	ŞUHÛR			1321 Sene-i kameriye				1319 Sene-i Mâliyye			
ÜSBU'	Muharremül haram	Mart-ı Rumî	Mart-ı efrenciye	Ruz' -ı kayyum	Saat tulu' -ı şems Dakika	Saat Vakt-i Zuhur Dakika	Saat Asar-ı Evvel Dakika	Saat İ'şâ Dakika	Saat İmsâk Dakika	MEVÂSİM	
Pazartesi	1	17	30	143	11 24	5 50	9 22	1 26	9 47	Re's Sene-i Kameriye 1321	
Salı	2	18	31	144	22	49	22	26	44		
Çeharşenbe	3	19	1	145	19	48	21	26	42	Nisan-ı Efrenciye	
Pençşenbe	4	20	2	146	17	47	20	26	39		
Cum'a	5	21	3	147	15	46	20	26	37	Terbiye-i Kamer ...	
Cum'a ertesi	6	22	4	148	12	45	19	26	34		
Pazar	7	23	5	149	10	44	19	27	32	Kırlangıç Furtınası	
Pazartesi	8	24	6	150	8	43	18	27	29		
Salı	9	25	7	151	6	41	17	27	27	Yevm-i Âşurâ	
Çeharşenbe	10	26	8	152	5	40	17	27	24		
Pençşenbe	11	27	9	153	1	39	16	27	22	Nevrûz-ı Havârizmşâh	
Cum'a	12	28	10	154	10 59	38	15	28	20		
Cum'a ertesi	13	29	11	155	57	36	15	28	17	İhtirâk-ı Utârid	
Pazar	14	30	12	156	55	35	14	28	15		
Pazartesi	15	31	13	157	52	34	12	28	12	Nisan-ı Rumî	
Salı	16	1	14	158	50	33	13	29	10		
Çeharşenbe	17	2	15	159	48	32	12	29	7	Tahvîl-i Utârid beşûr	
Pençşenbe	18	3	16	160	46	31	12	29	5		
Cum'a	19	4	17	161	44	30	11	29	2	Kuğu Furtınası	
Cum'a ertesi	20	5	18	162	42	29	11	30	9 0		
Pazar	21	6	19	163	40	28	10	30	8 57	Evvel-i Sitte-i Sevr	
Pazartesi	22	7	20	164	37	27	9	30	55		
Salı	23	8	21	165	35	26	8	31	53	Ahir-i Sitte-i Sevr	
Çeharşenbe	24	9	22	166	33	25	8	31	50		
Pençşenbe	25	10	23	167	31	24	7	31	48		
Cum'a	26	11	24	168	29	23	7	31	45		
Cum'a ertesi	27	12	25	169	27	22	6	32	43		
Pazar	28	13	26	170	25	21	5	32	40		
Pazartesi	29	14	27	171	23	20	5	32	38		
Salı	30	15	28	172	10 21	19	9 4	32	8 36		

[5]

TAKVİM

EYYÂM	ŞUHÛR			1321 Sene-i kameriye				1319 Sene-i Mâliyye			
ÜSBU'	Safer'ül Hayr	Nisan'ül Rumî	Nisan'ül Efrenciye	Ruz'-ı kayyum	Saat tulu'-ı şems Dakika	Saat Vakt-i Zuhur Dakika	Saat Asar-ı Evvel Dakika	Saat İ'şâ Dakika	Saat İmsâk Dakika	MEVÂSİM	
Çecharşenbe	1	16	29	173	10 19	0 18	9 3	1 33	8 33	Mayıs – 1 Efrenciye	
Pençşenbe	2	17	30	174	17	17	2	33	31		
Cum'a	3	18	1	175	15	16	1	34	29		
Cum'a ertesi	4	19	2	176	12	15	1	34	26		
Pazar	5	20	3	177	11	14	9 0	34	24		
Pazartesi	6	21	4	178	9	13	8 59	35	22	Mukabele-i Kamer-i Bizhal	
Salı	7	22	5	179	8	12	58	35	19	Rûz-ı Huzur Çiçek Furtınası	
Çecharşenbe	8	23	6	1	6	11	57	35	17		
Pençşenbe	9	24	7	2	4	10	56	36	15		
Cum'a	10	25	8	3	2	9	56	36	13		
Cum'a ertesi	11	26	9	4	10 0	8	55	36	11		
Pazar	12	27	10	5	9 59	7	55	37	9	Veziden Bâd-ı Şarkî	
Pazartesi	13	28	11	6	57	6	54	37	7	Ahir-i Eyyâm-ı Matar	
Salı	14	29	12	7	55	6	54	37	5		
Çecharşenbe	15	30	13	8	53	5	53	38	3		
Pençşenbe	16	1	14	9	51	4	52	38	8 1		
Cum'a	17	2	15	10	50	3	52	38	7 59		
Cum'a ertesi	18	3	16	11	49	2	51	39	57	Fîlîz Koparan Furtınası	
Pazar	19	4	17	12	48	1	51	40	55		
Pazartesi	20	5	18	13	46	1	50	40	52		
Salı	21	6	19	14	44	5 0	50	40	51		
Çecharşenbe	22	7	20	15	43	59	49	41	49		
Pençşenbe	23	8	21	16	41	59	48	41	47	Bağa Govulma Zamanı	
Cum'a	24	9	22	17	39	58	48	41	45	Ülker Furtunası	
Cum'a ertesi	25	10	23	18	38	57	47	42	43	Noksân-ı Mâ'el-Arz	
Pazar	26	11	24	19	36	57	46	42	41		
Pazartesi	27	12	25	20	35	56	46	42	39		
Salı	28	13	26	21	34	55	45	42	37		
Çecharşenbe	29	14	27	22	9 33	4 55	7 44	1 43	7 36		Ağaz-ı Kiramâ

[6]

RODOS CEZİRESİ ARZINA GÖRE

EYYÂM	ŞUHÛR			1321 Sene-i kameriye				1319 Sene-i Mâliyye			
ÜSBU'	Rebi-ül Evvel	Mayıs-ı Rumî	Mayıs-ı Efrenciye	Ruz'-ı Huzur	Saat tulu'-ı şems Dakika	Saat Vakt-i Zuhur Dakika	Saat Asar-ı Evvel Dakika	Saat İ'şâ Dakika	Saat İmsâk Dakika	MEVÂSİM	
Pençşenbe	1	15	28	23	9 32	4 54	8 49	1 43	7 34	Kabak milleti Haziran-ı Efrenci	
Cum'a	2	16	29	24	31	53	42	43	33		
Cum'a ertesi	3	17	30	25	30	53	42	43	31		
Pazar	4	18	31	26	29	52	41	44	30		
Pazartesi	5	19	1	27	28	52	41	44	29		
Salı	6	20	2	28	27	51	40	44	28		
Çeharşenbe	7	21	3	29	26	51	40	44	27	Hubûb- ı Bâd-ı şimâlî	
Pençşenbe	8	22	4	30	25	50	39	45	26		
Cum'a	9	23	5	31	24	50	39	45	25		
Cum'a ertesi	10	24	6	32	23	49	39	45	24		
Pazar	11	25	7	33	22	49	38	45	23		
Pazartesi	12	26	8	34	21	49	38	46	22		Leyle-i Mevlüd-i Nebi Aleyhisselam
Salı	13	27	9	35	21	48	38	46	21		
Çeharşenbe	14	28	10	36	20	48	37	46	20		
Pençşenbe	15	29	11	37	20	48	37	46	19		
Cum'a	16	30	12	38	19	48	37	46	18		
Cum'a ertesi	17	31	13	39	19	48	36	47	18	Haziran-ı Rumî	
Pazar	18	1	14	40	19	47	36	47	17		
Pazartesi	19	2	15	41	18	47	36	47	16		
Salı	20	3	16	42	18	47	36	47	16		
Çeharşenbe	21	4	17	43	18	47	36	47	16		
Pençşenbe	22	5	18	44	17	47	36	47	15		Gün dönümü fırtınası
Cum'a	23	6	19	45	17	47	36	47	15		
Cum'a ertesi	24	7	20	46	17	47	36	47	15		
Pazar	25	8	21	47	17	47	36	47	15		
Pazartesi	26	9	22	48	17	47	36	47	15		
Salı	27	10	23	49	17	47	36	47	15		
Çeharşenbe	28	11	24	50	17	47	36	47	15		
Pençşenbe	29	12	25	51	17	47	36	47	15		
Cum'a	30	13	26	52	9 17	4 47	1 36	47	15		

[7]

TAKVİM

EYYÂM	ŞUHÛR			1321 Sene-i kameriye				1319 Sene-i Mâliyye			
ÜSBU'	Rebiü'l-Ahir	Haziran-ı Rumî	Haziran-ı Efrenci	Ruz'-ı Huzur	Saat tulu'-ı şems Dakika	Saat Vakt-i Zuhur Dakika	Saat Asar-ı Evvel Dakika	Saat İ'şâ Dakika	Saat İmsâk Dakika	MEVÂSİM	
Cum'a ertesi	1	14	27	53	9 18	4 47	8 36	1 47	7 16	Yaprak Aşısı Zamanı	
Pazar	2	15	28	54	48	47	36	47	16		
Pazartesi	3	16	29	55	18	47	36	47	16		
Salı	4	17	30	56	19	47	36	47	17		
Çeharşenbe	5	18	1	57	19	48	37	47	17	Temmuz-ı Efrenciye	
Pençşenbe	6	19	2	58	20	48	37	46	18		
Cum'a	7	20	3	59	20	48	37	46	18		
Cum'a ertesi	8	21	4	60	21	48	37	46	19		
Pazar	9	22	5	61	21	48	38	46	20	Furtına	
Pazartesi	10	23	6	62	22	49	38	46	21		
Salı	11	24	7	63	22	49	38	46	22		
Çeharşenbe	12	25	8	64	23	50	39	45	23		
Pençşenbe	13	26	9	65	23	50	39	45	24	Temmuz-ı Rumî	
Cum'a	14	27	10	66	24	50	40	45	25		
Cum'a ertesi	15	28	11	67	25	51	40	45	26		
Pazar	16	29	12	68	26	51	41	44	28		
Pazartesi	17	30	13	69	27	52	41	44	29	Şerif-i Kamer	
Salı	18	1	14	70	28	52	41	44	31		
Çeharşenbe	19	2	15	71	29	53	41	44	32		
Pençşenbe	20	3	16	72	30	53	42	43	34		
Cum'a	21	4	17	73	31	54	43	43	35	Kara erik furtınası	
Cum'a ertesi	22	5	18	74	32	54	44	43	37		
Pazar	23	6	19	75	33	55	44	42	38		
Pazartesi	24	7	20	76	35	56	45	42	40		
Salı	25	8	21	77	36	56	46	42	43		
Çeharşenbe	26	9	22	78	38	57	46	41	45		
Pençşenbe	27	10	23	79	39	58	47	41	45		
Cum'a	28	11	24	80	41	59	48	41	47		
Cum'a ertesi	29	12	25	81	9 42	4 00	8 49	1 40	7 49		

[8]

RODOS CEZİRESİ ARZINA GÖRE

EYYÂM	ŞUHÛR			1321 Sene-i kameriye					1319 Sene-i Mâliyye				
ÜSBU'	Cemâzi-el Evvel	Temmuz-ı Rumî	Temmuz-ı Efrencî	Ruz'-ı Huzur	Saat tulu'-ı şems Dakika	Saat Vakt-i Zuhur Dakika	Saat Asar-ı Evvel Dakika	Saat İşâ Dakika	Saat İmsâk Dakika	MEVÂSİM			
Pazar	1	13	26	82	9 44	51 1	8 49	1 40	7 51	Ağustos-ı Efrenci Evvel-i Eyyâm-ı Bahûr			
Pazartesi	2	14	27	83	44	1	50	40	52				
Salı	3	15	28	84	46	2	51	39	54				
Çeharşenbe	4	16	29	85	48	3	51	39	56				
Pençşenbe	5	17	30	86	50	4	52	39	57				
Cum'a	6	18	31	87	51	5	53	38	8 0				
Cum'a ertesi	7	19	1	88	53	5	53	38	2				
Pazar	8	20	2	89	55	6	54	37	4				
Pazartesi	9	21	3	90	57	7	54	37	7				
Salı	10	22	4	91	58	8	55	37	9				
Çeharşenbe	11	23	5	92	9 0	9	56	36	11	Hamter-i İnab Ahir-i Eyyâm-ı Bahûr			
Pençşenbe	12	24	6	93	0 21	10	56	36	13				
Cum'a	13	25	7	94	4	11	57	36	15				
Cum'a ertesi	14	26	8	95	5	12	57	35	17				
Pazar	15	27	9	96	7	13	58	35	20				
Pazartesi	16	28	10	97	9	13	59	35	22				
Salı	17	29	11	98	11	14	8 59	34	24				
Çeharşenbe	18	30	12	99	13	14	0 9	34	27				
Pençşenbe	19	31	13	100	15	15	0	34	29				
Cum'a	20	1	14	101	17	16	1	33	32	Ağustos-ı Rumî Şerîf-i Kamer Mukâbele-i Kamer ...			
Cum'a ertesi	21	2	15	102	19	17	2	33	34				
Pazar	22	3	16	103	21	18	2	33	36				
Pazartesi	23	4	17	104	22	19	3	32	38				
Salı	24	5	18	105	24	20	4	32	41				
Çeharşenbe	25	6	19	106	26	21	4	32	43				
Pençşenbe	26	7	20	107	28	22	5	31	45				
Cum'a	27	8	21	108	30	23	6	31	48				
Cum'a ertesi	28	9	22	109	32	24	7	31	50				
Pazar	29	10	23	110	10 34	25	8	31	53				

[9]

TAKVİM

EYYÂM	ŞUHÛR			1321 Sene-i kameriye					1319 Sene-i Mâliyye				
ÜSBU'	Cemaziel ahir	Ağustos-ı Rumî	Ağustos-ı efrenciye	Ruz'-ı Huzur	Saat tulu'-ı şems Dakika	Saat Vakt-i Zuhur Dakika	Saat Asar-ı Evvel Dakika	Saat İ'şâ Dakika	Saat İmsâk Dakika	MEVÂSİM			
Pazartesi	1	11	24	111	10 36	5 26	9 9	1 30	8 55	Ahiri Bâde's-Sumûm			
Salı	2	12	25	112	38	27	10	30	8 57				
Çeharşenbe	3	13	26	113	40	28	11	30	9 00				
Pençşenbe	4	14	27	114	42	29	12	30	2				
Cum'a	5	15	28	115	44	31	13	29	5				
Cum'a ertesi	6	16	29	116	47	32	14	29	8				
Pazar	7	17	30	117	49	33	14	29	10				
Pazartesi	8	18	31	118	51	34	15	29	12				
Salı	9	19	1	119	54	35	15	28	14	Culus-ı Hümâyûn			
Çeharşenbe	10	20	2	120	56	36	16	28	17	Hazreti Hilâfeî			
Pençşenbe	11	21	3	121	58	37	16	28	19	Penâhi-i Eylûl-ı			
Cum'a	12	22	4	122	11 00	38	17	28	22	Efrenci			
Cum'a ertesi	13	23	5	123	2	39	17	27	24	Bıldırcın Furtınası			
Pazar	14	24	6	124	5	40	18	27	27				
Pazartesi	15	25	7	125	7	41	18	27	29				
Salı	16	26	8	126	9	42	19	27	32				
Çeharşenbe	17	27	9	127	11	44	19	27	34	Şerîf-i Kamer			
Pençşenbe	18	28	10	128	12	45	20	26	36				
Cum'a	19	29	11	129	16	46	20	26	39				
Cum'a ertesi	20	30	12	130	18	47	21	26	41				
Pazar	21	31	13	131	20	48	22	26	44	Çolak Furtınası			
Pazartesi	22	1	14	132	22	49	23	26	46	Eylûl-ı Rumî			
Salı	23	2	15	133	25	50	23	26	48	İntirah-ı Zühre			
Çeharşenbe	24	3	16	134	27	51	24	26	51				
Pençşenbe	25	4	17	135	29	52	24	25	53				
Cum'a	26	5	18	136	32	54	25	25	56				
Cum'a ertesi	27	6	19	137	34	55	25	25	58				
Pazar	28	7	20	138	36	56	26	25	10 00				
Pazartesi	29	8	21	139	37	57	26	25	3				
Salı	30	9	22	140	11 41	58	9 27	1 25	5	Ric'at-ı Utârid			

[10]

RODOS CEZİRESİ ARZINA GÖRE

EYYÂM	ŞUHÛR			1321 Sene-i kameriye				1319 Sene-i Mâliyye			
ÜSBÜ'	Receb-i şerîf	Eylül-ı Rumî	Eylül-ı efrenciye	Ruz'-ı Huzur	Saat tulu'-ı şems Dakika	Saat Vakt-i Zuhur Dakika	Saat Asar-ı Evvel Dakika	Saat İ'şâ Dakika	Saat İmsâk Dakika	MEVÂSİM	
Çeharşenbe	1	10	23	141	11 43	5 59	9 27	1 25	10 8	Kestane karası furtına	
Pençşenbe	2	11	24	142	45	6 00	28	25	10	Say	
Cum'a	3	12	25	143	47	2	28	25	12	Leyli-i Gaib	
Cum'a ertesi	4	13	26	144	49	3	29	25	15		
Pazar	5	14	27	145	52	4	29	25	17		
Pazartesi	6	15	28	146	54	5	30	24	19		
Salı	7	16	29	147	56	6	30	24	21		
Çeharşenbe	8	17	30	148	59	7	31	24	24		
Pençşenbe	9	18	1	149	12 1	8	31	24	26	Teşrin-i Evvel-i Efrenci	
Cum'a	10	19	2	150	2	10	32	24	29		
Cum'a ertesi	11	20	3	151	5	11	32	24	31		
Pazar	12	21	4	152	8	12	33	24	33		
Pazartesi	13	22	5	153	10	13	33	24	36		
Salı	14	23	6	154	12	14	34	24	38		
Çeharşenbe	15	24	7	155	14	15	34	24	40		
Pençşenbe	16	25	8	156	17	16	34	24	42		
Cum'a	17	26	9	157	19	17	35	24	44	Şeref-i Kamer	
Cum'a ertesi	18	27	10	158	21	19	35	24	46		
Pazar	19	28	11	159	23	20	35	24	48	İstikamet-i Utarid	
Pazartesi	20	29	12	160	26	21	36	24	51		
Salı	21	30	13	161	28	22	36	24	53		
Çeharşenbe	22	1	14	162	30	23	36	24	56	Teşrin-i Evvel-i Rumî	
Pençşenbe	23	2	15	163	32	24	37	24	58	Evvel-i Eyyâm-ı Matar	
Cum'a	24	3	16	164	34	25	37	24	11 00		
Cum'a ertesi	25	4	17	165	36	26	37	24	2		
Pazar	26	5	18	166	38	27	38	25	4	Leyle-i Miracu'n-Nebi	
Pazartesi	27	6	19	167	40	29	38	25	7	Aleyhisselam	
Salı	28	7	20	168	42	30	38	25	9	Evvel-i Garus-i Eşcâr	
Çeharşenbe	29	8	21	169	12 44	6 31	9 39	25	11 11		

[11]

TAKVİM

EYYÂM	ŞUHÛR			1321 Sene-i kameriye				1319 Sene-i Mâliyye			
ÜSBU'	Şabânü'l- muazzam	Teşrin-i evvel-i Rumî	Teşrin-i evvel-i	Ruz'-ı Hızır	Saat tulu'-ı şems Dakika	Saat Vakt-i Dakika Zuhur	Saat Asar-ı Dakika Evvel	Saat İşâ Dakika	Saat İmsâk Dakika	MEVÂSİM	
Pençşenbe	1	9	22	170	12 47	6 32	9 39	1 25	13	Burûdet Meyva	
Cum'a	2	10	23	171	49	33	39	25	15	Bağ bozumu furtınası	
Cum'a ertesi	3	11	24	172	51	34	40	25	17		
Pazar	4	12	25	173	53	35	40	25	19	Tahvil-i Şems Be-akreb	
Pazartesi	5	13	26	174	55	36	40	25	21		
Salı	6	14	27	175	57	37	40	25	23		
Çeharşenbe	7	15	28	176	59	38	41	26	25		
Pençşenbe	8	16	29	177	1 2	39	41	26	27		
Cum'a	9	17	30	178	4	40	41	26	29	Balık Furtınası	
Cum'a ertesi	10	18	31	179	6	41	41	26	31		
Pazar	11	19	1	180	8	42	41	26	33	Teşrin-i Sâni-i Efrenci	
Pazartesi	12	20	2	181	10	43	42	26	35		
Salı	13	21	3	182	12	44	42	26	37		
Çeharşenbe	14	22	4	183	14	45	42	26	38		
Pençşenbe	15	23	5	184	16	46	42	26	40	Leyle-i Berât	
Cum'a	16	24	6	185	18	47	42	27	41	Velâdet-i Hümâyun-ı Hazret-i	
Cum'a ertesi	17	25	7	186	20	48	43	27	44	Hilâfet-Penahî Sene 1258	
Pazar	18	26	8	1	22	49	43	27	46	Rüz-ı Kâsım	
Pazartesi	19	27	9	2	24	50	43	27	47		
Salı	20	28	10	3	25	51	43	27	49		
Çeharşenbe	21	29	11	4	27	52	43	27	51		
Pençşenbe	22	30	12	5	29	53	43	27	53		
Cum'a	23	31	13	6	31	54	44	28	54		
Cum'a ertesi	24	1	14	7	33	55	44	28	57	Teşrin-i Sâni Rumî	
Pazar	25	2	15	8	34	56	44	28	58	Vezidân-ı Bâde'l-Cenûbî	
Pazartesi	26	3	16	9	36	56	44	28 00	12		
Salı	27	4	17	10	38	57	45	38	1	Kurân-ı Kamer Be-utârid	
Çeharşenbe	28	5	18	11	40	58	45	38	3		
Pençşenbe	29	6	19	12	1 41	6 59	45	38	4 12		

[12]

RODOS CEZİRESİ ARZINA GÖRE

EYYÂM	ŞUHÛR			1321 Sene-i kameriye				1319 Sene-i Mâliyye			
ÜSBU'	Ramâzanü'l-Mübârek	Teşrin-i Sâni-i Rumî	Teşrin-i Sâni-i efrenci	Ruz'-ı Kâsım	Saat tulû'-ı Dakika şems	Saat Vakt-i Dakika Zuhur	Saat Asar-ı Dakika Evvel	Saat İşâ Dakika	Saat İmsâk Dakika	MEVÂSİM	
Cum'a	1	7	20	13	43	7 0	9 45	1 29	12 6	İhtirâk-ı Utârid	
Cum'a ertesi	2	8	21	14	45	1	45	29	7		
Pazar	3	9	22	15	46	1	45	29	8	Terbi'-i Kamer-i Be-	
Pazartesi	4	10	23	16	48	2	45	29	9	Zühre	
Salı	5	11	24	17	49	3	45	29	10		
Çeharşenbe	6	12	25	18	51	3	45	29	11		
Pençşenbe	7	13	26	19	52	4	45	29	13		
Cum'a	8	14	27	20	54	5	46	30	14		
Cum'a ertesi	9	15	28	21	55	5	46	30	15	Nüzûl-ı Mâh- Eşcâr	
Pazar	10	16	29	22	57	6	46	30	16		
Pazartesi	11	17	30	23	58	7	46	30	17		
Salı	12	18	1	24	59	7	46	30	18		
Çeharşenbe	13	19	2	25	2 1	8	46	30	19	Kânun-ı Evvel-i Efrenci	
Pençşenbe	14	20	3	26	2	9	46	30	20		
Cum'a	15	21	4	27	3	9	46	30	21		
Cum'a ertesi	16	22	5	28	4	10	46	31	21	Ziyâret-i Kurenây-ı	
Pazar	17	23	6	29	5	10	46	31	22	Sa'âdet	
Pazartesi	18	24	7	30	6	11	47	31	23		
Salı	19	25	8	31	6	11	47	31	24	İbtidâ-yı Rih-i Şimâlî	
Çeharşenbe	20	26	9	32	7	11	47	31	25	Furtuna	
Pençşenbe	21	27	10	33	8	12	47	31	26		
Cum'a	22	28	11	34	8	12	47	31	26		
Cum'a ertesi	23	29	12	35	9	12	47	31	27	Karakış Furtunası	
Pazar	24	30	13	36	9	12	47	31	27	Kanun-ı Evvel-i Rumî	
Pazartesi	25	1	14	37	10	13	47	31	27		
Salı	26	2	15	38	10	13	47	31	28		
Çeharşenbe	27	3	16	39	10	13	47	31	28	Leyle-i Kadir	
Pençşenbe	28	4	17	40	10	13	47	31	28		
Cum'a	29	5	18	41	10	13	47	31	29		
Cum'a ertesi	30	6	19	42	2 11	7 13	9 47	32 12	29	Evvel-i Şeb-i Yeldâ	

[13]

TAKVİM

EYYÂM	ŞUHÛR			1321 Sene-i kameriye					1319 Sene-i Mâliyye		
ÜSBU'	Şevvâlû'l-Kirâm	Kânun-i Evvel-i Rumî	Kânun-i Evvel-i Efrencî	Ruz'-ı Kâsım	Saat tulu'-ı şems Dakika	Saat Vakt-i Zuhur Dakika	Saat Asar-ı Evvel Dakika	Saat İşâ Dakika	Saat İmsâk Dakika	MEVÂSİM	
Pazar	1	7	20	43	2 11	7 13	9 47	1 32	12 29	Salât-ı İyd-i Fitr	
Pazartesi	2	8	21	44	11	13	47	32	29	Saat Dakika 19 3	
Salı	3	9	22	45	11	13	47	32	29		
Çeharşenbe	4	10	23	46	11	13	47	32	29	Evvel-i Erba'ın Fasl-ı	
Pençşenbe	5	11	24	47	11	13	47	32	29	Şitâ	
Cum'a	6	12	25	48	11	13	47	32	29		
Cum'a ertesi	7	13	26	49	11	13	47	32	29		
Pazar	8	14	27	50	10	13	47	31	29		
Pazartesi	9	15	28	51	10	13	47	31	28		
Salı	10	16	29	52	10	12	47	31	28	Şeref-i Kamer	
Çeharşenbe	11	17	30	53	10	12	47	31	28		
Pençşenbe	12	18	31	54	9	12	47	31	27		
Cum'a	13	19	1	55	9	12	47	31	27	Kanun-ı Sânî –i Efrenci	
Cum'a ertesi	14	20	2	56	9	11	47	31	26	Res Sene 1903	
Pazar	15	21	3	57	8	11	47	31	26	Furtına	
Pazartesi	16	22	4	58	8	11	47	31	25		
Salı	17	23	5	59	7	10	47	31	25		
Çeharşenbe	18	24	6	60	6	10	46	31	24		
Pençşenbe	19	25	7	61	6	10	46	31	23		
Cum'a	20	26	8	62	4	9	46	31	22	Furtına	
Cum'a ertesi	21	27	9	63	3	9	46	31	21		
Pazar	22	28	10	64	2	9	46	30	21		
Pazartesi	23	29	11	65	1 0	8	46	30	20		
Salı	24	30	12	66	59	8	46	30	19		
Çeharşenbe	25	31	13	67	58	7	46	30	18		
Pençşenbe	26	1	14	68	57	6	46	30	18	Kânun-ı Sânî-i Rumî	
Cum'a	27	2	15	69	56	6	46	30	17	Furtına	
Cum'a ertesi	28	3	16	70	55	5	46	30	16		
Pazar	29	4	17	71	53	5	46	30	15	İhtirâk-ı Utârid	
Pazartesi	30	5	18	72	1 51	8 4	9 46	1 29	12 13		

[14]

RODOS CEZİRESİ ARZINA GÖRE

EYYÂM	ŞUHÛR			1321 Sene-i kameriye				1319 Sene-i Mâliyye			
ÜSBU'	Zî'l-Ka'de	Kanun-ı Sâni-i Rumî	Kanun-ı Sâni-i Efrenci	Ruz'-ı Kâsım	Saat tulu'-ı Dakika şems	Saat Vakt-i Dakika Zuhur	Saat Asar-ı Dakika Evvel	Saat İşâ Dakika	Saat İmsâk Dakika	MEVÂSİM	
Salı	1	6	19	73	1 50	7 4	9 46	1 29	12 11	Tahvil-i Merih Be-Hut	
Çeharşenbe	2	7	20	74	49	3	45	29	10		
Pençşenbe	3	8	21	75	47	2	45	29	8		
Cum'a	4	9	22	76	46	7 0	45	29	7		
Cum'a ertesi	5	10	23	77	44	6 59	45	29	6	Furtına	
Pazar	6	11	24	78	43	59	45	29	5		
Pazartesi	7	12	25	79	41	58	45	28	4		
Salı	8	13	26	80	40	57	45	28	2		
Çeharşenbe	9	14	27	81	38	56	45	28	12 0	İstikâmet-i Utârid	
Pençşenbe	10	15	28	82	36	55	45	28	11 58		
Cum'a	11	16	29	83	35	54	45	28	57		
Cum'a ertesi	12	17	30	84	33	53	44	28	56		
Pazar	13	18	31	85	31	53	44	28	54	Âhrâr-ı Be-Ayn	
Pazartesi	14	19	1	86	29	52	44	27	53	Şubat-ı Efrenci ve Evvel-i	
Salı	15	20	2	87	27	51	44	27	51	Hamsin	
Çeharşenbe	16	21	3	88	25	50	44	27	49	İzdivâc-ı Hayvanat	
Pençşenbe	17	22	4	89	23	49	43	27	47		
Cum'a	18	23	5	90	21	49	43	27	45		
Cum'a ertesi	19	24	6	91	19	47	43	27	44		
Pazar	20	25	7	92	17	46	43	27	42	Tesdis-i Kamer Be-Zühre	
Pazartesi	21	26	8	93	15	45	43	26	40	Tesdis-i Kamer Be-Zuhal	
Salı	22	27	9	94	13	44	42	26	38	Kurân-ı Kamer Be-Zühre	
Çeharşenbe	23	28	10	95	11	43	42	26	37		
Pençşenbe	24	29	11	96	9	42	42	26	35		
Cum'a	25	30	12	97	7	41	42	26	33		
Cum'a ertesi	26	31	13	98	5	40	42	26	31	Şubat-ı Rumî	
Pazar	27	1	14	99	3	40	41	26	28	Âher-i Gars-ı Eşçâr	
Pazartesi	28	2	15	100	1 1	39	41	26	26		
Salı	29	3	16	101	12 59	6 38	9 41	1 25	11 24		

[15]

TAKVİM

EYYÂM	ŞUHÛR			1321 Sene-i kameriye				1319 Sene-i Mâliyye			
ÜSBÜ'	Zil-Hicce	Şubat-ı Rumî	Şubat-ı Efrenci	Ruz' -ı Kasım	Saat tulu' -ı şems Dakika	Saat Vakt-i Dakika Zuhur	Saat Asar-ı Dakika Evvel	Saat İşâ Dakika	Saat İmsâk Dakika	MEVÂSİM	
Çeharşenbe	1	4	17	102	12 57	6 37	9 41	1 25	11 22	Kuran-ı Kamer-i Be-Müşteri	
Pençşenbe	2	5	18	103	55	35	40	25	19		
Cum'a	3	6	19	104	52	34	40	25	17		
Cum'a ertesi	4	7	20	105	50	33	40	25	16	Cemre-i Evveli	
Pazar	5	8	21	106	48	32	40	25	14		
Pazartesi	6	9	22	107	46	31	39	25	12	Furtuna	
Salı	7	10	23	108	44	30	39	25	10		
Çeharşenbe	8	11	24	109	44	29	39	25	7	Tahvil-i Zühre-i Be-Delv	
Pençşenbe	9	12	25	110	40	28	38	25	5		
Cum'a	10	13	26	111	38	27	38	25	3	Iyd-i Atha D 38 S 1	
Cum'a ertesi	11	14	27	112	36	26	38	24	2	Cemre-i Sâniye	
Pazar	12	15	28	113	34	24	37	24	11 0	İnkisâr-ı Mermâ Ameden-i Laklak	
Pazartesi	13	16	29	114	32	23	37	24	10 57		
Salı	14	17	1	115	30	22	37	24	55	Mart-ı Efrenci	
Çeharşenbe	15	18	2	116	28	21	37	24	52		
Pençşenbe	16	19	3	117	25	20	36	24	50		
Cum'a	17	20	4	118	25	19	36	24	47	Cereyân-ı Mâd-ı Eşcâr	
Cum'a ertesi	18	21	5	119	21	18	36	24	45	Cemre-i Sâlise	
Pazar	19	22	6	120	18	17	35	24	45	Bağ Budama Zamanı	
Pazartesi	20	23	7	121	16	15	35	24	42	Kelem Aşısı Zamanı	
Salı	21	24	8	122	13	14	35	24	42	Husûm Furtınası	
Çeharşenbe	22	25	9	123	11	13	35	24	39	ve Evvel-i Berdâü'l-Acûz	
Pençşenbe	23	26	10	124	8	11	34	24	37		
Cum'a	24	27	11	125	5	9	34	24	34		
Cum'a ertesi	25	28	12	126	3	8	33	24	31		
Pazar	26	29	13	127	12 0	8	32	24	25		
Pazartesi	27	1	14	128	11 58	7	31	24	23	Mart-ı Rumî Re's Sene-i	
Salı	28	2	15	129	56	6	31	24	20	1320 Mâliye	
Çeharşenbe	29	3	16	130	54	5	30	24	18		
Pençşenbe	30	4	17	131	11 51	6 4	9 29	1 25	10 16	Âher-i Berdâü'l-Acûz	

[16]

TÂRİH-İ SENE-İ HİCRİ

Peygamber Aleyhisselâtüvessalem Efendimiz Hazretleri Saferin nihâyetlerinde Mekke-i Mükerrmeden hareketle rebiü'l-evvelin on ikinci günü medine-i münevvere kurbunda (Kuba) nam mahal ve birkaç gün sonra Medine-i Münevvereye teşrif buyurmuşlardır.

Hicretten tamam (7) sene sonra hazreti Ömer Radiyü'l-lahü anının zaman-ı hilâfetlerinde muharrerat-ı resmiyeye târih vazı' icab etmişdi. Sahabe-i Kirâmın uluları bir araya toplanıp Târih-i İslâmın mebdei hicrete niyet edilen- Muharrem'in itibar buyurmuşlardır ki, târih-i miladın 622inci senesi temmuzunun "16" ncı cuma gününe tesadüf eder. Ayların müddetleri ise Kamerin hilalinden mehâkın yani gayesine kadar bir devrini (30) diğerini (29) olarak itibar etmişlerdir. Lakin ayların ibtidasını çölde bayırda kabil-i tatbik olmak üzere mutelken hilalin görülmesiyle kayd altına almışlardır.

İmdi öyle daima ayların biri "30" diğeri "29" gitmeyüb bazen iki "30" ve bazen iki "29" bir araya gelir fakat en nihâyet sene "354" "355" gününden ziyade olmaz. Esasen kamerin bir ictima'ından anından diğerine kadar geçen müddeti tamamıyla "29" [17] veya 30 değildir. Belki yirmi dokuz gün iki saat kırk dört dakika iki sânfeyenin onda dokuzu kadardır. Bu miktar her iki ayda bir güne balığ olub kesirler dahi 32 ayda tekrar tekrar birer güne tamamlanır. Binaenaleyh iki senesi "354" ve üçüncü senesi 355 gün olmak üzere iki senede bir kere kebise ismiyle 355 günlük bir sene itibar olunur ki be sene-i kebisenin son ay olan zilhiccesini 30 itibar ederek fazıla günü bu vechile bu seneye zam etmiş olurlar.

SENE-İ HİCRİYE-İ ŞEMSIYE

Peygamberimiz Sallahü Aleyhisselam Efendimiz Hazretleri şems-i seniyye ile burcunun yirmi sekizinci derecesini kat'ederken Medine-i Münevvere kurbunda

(kuba) nam mahale muvasalat ve aradan hareketle şemsin mizân burcuna dahil olduğu yani gece ile gündüzün tamamıyla musâvî bulunduğu bir ayda nefsi-i Medine-i Münevvere kademzen bir ket olmuştur ki bu da miladın 622.nci senesi Eylülünün 24üncü yahud rumi eylülünün 12nci günü olmakla şemsin itidal-i harifi noktasına geldiği gün dımekdir. Sene-i mezbure ilk sene-i kameriye-i hicriyenin yetmişinci ve 622 eylülün 23 Efrenci pençşenbe gününe müsâdifdir. O gün biz dahi eylülün [18] birinci farz etmekle miladi ile arada 12 günlük daimi ve sabit bir fark kalmış olur.

SENE-İ MÂLİYYE-İ OSMÂNÎYE

1209 senesi içinde defterdar Moralı Osmân Efendinin der-i devlete yazdığı bir takrir üzerine senesi kameri-i hicri ve ayları Süryani ve Roma Usûlü olarak ve günleri Roma aylarına musavi sene ibtidası her daim sabit olan hamel burcunun yani ilkbaharın mebdede ad edilmek ve bir sene-i kamile 365 günden ibaret olmak üzere o zamanlarda kabul olunmuş idi. El-haletühazihi kullanılmakda olan ayların biri otuz diğeri otuz bir olarak yürütilerek nihâyet sene 368 güne balığ olub halbuki Bir sene-i şemsiye 365 ile takriben bir rub günden ibaret olduğundan sene nihâyetine müsadif olan şehr-i şubatı bazen 29 ve bazen 28 yürüderek olarak bu vechile bir dereceye kadar taht-ı intizama olmuşlardır. Fakat yine tamamıyla doğru olmadığından hamel burcunun ibtidası gittikçe martın ibtidalarına doğru gelmektedir. ilerüde bütün bütün şubatın içlerine geleceğinden ilkbahar ayı ad edilen martın mebdede-i şaşacağı bedihidir. Hatta buna misal olarak 1161 târihinde Erzurimî İbrahim Hakkı hazretlerinin ma'rifetnamesinde hamel burcunun ibtidası martın on biri olarak gösterildiği halde şimdilerde heman sekizini [19] Bile güç bulmakda olduğu mülaha'zâya şayan bir meseledir. Şu son senelerde devletlü gazi Ahmet Muhtar Paşa hazretleri “Riyâziü'l-Muhtâr ve Islâh” takvimleriyle mebdede-i sabit ve asla tebeddül etmez. Sene-i şemsiye-i hicriyeyi pek güzel şerh izâc etmişlerdir.

[20]

SÂLNÂME-İ VİLÂYET

ZÎRDE MÜNDERİC VEKÂYİ-İ MEŞHÛRE TÂRİHLERİ İTİBÂRÎYLE İKİ
KISIMDIR. BİRİ TÂRİH-İ MES'UD HİCRET-İ CELÎLEDEN MUKADDEM
DİĞERİ MU'AHHİRDİR.

“HİCRET-İ ŞERÎFTEN MUKADDEM”

Târih	Târih
6212 Hilkat-ı Âdem Aleyhîsselâm	1353 Mülûk-ı Beni Asûr'un Bâbil
4974 Tufan-ı Nûh Aleyhîsselâm	Hükümetinden ayrılması
3548 Mısırın İbtidâ-yı Ma'mûriyeti	1337 Roma Şehrinin binâsı
3812 Mülûk-ı beni Asûrun ibtidâ-yı zuhûru	1155 Bahtü'n-nasırın Suriye ile Kudüs-ı Şerîfin Tahribi
3570 Velâdet-i İbrâhim Aleyhîsselâm	1110 İran Pâdişâhlığı'nın Keyâniyân tabakasına intikâli
3470 Hitân-ı İsmâil Aleyhîsselâm	1108 İranlıların Mısır'ı istilâsı
2317 Yakûb Aleyhîsselâm'ın Mısır teşrifleri	916 İskender'in Mısır'ı İranlılardan istirdâdı
2291 Mısır da yedi sene memdud olan kaht-u gala	915 İskender'in İranı istilâsıyla dârânın Maktûliyeti
2176 Firavunun Mısırdaki Etfâl-i Zukûru itlâfı	585 Milâd-ı Hazret İsâ Aleyhîsselâm
2166 Lâtin Krallığının teşkili	511 Roma'da Papa Nasbı
2075 Mûsa Aleyhîsselâm'ın Mısırdan hurûçları	482 Cam İcadı
2034 Mülûk-ı Yahudun İbtidâî hükûmeti	368 Tabak-i Sasâniyenin Zuhûru
1632 Dâvud Aleyhîsselâmın Suriye de Pâdişâhlığı	234 Ayasofya'nın Binâsı
1598 Süleymân Aleyhîsselâmın Pâdişâhlığı	201 Su Termisi İcadı
	163 Fransa Krallığının Teşkili
	41 Tüy Kalemi İcadı

[21]

VAKÂ-YI MEŞHÛRE

33 Leh Krallığının teşkili	14 İngiliz Krallığının Teşkili
25 İskoçya Krallığının Teşkili	11 İspanya Krallığının Teşkili
HİCRET-İ CELÎLEDEN MU'AHHAR	
1 Ga'zâ-yı Kübrâ-yı Bedir	95 Galata Câmi'inin İkinci Binâsı
10 Hacc-ı Vedâ	120 Kağıd İcâdı
10 Feth-i Celîl-i Mekke-i Mükerrreme	121 Arablar Beyninde İlm-i Kimyâ'nın Şuyu'u
10 Feth-i Bülend-i Hayber	133 İnkırâz-ı Ben-i Ümeyye
10 Hilâfet-i Hazret-i Ebûbekir Radyallahü anh	133 Endülüs'de Devlet-i Ben-i Ümeyye'nin Teşkili
13 Hilâfet-i Hazret-i Ömer Radyallahü anh	150 İntikâl-i Hazret-i İmâm-ı A'zam Radiyallahü anh
14 Binâ-yı Basra	138 Danimarka Krallığının Teşkili
14 Feth-i Şâm	297 Mağrib'd Devlet-i Fâtîmîyyenin Teşkili
19 Feth-i Kayserîye	363 Rusya Devleti'nin Teşkili
24 Hilâfet-i Hazret Osmân radyallahü anh.	422 Devlet-i Selçukîye'nin Zuhûru
27 Feth-i Cezîre-i Kıbrıs	455 Macar Krallığının Teşkili
25 Hilâfet-i Hazreti Ali Radyallahü anh	410 Velâdet-i Celîle-i Hazret-i Abdülkâdir
36 İstanbul'un Araplar Tarafından İlk Muhâsarası	516 Saat İcâdı
41 Zuhûr- ı Beni Ümeyye	561 İntikâl-i Hazreti Abdülkâdir
49 Galata Arab Câmi''inin Evvelki Binâsı	567 Mülûk-ı Eyyûbiyenin Zuhûru
69 Vak'a-i Dilsûz Kerbelâ	604 Mevlid-i Şerîf Kırâatinin İbtidâsı
75 Darb-ı Sikke-i İslamiye	604 Velâdet-i Celîle-i Hazret-i Mevlânâ Kaddese sırrihü
80 Velâdet-i İmâm-ı A'zam Radyallhü anh	656 Devlet-i Abbasiyenin İnkırâzı
82 Sicilya Cezîresiyle Messina Boğazının Fethi	682 intikâl-i Hazret-i Mevlânâ Kıddüse Sırrihü
91 İslâmın Endülüs'e Ubûru	636 Gözlük İcâdı
	677 Gemi Pusûlâsı icâdı

[22]

SÂLNÂME-İ VİLÂYET

687 Devlet-i Selçukiye'nin İnkırâzı	833 Emîr Sultân Hazretlerinin İntikali
688 Zuhûru Devlet-i Osmânîye	836 Feth-i Yanya
699 Mebde-i İstiklâl ve Kırâat-ı Hutbe	748 Sultân Murâd Hazretlerinin Varna Gâlibiyeti
726 Feth-i Bursa ve Tevellüd-ü Hüdâvendigar	751 Sana'at-ı Tabâatin İcâdı
728 Darb-ı Sikke-i Osmânîye	752 Kosova Muzafferiyetinin Sâniyesi
728 Devlet-i Alîye de Muvazzaf Asker Tertibi	756 Fâtih Hazretlerinin Rumeli Hisârını Binâ Buyurdukları
758 Bahren Şehzâde Süleymân Paşa Hazretleri Rumeliye Geçüb Gelibolu Havâlîsini Feth Eylediği	857 Feth-i İstanbul
762 Topun İcâdı	858 Binâ-yı Eski Saray
773 Feth-i Edirne	863 Keşf-i Amerika
784 Mısırdâ Devlet-i Çerâkisenin Zuhuru	875 Bina-yı Sara-yı Cedid
791 İntikâl-i Hazret-i Şâh Bahâaddîn Nakşîbend Kuddise Sırrahu	880 İtâat-ı Mengli Giray Hân
792 Hüdâvendigâr Gâzi Kosova da Muzaffariyetleri ve Şehâdetleri	892 Kemâl Reîsin Donanma-yı Hümâyûn İle İspanyaya İzâmeti
976 Feth-i Selanik ve Yenişehir	903 Binâ-yı Câmi'' Sultân Bâyezid Hân
977 Yıldırım Bâyezîd Hân Hazretlerinin Niğbolu Galibiyeti	903 Keşf-i Tarîk-i Ümid Burnu
977 Anadolu Hisârını İnşâ Buyurdukları	922 Sultân Selîm Hân-ı Evvel Hazretlerinin Halep ve Şam Ve Mısırdâ Fethi
978 Bursa'da Câmi''-i Kebire Vazı' Esâs Buyurdukları	922 Ceb Saatinin İcâdı
	923 Binâ-yı Tersane de Asitâne
	932 Sultân Süleymân Hazretlerinin Fransayı Himayesi
	935 Viyana'nın Birinci Def'a Muhâsarası Muhâsara-i Sâniyesi 1094

[23]

VAKÂY-İ MEŞHÛRE

941 Feth-i Bağdâd	1135 Üsküdar'da Darü'l-Etbâa'nın
944 Tashîr-i Aden	Tesisi
947 Hezimet-i İmparator Karolos	1167 Çiçek Aşısının Keşf ve İcâdı
951 İngiltere de Dikiş İğnesinin İcâdı	1167 Paratoner-i Sâika Saporinin
957 Süleymâniye Câmi'sinin inşâsına	Amerika'da İcâdı
şervi' olunması (İtimâmı sene 965)	1167 Kalkıcı Bakri-i İhtirâi
957 Macar Krallığı'nın Nemçe	1174 Körler ve Dilsizler ve Sagarlar
İmparatorluğu'na ilhâkı	için Paris'de Medrese-i Umûmiye
961 Seydi Reîsin Bahr-i Mahut Şarkî	binâsı
Cihetine Birinci Seferi	1189 Kaynarca Mu'âhedesi
562 İstanbul'da Kahvenin İbtidâ-yı	1199 Balon icâdı
İsti'mâli	1206 Telgrâf icâdı
989 Kılıç Ali Paşa'nın Kapûdân Deryâ	1213 Fransalılar tarafından Mısır'ın
Nasbı	istilâsı (istirdâdı sene 1216)
987 İnşâ-yı ... ve Hesab Usûl-u İşâriye	1215 Litoğrafyanın ihtirâi
1005 Eğri Kala'sının Fethi	1215 Taş basmanın ihtirâi
1012 Zuhûr-u Dühân der-Memâlik-i	1222 İcâdı vapur
İslâmiye	1232 Sultân Mahmud Hân-ı Sâni
(Taht-ı İnhisâra İdhâli Sene 1289)	hazretlerinin Haremeyn muhteremini ve
1050 Şuyu isti'mâl Enfiye Der İstanbul	hâbilerden tahliyeye himmet-i celîleleri
1051 Avrupa'da Gazete İntişârının	1233 Avrupa musâlhame-i umûmiyesi
Ta'mimi	1240 İbtidâ-yı ihdâs Demir Yolu
1057 Amerikada Pirinç-i Zirai	1241 Vakay'i Hayriye ve teşkil-i
1116 Büyük Petronun Rusya'ya Nizâm	asâkir-i nizâmiye
Vazı''	1242 Dersa'âdetde mekteb-i tıbbiyenin
	te'sisi

[24]

SÂLNÂME-İ VİLÂYET

1246 Edirne musâlahası	1284 Sultân Abdülaziz Hân hazretelerinin
1247 Yunanistan İstiklâli	Avrupaya seyâhattleri
1253 İstanbul'da Galata tarafına cizr-i	1286 Kuvve-i askeriyemizin tensîki
atîkin inşâsı	1286 Avusturya imparatoru haşmetlü
1254 Vaz'-ı nizâm-ı karântina	Fransuva Josef hazretlerinin der-sa'âdete
1255 Tanzîmât-ı Hayrîye	vürûdları
1260 Cizr-i Cedîdin inşâsı	1286 Süveyş Kanalı'nın küşâdı
1263 Bahr-i Lût cihetine semâdan	1281 Almanya İmparatorluğu'nun ilânı
kükürd yağması	1287 Almanya Devletinin Roma'ya
1263 Te'sîsi mekâtib-i rüşdiyye	istîlâsı
1265 Ayasofya Câmi'-i Şerîfinin i'mârı	1388 Der-sa'âdet de tramvay inşâsı
1270 Kırım Muharebesi	1289 Tersane-i Âmire de havuz sac
1273 Paris Muâhedeşi	isti'mâli
1276 Gaz istimâli	1290 İzmid demiryolunun inşâsı
1278 Torpil tabir olunan deniz	1291 Şâh-ı İrân hazretlerinin Dersa'âdete
lağımlarının icâdı	vürûdu
1280 İstanbul da Memâlik-i Osmânîye	1293 Brezilya imparatorunun Der-
mahsûlât-ı sanâiye ve arziyesini teşhir	sa'âdete gelmesi
için sergi küşâdı	1293 Rusya Muhârebe-i Ahyeresi
1281 Vilâyet Teşkîli	1295 Ayestefanos Muâhedeşi üzerine
1281 Islâhâneler Tesisi	Berlin Konferansının inkiâdı.
1382 Prusya ve Avusturya devletlerinin	1296 Sicil-i Ahvâl tesisi
Sadova Muhârebesi	1297 Dersa'âdet de müzehâne tesisi
1283 İğneli tekniğin bidâyet-i isti'mâli	
1283 Münâfi'-i umûmiye sened ve	
kuryenin tesisi	

[25]

VAKÂY-İ MEŞHÛRE

1302 İsveç Kralı Oskar Hazretlerinin Der-sa'âdete gelmesi	1312 Der-sa'âdet rıhtımlarının vazı'' esâs inşâtına mübâşeret olunması
1305 Paris'de sergi-i umûmi küşâdı	1313 Der-sa'âdet'te Darü'l-Acezenin resm-i küşâdı
1305 Almanya İmparatoru haşmetlü ikinci Wilhem hazretlerinin Dersa'âdete vürûdları	1313 Yunan Muhârebesi
1307 Der-sa'âdet de dilsizler ve körler mektebi tesisi	

[26]

SÂLNÂME-İ VİLÂYET

“HÛLÂFA-YI RAŞİDİN”					
MEDFÛN-I ŞERÎFLERİ	Müddeti umur	Hilâfet	Müddet	Sene-i Hicriye	ESÂMÎ
	sene	sene	ay	İbtida	
Hücre-i saadet hazret-i nebevi Ye de medfûndur.	62	2	2	11	Hazreti Ebubekirül sıddık Radiyahü anh
Hücre-i saadet hazret-i nebevviyede medfûndur.	65	10	6	13	Hazreti Ömerül Faruk Radiyahü anh
Medine-i münevverede Cennetül bahide medfûndur	88	12		24	Hazreti Osmân-I Zinnureyn Radiyahü anh
Necefde medfûn oldukları Meşhûr olduğu gibi fareend-i Alileri hazreti hasanın Bağdı Eyyâm mekanlarını Cennetül bakiğe nahl Eylediği dahi?	63			35	Hazreti Aliyü'l-murteza Radiyahü anh
	13		6	40	Hazreti Hasan Radiyahü anh
MÜDDET-İ AHD-İ HÛLÂFA-YI RAŞİDİN					
Sene		Şehr			
35		2			

[27]

BENİ ÜMEYYE

BENİ ÜMEYYE		
Ne kadar hükümet ettiği Kaç sene yaşadığı		
1- Muaviye	41 – 60	sene (19) 87
2- Birinci Yezid	61 – 64	sene (4) 29
3- İkinci Muaviye	64 – 64	ay (3) 21
4- Birinci Mervan	64 – 65	sene (1) 62
5- Abdülmelik	65 – 86	sene (12) 60
6- Birinci Velid	86 – 96	sene (10) 46
7- Süleyman	96 – 99	sene (3) 45
8- Ömer bin Abdülaziz	99 – 101	sene (2) 39
9- İkinci Yezid	101 – 105	sene (4) 40
10- Hişam	105 – 125	sene (20) 53
11- İkinci Velid	125 – 126	sene (1) 40
12- Üçüncü Yezid	126 – 126	ay (5) 40
13- İbrahim	126 – 127	ay (2) 38
14- İkinci Mervan	127 – 132	sene (5) 62
“MÜDDET-İ HÜKÜMETLERİ”		
	ŞEHR	SENE
	10	80

[28]

SÂLNÂME-İ VİLÂYET

“HULEFÂ-YI ABBASÎYE

	Müddet-i Hükümetleri			
	Sene	Ay	Mevt	Süreleri
1- Ebul Abbas Es-Seffah	132 – 136	4	8	32
2- Ebu Cağfer el-Mansur bin Muhammed	136 – 158	32	50	63
3- Muhammed el-Mehdi bin Mansur	158 – 169	10	02	42
4- Musa el-Hadi bin Mehdi	169 – 180	01	01	25
5- Harunu'r-Reşid bin Mehdi	180 – 193	23	03	45
6- Muhammedü'l-Emin bin Harun	193 – 198	04	8	29
7- Abdü'l-Me'mun bin Harun	198 – 218	20	6	48
8- Muhammedü'l-Mu'tasım Billâh bin Harun	218 – 227	08	08	48
9- Vasik-Billâh bin Mu'tasım	227 – 232	05	09	36
10- Mütevekkil-Alellah bin Mu'tasım	232 – 247	14	09	41
11- Muntasır-Billâh bin Mütevekkil	248 – 248	00	06	24
12- Mustain-Billâh bin Mu'tasım	248 – 252	03	09	31
13- Mu'tez-Billâh bin Vasik	252 – 255	03	07	23
14- Mühtedi-Billâh bin Vasik	255 – 256	01	00	39
15- Mu'temid-alellah bin mütevekkil	256 – 279	23	00	55
16- Mu'tazid-Billâh Muvafık bin Mütevekkil	279 – 289	09	10	46
17- Müktefi-Billâh bin Mu'tazid	279 – 295	06	07	42

[29]

HULEFÂ-YI ABBASİYE

18- Muktedir-i Billâh bin Mu'tazîd	295 – 320	35	00	38
19- Kahir-Billâh bin Mu'tazîd	320 – 322	01	10	52
20- Razi-Billâh bin Muktedir	322 – 329	06	10	32
21- Müttaki-Billâh bin Muktedir	329 – 333	03	11	60
22- Müstekfi-Billâh bin Müktefî	333 – 334	01	04	46
23- Mutî'-Lillah bin Muktedir	334 – 363	39	05	63
24- Tâî'-Billâh bin Mutî'	363 – 381	17	09	69
25- Kâdir-Billâh bin ishak bin muktedir	381 – 422	41	03	86
26- Kâim-Biemrillâh bin Kâdir	422 – 467	44	08	76
27- Muktedî-Billâh bin Muhammed bin kasım	467 – 487	19	05	39
28- Mustazhir-Billâh bin muktedî	487 – 512	26	00	44
29- Müsterşid-Billâh bin Mustazhir	512 – 529	17	06	43
30- Raşid-Billâh bin Müsterşid	529 – 530	01	00	43
31- Muktefî-Liemrillâh bin Mustazhir	530 – 555	24	01	66
32- Müstencid- Billâh bin Müstekfî	555 – 566	11	03	48
33- Müstazî-Biemrillâh bin Müstencid	566 – 575	09	07	39
34- Nâsır-Lidînillâh bin Müstekfî	575 – 6	47	00	69
35- Zâhir- Biemrillâh bin Nâsır	622 – 3	00	09	52
36- Mustansır-Billâh bin Zâhir	623 – 0	17	00	51
37- Müsta'sım-Billâh bin Mustansır	640 – 2	16	11	47

“MÜDDET-İ AHD-İ HULEFÂ-YI ABBÂSİYE”

ŞEHR

SENE

3

536

[30]

SÂLNÂME-İ VİLÂYET

BİDÂYET-İ ZUHUR-İ İSLAMDAN HİLÂFET-İ OSMÂNÎYEYE KADAR MERKEZİ HİLÂFET OLAN ŞUHUR	
(Medine-i Münevvere) (Küfe) (Şam) (Anbâr) (Hasimiye) (Bağdad) (Samara) (Maruniye) (Def'an Sâniye Bağdad) (Tunus) (Mısır) (Def'an-ı Sâlise Bağdad) (Def'an-ı Rabiğ Bağdad)	
Medine-i Münevvere	Hulefâ-yı Raşidin-i Kiramın Hicretin On birinci Senesinden otuz sekizinci senesine kadar makarr-ı hilâfetleri olmuştur.
Küfe	Hulefâ-yı Raşidin'den Hazret-i Ali Radiyallahu Anh Hazretleri zaman-ı hilâfetlerinde ve hicretin otuz sekizinci senesinde merkez-i hilâfet ittihaz buyrûlâarak 41 târih-i hicrisine kadar makarr-ı hilâfet kalmıştır.
Şam	Beni Ümeyyenin makarr-ı hükümetleri olmuştur.
Anbâr	Hulefâ-yı Abbasiyenin birincisi Ebu Es-Seffah tarafından hicretin 132'nci senesinde merkez-i hilâfet ittihaz olunmuştur.
Haşimiye	Hulefâ-yı Abbasiye'nin ikincisi Cafer El-Mansur tarafından 126 sene-i hicriyesinde makarr-ı hilâfet ittihaz olunarak birkaç sene sonra Bağdad'a nakil edilmiştir.
Bağdad	Hulefâ-yı Abbasiyenin İkincisi Ebu Cağfer el-Mansur tarafından 126 târih-i hicriyesinde makarr-ı hilâfet ittihaz edilmiştir.

[31]

ŞUHÛR-I HİLÂFET-İ İSLÂMİYYE

Samara	Hulefâ-yı Abbasiye'nin sekizincisi Mu'tasım-Billâh Tarafından bina edilerek 220 sene-i hicriyesinde merkez-i hilâfet olmuştur.
Haruniye	Hulefâ-yı Abbasiye'nin birkaç sene makarr-ı hilâfet olmuştur.
Def'an sâniye Bağdad	251 sene-i hicriyesinde makarr-ı hilâfet tekrar Bağdad'a nakil olunmuştur.
Fervan	Tunusda bir şehirdir. Devlet-i Fatımiyye'nin târih-i teessüsü olan 287 sene-i hicriyesinde makarr-ı hilâfet olmuştur.
Mısır	Mülûk-ı Fatımiyenin 351 senesinde makarr-ı Hilâfet ittihaz olunmuştur.
Def'an Sâlise Bağdad	Hulefâ-yı Abbasiye'nin inkırâzı üzerine 639 Senesinden itibaren hilâfet yine Mısır'a geçmiştir.
Def'a Rabiğ Bağdad	Mülûk-ü Edrâkdan Mısır'da saltanat idin (Mülkü'l-Mezahir-i Bayras)Hulefâ-yı Abbâsiye'nin otuz yedincisi Mustansır-Billâh Mısır'a avdetle hilâfete iclas olunmuştur ve on dört Hulefâ-yı Abbâsiye gelmiş nihâyet El-Mütevekkil Alellâh Sâlis hilâfet-i Yavuz Sultân Selim Hân Hazretlerine terk eylemiştir.
Anbâr	Fırat Nehri Kenarında mebrî idi.
Haşimiye	Irak kıt'asında El-yevm harabezardır.
Samara	(Serman-ı Rumî) dahi denilur idi Bağdad ile Tikrit arasında ve Dicle kenarındadır.
Haruniye	Irak kıt'asında El-yevm harâbezârdır.

[32] SELÂTİN-İ OSMÂNÎYE-İ SÂLEFANIN ESÂMÎSİ

“BİRİNCİ PÂDİŞÂH”

Gazi Sultân Osmân ibn-i Gazi Ertuğrul

Velâdet	Cülûs	Müddet-i Saltanat	Vefât
656	699	27	726

Müşârün-İleyh Hazretleri Bursa’da hisar içinde medfûndur.

“İKİNCİ PÂDİŞÂH”

Gazi Sultân Orhân ibn-i Osmân-ı Evvel

Velâdet	Cülûs	Müddet-i Saltanat	Vefât
680	726	35	761

Müşârün-İleyh Hazretleri pederleri türbesinde defnedilmiştir.

“ÜÇÜNCÜ PÂDİŞÂH”

Gazi Sultân Murâd Hudâvendigâr ibn-i Orhân

Velâdet	Cülûs	Müddet-i Saltanat	Vefât
627	761	30	791

Müşârün-İleyh Hazretleri Bursa’da bina olunan makber-i mahsusâlarında defn olunmuştur.

[33]

“DÖRDÜNCÜ PÂDİŞÂH”

Sultân Yıldırım Bayezid ibn-i Sultân Murâd-ı Evvel

Velâdet	Cülûs	Müddet-i Saltanat	Vefât
761	791	14	305

Müşârün-İleyh Hazretleri Bursa’da câmi’leri civarında garik-i rahmettir.

“BEŞİNCİ PÂDİŞÂH”

Çelebi Sultân Mahmud Hân-ı Evvel ibn-i Beyazıd Hân-ı Evvel

Velâdet	Cülûs	Müddet-i Saltanat	Vefât

781 816 7 834
 Müşârün-İleyh Hazretleri Bursa’da bina-yı kerdeleri olan Yeşil Câmi’-i Şerîf
 civarında medfûndur.

“ALTÛNCİ PÂDİŞÂH”

Sultân Murâd Hân-ı Sâni ibn-i Çelebi Mehmed-i Evvel

Velâdet	Cülûs	Müddet-i Saltanat	Vefât
806	124	31	800

 Bursa’da câmi’leri kurbunda defn hak-ı mağfurâtdır.

“YEDİNCİ PÂDİŞÂH”

Ebul Feth Sultân Hân Mehemed Sâni ibn-i Sultân Murâd Hân-ı Sâni

Velâdet	Cülûs	Müddet-i Saltanat	Vefât
833	755	31	886

 Müşârün-İleyh Hazretleri İstanbul da câmi’leri civarında medfûndur.

[34]

“SEKİZİNCİ PÂDİŞÂH”

Sultân Beyazıd-ı Sâni ibn-i Sultân Muhammed Hân-ı Sâni

Velâdet	Cülûs	Müddet-i Saltanat	Vefât
151	886	32	918

 Müşârün-İleyh Hazretleri bina ettikleri câmi’-i şerîf dâhilinde medfûndur.

“DOKUZUNCU PÂDİŞÂH”

Sultân Selim Hân-ı Evvel ibn-i Sultân Beyazıd-ı Sâni

Velâdet	Cülûs	Müddet-i Saltanat	Vefât
875	917	8	926

 Müşârün-İleyh Hazretleri câmi’-i şerîfleri civarında medfûndur.

“ONUNCU PÂDİŞÂH”

Sultân Süleyman Hân-ı Kanuni Sultân Selim Hân-ı Evvel

Velâdet	Cülûs	Müddet-i Saltanat	Vefât

900	926	48	974
Müşârün-İleyh Hazretleri câmi’-i şerîfleri civarında medfûndur.			

“ON BİRİNCİ PADİŞAH”

Sultân Selim Hân-ı Sâni ibn-i Sultân Süleyman Hân-ı Kanuni

Velâdet	Cülûs	Müddet-i Saltanat	Vefât
930	974	8	986

Müşârün-İleyh Hazretleri Ayasofya Câmi’-i Şerîfleri kurbunda medfûndur.

[35]

“ON İKİNCİ PÂDİŞÂH”

Gazi Sultân Murâd Hân Sâlis ibn-i Sultân Selim Hân-ı Sâni

Velâdet	Cülûs	Müddet-i Saltanat	Vefât
953	982	20	003

Müşârün-İleyh Hazretleri Ayasofya civarında medfûndur.

“ON ÜÇÜNCÜ PÂDİŞÂH”

Gazi Sultân Mahmud Hân-ı Sâlis ibn-i Sultân Murd Hân-ı Sais

Velâdet	Cülûs	Müddet-i Saltanat	Vefât
974	1003	9	1012

Müşârün-İleyh Hazretleri Ayasofya civarında medfûndur.

“ON DÖRDÜNCÜ PÂDİŞÂH”

Gazi Sultân Ahmed Hân-ı Evvel ibn-i Sultân Mehmed Hân-ı Sâlis

Velâdet	Cülûs	Müddet-i Saltanat	Vefât
938	2101	14	1026

Câmi’-i şerîfleri kurbunda medfûndur.

“ON BEŞİNCİ PADİŞAH”

Sultân Mustafa Hân-ı Evvel ibn-i Sultân Mehmed Hân-ı Sâlis

Velâdet	Cülûs	Müddet-i Saltanat	Vefât
1001	1026	1	
Def’an sâniye	1031	1	1048

Müşârün-İleyh Hazretle Ayasofya Câmi’-i Şerîfi kurbunda medfûndur.

[36] “ON ALTINCI PADİŞAH”

Sultân Osmân Hân-ı Sâni ibn-i Sultân Ahmet Hân-ı Evvel

Velâdet	Cülûs	Müddet-i Saltanat	Vefât
1013	1087	4	1081

Müşârün-İleyh Hazretleri pederleri türbesinde medfûndur.

“ON YEDİNCİ PADİŞAH”

Sultân Murâd Hân-ı Rabiğ ibn-i Sultân Ahmed Hân-ı Evvel

Velâdet	Cülûs	Müddet-i Saltanat	Vefât
1018	1032	17	1049

Müşârün-İleyh Hazretleri pederleri türbesinde medfûndur.

“ON SEKİZİNCİ PÂDİŞÂH”

Sultân İbrahim Hân-ı ibn-i Sultân Ahmed Hân-ı Evvel

Velâdet	Cülûs	Müddet-i Saltanat	Vefât
1024	1049	8	1057

Müşârün-İleyh Hazretleri Ayasofya’da ammîleri Sultân Mustafa Türbesinde medfûndur.

“ON DOKUZUNCU PÂDİŞÂH”

Gazi Sultân Mehmed Hân-ı Rabiğ ibn-i Sultân İbrahim Hân

Velâdet	Cülûs	Müddet-i Saltanat	Vefât
1051	1058	41	1104

Müşârün-İleyh Hazretleri Bahçekapusunda Turhân Vâlîde Sultân Türbesinde medfûndur. Saltanattan ferağları bin doksan dokuz senesine müsâdifdir.

[37] “YİRMİNCİ PÂDİŞÂH”

Gazi Sultân Süleyman Hân-ı Sâni ibn-i Sultân İbrahim

Velâdet	Cülûs	Müddet-i Saltanat	Vefât
1052	1099	3	1112

Müşârün-İleyh Hazretleri cetleri Sultân Süleyman Türbesinde medfûndur.

“YİRMİ BİRİNCİ PÂDİŞÂH”

Sultân Ahmed Hân-ı Sâni ibn-i Sultân İbrahim Hân

Velâdet	Cülûs	Müddet-i Saltanat	Vefât
1052	1102	4	1115

Müşârün-İleyh Hazretleri Sultân Süleyman türbesinde medfûndur.

“YİRMİ İKİNCİ PÂDİŞÂH”

Sultân Mustafa Hân-ı Sâni ibn-i Sultân Mehmed Hân-ı Rabiğ

Velâdet	Cülûs	Müddet-i Saltanat	Vefât
1073	1106	9	1115

Bahçekapusunda Vâlîde türbesinde defn-i hak-ı rahmettir.

“YİRMİ ÜÇÜNCÜ PÂDİŞÂH”

Gazi Sultân Ahmet Hân-ı Sâlis ibn-i Sultân Mehmed Hân-ı Rabiğ

Velâdet	Cülûs	Müddet-i Saltanat	Vefât
1284	1115	28	1149

Müşârün-İleyh Hazretleri Der-saâdet’te Bahçekapusunda Vâlîde Türbesinde medfûndur. Saltanattan ferağları yüz kırk üç senesine tesâdüf eder.

[38]

“YİRMİ DÖRDÜNCÜ PÂDİŞÂH”

Sultân Mahmud Hân-ı Evvel bin Sultân Mustafa Hân-ı Sâni

Velâdet	Cülûs	Müddet-i Saltanat	Vefât
1108	1143	25	1168

Müşârün-İleyh Hazretleri Sultân Mustafa Türbesinde medfûndur.

“YİRMİ BEŞİNCİ PÂDİŞÂH”

Sultân Osmân Hân-ı Sâlis ibn-i Sultân Mustafa Hân-ı Sâni

Velâdet	Cülûs	Müddet-i Saltanat	Vefât
1110	1168	3	1171

Müşârün-İleyh Hazretleri biraderi Sultân Mahmud Türbesinde Medfûnu Şerîflerinde gunude-i rahmettir.

“YİRMİ ALTINCI PÂDİŞÂH”

Sultân Mustafa Hân-ı Sâlis ibn-i Sultân Ahmed Hân-ı Sâlis

Velâdet	Cülûs	Müddet-i Saltanat	Vefât
1129	1171	16	1178

Müşârün-İleyh Hazretleri Câmi’-i Şerîfleri kurbunda medfûndur.

“YİRMİ YEDİNCİ PÂDİŞÂH”

Sultân Abdül Hamîd Hân-ı Evvel ibn-i Sultân Ahmet Hân-ı Sâlis

Velâdet	Cülûs	Müddet-i Saltanat	Vefât
1137	1187	16	1203

Müşârün-İleyh Hazretleri Der-saâdette Bahçe Kapusundaki Türbe-i Mahsuslarında
Medfûndur.

[39]

“YİRMİ SEKİZİNCİ PÂDİŞÂH”

Sultân Selim Hân-ı Sâlis ibn-i Sultân Mustafa Hân-ı Sâlis

Velâdet	Cülûs	Müddet-i Saltanat	Vefât
1175	1203	19	1222

Müşârün-İleyh Hazretleri pederleri Sultân Mustafa Türbesinde medfûndur.

YİRMİ DOKUZUNCU PÂDİŞÂH

Sultân Mustafa Hân-ı Rabiğ ibn-i Abdülhamîd Hân-ı Evvel

Velâdet	Cülûs	Müddet-i Saltanat	Vefât
1193	1222	1	1123

Müşârün-İleyh Hazretleri pederleri türbesinde medfûndur.

OTUZUNCU PÂDİŞÂH

Gazi Mahmut Hân-ı Sâni ibn-i Sultân Abdülhamîd Hân-ı Evvel

Velâdet	Cülûs	Müddet-i Saltanat	Vefât
1199	1123	32	1255

Müşârün-İleyh Hazretleri Çemberlitaş’daki türbe-i mahsûsa da medfûndur.

OTUZBİRİNCİ PADİŞAH

Gazi Sultân Abdülmecid Hân ibn-i Sultân Mahmud Hân-ı Sâî

Velâdet	Cülûs	Müddet-i Saltanat	Vefât
1237	1255	23	1255

Müşârün-İleyh Hazretleri Sultân Selim civarındaki türbe-i mahsusâlarında medfûndur.

[40]

“OTUZ İKİNCİ PÂDİŞÂH”

Sultân Abdülaziz Hân İbn-i Sultân Mahmud Hân

Velâdet	Cülûs	Müddet-i Saltanat	Vefât
1245	1277	16	1293

Müşârün-İleyh Hazretleri pederleri Sultân Mahmud Türbesinde medfûndur.

“OTUZ ÜÇÜNCÜ PÂDİŞÂH”

Sulltan Murâd Hân-ı Hamis İbn-i Abdülmecid Hân

Velâdet	Cülûs	Müddet-i Saltanat
1256	1293	ay 3 gün 3

[42] MÜCEDDİD BUNİYÂN-I DEVLET BA'ŞÂ-YI HAYÂT-I
SALTANAT OLAN VELİNİMETİMİZ ŞEHRİYÂR VA FÎRÜ'L-ALE'L-
ÂSÂR
“EL GAZÎ”
“ABDÜLHAMİD HÂN-I SANÎ”
“EFENDİMİZ HAZRETLERİ”

Kemâl-i Yumn-ı ve su'ud ile bin iki yüz elli sekiz sene-i müteyemminesi
şehr-i şabân-ı şerîfin on Altıncı çeharşenbe günü kühvâre zib vucûd olarak bin iki
yüz doksan üç senesi şabân-ül kirâmın on birinci [43] Pençşenbe günü bil-irs ve'l-
istihkâk makâm-ı mukaddes hilâfet-i kübrâ-yı nur-ı vucûd mes'ud zilli'l-lâhileriyle
tenvîr buyurmuşlardır.

Cenâb-ı Hâfız mutlak bu mülkûn ve devlete hatye-i izâliyesi olan şehinşâh
hamîdüş-şayem pâdişâh kesirü'l-kerem efendimiz hazretleri taht-ı meâlî baht-ı
hilâfet-i penâhilerinde etvel-i ömr ile envâ-yı meazhariyete muvafık buyursun. Âmin
ve bi-hürmetihu seyyidü'l-murselîn. [44] Bir sahife yukarıda işaret kılındığı vechile
mebde-i saâdet-i mülk ve millet olan cülûs-ı meyâmin-i Cenab-ı Hilâfet-penâhî bir
vechile ikiyüz doksan üç sene-i hicriyesi şehr-i şabânü'l-muazzamın on birine
müsâdif bin ikiyüz doksan iki sene-i rumîyesi ağustosunun on dokuzunda şerîf vaki'
olup her sene cülûs-ı hümayûn-ı şehr-i âyinleri ise târih-i rumî itibariyle icrâ
kılınmakta idüğünden bu sene-i müteyemminede kangî güne tesâdüf edeceği ber
vech-i âti beyân olunur.

“CÜLÛS-I HÜMÂYÛN”
“ŞEVKET NÜMÛN-I HAZRET-İ ŞEHİNŞÂHÎ”
“9 CEMÂZİE'L-AHER 1321”
“19 AĞUSTOS 1219”
“SALÎ”
“VELÂDET”
“BAHİRÜ'L-MEYMENET CENAB-I PADİŞÂHÎ”
“16 ŞABÂNÜ'L-MUAZZAM”

“24 TEŞRİN-İ EVVEL 1319”

“CUM’A”

[45] Velâdet-i Hümayûn-ı meymenet makrûn Hazret-i pâdişâhiye dair vâlid-i kesiri’l-mehâmed cihânân Sultân Abdülhamîd Hân Gazi Hazretleri Canib-i Eşrefinde Sadrazâm Mehmed Râif paşaya hitâben Bâb-ı Âliye vârid olan hatt-ı hümayûn meserret numunun sûret-i münîfesidir.

“SURET-İ HATT-I HÜMÂYÛN”

Benim vezîr-i sadâkat-ı semîrim

Cenâb-ı Halâk cihânın lütûf ve inâyet aliyesine hamd olsun iş bu mah-ı hallin on altıncı dünkü çaharşenbe günü saat on bir kararlarında salb-ı pâk şahânemizden bir şehzâde-i kadem nihade-yi alem şuhud ve meserret-i efzâ-yı kührâre-i vücût olarak ismini (Sultân Abdülhamîd) tesmiye eyleyip seni ve cümle bendegânı saltanatı seniyemize tesbir için işbu hatt-ı hümayûnu meserret nümûn mülûkânemize tastir Darü’l-Saâdetü’l-Şerîfan ağası ile tarafına tasyir eyledim. Cenab-ı vacibü’l vücûd ömrünü memdûd ve kudûmünü Zat-ı Şâhânemize ve kâffe-i ibâdullahâ müteyemmen ve mes’ud buyursun âmin. Bu meserettten cümle alem-yâr mebeşşir ve hissemend olmak üzre yedi gün beşer nevbet top indâhattı bil-cümle vükelâ-yı fihâm ve bendegân-ı sıdk insanımız ve sâir istekli olanlar dahi eyyâm-ı mezkûre gicelerinde ikâd-ı kanâdil ile icra-yı merâsim-i sürûr ve şâdi olunması [46] lazım gelenlere tembih eyliyesin heman cenabı rabbilalemin sülale-yi tahiremizi ale’l-bâdi-i bâki ve daim ve herhalde ibâdullahi kemâl-i refâh ve asâyîş ihsân buyursun amin. Bi hürmetiresülü’l-Sakâleyn.

İşbu hatt-ı hümayûn velâdet-i mülûkânenin ferdâsı pençşenbe günü sûret-i mutantanada Bâb-ı Âliye şeref vârid olub mükemmel mûsiki ile isitkbâl olunarak Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliye dâiresinde vükelâ-yı fihâm ve vüzerâ-yı izâm ve ricâl ve umerâ-yı binâm muvâcehesinde kiraât ve yedi gün beşer nevbet top indihâtıyla her tarafça icrâ-yı meserret olunmuşdur.

Cenab-ı Hak ömr ve âfiyet ve şân şevket hümayûnlarını müzdâd buyursun

[47]

HAYRÂT-I SENİYYE

Şehriyâr-ı dindâr ve pâdişâh-ı kesirü'l-âsar efendimiz hazretlerinin cülûs-u meyâmin me'nûs hümayûnlarından ber u bahr müfid-i velâyetinde vücûda getirulen hayrât-ı müberrât (1) celile-i hazret-i hilâfet penâhilerinden tahkik olunabilen âsâr hayriye ve müberrât meşkûreleri ber-vech-i zîrde derc ile tezyîn-i sâhayif mufahâret olundu.

- Rodos Kasabasında Süleymaniye:İbrahim Paşa ve Timurlu Câmi'-i Şerîfleri tağmiri
- Rodos Kasabasında müceddeden inşâ olunan hastahâne-i askeriye ve imâret dükkanları
- Rodos Kasabasında Tersane Meydanında komodorhâne inşâsı
- Rodos Kasabasında yeni varoşda bir bâb câmi'-i şerîf ile bir bâb mekteb-i iptadâi inşâsı
- Rodos Kasabasında müceddeden inşâ olunan bir bâb-ı karakolhâne
- Rodos Kasabasında müceddeden bir bâb karantinahâne ile Tersane Meydanı'nda evkâfa ait ebnîye inşâsı
- Rodos Kasabasında emlâk-ı emîrîyeden eski konağın adliye cihetinin tevsi'ân ve ta'mirân inşâsı.

Kalimnoz, Çapro, Arnita kariyelerinde müceddiden inşâ olunan üç bâb-ı câmi'-i şerîf vilâyet dâhilinde mevcûd olan haberrât ve müberrât-ı seniyye-i hazret-i hilâfet-penâhi sırası geldikçe her sancâk ve ka'zâ ve nevâhi itidallerine yazılmışdır.

[48]

SÂLNÂME-İ VİLÂYET

ZUHÛR-U DEVLET-İ MUAZZAMA-İ OSMÂNÎYEDEN BERİ VE MAKARR-I SALTÂNÂT OLAN ŞUHÛR.	
“ANADOLU-İ ŞAHÂNEDE” (Karacahisar) (Yeni Şehir) (Bursa) “RUMELİ-İ ŞAHÂNEDE” (Dimetoka) (Edirne) (İstanbul)	
KARACAHİSAR	Müessis-i Devlet-i Muazzama-i Osmânîyye olan Sultân Osmân Gazi hazretleri (699) târih-i hicriyesinde bu kasabada ilan-ı istikbâliyet buyurdûlâr.
YENİ ŞEHİR	Taraf-ı Celil-i Osmânîyyeden merkez-i saltanat Karacahisar’dan buraya nakil buyurmuşlardır.
BURSA	Sultân Osmân Gazi Hazretlerinin evâhir-i saltanatlarından (726) sene-i hicriyesinde feth olunub mahdûm-ı âlileleri Sultân Orhân Hazretleri tarafından makarr-ı saltanat Yenişehir’den buraya nakl edilmiştir.

[49]

MAKARR-I SALTANAT

DİMETOKA	Sultan Murâd-ı Evvel Hazretleri (763) sene-i hicriyesinde Rumeli'nin fethine mübâşeret buyurdıkları zaman birkaç ay makarr-ı saltanat olmuştur.
EDİRNE	Hicretin(767) inci senesi Sultân Murâd-ı Evvel Hazretlerinin zamanı saltanatlarında Lala Şahin Paşa tarafından feth olunduğunun yedinci senesi Sultân Murâd Gazi Hazretleri makarr-ı saltanatlarında buraya nakil buyurmuşlardır.
İSTANBUL	Fatih Sultân Mehmed Hân Hazretlerinin fetihleriyle beraber payı taht ittihâz buyrulmuşlar ve el-yevm Umûm-ı İslamiyetin merkez-i hilâfet ve Devlet-i Muazzama-i osmânîyenin makarr-ı saltanatı bulunmuştur.
“Edame Allahu ve HilâfeteHu ve Saltânâtuhu ila Yevmül-Kıyâme”	

[50]

“RÜTBE-İ İLMÎYE VE ŞÜKRÎYE VE MÜLKÎYENİN”

“TERTİBAT-I TEŞRİFÂTİYESİ”

“RÜTBE”

(VEZÂRET VE MÜŞİRİYYET)

Rumeli ve Anadolu Kadı Askerliği Pâyesi - Rütbe-i Bâlâ

İstanbul Kadılığı Ferîklik - Rütbe-i Evveli Sınıf-ı Evveli

Rumeli Beylerbeyliği

(Haremeyn-i Şerîfeyn Mevleviyeti – Mirlivâlık – Mirmirânlık- Rütbe-i evveli

Sınıf-ı Sânîye

Bilâd-ı Hâmise Mevleviyyeti – Miralâyılık - Rütbe-i Sânîye Sınıf Mütemâyîz

Mahrec Mevleviyyeti - Rütbe-i Sınıf-ı Sânîyesi - Miralâyılık

Askerî Kâimmâkamılığı – İstabl-ı Amire Müdürlüğü Pâyesi

Kibâr-ı Müderrisîn – Binbaşılık - Rütbe-i Sâlise - Rikâb-ı Hümâyûn

Kapıcı Başılığı

Müderrislik Pâyesi

Alâ Eminliği Pâyesi

Rütbe-i Erbağa

Kolağalık Rütbesi

Hacegân Rütbesi

Rütbe-i Hâmse

Yüzbaşılık Rütbesi

[51]

“ELKÂB-I RESMÎYE”

ZÂT-I FEHÂMET-İ SADRAZÂMÎYE

Ulemâ-yı Kirâm Canibinden: Ma'rûz-ı Dâ'i-i Kemînelerinedir ki

Sâ'ir Zevât Tarafından: Ma'rûz-ı Çâker-i Kemînelerinedir ki

İbare arasında isimleri zikr olundukda: Fehâmetlü Devletlü Efendim Hazretleri

MESNED-İ CELÎL SADÂRET-İ UZMÂYI İHRÂZ ETMİŞ OLAN VÜZERÂ-YI

İZÂM HUZERÂTINA HÎTÂBEN

Ulemâ-yı Kirâm Canibinden: Ma'rûz-ı Dâ'ileridir ki

Sâ'ir Zevât Tarafından: Ma'rûz-ı Çâkerleridir ki

İbare arasında isimleri zikr olundukda: Übbehtlü, Devletlü Efendim Hazretleri

Emir-i Mekke-i Mükerreme Hazretleriyle Ma'zûlleri Huzerâtına : Devletlü,

Siyâdetlü Efendim Hazretleri

Dârüsaadeti'-ş-Şerîfe Ağası Hazretlerine: Devletlü, İnâyetlü Efendim hazretleri

MAKÂM-I CELÎL SER ASKERÎYEYE VE ŞEREF-İ SIHRÎYET-İ SENÎYYEYE

NÂİL OLAN

VÜZERÂ-YI İZÂM HUZERÂTINA

Devletlü Atufetlu efendim hazretleri

Zat-ı Serdâr-ı Ekremîye: Devletlü Efendim Hazretleri

Vüzerâ-yı İzâm ve Müşirân-ı Kirâm Huzerâtına: Devletlü Efendim Hazretleri

Rütbe-i Bâlâ Ricâl-i Kirâmına: Atûfetlü Efendim Hazretleri

[52] FERÎKÂN-I KİRÂME RÜTBE-İ ÜLÂ-YI SINIF-I ÜLÂ-YI RİCÂL-I

KİRÂMINA RUMELİ BEYLER BEYLİĞİ PÂYELİ UMERÂ-YI KİRÂMA

Saadetlu Efendim Hazretleri

Mirlivâlara , Mirmirân , Ricâl-i Kirâmına , Rütbe-i Ülâ , Sınıf-ı

Sânîyesi, Ricaline Saadetlü Efendim

Miralâya , Rütbe-i Sânîye Sınıf-ı Mütemâyiz Ashabına: İzzetlü Efendim

Rütbe-i Sânîye Sınıf-ı Sânîyesine Mir Umerâya Askerî Kâimmâkamlığı İstabl-ı

Amire Müdîrlüğü Pâyelerine “ Bey ” “ Efendi ” “ Paşa ” “ Ağa ”

Binbaşılara, Rütbe-i sâliseye ,Rikâb-ı Hümâyûn Kapıcı Paşalığı Pâyelerine,

Alây Ümerâsına

“ Bey ” “ Efendi ” “ Ağa ”

Rütbe-i râbi'aya , Kol Ağalarına , Hacegâna , Rütbe-i Hâmseye, Yüzbaşılara

Futuvetli “ Bey ” “ Efendi ” “ Ağa ”

Rütbe-i Mezkûre Madûnunda bulunanlar ile sair me'mûriyette olanlara

Hamiyetlü “ Bey ” “ Efendi ” “ Ağa ”

MESNED-İ CELÎL MEŞİHÂT-I İSLAMÎYEYE

HÎTÂBEN

Canib-i Ulemâ-yı Kirâmdan: Ma'rûz-ı Dâ'i-i Dirinelerinedir ki

Sair Zevât Tarafından Ma'ruz-ı Bende-i Dirinelerinedir ki

İbare Arasında Gıyâben: Devletlü semâhatlü, Efendim Hazretleri

[53] “MEŞİHAT-I CELİLE-İ İSLÂMİYEDEN MUNFASIL”
 “ZEVÂT-I FİHÂMA HÎTÂBEN”

Cânib-i Ulemâ-yı Kirâmdan : Ma’rûz-ı Dâ’ileridirki
 Sair Zevât Taraflarından : Ma’rûz-ı Bendelerinedir ki
 İbare Arasında Gıyâben : Devletlü Faziletlü Efendim Hazretleri
 Sudûr-ı Kirâma : Semâhattlü Efendim Hazretleri
 Çelebi Efendi Hazretlerine : Reşâdetlü Efendim Hazretleri
 İstanbul Mevleviyeti Pâyeli Zevât-ı Kirâme : Faziletlü Efendim Hazretleri
 Haremeyn-i Muhteremeyn Mevleviyeti : Pâyeli Zevâtı Kirâme Faziletlü
 efendim
 Bilâd-ı Hâmse ve Mahrec ve Devriye : Mivâlf-i Kirâmına: Faziletlü Efendim
 Müderrisîn-i Kirâma : Mekremetlü Efendi
 Kuzâttan Bulunan Zevâta : Meveddetlü Efendi

[54] “SALTANAT-I SENİYYENİN NİŞÂN-I ZİŞÂNLARI”
 HÂNE DÂN-I ALİ OSMÂN
 MURASSA’

Hânedân-ı Âli Osmân nişân-ı zişân-ı velinimetimiz şevketlü pâdişâhımız
 Gazi Sultân Abdülhamîd-i Sâni Efendimiz Hazretlerinin cümle-i müesser-i celile-i
 Mülûkanelerindendir. Ortasındaki kıt’a-i zerrine mukavviş tuğrâ-yı garrâ-yı
 hümayûnun zirinde beyaz minâdan musavî bir kordon bağı vardır.

NİŞÂN-I İMTİYÂZ
 MURASSA’

İmtiyâz-ı Nişân velinimetimiz Şevketlü pâdişâhımız Gazi Sultân
 Abdülhamîd Hân-ı Sâni Efendimiz Hazretlerinin Cümle-i mü’esser-i celile-i hilâfet-
 penâhilerindendir. Rütbe-i müteaddiye münkasım olmayub altûn ve gümüş
 madalyaları vardır. Kordonun nisf tülânisi yeşil-i nisf diğeri kırmızı rengindedir.

[55]

NİŞÂN-I OSMÂN

MURASSA'

Birinci

İkinci

Üçüncü

Dördüncü

Nişân-ı Âli Osmân'ı cennet mekan Sultân Abdülaziz Hân Hazretlerinin icâd-ı kerde-i âlileleridir. Birinci Rütbesinin Murassa' sim kıt'alarının ortası yeşil kenarı kırmızı renkli kordonu vardır.

İFTİHÂR

MURASSA'

Nişân-ı İftihâr cennet-mekan-ı Sultân Mahmud Hân-ı Sânî Hazretlerinin zaman-ı saltanatlarında ihdâs olunarak rütbe-i müte'addeye münkasım olmayub yalnız kıta'yı mersusu vardır

NİŞÂN-I MECİDÎ

MURASSA'

Birinci

İkinci

Üçüncü

Dördüncü

Beşinci

Nişân-ı Zîşan-ı Mecidî ... hazreti pâdişâhi cennetmekân Sultân Abdülmecid Hân Gazi Hazretlerinin mü'esser-i âlilerindedir. Bir rütbesinin Murassa' ve sim kıta'larının ortası kırmızı kenarı yeşil kordonu vardır.

[56]

NİŞÂN-I ŞEFKÂT

Birinci

İkinci

Üçüncü

Şefkât Nişânını velinimetimiz şevketlü pâdişâhımız Gazi Sultân Abdülhamîd Hân-ı Sânî Efendimiz Hazretlerinin mü'esser-i celîle-i hümâyûnlarındandır. Taife-i nisâyeye mahsus olub birincisi ile ikincisi Murassa' ve kordonunun ortası beyaz kenarı yeşil rengindedir.

[57]

MÂBEYN-İ HÜMÂYÛN CENÂB-I MÛLÛKANE

[58]

SÂLNÂME-İ VÎLÂYET

“ MÂBEYN-İ HÜMÂYÛN ”						
ESÂMÎ	RÛTBE	İFTİHÂR	OSMÂNÎ	MECİDÎ	İMTİYÂZ	LİYÂKAT
Ser Kurenâ-yı Hazreti Şehriyârî Hacı Ali Paşa Karin-i Sâni-i Hazreti Şehriyârî Nuri Paşa	Vezîr	Murassa’	Murassa’	Murassa’	Altûn Gümüş	
Kurenâ Mehmed Paşa	Ferîk Hamîdiye Mirlivâsı	Murassa’	Murassa’ Murassa’	Murassa’ Murassa’	“ “ “ “	
Kurenâ Râgıp Paşa	Vezîr					
Kurenâ Emin Bey	Bâlâ		Murassa’	Murassa’	“ “	Gümüş
Kurenâ Mehmed Arif Bey	Ûlâ Bâlâ		Murassa’	1	Altûn Gümüş	Gümüş-i Sanâyi’
Kurenâ Bekir Sadık Bey	Bâlâ Ûlâ		1	1	“ “	“ “
Kurenâ Faik Bey			1	1	“ “	Gümüş
Kurenâ Rıza Bey			1	1	“ “	Altûn Gümüş
			2	3	Gümüş	

“CENÂB-I MÜLÛKÂNE”									
ESÂMÎ	RÛTBE	NİŞÂN				MADALYA			
		İftihâr	İmtiyâz	Osmânî	Mecidî	İmtiyâz	Liyâkat	Sanayi	Girid
Mâbeyn-i Hümâyûn-u Mülûkâne Baş Kâtibi Tahsin Paşa	Vezîr	Murassa’	Murassa’	Murassa’	Murassa’	N \$	Altûn		N
Mâbeyn-i Hümâyûn Mülûkâne İkincisi Kâtib-i Kurenâ-yı Hazret-i Şehriyâriden İzzet Paşa	Vezîr	Murassa’		Murassa’	Murassa’	N \$	Altûn		“
Tahrîrat-ı Ecnebiye Kâtib-i İbrahim Bey	Bâlâ	“		Murassa’	Murassa’	“ ”			“
Mâbeyn-i Hümâyûn Kâtibi Nuri Bey	Bâlâ	“		1	1	“ ”	Altûn		\$
Mâbeyn-i Hümâyûn Kâtibi Ali Cevat Bey	Bâlâ	“		Murassa’	1	“ ”	\$	Sanayi	“
Mâbeyn-i Hümâyûn Kâtibi Faik Bey	Bâlâ	“		Murassa’	1	“ ”	Altûn		“
Mâbeyn-i Hümâyûn Kâtibi Hakkı Bey	Ûlâ	“		1	Murassa’	“ ”	“		“
Mâbeyn-i Hümâyûn Kâtibi Ali Ekrem Bey	Ûlâ	“		1	1	“ ”	Altûn		“
Mâbeyn-i Hümâyûn Kâtibi Reşid Bey	Ûlâ	“		1	1	“ ”	“		
Mâbeyn-i Hümâyûn Kâtibi Refik Bey	Ûlâ	“		1	1	\$	“		
Mâbeyn-i Hümâyûn Kâtibi Fethi Bey	Ûlâ	“		2	1	“	“		
Mâbeyn-i Hümâyûn Kâtibi Şefik Bey	Ûlâ	“		2	1	“	“	Sanayi	
Mâbeyn-i Hümâyûn Kâtibi Abdurrahman Zeki Bey	Ûlâ	“		2	1	“	“		
Mâbeyn-i Hümâyûn Kâtibi Yahya Sezai Bey	Ûlâ	“		2	1	“	“		
Mâbeyn-i Hümâyûn Kâtibi İsmail Hakkı Bey	Ûlâ	“		2	1	“	“		
Mâbeyn-i Hümâyûn Kâtibi Ref’et Bey	Ûlâ	“		2	1	“	“		

[60]

SÂLNÂME-İ VİLÂYET

ESÂMÎ	RÜTBE	NİŞÂN		İMTİYÂZ MADALYA LİYÂKAT
		OSMÂNÎ	MECİDÎ	
Mâbeyn-i Hümâyûn Kâtibi Cevad Bey				
“ “ “ Emin Bey	Ûlâ	2	1	Gümüş Altûn
“ “ “ Mehmed	Ûlâ Sânisî	2	2	
Tevfik Bey				
“ “ “ Vasıf Bey	“	2	2	
“ “ “ Saim Bey	Mütemâyiz	3	3	
Mukayyid Hüseyin Naim Bey				
Mukayyid Muhammed Münir Bey		3	3	
Mukayyid Ömer Lütfü Bey		3	3	
Mâbeyn-i Hümâyûn Kâtibi İsmail Hakkı		3	3	
Bey	Sânîye	3	3	
İmâm-ı Evvel Hazret-i Şehriyârî	Sadr-ı			
Raşid Efendi	Rumeli	Murassa’	Murassa’	
İmâm-ı Sâni-i Hazret-i Şehriyâr-i				
İsmail Hakkı Efendi	Haremeyn	2	2	
Ser Müsâhib Hazret-i Şehriyâr-i				
Cevâhir Ağa		Murassa’	1	Altûn ve Gümüş
Haremyn-i Hümâyûn Mülûkane-i	Bâlâ	1	1	Altûn ve Gümüş Altûn ve Gümüş Altûn, gümüş İmtiyâz ve Altûn Liyâkat Gümüş Girid ve Sanâyi’
Masraf Nâzırı ve Şura-yı Devlet-i Tanzimat				
Dâiresi Reis-i Sânisî Hacı Âkif Efendi				
Hademe-i Hâzır-ı Şahâne ve ... Ferîki	Ferîk	1	1	
Süleyman Paşa	Bâlâ	3	1	
Hazine-i Hümâyûn Kethüdası Edhem	Ferîk	Murassa’	Murassa’	
Bey				
İstabl-ı Âmire Müdür-i Fâik Paşa				
Mâbeyn-i Hümâyûn Müdür-i Ûlâ Hacı				
Hüseyin Efendi				
Mâbeyn-i Hümâyûn Müdür-i Sânisî			2	Gümüş
Ahmed Efendi		4		
Hazine-i Hümâyûn Başkanı Ahmed	Ûlâ		3	
Necati Bey	Sânisî	4	3	Gümüş

[61]

MÂBEYN-İ HÜMÂYÛN

ESÂMÎ	RÛTBE	OSMÂNÎ	MECİDÎ	İMTİYÂZ MADALYASI
Hasoda Kethüdası Hacı Mehmed Efendi Bâbü-saadet'l-Aliye Ağası Mustafa Ağa	Ûlâ Ûlâ Sânîsi	3 3	3 3	Gümüş
Kapucu Kadr-ı Evvel Hüseyin Bey Telhis-i Evvel Hüsnü Bey Telhis-i Sânî Besim Bey	Sâlise Mütemâyiz Sânîye	 	1 4	Sanâyi'

[62]

SÂLNÂME-İ VİLÂYET

“HEYET-İ MECLİS”					
SADRA’ZÂM FERİD PAŞA					
NİŞÂN			MADALYA		
MECİDÎ	OSMÂNÎ	İFTİHÂR	GİRİD	LİYÂKAT	İMTİYÂZ
MURASSA’	MURASSA’	MURASSA’	GÜMÜŞ	ALTÛN	GÜMÜŞ
ESÂMÎ					
Adliye Nâzırı Abdurrahman Paşa					
Serasker Mehmed Rıza Paşa					
Bahriye Nâzır-ı Celal paşa					
Şurâ-yı Devlet Reîsi Mehmed Said Paşa					
Hariciye Nâzır-ı Mehmed Memduh Paşa					
Dâhiliye Nâzır-ı Mehmed Memduh Paşa					
Tophâne-i Amire Müşîri Mustafa Zeki Paşa					
Mâliyye Nâzırı Reşad paşa					
Evkâf-ı Hümayûn Nâzır-ı Abdullah Galip paşa					
Ticâret ve Nafia nâzırı Mustafa Zihni paşa					
Müsteşar-ı Sadr-ı Ali Mehmed Tevfik paşa					
Maârif Nâzır-ı Haşim Efendi					

[63]

VÜKELÂ-Yİ FİHÂM-I SALTANAT-I SENİYYE

VÜKELÂ-Yİ FİHÂM					
ŞEYHÜ'L İSLAM AHMED CEMÂLEDDİN EFENDİ					
Nişân İFTİHÂR İMTİYÂZ OSMÂNÎ MECİDÎ Murassa' Murassa' Murassa' Murassa'				Madalya LİYÂKAT Altûn	
Rütbe	İFTİHÂR	İMTİYÂZ	OSMÂNÎ	MECİDÎ	Madalya
Vezîr	Murassa'	Murassa'	Murassa'	Murassa'	Altûn ve Gümüş İmtiyâz ve Altûn Liyâkat
Müşir	Murassa'	Murassa'	Murassa'	Murassa'	
Vezîr			1	Murassa'	Altûn ve gümüş imtiyâz
Vezîr	Murassa'	Murassa'	Murassa'	Murassa'	Altûn ve Gümüş İmtiyâz ve Altûn Liyâkat ve Altûn Girid
Vezîr	Murassa'	Murassa'	Murassa'	Murassa'	Altûn ve Gümüş İmtiyâz ve Altûn Liyâkat
Vezîr	Murassa'		Murassa'	Murassa'	Altûn ve Gümüş İmtiyâz ve Altûn Liyâkat
Müşir	Murassa'	Murassa'	Murassa'	Murassa'	Altûn ve Gümüş İmtiyâz ve Altûn Liyâkat
Vezîr	3	1			
Vezîr			Murassa'	Murassa'	Altûn ve Gümüş İmtiyâz ve Altûn Liyâkat
Vezîr	Murassa'		Murassa'	Murassa'	Altûn ve Gümüş İmtiyâz ve Altûn Liyâkat
Vezîr	1				Altûn Liyâkat ve Altûn ve Gümüş Girid
Sadr-ı Rumeli			Murassa'	Murassa'	Altûn Gümüş Nişân

[64]

(Boş)

[65]

VÜLÂTÜ'L-İZÂM

[66]

SÂLNÂME-İ VİLÂYET

ESÂMÎ	RÜTBE
Hicaz Vilâyeti Vâlisi Kısmandan Yaver-i Ekrem Ahmed Edib Paşa	Müşîr
Yenmen Vilâyeti Vâlisi Abdah Paşa	Müşîr
Basra Vilâyeti Vâlisi Mustafa Nuri Paşa	Ferîk
Bağdad Vilâyeti Vâlisi El-hac Ahmed Feyzi Paşa	Müşîr
Musûl Vilâyeti Vâlisi Nuri Paşa	Rumeli
Haleb Vilâyeti Vâlisi Mecid Bey	Bâlâ
Suriye Vilâyeti Vâlisi Hüseyin Nazım Paşa	Vezîr
Beyrut Vilâyeti Vâlisi Halil Paşa	Vezîr
Trablusgarp Vilâyeti Vâlisi Hüseyin Hüsnü Efendi	Bâlâ
Hüdavendigâr Vilâyeti Vâlisi Reşid Bey	Bâlâ
Konya Vilâyeti Vâlisi Tevfik Bey	Bâlâ
Ankara Vilâyeti Vâlisi Mehmed Cevad Bey	Bâlâ
Aydın Vilâyeti Vâlisi Kamil Paşa	Vezîr
Adana Vilâyeti Vâlisi Bahri Paşa	Rumeli
Kastamonu Vilâyeti Vâlisi Enis Paşa	Rumeli
Sivas Vilâyeti Vâlisi Hacı Reşid Paşa	Bâlâ
Diyarbakir Vilâyeti Vâlisi Nâzım Paşa	Rumeli
Bitlis Vilâyeti Vâlisi Hüsnü Bey	Bâlâ
Erzurum Vilâyeti Vâlisi Mustafa Nâzım Bey	Bâlâ
Ma'muretü'l-Aziz Vilâyeti Vâlisi Rauf Bey	Ûlâ
Van Vilâyeti Vâlisi Tâhir Paşa	Rumeli
Cezâyir-i Bahr-i SeFid Vilâyeti Vâlisi Abidin Paşa	Vezîr
Edirne Vilâyeti Vâlisi Mehmed Arif Paşa	Müşîr
Selanik Vilâyeti Vâlisi Hasan Fehmi Paşa	Vezîr
Kosova Vilâyeti Vâlisi Mehmed Şâkir Paşa	Ferîk
Trabzon Vilâyeti Vâlisi Reşâd Bey	Bâlâ
İşkodra Vilâyeti Vâlisi Haydar Paşa	Ferîk
Yanya Vilâyeti Vâlisi ve Kumandanı Osmân Fevzi Paşa	Ferîk
Manastır Vilâyeti Hâzım Bey	Bâlâ

[67]

ELVİYE-İ GAYR-İ MÜLHAK

ELVİYE-İ GAYR-İ MÜLHAK							
Esâmî			Rütbe				
Cebel-i Lübnan Mutasırrıfı Muzaffer Paşa			Müşîr				
Çatalca Mutasırrıfı Mustafa Bey			Bâlâ				
Bingazi Mutasırrıfı Ahmed Tâhir Paşa			Ferîk				
Kudus-ı Şerîf Mutasırrıfı Osmân Kazım Bey			Bâlâ				
Kal’a-yı Sultaniye Mutasırrıfı Hafız Paşa			Rumeli				
Zor Mutasırrıfı Ahmed Reşid Paşa			Rumeli				
İzmit Mutasırrıfı Musa Kâzım Bey			Ûlâ				
EYÂLÂT-I MÜMTÂZE							
(MISIR KÂHİRE)							
Esâmî	Rütbe	Hânedân	Nişân	Nişân	OSMÂNÎ	Mecîdî	Madalya
		Al-i	İmtiyâz	İftihar			
Hıdiv	Sadâret-i	Osmânî	Murassa’	Murassa’	Murassa’	Murassa’	Altun
Abbâs	İzamî	Nişân-ı					liyâkat
Hilmi	Pâyesi	Zişânı					Gümüş
Paşa							İmtiyaz
(Tunus Eyaleti)							
(Bosna Vilâyeti)							
Merkez Nâibi Mustafa Hilmi Efendi İzmir Pâye-i Mücerredî							
(BULGARİSTAN)							
(RUMELİ-İ ŞARKÎ)							
(SİSAM İMARETİ)							
Aleksandır Morani Bey				Bâlâ			

[68]

SÂLNÂME-İ VİLÂYET

SEFÂRET-İ SENİYYE				
ESÂMÎ	RÛTBE	OSMÂNÎ	MECİDÎ	İMTİYÂZ
Berlin Sefir-i kebiri Tevfik Paşa	Ferîk	Murassa'	1	Altun Liyâkat
Paris Sefir-i kebiri (Bern ber vekil Sefiri Münir Paşa	Vezîr	Murassa'	Murassa'	Altun Liyâkat NŞNL
Petersburg Sefir-i Kebiri (Yaveri Ekrem) Hüseyn Hüsnü Paşa	Mûşir	Murassa'	1	
Roma Sefir-i Kebiri Mustafa Reşid Bey	Bâlâ	1	1	Gümüş
Tahrân Sefir-i Kebiri Şemseddin Bey	Bâlâ	1	1	
Londra Sefir-i Kebiri Mususrus Paşa	Vezîr	1	1	Altun Gümüş
Viyana Sefir-i Kebiri Mahmud Nedim Bey	Bâlâ	Murassa'	Murassa'	Altun Liyâkat
Atina Sefir-i Kebiri Refet Bey	Ûlâ	3	1	
İstakholum Sefiri (Yaver-i Ekrem-i Şehriyari) Şerîf Paşa	Ferîk	Murassa '	1	“ “
Bern sefiri (Paris Sefir-i Kebir-i Bern Sefir-i Kebiri) Mûnir Paşa	Vezîr		Murassa'	NŞNL
Brüksel Sefiri (Paris sefiri kebiri dern sefiri) Münir paşa	“		“	“ “ “ “
Bükreş Sefiri Hüsnü Kazım Bey	Bâlâ	2	1	“ “ “ “
Belgrad Sefiri İbrahim Fethi Paşa	Erkan-ı Harb Mirlivâsı	2	1	Gümüş
Çetine Sefiri Ahmed Fevzi Bey	“ “	2	1	Altun Gümüş
Lahey Sefiri Yusuf Misâk Efendi	Ûlâ	2	1	
Madrid Sefiri izzet paşa	Ferîk	2	1	N ŞNL
Vaşington Sefiri Mustafa Şekib Bey	Ûlâ	1	2	

[69]

**VİLÂYETİN TEŞKİLİNDEN BERİ VÂLİLİKDE
BULUNAN ZEVÂT-I KİRÂM**

[70]

SÂLNÂME-İ VİLÂYET

VİLÂYETİN TEŞKİLİNDEN BERİ VÂLİLİKDE BULUNAN ZEVÂT-I KİRÂM					
ESÂMİ	Rütbe	Rütbe	Müddet-i Me'mûriyet		
			Eyyâm	Ay	Sene
Kayserili Ahmed Paşa	Rumeli	Fî 16 Mayıs sene 83	14	00	2
Mehmed Nazif Paşa	Müşir	Fî 1 Haziran sene 89	25	6	0
Ömer Fevzi Paşa	Müşir	Fî 27 Kanun-i Evvel sene 89	20	1	0
İbrahim Paşa	Müşir	Fî 17 Şubat sene 89	12	00	4
Sava Paşa	Vezîr	Fî Mart sene 93	00	3	1
Baş Vekal'atdin Munfasıl Sadık Paşa	Vezîr	Fî 21 Mayıs sene 94	23	11	2
Said Paşa	Rumeli	Fî 23 Mayıs sene 97	18	11	-
Said Paşa	Vezîr	Fî 3 Nisan sene 97		2	1
Mehmed Nazif Paşa Def'an Sâniye	Vezîr	Fî 20 Haziran 98	28	8	-
İsmâil Hakkı Paşa	Rumeli	Fî 11 Şubat sene 99	7	0	1
Gâlib Paşa	Vezîr	Fî 18 Şubat sene 300	14	11	0
Mehmed Âkif Paşa	Vezîr	Fî 4 Şubat Sene 301	2	11	7
Vâli-i Vilâyet Abidin Paşa Hazretleri Rütbe Târih-i Tayinleri İşe mûbâşeretleri (Vezîr) Fî (1 Kanûn-i Evvel Sene 309) (31 Kanûn-i Evvel Sene 369)					

[71]

NÜVVÂB

VİLÂYETİN TEŞKİLİNDEN BERİ NÜVVÂBLIKLA BULUNAN ZEVÂT			
Esâmi	Rütbe	Târih-i Tayin	Sene
Hüseyin Rüşdi efendi		Rebiül evvel güresinde	1278
Mehmed Nazlı Efendi		15 Rama'zân	1279
Ahmed Rüşdi Efendi		15 Rebi'ül Evvel	1281
Said Ferâh Efendi		15 Cemazi-el Ahir	1281
Hafız Mehmed Hamdi Efendi		Rebi'ül Evvel guresinde	1282
Müftîzade Mehmed Emin Efendi		15 Rebi'ul Ahir	1282
Mehmed Galip Efendi		Şevvâl Guresinde	1284
Mehmed Sâbit Efendi		Gureri Cemazi-el Ahir	1285
Râgıp Efendi		Cemaziel Evvel	1286
Mehmed Emin Efendi		Gurre-i Zil Kade	1287
Abdullah Hilmi Efendi		Gurre-i Rama'zân	1288
Mehmed Asım Efendi		Cemaziül-Evvelde	1290
Mehmed Sadedin Efendi		10 Cemaziül-Evvel	1292
Abdurrahman Nesib Efendi		Gurre-i Recep	1293
Abdüllatîf Efendi			1294
Halid Menla Efendi		Muharrem	1296
Nuh Naci Efendi		Râbi'ül Ahir	1296
Mehmed Mesud Efendi		Safer	1297
Abdullah Mesud Efendi		Zilhicce	1297
Ahmed Atâullah Efendi		Cemazie'l-Ahir	1298
Mehmed Şahi Efendi		Zilhicce	1299
Ömer Behçet Efendi	İstanbul	Rebiül-evvel	1302
İbrahim Zühdi Efendi		Şağban	1306
Mustafa SaFiüddin Bey	Haremeyn	Rebiül-Ahir	1307
Mehmed Hayreddin Efendi	İstanbul	Rebiül-Ahir	1308
Ali Rıza Efendi	Haremeyn	Rebiül-Evvel	1309
Mehmed Reşâd Efendi	Mahreç	Gurre-i Şağban	1311
Yusuf Sıdık Efendi	Mahreç	Gurre-i Şağban	1313
Mustafa Hilmi Efendi	Mahreç		1315
Nuri Efendi	Haremeyn		1316
Üveys nail Efendi			1318
“ Nâib'ul-hak Mehmed Emin Efendi ”			
Rütbe İstanbul 1318			

[72]

“SALNÂME-İ VİLÂYET”

VİLÂYETİN TEŞKİLİNDEN BERİ VE DEFTERDÂRLIKLA BULUNAN ZEVÂT		
Esâmi	Rütbe	Târih
Rasim Efendi		
Ali Efendi		
Emin Efendi		
Salih Refet Efendi		
Abdullah Refet Efendi		
Eyüp Halid Efendi	Ûlâ Sânisî	
Şakir Efendi	Ûlâ Sânisî	
Tahir Efendi		
Hayri Efendi	Sâniye	25 Temmuz Sene 17
Hayri Efendi	Ûlâ	21 Nisan Sene 301
Habib Bey	Ûlâ	16 Temmuz Sene
Nuri Efendi	Ûlâ	302
İbrahim Hakkı Efendi	Mütemâyiz	314
DEFTERDÂR-I VİLÂYET ÖMER FEVZİ EFENDİ Sâniye		

[73]

MEKTÛBÇÛLÂR

MEKTÛBÇÛLÂR		
ESÂMÎ	RÛTBE	TÂRİH-İ TAYİN
NaFiz Bey	Mütemâyiz	
Necib Efendi	Sâlise	
Ahmed Ziver Bey	Mütemâyiz	
Faik Efendi	Sâlise	
İbrahim Sarım Bey	Mütemâyiz	
Şerif Bey	Mütemâyiz	
Ali Bey	Mütemâyiz	
Necib Bey	Mütemâyiz	
Hüsnü Bey	Sâniye	
Kemâl Bey	Mütemâyiz	Fî 11 Mart Sene 300
Mukbil Bey	Ûlâ Sâniye	Fî 1 Nisan Sene 305
Süleymân Efendi	Mütemâyiz	Fî 15 Ağustos Sene 305
Fehmi Efendi	Ûlâ Ûlâ	Fî 20 Tesrin-i Sâni 305
Ali Râif Efendi	Ûlâ Ûlâ	Fî 5 Mayıs Sene 349
“Mektûb-i Vilâyet Ahmed Bey”		
Târih-i Tayin 27 Zilhicce Ûlâ Ûlâ Cemazi-yel -Evvel 318		
Sakızdaki büyük hareket-i arz esnasında harab ve zâyî olan kuyûdun tanzim olunmuş olması cihetiyle Nüvvâb, Defterdar, Mektûbçûlârın, târih-i tayin ve infisalları tamamen zabt edilememiştir.		

[74] (Boş)

[75] VÂLİ VE ERKÂN VE ME'MÛRİN-İ VİLÂYET

[76] SALNÂME- İ VİLÂYET

VALİ- İ VİLÂYET			
“Abidin Paşa Hazretleri “			
Rütbe	İmtiyâz Mâdalyası	Osmâni	Mecîdî
Vezîr	Gümüş	Murassa'	1
Gurre B 297	12 D 303	318	18 S 298

ERKÂN-I VİLÂYET

ESÂMÎ	RÛTBE	TÂRİH	OSMÂNÎ	MECİDÎ
Nâib Emin Efendi	İstanbul	318	2	2
Muaâvin Ahmed Edib Bey	Ûlâ	12 Ş 314	2	1
Defterdâr Ömer Fevzi Efendi	Sâniye	20 M 317	3	4
Mektûbî Ahmed Bey	Ûlâ	7 C 307		
Jandarma Kumandanı Şahin Paşa	Mirlivâ		2	2

[77]

DÂHİLİYE KISMI

MECLİS-İ İDÂRE-İ VİLÂYET				
REİS-İ VÂLİ-İ VİLÂYET				
ESÂMÎ	RÛTBE	TÂRİH	MECİDÎ	OSMÂNÎ
Nâib Efendi	İstanbul		2	2
Muâvin Bey	Ûlâ			
Defterdâr Bey	Sâniye			
Mektûbçu Bey	Ûlâ		4	3
Müftî Ahmed Efendi	Pâye-i İzmir	292	3	
Metropolit Efendi				
Hâhâmbâşı MuSâni Franha				
Efendi	Mütemâyiz	317	3	
Edhem Efendi	Sâniye			
Mahmud Efendi				
Yani Sinedikli Efendi				
İlyâ Efendi				
MECLİS-İ İDÂRE-İ VİLÂYET NEZDİNDE MÛTEŞEKKİL MAHKEME				
ME'MÛRLARI				
Heyet-i İthâmiye Reîsi Müftî Efendi				
Müdde-i Umûmî Mektûb-i Kalemi Hulefâsından Şevket Efendi				
Mustantik ve Mahkeme-i İdâre Zabıt Kâtibi Meclis İdâre				
Kâtib-i Sâni Vasıf Efendi				

[78]

“SALNÂME-İ VİLÂYET”

“VİLÂYET DÂHİLİYE KISMI”					
Esâmi	Rütbe	Târih	Osmânî	Mecîdî	Târih
Meclis İdare Baş Kâtibi Fevzi Efendi Kâtib-i Sâni Vasfî Efendi	Ûlâ Sânisî Hâmise	29C317		4	25L309
MEKTÛBÎ KALEMÎ					
Mümeyyiz Hıdır Bey Ser Müsevvid Hüsnü Efendi Müsevvid Hüseyin Efendi Müsevvid Şükrü Bey Müsevvid Ahmed Şevket Efendi Ser Mübeyyîz Hüsnü Efendi Mübeyyîz Mustafa Vîcdani Efendi Mübeyyîz Ratib Efendi Mübeyyîz Refet Efendi Mübeyyîz Halil Efendi Mübeyyîz Ahmed Efendi Mübeyyîz Ahmed Efendi Mülâzım Mustafa Efendi	Mütemâyiz Sâlise Sâlise Sâlise Sâlise Sâlise	321 Gurre R3141 316 6B316 19N317		4 5	310B3111 29Z3111 29R3191 Sanâyi’ Madalya
MA’İYET-İ VİLÂYETE ME’MUR					
Burhâneddin Efendi Hamdi Efendi Faik Bey Naci Bey			Sakız’da Müstahdemdir Midillide “		

[79]

DÂHİLİYE KISMI

EVRÂK ODASI					
Esâmi	Rütbe	Târih	Mecidî	Osmânî	Târih
Müdürlük Ahmed Rasim Efendi Muâvini Kemâl Bey Mukayyid Recep Efendi Mukayyid Mehmed Efendi Mülâzım Hakkı Efendi	Mütemâyiz Sâniye	28C316 321	4		29Z318
NÜFÛS DÂİRESİ					
Nâzır Müslim Efendi Baş Kâtip Mahmud Nedim Efendi İkinci Kâtip Emin Efendi Kâtip Hâfız Mustafa Efendi Mülâzım Mustafa Efendi	Sâniye	9Ş315		4	23Z317
UMÛR-U ECNEBİYE KÂLEMİ					
Müdür Loşon Bey Tercümân Konstantin Efendi	Sâlise	312	4		318
VİLÂYET-İ SİCİL AHVAL-İ HUSÛSİ KOMİSYONU					
Reîs-i Mektûbi-i Vilâyet					
A'zâ { Meclis-i İdâre Baş Kâtibi Fevzi Efendi Evrâk Müdürü Rasim Efendi Mektûbi Kalemi Mümeyyiz Haydar Bey					
Kâtib Vasfî Efendi					

[80]

SÂLNÂME-İ VİLÂYET

MATBAA-İ VİLÂYET				
ESÂMÎ	RÛTBE	TÂRİH	MECİDÎ	TÂRİH
Nâzır-ı Mektûbi-i Vilâyet				
Ahmed Bey	Ûlâ	E 318	4	29 N 309
Muâvin Rasim Efendi	Mütemâyiz	28 Ş 316	4	29 Z 318
Müdür Derviş Bey	Sânîye	10 N 317		
Gazete Mütercimi Yorgi Efendi				
Tahsildâr Sadık Efendi				
Türki Mürettibi izzet Hilmi Efendi				
Halil şükrü Efendi				
Şağban Efendi				
Rümi Mürettibi Manol Efendi				
LİTOĞRAFYA KISMI				
Litoğrafya Me'mûru Hüsnü Efendi	Sanâyi' Madalyası			
“ “ Muâvini Agob Efendi				
“ “ “ Eşref Efendi				

[81]

DÂHİLİYYE KISMI

HAPİSHÂNE İDÂRESİ					
ESÂMÎ	MADALYA	OSMÂNÎ	TÂRİH	MECİDÎ	TÂRİH
Müdîr Musa kazım Bey Kâtib Hacı Mustafa Efendi Müfettiş Resul Efendi Ser Gardiyan Şabân Efendi Gardiyan İbrahim Efendi “ Abdullah Ağa “ Mehmed Ağa “ Abdurrahman “ Müslüm Efendi Ağa “ Hacı Abdurrahman Ağa “ Hacı Hasan Ağa “ Osmân Ağa “ Mehmed ağa “ Vekil-i Harc İbrahim Efendi	Plevne	4	24 Z 315		

[82]

SÂLNÂME-İ VİLÂYET

VİLÂYET MÂLİYYE KISMI			
ESÂMÎ	RÛTBE	TÂRİH	MECİDÎ
Mümeyyiz Ali Efendi		9 S 311	5
Vilâyet masası Kâtibi Said Efendi	Râbi'	b 310	
Masraf Kısmı Refik-i Evveli Fuad Efendi			
Masraf Kısmı Refik-i Sânisî Rıza Efendi			
Vâridât Kısmı Refik-i Evveli Ali Efendi	Hâmise	b 310	
Vâridât Kısm-ı Refik Sânisî Tahsin Efendi			
Adliye Hesab-ı Kâtibi Abdullah Efendi			
Livâ Kâtibi Ali Hilmi Efendi	Hâmise	16 Ş 310	
Refik Nuri Efendi			
Ka'zâ Kâtibi Murâd Efendi			
Yevmiye Kâtibi Mehmed Efendi			
İmaret Kâtibi mustafa Efendi			
Evrak Mukayyidi Hüsnü efendi			
Sandık Emin Kenan Efendi			
Odacı Civan Efendi			

[83]

MÂLİYYE KISMI

MA' TAHRİR VERGİ KISMI	
Müdü Nuri Bey	Ülâ Sânisî
Baş Kâtib Ahmed Şevket Efendi	
Merkez Vergi Kâtibi İsmail Efendi	
Merkez Kâtibi Refik Mehmed Ali Efendi	
Lindoz Vergi Kâtibi Ziya Efendi	
Kastelloz Vergi Kâtibi Durmuş Efendi	
Defterci Şehabettin Efendi	

[84]

SALNÂME-İ VİLÂYET

DEVÂİR-İ SÂİRE	
TAHSİLÂT KOMİSYONU	
Reîs Defterdâr Bey	
A'zâ {	Meclis İdâre-i Vilâyet A'zâsından Mehmed Efendi
	Beledi A'zâsından Behçet Efendi
TARİK VE MA'ÂBİR KOMİSYONU	
REÎS VÂLÎ-İ VİLÂYET	
A'zâ {	Muâvin Bey Ethem Efendi
	Belediyye Reîsi Hakkı Efendi
	Nüfûs Nâzırı Müslim Efendi
	Bank Şû'be Me'mûru
	Nâfia Mühendisi
	Kâtip Mehmed İzzet Efendi
MUHÂCİRÜN KOMİSYONU	
Reîs Hakkı Efendi	
Sadık Efendi	
Mahmud Rahmi Efendi	
Kâtip Mehmed Sadık Efendi	

[85]

DÂHİLİYE KISMI

MAHKEME-İ ŞER'İYYE				
Esâmi	Rütbe	Târih	Osmânî	Mecidî
Başkâtip Mustafa Efendi Muhzır Ahmed Efendi				
RODOS VÂİZİ				
Hâfız Bekir Sadık Efendi				
EVKÂF KALEMİ				
Muhâsebeci İbrahim Edhem Efendi	Ûlâ Sânisî	317		4
Kâtip Halil Efendi				4
Diğeri Ahmed Efendi				5
DEFTER-İ HÂKÂNÎ KALEMİ				
Me'mûr Ahmed Fâhir Bey			Râbî'	
Kâtib Mustafa Efendi				
Tapu Kâtibi Ali Efendi				
ORMAN-I DÂİRE				
Müfettiş Celâl Bey			Sâlise	
Kâtip Eşref Efendi				
Orman Suvâri Me'mûru Hasruddin Efendi				

[86]

SALNÂME-İ VİLÂYET

ZİRÂAT BANK ŞÛ'BE DÂİRESİYLE MECLİSİ		
Esâmi	Rütbe	Mecîdî
Şû'be Me'mûru Süleyman Efendi	Sâlise	
Me'mûr Muâvini Minnet Efendi		
Reîs Murad Efendi		
A'zâ { Zenbilli Hâcî Mehmed Ağa		
{ Nikoli Laptari Kararaki Efendi		4
{ Münhaldir		
ZİRÂAT VE TİCÂRET ODASI		
Reîs-i Evvel Mustafa Efendi	Kapıcı Başılık	
Reîs-i Sâni Nikoli Anardi Kararaki Efendi		
A'zâ { Hacı Mehmed Ağa		
{ Hacı Vasilaki Efendi	Sâlise	
{ Osmâncıkzâde Ömer Efendi		
{ Hacı Seyyid Ahmed Ağa'zâde Süleymân		
{ Dimitri Badi Efendi		
{ Solomon Efendi	Râbiğ	
{ Hacı Öril Efendi		
Türkî Kâtip Osmân Efendi		
Rumî Kâtip Yorgo Efendi		

[87]

DEVÂİR-İ SÂİRE

BELEDİYYE DÂİRESİ		
Esâmi	Rütbe	Mecidî
Reîs İsmail Hakkı Efendi	Mütemâyiz	
A'zâ { - Mahmud Efendi - Hacı Yusuf Efendi - Behçet Efendi - Solomon el-Hadif Efendi - Ambro Paraskevi Efendi - Andon Kaçika Efendi	Râbi'	
Tabîb Karavogiros Efendi		
Kâtip ve Sandık Emni Mehmed Sıdık efendi		
Çiçek Aşı Me'mûru Fahri Efendi		
İskele Me'mûru Şerîf Efendi		
Müfettiş Selim Ağa		
Pâsbân Başı Hüsni Efendi		
Tenzifât Me'mûru Şerîf Ağa		
Tenzifât Me'mûru Muâvini Süleyman Ağa	Su Yolcu Ömer	
Efendi Tahlisiye		
Çavuş Hasan Efendi	“ “ Nefer	1
Odacı Behçet Efendi	Pâsbân Nefer	
NÂFİA DÂİRESİ		
Ser Mühendis Cemîs Bey	Sâniye	4
Mühendis Münhal		
Kondo ve Götür Konstantin Serandi Efendi		

[88]

SÂLNÂME-İ VİLÂYET

RÜSÛMÂT İDÂRESİ

Müfettiş Leon Sisilyan Efendi Sâlise
 “ Antuan Gazeli Efendi
 Müdür Kani Efendi Sâlise
 Baş Kâtib Mehmed Hilmi Efendi
 Kâtib-i Sâni manifosta Me'mûru Rıza Efendi
 Sandık Emmini Ali Efendi
 Mübessir Mehmed Derviş Efendi
 Teskire Muharriri Refet Efendi
 Kolcu Başı Hafız Şükrü Efendi
 Kolcu Nefer Beş
 Ma' mülhakât Rodos Rûsûmât Müdîrriyetinin 1317 senesi zarfında
 vuku' bûlân kömürün hasılâtı

Resm-i GümrükKıymeti

658084

8801435

İthâlât

48762

5376003

İhrâcât

6759113517200

Techizât-ı Askeriye Ağası

774437

27695638

Yekûn

[89]

DEVÂİR-İ SÂİRE

TELGRAF VE POSTAHÂNE MÜDİRİYETİ		
ESÂMÎ	RÛTBE	MADALYA
Telgraf Müdürü Tursun Efendi	Sâlise	Girid
Madalyası		
Türkçe Muhâbere Me'mûru İlhami Efendi		
Türkçe Muhâbere Me'mûru Zühdü Efendi		
Türkçe Vilâyet Konağı Muharebe Me'mûru Nuri Efendi		
Fransızca Muharebe Me'mûru Ansariyen Efendi		
Posta Şû'be-i Türkî Me'mûru Romani Efendi		
Telgraf Musili Hacı Mehmed Efendi		
Diğeri Mustafa Efendi		
Esteren Kumpanyasının İngiliz Kaplu müdürü İlya Efendi		
DÜYÛN-I UMÛMÎYYE İDÂRESİ		
Müdür Burhâneddin Efendi		
BaşKâtib İbrâhim Hakkı Efendi		
Sandık Emîni Mehmed Şerîf Efendi		
Aşâr Kâtibi Hasan Fehmi Efendi		
Tahrîrât Kâtibi Edhem Efendi		
Tahrîrât Mukayyidi Receb Efendi		
Tuz Anbâr Me'mûru Hasan Basri Efendi		
Süvâri me'mûru Mustafa Efendi		
Kantarcı Mustafa Ağa		
Kolcu Başı Ali Efendi		
Kolcu Hasan Çavuş		
Kolcu Mustafa Ağa		

[90]

SÂLNÂME-İ VİLÂYET

REJİ İDÂRESİ	
ESÂMÎ	OSMÂNÎ
Sivalber Biliyati	4
Kâtib Vasilet Efendi	
FENAR İDÂRESİ	
Müdîr Mösyö Aivan Oble	
Ser Gardiyan Mehmed Ağa	
Gardiyan Sâmi Süleyman Ağa	
Gardiyan Süleyman Ağa	
KARANTİNA DÂİRESİ	
Tabîb Cenab Şahabeddin Bey Binbaşı	
Türkî Kâtibi Mahir Efendi	
Fransızca Kâtibi Ruberna Efendi	
Gardiyan Hacı Numân Ağa	
Gardiyan Mihali Ağa	

[91]

MAÂRİF KISMI

ESÂMÎ	RÛTBE
Maârif Müdîri Sâmi Bey	Sâniye
Muhâsebe Me'mûru Süleymân Fehim Efendi	Sanâyi'
Kâtib Nuri Efendi	
Sandık Emîni ve Evkâf Kâtibi Hüsnü Efendi	
MAÂRİF MECLİSİ	
Reîsi Müdîr Sâmi Bey	
Âza { Şevket Efendi	
{ Said Efendi	
{ Fuad Efendi	
{ Ali Efendi	
{ Safî Efendi	
{ Hüsnü Efendi	
{ Hüsnü Efendi	
{ Bugaz Efendi	
{ Sava Efendi	
{ Hafız Ali Efendi	
{ İsmail Efendi	
{ Halil Efendi	
{ Minnet Efendi	
Kâtib Nuri Efendi	

[91]

MAÂRİF KISMI

ESÂMÎ	RÛTBE
Maârif Müdîri Sâmi Bey	Sâniye
Muhâsebe Me'mûru Süleymân Fehim Efendi	Sanâyi'
Kâtib Nuri Efendi	
Sandık Emîni ve Evkâf Kâtibi Hüsnü Efendi	
MAÂRİF MECLİSİ	
Reîsi Müdîr Sâmi Bey	
Âza { Şevket Efendi	
{ Said Efendi	
{ Fuad Efendi	
{ Ali Efendi	
{ Safî Efendi	
{ Hüsnü Efendi	
{ Hüsnü Efendi	
{ Bugaz Efendi	
{ Sava Efendi	
{ Hafız Ali Efendi	
{ İsmail Efendi	
{ Halil Efendi	
{ Minnet Efendi	
Kâtib Nuri Efendi	

[92]

SÂLNÂME-İ VİLÂYET

MEKTEB-İ İDÂDÎ-İ MÜLKİYE İDÂRESİ			
ESÂMÎ		RÛTBE	
Müdîr Ali Rıza Efendi İmâm Hâfız Ahmed Efendi Mübassir Hâfız Ahmed Efendi Hademe Neder 2			
MEKTEB-İ İDADÎ-İ MÜLKİYE HEYETİ TEDRİSİYESİ			
Ali Rıza Efendi, Târih,	Usûl Defteri, İlm-i Şiya, Ketebet muallimi	Sâniye	
Cenap Şahabbeddin	Fransızca Muallimi		
Binbaşı			
Hafız Edhem Efendi	Arâbi', Fârisi, Ahlâk Muallimi		
Ahmed Kemâl Efendi	Lisân-ı Osmânî Muallimi	4 M	
Sâniye			
Ahmed Şevket Efendi	Lisân-ı Osmânî Muallimi	4 A Sâlise	
Mustafa Abdülhalil Efendi	Mâlumât-ı Zirâyye, Sıhhiye, Hendese, Cebir, Fransızca Muallimi		
Nuri Efendi	Hesâb ve Resim Muallimi	Sanâyi' Madalyası	
Mehmed Kadir Efendi	Coğrafya Umûmi-i Osmânî Muallimi		
Hâfız Ahmed Efendi	Ulum-u Diniye Muallimi		
Ali Efendi Hüsnü	Ha tt Muallimi		
Talebe-i Mevcudiyesi			
Aded			
140			

[93]

MAÂRİF KISMI

İNÂS RÜŞDÎYYE MEKTEBİ		
Muallime-i Ūlâ Müberrâ Hanım		
Hüsn-i Hatt Muallimesi ve Mubassıre Hanife Hanım		
Bevvâb Hacı İsmail Ağa		
Mevcud-u Tâlebât		
Aded		
25		
İLMİYYE KOMİSYONU		
Esâmi	Rütbe	Târih
Reîs Mektûbçu Bey	Ūlâ	7C 308
A'zâ	Şeyh Abdullah Efendi	Edirne
	İsmail Hakkı Efendi	Pâyesi
	Hacı Hüseyin Efendi	Mütemâyiz
	Mahmud Efendi	Sâniye
	Sâdık Efendi	Sâniye
	Mahmud Ali Efendi	Süleymaniye
	Rıza Efendi	Sâlise
	Mustafa Fehmi Efendi	Sâlise
	Ahmed Kemâl Efendi	Sâniye
	Şevket Efendi	Sâniye
	Fuad Efendi	Sâlise
	Eşref Efendi	
	Nuri Efendi	
	Hüsnü Efendi	

Kâtip Râtip Efendi		

[94]

SALNÂME-İ VİLÂYET

MEDRESE-İ SÜLEYMÂNÎYE NÂM İBTİDÂÎYYE MEKTEBİ

Muallim-i Evvel ve Dâhiliyye Me'mûru Mehmed Nâfîz Efendi

Muallim-i Sâni Hâfız İsmail Efendi

Muallim-i Sâlise Hâfız Hasan Efendi

Şû'be Muallimi Hacı Süleyman Efendi

Şû'be Muallimi Hâfız Şerîf Efendi

Şû'be Muallimi İsmail Efendi

Şû'be Muallimi Hâfız Süleyman Efendi

Mubassır Hacı Fîkri Efendi

Mikdâr-ı Talebe

Hademe Nefer 2

350

İBRAHİM PAŞA İNÂS İBTİDÂÎYYE MEKTEBİ

Muallime-i Evveli Zühre Hanım

Muallime-i Sâniye HaFîze Âişe Hanım

Şû'be Muallimesi HâFîze Hanım

Şû'be Muallimesi Zührâ Hanım

Bevvâb Mehmed Ağa

Mikdâr-ı Talebât

250

[95] “DEVÂİR-İ MEHÂKİM ADLİYE-İ VİLÂYET”

[96] “SALNÂME-İ VİLÂYET”

MAHKEME-İ İSTİNÂF HUKUK DÂİRESİ				
Esâmi	Rütbe	Târih	Mecidî	Osmânî
Reîs Mehmed Emin Efendi	İstanbul	16L 3.8	2	2
Hacı Hüseyin Efendi	Sâniye			
A’zâ Sadık Efendi	Süleymaniye			
Atanaş Efendi				
Penati Efendi				
A’zâ Mülâzım-ı Ali Fuad Efendi	Müderriş			
MAHKEME-İ İSTİNÂF CEZÂ DÂİRESİ				
Reîs Reşad Bey	Ülâ			
Rıza Efendi	Sâlise			
A’zâ Mehmed Ali Efendi	Sâlise		4	
Hacı Vasilaki Efendi	Sâlise			
Bugaz Efendi	Sâniye			
A’zâ Mülâzım-ı Osmân Sırrı Efendi	Süleymaniye		4	
“İSTİNÂF MÜDDE-İ UMÛMİLİĞİ İDÂRESİ”				
Müdde-i Umûmî Ragıp Bey				
Kâtip Şükrü Efendi	Mütemâyiz			
Mülâzım Ahmed Efendi				

[97]

ADLİYE KISMI

Esâmi	Rütbe	Târih
Başkitâbet Halil Bedri Efendi Zabıt Kâtibi Mehmed Efendi Zabıt Kâtibi Hüseyin Efendi Zabıt Kâtibi Haydar Efendi Zabıt Kâtibi Ahmed Efendi Mülâzım Ahmed Efendi Mübâşir Nefer 4		
MAHKEME-İ BİDÂYET HUKUK DÂİRESİ		
Reîs Herfani Efendi	İzmir Pâye-i Mücerredi	11 N 316
A'zâ { Hacı Şerîf Efendi Hacı Üreyil Efendi		
A'zâ Mülâzım Mustafa Efendi		
Mübâşir Nefer 4		
MAHKEME-İ BİDÂYET CEZÂ İDÂRESİ		
Reîs Ovakim Efendi A'zâ { Kamil Efendi İstefanos Efendi		
A'zâ Mülâzımı Hâfız Hüseyin Efendi		

[98]

“SALNÂME-İ VİLÂYET”

MÜDDE-İ UMÛMÎ MUÂVİNLIĞI DÂİRESİ	
Esâmi	Rütbe
Müdde-i Umûmî Muâvini Yakup Nazım Efendi	
Kâtip Ohannes Efendi	
MAHKEME-İ BİDÂYET KALEMİ	
Başkâtip Şükrü Efendi	Sâlise
Zabıt Kâtibi Mehmed Efendi	
Zabıt Kâtibi Rızâ Efendi	
Zabıt Kâtibi Ali Efendi	
Zabıt Kâtibi Edhem Efendi	
Mübâşir Nefer 4	
İCRÂ DÂİRESİ	
İcrâ Me'mûru Ali Râşid Efendi	
İSTİNTÂK DÂİRESİ	
Müstantik Azimi Bey	Sâlise
MUKAVELÂT DAİRESİ	
Mukavelât Muharriri Ahmed Hasan Efendi	

[99]

ADLİYE KISMI

TAHRÎRÂT MAHKEMESİ	
Esâmi	Rütbe
Reîs Mehmed Emin Efendi A'zâ-yı { Hacı Mehmed Efendi Dâime { Yorgi Kalikonos Efendi A'zâ-yı { Hüsnü Efendi Muvakkate { Yosef Notrika Efendi Yorgi Koçuri Efendi Yani Papadupolo Efendi	
MAHKEME-İ TİCÂRET KALEMİ”	
Başkâtıp Nuri Efendi Kâtib-i Sâni Sabit Efendi Mübâşir İbrahim Efendi Odacı Hasan Ağa	

VİLÂYET JANDARMA ALÂYI

[100] SÂLNAME-İ VİLÂYET

[illegible]

Ali Efendi	Mülâzım-ı Sâni	1	317		5	ve Yunan Madalyası
Yusuf Efendi	İKİNCİ MİDİLİ VE BİLİMİNİ TABURU					
Yusuf Ağa	Rütbe	Bölük	309 nasbı	Osmânî	mecîdî	Mülâha'zât
Neşed efendi	Binbaşı		309	4	3	
Ali rıza Efendi	Kâtip tabur		294			
Ali Sabri Efendi	Yüzbaşı	1	312		5	
Süleyman Efendi	Yüzbaşı	2	301		5	
Mehmed ağa	Yüzbaşı	3	301			İftihâr madalyası
Hüseyin Efendi	Yüzbaşı	4	312		5	
Salim Efendi	Mülâzım-ı Evvel	1	309			
Bahaddin Efendi	Mülâzım-ı Evvel	2	311			
Câfid Efendi	Mülâzım-ı Evvel	3	309		5	
Ali rıza Efendi	Mülâzım-ı Evvel	4	312		5	
İsmail ağa	Mülâzım-ı Sâni	1	306		5	
Mehmed ali Efendi	Mülâzım-ı Sâni	2	318			
Hidayet Efendi	Mülâzım-ı Sâni	3	310			
Mustafa Efendi	Mülâzım-ı Sâni	4	310			

[101]

ZABTİYE ÂLAYI

ÜÇÜNCÜ SAKIZ TABURU

Salih Efendi	Binbaşı		312		4	İftihâr
Salih Efendi	Kâtip tabur		309			
Elmas ağa	Yüzbaşı	1	299		5	
Mehmed ağa	Yüzbaşı	2	294			Kırım
İbrahim ağa	Yüzbaşı	3	308			
Ali rıza Efendi	Mülâzım-ı evvel	1	310			İftihâr
Ali ağa	Mülâzım-ı evvel	2	317		5	
Ahmet Efendi	Mülâzım-ı evvel	3	318			
Hacı Ahmet Efendi	Mülâzımı Sâni	1	310			
Mehmed ali Efendi	Mülâzımı Sâni	2	309		4	
Kemâl Efendi	Mülâzımı Sâni	3	309			İftihâr

[102]

“SALNÂME-İ VİLÂYET”

POLİS İDÂRESİ			
ESÂMÎ	RÛTBÊ	MECİDÎ	MADALYA
Ser Komiser Remzi Efendi	Sâlise		
Merkez Ser Komiseri Hacı Ali Rızâ Efendi			4
Tahlisiyye			
İkinci Komiser Hamdi Efendi	Râbiğ		5
İkinci Komiser Hafız Efendi			
İkinci Komiser Mustafa Efendi			
İkinci Komiser Ali Rızâ Efendi	Açıkdan		
Tahlisiyye			
Üçüncü Komiser Rasim Efendi			
Üçüncü Komiser Hulusi Efendi	“		5
Tahlisiyye			
Üçüncü Komiser Yusuf Efendi	“		
Üçüncü Komiser Mustafa Zihni Efendi	“		
Polis Hacı Mehmed Ali Efendi			
Polis İbrahim Nazım Efendi			
Polis Mehmed Murad Efendi			
Polis İsmail Hakkı Efendi			
Pols Ali Kemâl Efendi			
Polis Bekir Sadık Efendi			
Polis Hafız Mustafa Efendi			
Polis Mustafa SâFî Efendi			
Polis İsmail Efendi			
Polis Musa Efendi			
Polis Panayot Efendi			

[103]

KAL'A-YI ŞAHÂNE

DÂHİL VİLÂYETDE BULUNDURÛLÂN HÂSSA NİZÂMÎYE YEDİNCİ ALÂYININ DÖRDÜNCÜ TABURU			
ESÂMÎ	RÛTBE	OSMÂNÎ	MECÎDÎ
Abdürrezâk Efendi	Binbaşî	4	5
Kazım Efendi	Tabîb Kolağası		
Rüstem Efendi	Tabur Rikâbı	4	
Mehmed Efendi	Tabur İmâmı		
Cemâl Efendi	Cerrâh		
Ali Ağa	Yüzbaşî	4	
Hamdi Efendi	Yüzbaşî		
Mehmed Ağa	Yüzbaşî		
Mehmed Efendi	Yüzbaşî	4	
Ali Ağa	Tüfekçi Ustası		
Ali Efendi	Mülâzım-1 Sâni		
Hayri Efendi	Mülâzım-1 Sâni		
Ali Efendi	Mülâzım-1 Sâni		
Nizami Efendi	Mülâzım-1 Sâni		
Numan Ağa	Mülâzım-1 Sâni		
Mahmud Efendi	Mülâzım-1 Sâni		
Bekir Ağa	Mülâzım-1 Sâni		
Murad Efendi	Mülâzım-1 Sâni		

[104]

SALNÂME-İ VİLÂYET

“BAHRİ SEFİD KİLÂ’-YI TOPÇU BİRİNCİ ALÂYININ RODOS KAL’ASİNDE BULUNAN ÜÇÜNCÜ TABURU”				
ESÂMÎ	RÛTBE	OSMÂNÎ	MESCİDÎ	MADALYA
Arif Efendi	Binbaşı	4	4	Girid Madalyası
Nail Bey	Tabîb Kâimmakâm	3	4	
Mustafa Efendi	Kolağası		5	
Mehmed Ensar Efendi	Tabur Kâtibi	4	4	
Mustafa Efendi	Tabur İmâmı		4	
Bekir Sadık Efendi	Eczacı			
Ahmed Efendi	Cerrâh		5	Sanâyi’
Osmân Efendi	Kamacı		5	Madalyası
Salih Efendi	Yüzbaşı		5	Yunan
Ziya Efendi	Yüzbaşı			Madalyası
Mustafa Ağa	Mülâzım-ı Evvel			
Hacı Hurşid Ağa	Mülâzım-ı Evvel			
Mustafa Ağa	Mülâzım-ı Evvel			
Mehmed Efendi	Mülâzım- 1 Sâni		4	
Ali Efendi	Mülâzım-ı Sâni			
İsmail Efendi	Mülâzım-ı Sâni		5	
Halil Efendi	Mülâzım-ı Sâni		5	
Haşim Efendi	Mülâzım-ı Sâni		5	
Hamdi Efendi	Mülâzım- 1 Sâni			

[105]

KAL'A-YI ŞÂHÂNE

ASKERÎ VE GUREBÂ HASTAHÂNESİ			
ESÂMÎ	RÛTBE	OSMÂNÎ	
MESCİDİ			
Doktor Nail Bey	Kaimmakam	3	4
Cerrâh Ahmed Efendi			5
Eczacı Bekir Efendi			5
Hastane Ağası Mustafa Ağa	Mülâzım-ı Evvel		4
TEDÂRİK-İ VESÂİT NAKLİYE-İ ASKERİYE TEFTİŞ KOMİSYONU			
Reîs Mektûbçu-ı Vilâyet			
A'zâ	{ Vergi Müdîri Kal'a Binbaşısı Ârif Efendi Topçu Tabîbi		
“DİĞER VESÂİT NAKLİYE-İ ASKERİYE KOMİSYONU”			
Belediyye Reîsi Hakkı Efendi		Mütemâyîz	
A'zâ	{ Mehmed Ali Efendi Hacı Derviş Ağa Kolağası Mustafa Ağa		
	Sâlise		

[106]

SÂLNÂME-İ VİLÂYET

RODOSTA BULUNAN DÜVEL METHÂBE KONSOLOSLARI			
Flemenk	Vis	Konsolosu	Mösyö Emil Flora A M
Fransa	Vis	Konsolosu	Mösyö de Blaber
Avusturya	Vis	Konsolosu	Mösyö Barman
İngiltere	Vis	Konsolosu	Mösyö Alber Bilyoti
Rusya	Vis	Konsolosu	Vekili Dimitrios Galinos
İtalya	Vis	Konsolosu	Alber Bilyoti
İspanya	Vis	Konsolosu	Mösyö Atimmas
Yunan		Konsolosu	Mösyö Petrino
Belçika		Konsolosu	Mösyö Atimmas
Düvel-i methabe-i sâire namına maslahatgüzarlık vazifesi mevcûd konsolos vekilleri yine muhavveldir			
“MEŞHÛR ETİBBÂ VE ECZÂCILAR”			
ESÂMÎ	RÛTBE	MECİDÎ	İKAMETGAHLARI
Doktor Nail Bey	Kâimmakam	5	Askeri hastanesinde
Doktor	Sâlise	4	Belediyye tabîbi
KaravokirosEfendi			Yeni Varoşda
Doktor Panayator			Sünbüllü Varoşda
Efendi			Yeni Varoşda
Doktor Malebaki Efendi			Askeri hastanesinde
Doktor Seridahi		5	Kal’a içinde
Efendi			
Cerrâh Ahmed			
Efendi			
Cerrâh Fahri Efendi			

[107]

HASTAHÂNELER

HASTAHÂNELER		
Askeri Hastanesi		Kal'a
İçindedir		
Gurebâ Hastanesi		Üç değirmenlerdedir
ECZÂHÂNELER		
İngiliz Eczanesi		Kal'a içindedir
Yunan Eczanesi		Kal'a içindedir
Emniyet Eczanesi		Kal'a içindedir
“MA'RÛF DAVA VEKİLLERİ”		
Hazine Dava Vekili Sava Efendi		Kal'a içindedir.
Mustafa Nikolaki Efendi	Sâlise M 4	Yeni Varoşda.
Hacı Hafız Efendi		Kal'a içindedir.
Murâd Efendi		Kal'a içindedir.
Kâmil Efendi		Kal'a içindedir.
RODOS CEZÂİRESİNE UĞRAMAKDA OLAN VAPURLAR KUMPANYALARININ ESÂMİSİYLE ACENTALARININ MAHALLİ		
İDÂRE- İ MAHSÛSA		
Acentesi Gazelli Efendi	(a)	(m)
	3	3
İdârehânesi kemerin ittisâlindedir		

[108]

SÂLNÂME-İ VİLÂYET

ŞİRKET-İ HAMİDİYE	
Acentesi Antos Dimitriyod	İdârehânesi kışla civarındadır. Her hafta Adalar tarikiyle İzmirden vürûd ve aynı tarikle avdet eder
MISIR KUMPANYASI	
Acentesi Mehmed Ali Efendi	Zuhurât olarak senede birkaç defa Rodos'a uğrar
HACI DAVUT FERKUH VAPURLARI	
Acentesi Hüsnü Efendi	Her on beş günde Dersââdet'den İskenderiye Postası ve her hafta adalar tarîkiyle İzmir'den vürûd ve aynı tarîkiyle avdet eder.
LOYD KUMPANYASI	
Acentesi Antuuan Boreman Efendi	İdârehânesi Kemerin civarındadır. Her hafta Çahârşembe günleri dersââdetten İskenderiye Beyrutü'l-Şam uğrayarak ve yevm-i mezkûr de aynı tarikle Dersââdet'e avdet eder.
YUNAN PANDELSON KUMPANYASI	
Acentesi Nikola Linardi Efendi	İdârehânesi belediye dâiresi karşısındadır.
YUNAN ŞARK KUMPANYASI	
Acentası Nikola Sikamani Efendi	İdârehânesi Fransız acentası itsalindedir. Her hafta Pazartesi günü sabahleyin desaâdetten gelerek yine o gün başı iskelelere uğrayarak dersââdete gider.

[109]

MEŞHÛR OTELLER

MESAJRÎ KUMPANYASI			
Acentesi Şarl Mass İstanbul'dan		İdarehânesi iskelede ayda bir kere pazar günleri gelir ve yine bir ay sonra pazar günü İstanbul'a avdet eder.	
MEŞHÛR VE MA'RÛF OTELLERİ			
Otel de Atrantre Otel de Konstantinepol Rodos Misafirhânesi Otel Rodos	Yeni varoş dâhilindedir		
MEŞHÛR TATLI SÛLÂR			
Sünbüllü Suyu Ümmühan Suyu mesâfededir.	Kasaba hâricinde bir saat mesâfededir Kasaba haricinde bir buçuk saat		
MEŞHÛR MESİRELER			
<u>Sünbüllü:</u> Sünbüllü varaşonun nihayetinde bulunur. Her Cuma ve Pazar günleriyle sâir Eyyâmı-ı mahsûsada erbâb-ı zevk ve safâya tezhingâh olur.			
<u>Mercan Tepe:</u> Mürtefî çıplak bir dağ yamacında kasabanın bir kısmı ile denize olan Nezaretiyle meşhûrdur.			
Kum Burnu Pazar günleri daima ziyarete sayan bir mevki			
Osmânlı Lirası 1.8	Mecîdî 20	İngiliz Lirası 119	Fransız Lirası 95

[110] “MERKEZ VİLÂYETE MERBÛT KA’ZÂ VE NEVÂHİ”

[111] KA’ZÂ VE NEVÂHİ

LİNDÖZ NÂHİYESİ	KASTELLOZ NÂHİYESİ
Müdîr Hüsâmeddin Bey Müdîr Muâvini Yorgaki Yuvanidi Efendi Mekteb Muallimi İbrahim Efendi Katavye Mekteb Muallimi Abdülkadir Efendi Arniyete Karyesi İmâm Hafız Efendi Zâbıta Vekili Yusuf Çavuş Onbaşı ve Nefer Çavuş Polis Me’mûru Bahri Efendi Rûsûmât Me’mûru Abdülaziz Efendi Süvâri ve Piyâde Nefer 2	Müdîr Cemâl Efendi Müdîr Muâvini Yahya Efendi Tahrîrât Kâtibi Polis Me’mûru Seyyid Fihri Efendi Rûsûmât Me’mûru Sâlih Efendi Süvâri ve Piyâde Nefer 2 Jandarma Neferi 10
HEREKYET NÂHİYESİ	
Müdîr Hasan Efendi Sâlise Müdîr Muâvini Vasil Menasi Efendi Mâl ve Tahrîrât Kâtibi Gâlib Efendi	“BİDÂ’İYET MAHKEMESİ” ESÂMÎ RÛTBESİ
NÂHİYE MECLİS HEYETİ	Reîs Ali Rıza Efendi Sâlise A’zâ Panayoti Varillas Efendi Baş Kâtip İbrâhim Efendi Müstantik Muâvini Rızâ Efendi Devriye İkinci Kâtip Şevket Efendi Mübâşir Nefer 2
Reîs Müdîr Bey A’zâ-yı Müntahabe } Muâvin Vasil Efendi Metropolit Vekili Bâba Konstanti Efendi Kâtib Galib Efendi A’zâ-yı Tabiiyye } Sarhoş Peridi Efendi Dimo Efstanyo Efendi	RÛSÛMÂT DÂİRESİ Me’mûr Edhem Edhem efendi Kolcu Hasan Ağa
ZÂBİTA DÂİRESİ	Me’mûr Edhem Edhem efendi Kolcu Hasan Ağa
Zâbıta Vekili Mehmed Ali Çavuş Onbaşı Maa Nefer 10 Polis Yargi Müçaki	DÜYÛN -I UMÛMÎYYE DÂİRESİ
Posta şû’besi Posta âidât me’mûru Ayliyâ Efendi	Me’mûr Vekili Fahri Efendi Tahsildâr Vekili Efendi

[112]

SÂLNÂME-İ VİLÂYET

SÖMBEKİ KA'ZÂSI				
ESÂMÎ	RÛTBE	TÂRİH	MECİDÎ	TÂRİH
Kâimmakam Halid Efendi	Sâniye	5 B 316	3	314
Mâl Mecîdî Mahmud Efendi	Sâlise	27 Ş 318		
Tahrîrât Kâtibi Fâik Efendi				
MECLİS-İ İDÂRE-İ KA'ZÂ				
Reîs Kâimmakam Efendi				
A'zâ-yı Tabiiye	{ Mâl Müdürî Tahrîrât Kâtibi Metropolit Vekili			
A'zâ-yı Muntehabe	{ Andan Angilidi Efendi Ağabiyodos Ağabiyodi Efendi Kosta Topozi Efendi Yorgi Mavrokaki			
BİDÂYET MAHKEMESİ				
Reîs Gâlib Efendi				
A'zâ Gabidos Diyakoyani Efendi				
Diğeri Mihal Bityas Efendi				
Başkâtip Ahmed Efendi				
Kâtib-i Sâni Andorya Hacı Yorgi Efendi				
Müstantik Muâvini				
Mübâşir Nefer 1				
Odacı Nikola Efendi				

[113]

SÖMBEKİ KA'ZÂSI

MÂL KALEMÎ
Mâl Müdîri Mahmud Efendi Sandık Emîni Mehmed Çelebi Efendi
NÜFÛS DÂİRESİ
Me'mûr Yusuf Ziya Efendi Kâtib Hafız Mustafa Efendi
RÛSÛMÂT DÂİRESİ
Me'mûr Ali Kadri Efendi Kâtib Talat Efendi Kolcu Başı Hüseyin Efendi Kolcu Nefer 3
DÜYÛN-I MÛMÎYYE İDÂRESİ
Me'mûr Hacı Mehmed Efendi Kâtib-i Münhal
KARANTİNA DÂİRESİ
Me'mûr Maristahare Yanidi Efendi Gardiyan Abdullah Efendi

[114]

SÂLNAME- İ VİLÂYET

ME’MÜRİN-İ SÂİRE	
Zâbıta Me’mûru Mülâzım Hacı Yusuf Ağa	
Posta Me’mûru Edhem Efendi	
Orman Ondalık Me’mûru Seyfeddin Efendi	
Reji Me’mûru Vasil Efendi	
İLYAKİ NÂHİYESİ	
Müdîr Mehmed Sadık Efendi	
Rüsûmât Me’mûru Tevfîk Efendi	
Reji Me’mûru Atanaş Efendi	
“NÂHİYE MECLİS HEYETİ”	
Reîs Müdîr Sadık Efendi	
A’zâ-yı	Despot Vekili Makaryos Efendi
Tabiiyye	Kâtib Galib Efendi
A’zâ-yı	Pandeli Logofet Efendi
Müntehâbe	Nikola Yuvani Mina Efendi
	Nikola Gamema Efendi

[115]

KAŞOT KA'ZÂSÎ

ESÂMÎ	RÛTBE	TÂRÎH	MECÎDÎ	TÂRÎH
Kâimmakam Hüseyin Avni Bey Mâl Müdüri ve Tahrîrât Kâtibi Mehmed Rasih Efendi	Mütemâyiz Râbi'	24 C 318	3	30 R 3161
MECLÎS-İ İDÂRE-İ KA'ZÂ				
Reîs Kâimmakam Bey A'zâ-yı { Mâl Müdüri Efendi Tabiiyye { Metropolit Agad AngelosEfendi A'zâ-yı { Mihâl Buranosî Efendi Müntehabe { Nikola Paparopûlâs Efendi { Mihâl Diyako Efendi { Nikita ve İslipa Efendi				
BİDÂYET MAHKEMESİ				
Reîs Reîs Vekili A'zâ Yanni Prototopapa Efendi A'zâ Lindan Karila Efendi Baş Kâtib Recep Sabri Efendi İkinci Kâtib Müstantik Muâvini Patraki Efendi Mübâşir Vasıl Ağa				
ME'MÜRİN- İ SÂİRE				
Rüsûmât Me'mûru İsmail Memduh Efendi Nüfuz Me'mûru İsa Efendi Posta Me'mûru Mentakoli Efendi Zâbita Me'mûru Mülâzım-ı Sâni Yusuf Ağa İftihâr ve Tahlise Madalyası Umûmîye Ondalık Me'mûru İsa Efendi Orman Taş Ocakları Ondalık Me'mûru Rasih Efendi Râbi'				

[116]

SÂLNAME- İ VİLÂYET

KERPE KA'ZÂSI		
ESÂMÎ	RÛTBE	MECİDÎ
Kâimmakam Mahmud Edib Bey		
Mâl Müdîri ve Tahrîrât Kâtibi Hasan Hüseyin Efendi		Hâmse
MECLİS-İ İDÂRE-İ KA'ZÂ		
Reis Kâimmakam Bey		
A'zâ-yı	{	Mâl Müdîri Efendi
Tabiiyye		Metropolid Agat Angelos Efendi
A'zâ-yı	{	Hacı Monol Efendi
Müntehabe		Kosta Sakilâriyedi Efendi
		Andorya Mülandiri Efendi
		Kopudon Yorgi
BİDÂYET MAHKEMESİ		
Reis Daver Efendi		Sâlise
A'zâ Nikomidi Efendi		
A'zâ Andria Arslanidi Efendi		
Baş Kâtib Ahmed Mithatt Efendi		
Müstuntik Muâvini Hüseyin Hakli Efendi		
Mübâşir Konstanti Lomberidi Ağa		

[117]

KERPE KA'ZÂSI

MÂL KALEMÎ	
Mâl Müdîri Hasan Hüsnü Efendi Sandık Emîni S aadeddin Efendi	
ME'MÛRÎN-Î SÂİRE	
Nüfûs Me'mûru Ahmed Edib Efendi Orman Ondalık Me'mûru Ahmed Efendi Zâbıta Me'mûru Mehmed Efendi Posta Şû'be Me'mûru Hacı Nikola Efendi Reji Me'mûru Yani Milisonos m 5 Tuz İhracat Me'mûru Mehmed Ali Efendi	
RÛSÛMÂT	
Rûsûmât Me'mûru Hasan Efendi	Fen Rûsûmât Me'mûru Cevdet Efendi
Piyade Kolcusu Nefer 2	Piyade Kolcusu Nefer 1
ZİRAÂT ODASI	
Reîs Yani Papadaki Efendi A'zâ Mihal Fîlibedi Efendi A'zâ Yorgi Nikolayaidi Efendi A'zâ Hacı Mihal Kostanti Efendi	

[118]

“SALNÂME-İ VİLÂYET”

İSTANKÖY CEZİRESİNDE MEVCUT OLAN HAYRÂT VE MÜBERRÂT CELÎLE-İ HAZRET-İ HİLÂFET PENÂHİ				
İstanköy Cezîresinde Ta'mîr Olunan Üç Bâb Câmi'i Şerîf İnşâ Olunan Bir Liman				
İSTANKÖY KA'ZÂ'SI				
Esâmi	Rütbe	Târih	Mecîdî	Târih
Kaimmakam Mehmed Refet Bey Nâib İbrahim NaFî Efendi Kaimmakam Muâvini Yakup Efendi Mâl Müdîri Bekir Sami Efendi Tahrîrât Kâtibi Mehmed Celâleddin Bey	Ûlâ Sânisî Sâlise	82 A 310	4	1 R 305
MECLİS-İ İDÂRE-İ KA'ZÂ'				
Reîs Kaimmakam Bey				
A'zâ-ı Tâbiyye Nâib Hakkı Efendi Müftî Raif Efendi Kaimmakam Muâvini Yakup Efendi Metropolid Ovakim Efendi Mâl Müdîri Bekir Sâmi Efendi Tahrîrât Kâtibi Mahmud Celâleddin Bey				
A'zâ-ı Müntehabe Hacı Beyzade Raif Bey Behçet Efendi Yorgaki Yuvanidi Efendi Mihalaki Portiniya Efendi				

[119]

“İSTANKÖY KA’ZÂSİ”

MECLİS-İ İDÂRENİN MAHKEME ME’MURLARI	
Müdde-i Umûmi Muâvini Nüfûs Me’mûru Şerîf Efendi Müstantik Muâvini Yakup Efendi	
MÂL KALEMİ	MAHKEME-İ ŞERİÂ
Mâl Müdîri Bekir Sâmi Efendi Mâl Müdîri Muâvini Gâlip Efendi Refik Hikmet Bey Tâpu Kâtibi Hasan Efendi Sandık Emîni Abdullah Efendi	Nâib İbrahim Hakkı Efendi Kâtip Sabri Bey Eytam Sandık Müdîri Hüseyin Efendi
BİDÂYET MAHKEMESİ	NÜFÛS DÂİRESİ
Reîs Nâibi İbrâhim Hakkı Efendi A’zâ Bakrati Efendi A’zâ Müstantik Refet Bey Baş Kâtip Hacı Süleyman Efendi Müdde-i Umûmi Muâvini Vekili İbrâhim Efendi A’zâ-yı Fahri Yanaki Kırana Efendi A’zâ Fahri Mehmed Ağa Mukavelât Muharriri Mümtâze Efendi Müstantik Muâvini Hüseyin Efendi İkinci Kâtibi Refik Bey Mübâşir Yusuf Ağa Diğeri Yorgi Ağa Odacı Derviş Mehmed Ağa	Nüfûs Me’mûru Şerîf Efendi Kâtip Şerîf Efendi DÜYÛN-I UMÛMÎYE DÂİRESİ Me’mûru Sicil Kâtip Mehmed Şerîf Efendi Kolcu Nefer 1 KARANTİNA DÂİRESİ Me’mûru Ahmed Efendi Gardiyan Ali Ağa

[120]

SÂLNÂME-İ VİLÂYET

TİCÂRET VE ZİRAÂT ODASI				
ESÂMÎ TÂRİH	RÛTBE	TÂRİH	MECİDÎ	
Reîs Yorgi Efendi 12 M 310 Kâtib Münhal A'ZÂ { Andon Yako İstimat Efendi Nikolo Periyidi Efendi Hilmi Efendi Behçet Efendi	Râbi'	12 RA 311	5	
TARİK KOMİSYONU		ZİRAÂT BANK MECLİSİ		
Reîs Kâimmakâm Bey A'ZÂ { Nüfûs Me'mûru Şerîf Bey Ziraât Bank Kâtibi Ahmed Efendi Yorgaki Efendi Ziraât Bank Meclisi A'zâsından Hilmi Efendi		Reîs Münhal A'ZÂ { Muhâsebe Kâtibi Ahmed Hilmi Efendi Şevki Efendi Talat Bey Nikola Peridi Efendi Andon Yako İstimat Efendi		
“LİMAN DAİRESİ”				
Reîs Kolağası Mustafa Basri Efendi Balık Emni Halil Efendi				
“ZÂBİTA ME'MÜRLARİ”				
Yüzbaşı Ömer Ağa Polis İbrahim Efendi Diğeri Ahmed Efendi Gardiyan Hüseyin Efendi Balık Emni Mustafa Efendi				

[121]

İSTANKÖY KA'ZÂSÎ

BELEDİYYE DÂİRESİ			
ESÂMÎ	RÛTBE	TÂRİH	MECİD
Reîs Şevki Bey Kâtib Hakkı Efendi Fahri Tabîbi İsmail Efendi A'ZÂ Hilmi Efendi Ahmed Bey Nikolayidi Efendi Anaştaş Efendi Eczacı Estefoni Efendi Belediyye Halifesi İsparu Efendi Belediyye Çavuşu Hulusi Efendi Fener Çarşu Bekçisi Nefer 3 Tenzifât Me'mûru Ali Efendi Tenzifâtçı Nefer 4	Kolağası		5
“RÜSÛMÂT DÂİRESİ”	“REJÎ DÂİRESİ”		
Müdîri Yusuf Efendi Baş Kâtip Ziver Efendi Kâtib-i Sâni Thsin Efendi Sebsar Hakkı Efendi Sandık Emîni Eyliya Efendi Kantarcı Ali Ağa Kolcu Ahmed Ağa Kolcu Osmân Ağa Andu mahiye Me'mûru Ali Efendi Süvari Kolcusu Ahmed Efendi Piyade Kolcusu Ahmed Efendi	Müdîr Haudupolu Efendi Reji Kâtibi Fehiru Bey Sâlise Odacı Tosun Efendi Piyade Kolcusu Nefer 13 Kol Kayı Nefer 5 İncirlide Yanaki Kolcu Piyade 2		
	“EVKÂF KOMİSYONU”		
	Reîs Müftî Efendi Evkâf Muhâsebeci Sahih Şerîf Efendi A'ZÂ Müftîzâde Ahmed Efendi Hacı Şerîfzâde Mustafa Bey Behçet Efendi Mahmud Bey		

[122]

SALNAME-İ VİLAYET

KOMİSYON TEDÂRİK VESÂİT-İ NAKLİYE-İ ASKERİYE	ZÜKÛR MEKTEB-İ İBTİDÂİYYESİ
Reîs Şevki Efendi A'zâ Yüzbaşı Ömer Ağa A'zâ Şerîf Efendi A'zâ Mehmed Ağa A'zâ Behçet Efendi	Muallim-i Evvel Salih Efendi Muallim-i Sâni Ali Rıza Efendi Muallim-i Sâlis Ahmed Efendi Bevvâb Mehmed Ağa
ME'MÛRİN-İ SÂİRE	İNÂS MEKTEBİ İBTİDÂİYYESİ
Fenar memuru Kîriyaka Efendi Posta Şû'be Hüseyin Avni Efendi	Birinci muallime Hadice Hanım İkinci Muallime Şerîfre Hanım
MAÂRİF CEMİYETİ	KURÂDA BULUNAN MEKTEB-İ SİBYÂNİYYE
Reîs Kaimmakam Bey A'zâ { Mahmud Celaledin Bey Hacı Süleyman Efendi Mümtaz Bey Şerif Efendi Ahmed Efendi Ali Bey	Germe Kariyesi Mekteb-i İbtidâiyesi Muallimi Ali Efendi Pili Kariyesi zukûr ve inâs mektebi sıbyân muallimi Mustafa Efendi Kefaloz Kariyesi Zukûr ve İnâs Muallimi Mehmed Efendi Germe Kariyesi inâs mektebi Muallimesi Âîşe Şerîfe Hanımdır.
MEKTEB-İ RÜŞDİYE	
Muallim-i Evvel Ali Fehim Efendi Muallim-i Sâni Kemal Efendi Hatt Muallim-i Tâhir Efendi Bevvâb Hüseyin Ağa	

[123]

İSTANKÖY KA'ZÂSİ

İDÂRE-İ MAHSÛSA
Acentesi Kolağası Mustafa Efendi Her onbeş günde İstanköy'e Der-saâdetden bi'l-vurûd on beş gün sonra Beyrut'üş-Şamdan avdetde yine İstanköy'e uğramıştır.
ŞİRKET-İ HAMİDİYE
Her hafta İzmir'den Adalar ve Anadolu Sâhillerine uğrayarak Rodas'a kadar azîmet ve avdetde İstanköy'e uğramaktadır.
PANDELEON KUMPANYASI
Acentesi Antaş Efendi İzmir'den hareketle Sakız , Kalimnoz , İstanköy , Sömbeki , Rodos , Meis , Antalya , Mersine bu tarikle İzmir'e avdet eder.
HACI DAVUD FERKUH KUMPANYASI
Bur dahi her hafta İzmir'den Adalar ve Anadolu sahilindeki iskelelere uğrayab Rodosa kadar azîmet ve avdetde İstanköye uğramaktadır.
İSTANKÖY KA'ZÂSINA MÛLHAK İNCİRLİ NÂHİYESİ
Müdir Mustafa Cemâl Efendi Muavin Monol Bâbayani Efendi Zâbıta Me'mûru Halil Onbaşı Nefarât 9

[124]

SÂLNÂME- İ VİLÂYET

ME'MÛRUN-İ SÂİRE
Düyûn-ı Umûmîye Âidât Me'mûru Mûnasılahi Efendi Reji Me'mûru Yani Kâşûlârıdi Efendi Piyade Kolcusu Nefer 1
İzmirden hareketle İstanköy iskelesine uğramakda olan ‘ Hacı Davud’ ‘ Pondelevin’ vapurları İncirliğe dahi azîmet ve avdetde uğramaktadır.

[125]

MEİS KA'ZÂSI

“MEİS CEZİRESİ MEVCÛD OLAN HAYRÂT” “VE MÜBERRÂT-I CELÎLE-İ HAZRET-İ HİLÂFET PENÂHÎ”	
Meis Cezîresinde bir bâb câmi’-i şerîf ile hükümet konağının müceddidân ta'mîr ve ilâvesi	
MEİS KA'ZÂSI	
ESÂMÎ	RÛTBE
Kaimmakam İsmail Kemâl Bey Mâl Müdîri İbrahim Bey Tahrîrat Kâtibi Mustafa Efendi	Mütemâyîz
MECLİS-İ İDÂRE-İ KA'ZÂ	
Reîs Kaimmakam Bey	
A'zâ-1 Tabiiyye	{ Mâl Müdîri Efendi { Tahrîrat Kâtibi Efendi { Metropolit Vekili Papateivedos Efendi
A'zâ-1 Müntehabe	{ Hafız Hasan Fehmi Efendi { Yorgo Efsati Efendi { İstematoğlu Mihal Efendi { Apostol Hazı Meviyaniz Efendi
BİDÂYET MAHKEMESİ	
Reîs Abdurrahman Efendi A'zâ Yorgo Niyartaş Efendi A'zâ İstematoğlu Nikola Efendi	

[126]

SÂLNÂME- İ VİLÂYET

BİDÂYET MAHKEMESİ	Reji Me'mûru Yakomi Konstanti Efendi Kolcu 4
Başkâtib Ahmed Şerîf Efendi İkinci Kâtib Kamil Efendi Müstantik Muâvini Abdullah Efendi Mübaşir Nefer 2	LİMAN DÂİRESİ
NÜFÛS DÂİRESİ	Liman Reîsi Korvet Kâtibi Ahmed Edip Efendi
Nüfûs Me'mûru Şükrü Efendi	
ZÂBİTA ME'MÛRLARI	“MEKTEB-İ İBTİDÂİYE”
Polis Me'mûru Cemâl Efendi Kol Vekili Abdullah Çavuş ? Madalya Muâvin-İ Kadir Onbaşı Neferât 10	Muallim İbrahim Edhem Efendi Talebe 20 Talebât 18
“EVKÂF KOMİSYONU”	“ETİBBÂ-YI MEVCÛDE”
Nâzır Kaimmakam Bey Mütevelli Hafız Fehmi Efendi Kâtib Şaban Efendi A'zâ Hasan Efendi A'zâ Mehmed Çavuş	Memleket Tabîbi Hristodolos Konstanti Efendi Ücretli Tabîb Konstantin İrsiyedi Efendi Ücretli Tabîb Nikola EvlocidiEfendi
“ME'MÛRİN-İ SÂİRE”	Eczacı Mihalaki Efendi
Rüsûmât Me'mûru Mehmed Ragıp Efendi Kolcu 2 Düyûn-ı Umûmîye Me'mûru Şaban Efendi Posta Me'mûru Mehmed Zeki Efendi Karantina Me'mûru Todaraki Efendi Gerdiyan 1	Tahlisiye-i Madalya

[127]

MEİS KA'ZÂSI

UĞRAMAKTA OLAN VAPURLAR					
“Hacı Davud ” ve Pandolon Kumpanyalarının vapurları her hafta Antalya’ya azîmet ve avdetlerinde Meis İskelesine uğramaktadır.					
MİKDÂRİ (LİMANA MENSUB SEFÂİN) MİKDÂRİ VE TONULARI					
1	Barfu			182	
17	Berile	181		320	
20	Gölet	15		95	
1	Bumubarede			30	
15	Paraçare	8		25	
10	Sandal	3		4	
26	Rusum Şehr-i Bakâyik	1		10	
10	Sıdemahi	5			
Piyöçede Tedavül Eden Akçanın Cinsi					
Osmânlı Altun	Siyim-i Mecîdî	İngiliz	Fransız	Macar	Mütâllik
120	20	132	105	61	12

[128]

SAKIZ SANCÂĞI

[129]

SAKIZ SANCÂĞI

SAKIZ CEZİRESİNDE MEVCÜD OLAN HAYRÂT VE MÜBERRÂT CELİLE-İ HAZRET-İ HİLÂFET-PENÂHÎ						
Ta'mîran iki müceddeden câmi'-i şerîf ile iki kışla-i hümayûn ve bir askeri hastanesi inşâ edilmiştir. Sakız liman ve rıhtımı inşâ olunarak ve rıhtım üzerine bir rüsûmât bir liman bir karantina idâresi ile jandarma ve polislere mahsûs iki bâb karakolhâne seFîne-i şâhâne için bir kömür deposu müceddeden yapılmıştır.						
Mecîdiye Câmi'-i Şerîfi'nin tarif-i şizarîf Hazret-i Hilâfetpenâhîden ihsan buyurulan mübelaale-i tamilden ta'mîratına ibtidâr edilerek kemâli kuvve-i karibiyeye getirilmiştir.						
“MUTASARRIF-I LİVÂ-YI CEMAL PAŞA”						
RÜTBE	TÂRİH	OSMANÎ	TÂRİH	MECİDÎ	TÂRİH	
Rumeli Beylerbeyi Rütbesi	8B318	2	Ş319	2	25ZY31 7	
“ME'MÜRİN-İ LİVÂ”						
ESÂMÎ	RÜTBE	TÂRİH	OSMANÎ	TÂRİH	MECİDÎ	TÂRİH
Nâib Mehmed Halid Efendi	Bilâd-ı Hâmise Sâniye	14ZA316	3		3	
Mutasarrıf Muâvini Platon Efendi		311SA5				
Muhâsebeci Mustafa Neşet Efendi		317RA14			4	
Tahrîrat Müdîri Zihni Bey	Mütemâyiz	312CA21	4	316M2	3	316M1

[130]

SÂLNÂME-İ VİLÂYET

MECLİSİ İDÂRE-İ LİVÂ				
ESÂMÎ	RÛTBE	TÂRİH	M A	TÂRİH
Reîs Mutasarrıf Paşa				
A'zây-ı Tabiiyye	Nâib Halit Efendi Muâvin Platon Efendi Muhâsebeci Efendi Tahrîrat Müdîri Bey Müftî Hüseyin Ratip	İzmir paşası	316	
Efendi	Metropolit Konstantini Efendi	Sâlise Müderris	3 4	
A'zây-ı Muntahabe	Ethem Efendi İsmail Efendi Mihalu Efendi İsterevelâki Efendi Kâtib Mehmed Arif	Kibâr-ı Müderrisîn		
Bey				
“LİVÂ DÂHİLİYE KISMI”				
“TAHRÎRAT KALEMÎ”				
Tahrîrat Müdîri Zihni Bey	Mütemâyîz		M A	
Tahrîrat Müdîri Muâvini Necib Bey	Sâniye	1C311	3 4	3R311
Mukayyid Şadi Bey	Sâniye	312C3	4	
Mübeyyîz Hasib Efendi				

[131]

SAKIZ SANCÂĞI

TERCEME ODASI				
ESÂMÎ	RÜTBE	TÂRİH	OSMÂNÎ	MECİDÎ
Tercemân Konstanti La Olapolus Efendi			4	4
NÜFÛS KALEMÎ				
Me'mûru Rasim Efendi	Mütemâyîz	7M317		
Kâtibi Hüseyin Hüsnü Efendi				
HAPİSHÂNE DÂİRESİ				
Müdir Hacı İbrahim Efendi				
Sergardiyan Seyid Ahmet Efendi				
Gardiyan Süleyman Ağa				
Gardiyan Tahsin Efendi				
Gardiyan Osmân Ağa				
LİVÂ MÂLİYE KISMI				
MUHÂSEBE KALEMÎ				
Muhâsebe Muâvini Mehmed Efendi	Sâlise	21C302		
Yevmiye Mukayyidi Kazım Efendi				
Sandık Emmini Musa Efendi				

[132]

SÂLNÂME-İ VİLÂYET

MA' TAHRÎR VERGİ KALEMİ				
ESÂMÎ	RÛTBE	TÂRİH	OSMÂNÎ	MECİDÎ
Me'mûr Azîmet Bey Kâtib Kazım Efendi Refîk Halil Efendi Karakani Hacı Ahmet Efendi Refîk Hayrettin Efendi Vergi Kâtibi Muhiddin Efendi	Mütemâyîz	316		
EVKÂF DÂİRESİ				
Müdîr Sebtgullah Efendi	Ûlâ Sânisî	1C316		4
DEFTER-İ HÂKÂNÎ KALEMİ				
Me'mûr Refet Efendi Başkâtib Fehim Efendi İkinci Kâtib Bekir Efendi	Mütemâyîz Sâniye	315 15M305	3	4
ORMAN KALEMİ				
Me'mûr Bogos Efendi Ondalık Me'mûru Emin Efendi				
LİMAN DÂİRESİ				
Reîs Bedri Efendi Kâtib Ali Efendi	Bahriye Kolağası			

[133]

SAKIZ SANCÂĞI

TİCÂRET ODASI HEYETİ	Çavuş Ahmet Efendi Çavuş Minolaki Efendi Çavuş Zati Efendi Çavuş Osmân Efendi Çavuş Mehmed Efendi
Reis Alekandr Vapa'zâ Vadi Efendi A'ZÂ { Besim Necip Efendi Ali Haydar Efendi Dimistokali Evila Efendi Andon Mervis Efendi Yani Fofodaki Efendi Hacı Yorgo Fafaleir Efendi Başkâtib Cemâl Efendi Kâtib-i Sâni Ahmet Efendi	NAFİA DÂİRESİ
“BELEDİYYE MECLİSİ HEYETİ”	Mühendis Kılave Papalos Efendi Kâtib Sayid Efendi
Reis Kosti AzgozoEfendi Sebgatullah Efendi Ali Çelebi Efendi Perikoli Fimâla Efendi Adanaş Erkiraki Efendi Aleksandır Vapazevandi Efendi Miltiyadi Cira Efendi Efsnofon ve İspilyadi Efendi Yani Lagatu Efendi Andon Merus Efendi	KARANTİNA DÂİRESİ Tabib Nikoloyadi Efendi M 3 Kâtib Mahmut Efendi Rabia Fransızca Kâtibi Kostaki Çuvala Efendi Gardiyan Nefer 2
“BELEDİYYE DÂİRESİ”	RÜSÛMÂT DÂİRESİ
Reis Kosti AzgozoEfendi Tabib Yanko Efendi Mütemâyiz Terkikati Hüseyin Hilmi Efendi Rumi Kâtib Ve Sandık Emmini Ersiddiyati Efendi Mi'mâr İstimadi Efendi Kabla Katinko Teftiş Hasib Efendi Gaz v İsporto Anbâr Me'mûru Todoraki	Müdür Ali Rıza Efendi Başkâtib Mirican Efendi Kâtib-i Sâni Ahmet Efendi Sandık Emmini Azarus Efendi İstimator Mustafa Efendi Manyefesto Me'mûru Revan Efendi Teksire Kâtibi Mürşid Efendi Teksire Kâtibi Sadık Efendi Savlan Me'mûru Niyazi Efendi Ser Mübessir Ratip Efendi Mübessir Nefer 2 Aracı Nefer 2 Anbâr Me'mûru Abdülkadir Efendi İskele Kâtibi Halil Efendi Kantarcı Nefer 2 Kolcubaşı Ahmet Ağa Merkez ve Mülhakâtda Müstahdem Kolcu Nefer 55

[134]

SÂLNÂME-İ VİLÂYET

RÛSÛMÂT DÂİRESİNİN 318 SENESİ VÂRİDÂTI				
Resmi Gümrük		kıymet-i inşâ		mülaha'zât
Para	Gümüş	Para	Guruş	
..	1070836	..	15169771	İdhâlât
..	39752	..	4416800	İhrâcat
..	132522	..	2650440	Techizât İânesi
..	1243110	..	22237011	Yekûn
LİVÂ ADLİYE KISMI				
HUKUK BİDÂYET MAHKEMESİ				
ESÂMÎ		RÛTBE	TÂRİH	MECİDÎ
Reîs Mehmed Halid Efendi		Bilâd-ı Hâmise		3
A'zâ Nail Bey		Râbi'		3
A'zâ Dimitri Aksiytaki Efendi				4
A'zâ Mülâzım-ı Remzi Efendi				
İcrâ Me'mûru Mustafa Efendi				
CEZÂ BİDÂYET MAHKEMESİ				
Resis Fîruz Bey		Sâlise		
Müdde-i Umûmî Muâvini Hakkı		Râbiğ	318	
Efendi				
Müstantik Ahmet Efendi		Sâniye	318	
A'zâ Emin Bey				
A'zâ Dimitri Nomiko Efendi				4
A'zâ Mülâzım NesibBey				

[135]

SAKIZ SANCÂĞI

MAHKEME-İ BİDÂYET KALEMİ			
ESÂMÎ	RÛTBE	TÂRİH	MECİDÎ
Başkâtib Hakkı Efendi Zabit Kâtibi Servet Efendi Zabit Kâtibi Raif Efendi Zabit Kâtibi Sadık Bey Zabit Kâtibi Reşit Efendi Mukavelat Müharriri Ziver Efendi Kâtib Ratip Efendi Mübaşir Nefer 3 Odacı 1	Sâlise	12B301	
TİCÂRET MAHKEMESİ			
Reîs Mehmed Bey A'zây-ı Daimi Cemâl Efendi A'zây-ı Daimi Vasiliyadi Efendi A'zây-ı Mevkate ? Efendi A'zâ-ı Mevkate Karapolu Efendi	Sâniye		
LİVÂ MAÂRİF KISMI			
Reîs Müftî Hüseyin Ratip Efendi A'zâ Ethem Efendi A'zâ Rasim Efendi A'zâ Reşat Bey A'zâ Fehim Bey A'zâ Necip Bey A'zâ Mahmut Efendi	İzmir Pâyesi Müderriş Mütemâyîz Sâniye Sâniye Sâniye Râbi'	316 317 312 305 312 301	

[136]

SÂLNÂME-İ VİLÂYET

MEKTEB-İ RÜŞDİYYE	ZİRAATBANK ŞÛ'BESİ
Muallim-i Evvel Eli Fehim Efendi Muallim-i Sâni Mustafa Efendi Hatt Muallim-i Reşat Bey Rumca ve Fransızca Muallimi Avram Efendi Bevvâb Şerîf Ağa	Muhâsebe Kâtibi Sait Efendi Komisyon Reîsi Sıbgatullah Efendi A'zâ Hacı Fafâliyu Efendi A'zâ Atanaş Erkirâki Efendi A'zâ Yorgi Revani Efendi
MEBDEİ'L-MAÂRİF MEKTEBİ	TELGRAF DÂİRESİ
Muallimi Evvel İbrahim Şerîf Efendi Muallimi Sâni Murat Efendi Muallimi Sâlis Mustafa Efendi Muâvin Seyyid Ahmet Efendi Hatt Muallimi Ahmet Efendi Sülûs Muallimi İhsan Efendi Bevvab Reşit Efendi	Müdür Mehmed Raşit Efendi Muhabere Me'mûru Lütfü Efendi Posta Me'mûru Kazım Efendi Müvezzi Ziya Ve Todori Efendiler
İNÂS MEKTEBİ	"ESTİREN KUMPANYASI ŞÛ'BESİ"
Rüştiye Muallimesi Zahide Hanım Rüştiye Muallimi-İ Sâniye ve Nakış Hidayet Hanım Kalfa Zahir Hanım İkinci Kalfa Keldane Hanım Bevvabe İsmet Hanım	Müdür Mösyö Luzi Efendi Me'mûr Panayo Todori Efendi Müvezzi Antuanbaha
DÜYÛN-U UMÛMİYYE DÂİRESİ	REJİ DÂİRESİ
Müdür Abdullah Efendi Başkâtib İsmail Efendi Sandık Emîni Nuri Efendi Meskurat Kâtibi Fethi Efendi Tahrîrat Kâtibi Ahmet Efendi Mübessir Hüseyin Bey Süvari Kolsucus Nefer 1 Piyade Kolcusu Nefer 3	Müdür ve Sarfîyât Mukayyidi Mösyö Nikola Kovala PASAPORTHÂNE DÂİRESİ Me'mûru Nuri Efendi Sâlis

[137]

SAKIZ SANCÂĞI

LİVÂ ASAKİR ZABTİYE KISMI					
ESÂMÎ	BÖLÜK	RÜTBE	OSMÂNÎ	M E Cİ DÎ	MADALYA
Salih Sabri Efendi		Binbaşı	4	4	İfîhar
Salih Efendi		Hesap Emini			
Elmas Ağa	1	Yüzbaşı		5	
Mehmed Ağa	2	Yüzbaşı			Madalya
Süleyman Efendi	3	Yüzbaşı		5	
Rıza Efendi	1	Mülâzım-ı Evvel			
Ali Ağa	2	Mülâzım-ı Evvel		5	İftihâr
Ahmet Efendi	3	Mülâzım-ı Evvel		5	
Hacı Ahmet Efendi	1	Mülâzım-ı Sâni			
Ali Efendi	2	Mülâzım-ı Sâni			İftihâr
Mustafa Efendi	7	Mülâzım-ı Sâni		4	
CEZÂİR-İ BAHR-İ SEFÎD TOPÇU BİRİNCİ ALÂYININ İKİNCİ TABURUNA SAKIZ KAHİRESİNDE BULUNAN ÜÇÜNCÜ BÖLÜĞÜNÜN UMERÂ VE ZABİTÂNİ					
Ethem Bey		Kaimmakam	4	3	Liyakât İmtiyâz
Tabîb Akif Efendi		Kolağası		4	Sanayi
İbrahim Efendi		Cerrâh			Gümüş İmtiyâz
Şevki Efendi		Eczacı			
Hasan Efendi	3	Yüzbaşı		5	
Hacı Ferhat Bey	3	Mülâzım-ı Evvel		4	
Ali Ağa	3	Mülâzım-ı Sâni		4	
Ali Efendi		Mülâzım-ı Sâni		5	Gümüş İmtiyâz
Hüseyin Ağa		Mülâzım-ı Sâni		5	Gümüş İmtiyâz

[138]

SÂLNÂME-İ VİLÂYET

POLİS DÂİRESİ		
ESÂMÎ	OSMÂNÎ	MECİDÎ
Polis Ser Komiseri Yusuf Kenan Efendi		
Polis İkinci Komiseri Elvan Efendi		
Polis Üçüncü Komiseri Hulusi Efendi		
“DÜVEL-İ METHÂBE KONSOLUSU”		
Yunan Konsolosu Nomiko Efendi		
Tercemân Civogali		
İtalya Konsolos Vekili Mösyö Pasikara		4
Tercemân Iskarla Nomanfana		
Almanya Konsolos Vekili Doktor Enriştayn		
Fransız Konsolos Me’mûru Francesko Perançokoli		
İngiltere Konsolos Vekili Mösyö Despires		
MEVCÛD-I ETİBBÂ		
ESÂMÎ		
Doktor Akif Bey		Kal’a-i Şâhânede
Doktor Orhan Bey		“
Karantina Tabîbi Nikolayadi		Karantinahânede
Anton Orşiyani		Aplotariyede
Rodo Fevaki		Kambüzde
Pesaletaki		“
Mütebedi Cibra		“
Panayoti		“
Esterevelaki		“
Demircayki		“
Kostimatesa		“

[139]

SAKIZ SANCÂĞI

ECZAHÂNELER	
ESÂMÎ	İKÂMETGÂHLARI
Pesaletininin Eczanesi	Aplotariyededir
Esbadaro Eczanesi	“
Rodokanaki Eczanesi	“
Sevdiyenin Eczanesi	“
Esbiyenunun Eczanesi	“
HASTAHÂNELER	
Askeri Hastanesi	Ferîk Mahallesi
Civarındadır	
Rum Hastanesine ve ? Hânesi	Lazerin Mevkiindedir.
SAKIZDA İCRÂ-Y-I VEKÂLET EDEN DAVÂ VEKİLLERİ	
Hüseyin İlhami Efendi	
İsmail Hakkı Efendi	
Yakub Efendi	
Mihalaki Çelebi Efendi	
Yorgaki Zarudi Efendi	
Aleksandır Vabuçani Efendi	
Polesiyedi Efendi	

[140]

SÂLNÂME-İ VİLÂYET

SAKIZDA RIHTIM ŞİRKETİ ME'MURLARI			
ESÂMÎ	RÜTBE	OSMÂNÎ	MADALYA
İşletme Komiseri Mehmed Selahattin Bey İşletme Direktörü Mösyö Teodor İstimatiyadi Kontrol Me'mûru Teodor Karava İdâre Dâhilinde Me'mûr Adet 6 Kamerin Dâhilinde Me'mûr 4 Kolcu Adet 19	Sâlise	4	İftihâr
SAKIZA MÜLHAK NEVÂHÎ			
KARDEMİLE NÂHİYESİ	KALAMATİ NÂHİYESİ		
Müdîr Şevket Efendi Müdîr Muâvini Yorgi Mosko Efendi Kâtib Atifet Efendi	Müdîr Ensati Efendi Sâniye M 5 Müdîr Muâvini Mihâl Yonca Efendi Kâtib Ahmet Efendi M 5		
NÂHİYE MECLİSİ A'ZÂSİ	NÂHİYE MECLİSİ A'ZÂSİ		
İstiyano Galifati Todori Totonî konstanti	Yani aspoti	Nikoli Kolomo Konstanti Saliyazi	Hacı Panaki Yani Karavogiri
İPSARA NÂHİYESİ			
Müdîr İbrahim İsmet Efendi Kâtib Fahri Efendi	Vergi Kâtibi Vehbi Efendi Rûsûmât Me'mûru Abdullah Efendi		

[141]

SAKIZ SANCAĞI

VOLİSO NÂHİYESİ			NÂHİYE MECLİSİ AZASI		
ESÂMÎ			ESÂMÎ		ESÂMÎ
Süleyman Bey Mütemayiz Müdür Muavini Dimitri Efendi Katip Ahmet Efendi			Yanni Evguls Marvo		Dimitri Balgiri Sotiri
(SAKIZ CEZİRESİNDE TATLI SULAR)					
Rıhtım Suyu			Veznadaroz da Paşa Çeşmesinde		
Deravi Suyu			Karis Karyesinde		
Englu Suyu			Esparatonda Karyesi Civarında		
Çam Suyu			Katavasi Karyesi Civarında		
Kolos ile Pilenati			Eskalaveyede		
MEŞHÛR MESİRELER					
Sakız'da Yalı Caddesi'yle Rıhtım Vascı ve Paratoni mevkileri birer seyrânkah latîf olub pazar günleri hayli kalabalık olurlar. Senenin bazı mevsiminde kurulan Panayırlar mülâbesesiyle Ayomarkela, Yanamoti, Ayapatras, Ayamarko, mevkileri de pek latîftirler.					
TEDÂVÛL EDEN AKÇE FARKI					
Para	Kuruş		Para	Kuruş	
10	120	Osmânlı Lirası	00	137	İngiliz Lirası
20	23	Mecidî	00	109	Fransız

[142]

SÂLNÂME-İ VİLÂYET

SAKIZA UĞRAYAN VAPURLAR

KORCİ KUMPANYASI

İdârehânesi iskele başındadır.

Her hafta Dersaâdetden İzmir tarîkiyle Patra ve Tiriesteye giden ve avdetde İbrail'e uğrayan hat Sakıza dahi döner.

HACI DAVUT KUMPANYASI

İdârehânesi iskele başındadır.

Her hafta İskenderiyye'ye giden ve avdet eden vapurlar 15 günde bir Antalya ve Mersin'e giden ve avdetde Rodos'a uğrayan vapurlar Sakıza uğrarlar.

YUNAN PANDELEON

İdârehânesi iskele başındadır.

Her hafta İskenderiyye'ye gitmek üzere bir vapur azîmet ve avdette ve keزالık 15 günde bir Antalya'ya giden vapur dahi azîmet ve avdette Sakıza uğrar.

NEMÇELİNİN KUMPANYASI

İdârehânesi aşağı yalıdadır.

Her hafta Tirieste'ye giden ve avdetle Dersaâdete azîmet eyleyen vapurla 15 günde bir Beyrut tarîkiyle İskenderiyye'ye azîmet ve avdet eyleyen vapurlar Sakız'a uğrarlar.

[143]

SAKIZ SANCÂĞI

PANDELEON
İdârehânesi rıhtım üzerindedir. Her tarafta cuma günü Dersaâdete ve cumaertesi günü Pire'ye giden vapurlar Sakıza uğrarlar
İTALYA KUMPANYASI
İdârehânesi câmi' altındadır. Her onbeş günde bir Cenova'dan Pireye uğrayarak Odessa'ya giden vapur uğrar. Avdette ise bulduğu takdirde tutar.
RUSYA KUMPANYASI
İdârehânesi aşağı yalıdadır. Onbeş günde bir İskenderiyye'ye giden vapur uğradığı gibi her hafta Dersaâdet'den Selanik ve bir hafta Dersaâdet İzmir'den gelip İskenderiyye'ye giden vapur dahi azîmet ve avdete tutar.
HAMİDİYE KUMPANYASI
Yazın iş olduğu takdirde Adalarla, Sakız, Çeşme ve İzmir arasında seyrüsefer eder

[144] “SAKIZ SANCÂĞINA MÜLHAK KA’ZÂ VE NEVAHÎ”

[145] LERYOZ KA’ZÂSI

LERYOZ KA’ZÂSI	
ESÂMÎ	
Kaymakam Abdullah Bey	Ûlâ Sânisî
Mâl Müdiri Şerîf Efendi	
Tahrîrât Kâtibi Hasan Bey	
MECLÎS-İ İDÂRE-İ KA’ZÂ	
Kaimmakam Bey	
Mâl Müdiri Efendi	
Tahrîrat Kâtibi Efendi	
Metropolit Vekili Papayorgi	
A’zâ Sırdaki Efendi	
A’zâ Nikolayadi Efendi	
A’zâ Yani Ferangopolu Efendi	
A’zâ Yorgi Kasti Efendi	
BİDÂYET MAHKEMESİ	
Reîs İbrahim Samî Efendi	
A’zâ Yorgi Varelu Efendi	
A’zâ Dimitri Çaliki Efendi	
Başkâtib Cevdet Efendi	
Müstantik Muâvini Mustafa Efendi	
Kâtibi Sâni İzzet Efendi	
Odacı ve Mübaşir Nefer 2	

[146]

SÂLNÂME-İ VİLÂYET

ME'MÛRUN-İ SÂİRE	
Zâbıta Me'mûru Yüzbaşı Hasan Efendi Nüfûs Me'mûru Durmuş Efendi Polis Me'mûru İzzet Efendi Düyûn-U Umûmîye Me'mûru Hasan Efendi Posta Me'mûru Vekili Mustafa Efendi Reji Me'mûru Yakomi Efendi Kolcu Başı Françesko Kolcu Nefer 1 Rüsûmât Me'mûru Ferit Bey Kâtib Hakkı Efendi Kolcu Ali Ağa	
BATNOZ NÂHİYESİ	NÂHİYE MECLİSİ A'ZÂSI
Müdür İsmet Bey Muâvin Münhaldir Kâtib İbrahim Efendi	Nikola Hayori Efendi Aleksi Podi Efendi Nikola Kaloyani Efendi
ME'MÛRUN-İ SÂİRE	
Posta Şû'be Müdîri Me'mûru Nikolaki Efendi Reji Me'mûru Yorgaki Efendi Polis Me'mûru Mümtaz Efendi Rüsûmât Me'mûru Ahmet Efendi Rüsûmât Kolcusu Emin Efendi	

[147]

KALİMNOZ KA'ZÂSI

KALİMNOZ KA'ZÂSI		
ESÂMÎ	RÛTBE	MECÎDÎ
Kaymakam Mustafa Bey		
Muâvin Margerit Efendi	Sâlise	
Mâl Müdîri Ahmet Tevfik Efendi	Sâlise	4
Tahrîrat Kâtibi Hüseyin Efendi		
Tahrîrat Rumi Kâtibi Ansataş Efendi		
Sandık Emîni		
MECLİS İDÂRE-İ KA'ZÂ		MAHKEME-İ BİDÂYET
Reîs Kaymakam Bey		Reîs Mesut Efendi
A'zây-ı Tabiiyye	Muâvin Margerit Efendi	A'zâ Yorgi Nikola Efendi
	Metropolit Vekili Konstantin	A'zâ İspiro Sakilari Efendi
	Efendi	Başkâtib Yorgaki Efendi
	Mâl Müdîri Efendi	2. Kâtib Konstanti Efendi
	Tahrîrat Kâtibi Hasan Efenid	Müstantik Muâvini Murat Efendi
A'zây-ı Muntahabe	Manol Sakilari	Odacı Yorgi Ağa
	Mikri Kondor	Mübaşir Nefer 2
	Manol Olimpidi	
	Yanni Hacı Andon	
ME'MÛRİN-İ SÂİRE		
Nüfûs Me'mûru Yanaki Efendi		
Rûsûmât Me'mûru Ahmet Efendi		
Kâtib Hüseyin Efendi		
Kolcu Nefer 2		
Posta Me'mûru Cevat Efendi		
Düyûn-u Umûmîye Me'mûru Mihalaki Efendi		
Muhafız-I Laniyadi Efendi		
Karantina Me'mûru Antuan Efendi		
Gardiyan Nefer 1		
Reji Me'mûru Tafrios Efendi		

[148]

SÂLNÂME-İ VİLÂYET

DÂİRE-İ ASKERİYE			
Yüzbaşı Ali Efendi Cerrâh Mülâzım-ı Evvel Cemâl Efendi Mülâzım-ı Sâni Hayri Efendi			
ZÂBİTA DÂİRESİ			
Me'mûru Yüzbaşı Mehmed Ağa Polis Me'mûru Ahmet Efendi Çavuş Bölük Emni Onbaşı Neferât 1 1 2 17			
ASTROPALYA NÂHİYESİ			
ESÂMÎ			
Müdür Cemil Bey Sâlise Muâvin Yani Efendi A'zâ Yani Emanesal Efendi A'zâ Ka'zâncisekosakilari Efendi Kâtib Şemsi Efendi Zâbıta Vekili Hasan Ağa Neferât 17 Rüsûmât Me'mûru Hüseyin Hüsnü Efendi Kolcu Nefer 1			

[149]

KARYOT KA'ZÂSI

KARYOT KA'ZÂSI	
Kaymakam Leon Efendi	Sâlise
Mâl Müdiri Ve Tahrîrat Kâtibi Tevfîk Efendi	
MECLÎS İDARE-İ KA'ZÂ	
Reîs Kaymakam Efendi	
A'zây-ı Tabiiyye	{ Mâl Müdiri Ve Tahrîrat Kâtibi Efendi Despot Vekili Papayorgi Efendi
A'zây-ı Muntehabe	{ Yorgi Kefaloz Efendi Yorgi Vasilerio Efendi Sarandi Bakili Efendi Yanni Komino Efendi
MECLÎS İDÂRENİN MAHKEME ME'MÛRLARI	
Müdde-i Umûmî Muâvini Vekil Tevfîk Efendi	
Müstantik Yorgi Vaseleru Efendi	
Kâtib Rüştü Efendi	
BİDÂYET MAHKEMESİ	
Reîs Hristaki Papayorgi Efendi	
A'zâ Hacı Yorgi Efendi	
A'zâ Polu Efendi	
Müdde-i Umûmî Muâvini Vekili Tevfîk Efendi	
Başkâtib Müşvik Efendi	
Kâtib-i Sâni Kosti Efendi	
Müstantik Muâvini Sadık Efendi	
REJİ İDÂRESİ	
Muâvin Nikola Kamiçi Efendi	
Anbârcı Yanoko Efendi	
Kolcu Nefer 4	

[150]

SÂLNÂME-İ VİLÂYET

RÛSÛMÂT DÂİRESİ
Me'mûru Ali Kadri Efendi Muhafazâ Me'mûru Mihal Efendi Evdiloz Me'mûru Mehmed Şerîf Efendi Evdiloz Kolcusu Mehmed Ağa
ME'MÛRUN-İ SÂİRİ
Nüfûs Me'mûru Rüştü Efendi Zâbıta Me'mûru Mülâzım-ı Sâni Mehmed Ali Efendi Polis Me'mûru Tevfîk Efendi Orman Ondalık Me'mûru Sadık Efendi Tapu Kâtibi Tevfîk Efendi Posta Me'mûru Zahar Bekaraca Efendi Düyûn-ı Umûmîye Âidât Me'mûru Kostî Efendi
TARİK KOMİSYONU
Reîs Kaymakam Efendi A'zâ Yani Kefaloz Efendi A'zâ Yorgi Kefaloz Efendi A'zâ Yanni Bafala Efendi A'zâ Yorgi Efendi A'zâ Anaknostî Kukyano Efendi A'zâ Teofani Dori Efendi A'zâ Filyo Melahya Efendi A'zâ Zahar Balahiye Efendi

[151]

MİDİLLİ SANCÂĞI

[152]

SÂLNÂME-İ VİLÂYET

MİDİLLİ CEZİRESİNDE MEVCÛD OLAN HAYRÂT VE MÜBERRÂT-I CELİLE-İ HAZRETİ HİLÂFETPENÂHÎ					
Kasaba müceddid sûretiyle ta'mîr edilen ‘ Şerîf Ebu'l-Hasan Hazretleri'nin türbeleri ve müceddeden inşâ olunan hükümet konağı ile adliye dâiresi ve müceddeden inşâ olunan bir bâb mülkiye mektebi ve bir bâb câmi'i şerîf ile bir hastane ve kasabada inşâ olunan rüsûmât dâiresi Sığrı da bir câmi'-i şerîf ile Yunda da ma' câmi'-i şerîf bir bâb mekteb-i ibtidâiyye					
Mutasarrıf Livâ Ali Galip Paşa					
RÛTBE	TÂRİH	OSMÂNÎ	TARİH	MECİDÎ	TÂRİH
Rumeli Beylerbeyi	28 SAD 316	2	316	1	320
ME'MÛRUN-İ LİVÂ					
ESÂMÎ		RÛTBE		MECİDÎ	
Naim Abdurrahman Fazlı Efendi Muâvin Vasilaki Kondopolus Efendi Muhâsebeci Mustafa Nazmi Bey Tahrîrat Müdîri Kasım Şükrü Bey		Edirne-i Pâye-i Mücerridi Sâlise Sâniye Mütemâyîz		3 Yunan	

[153]

MİDİLLİ SANCÂĞI

MECLİS-İ İDÂRE-İ LİVÂ			
ESÂMÎ	RÜTBE	OSMÂNÎ	MECİDÎ
Reîs Mutasarrıf Paşa			
Nâib Efendi			
A'zây-ı Muâvin Efendi			
Tabiiyye Müftî A'zâ Efendi	İzmir Pâye-i Mücerridi		
Metropolit Kireyolos Efendi		2	
Muhâsebeci Bey			
Tahrîrat Müdîri Efendi			
A'zây-ı Halim Bey	Ûlâ Sânisî		3
Müntehabe Bekir Bey	Sâlise		
Mihailu Kompa Efendi	Sâniye		4
Esimaki Mozale Efendi	Sâlise		
LİVÂ DÂHİLİYYE KISMI			
MECLİS KALEMÎ			
Başkâtib Halil Hilmi efendi	Sâniye		
Refik Fevzi efendi			
TAHRÎRAT KALEMÎ			
Müdür Muâvini Neşet Efendi	Sâniye	4	Tahlisiye
Tahrîrat Kalemîne Me'mûr Seraceddin Efendi			
Mukayyid Mazhar Efendi			
Muâvin Lütfü Efendi			
NÜFÛS KALEMÎ			
Nüfûs Me'mûru Ahmet Burhâneddin Efendi			
Kâtib Mahmut Efendi			

[154]

SÂLNÂME-İ VİLÂYET

TERCEME KALEMÎ		
ESÂMÎ	RÛTBE	MECİDÎ
Tercemân Sabit Bey		
HAPÎSHÂNE DAİRESÎ		
Kâtib Hulusi Bey Sergardiyan Ömer Ağa Gardiyan Nefer 6		
LİVÂ MÂLİYE KISMI		
MUHÂSEBE KALEMÎ		
Muhâsebeci Muâvini Şevket Efendi	Sâlise	5
Ruzname Müfettişi Emin Efendi	Sâlise	
Mukayyid Ali Bey		
Sandık Emmini Ali Efendi		
Odacı Niyazi Ağa		
MA' TAHRİR VERGİ KALEMÎ		
Me'mûr Tayyar Efendi Kasaba Vergi Kâtibi Galip Efendi Refîk Rasim Efendi Kastore Kani Hasan Efendi Defter Hacı Muzaffer Efendi		

[155]

MİDİLLİ SANCÂĞI

DÂİRE-İ SÂİRE	
EVKÂF KALEMİ	ORMAN DÂİRESİ
Müdür Mustafa Hâmi Efendi Kâtib Bahri Efendi Sâr Memuru Ali Bey	Memur Hüsnü Efendi Tezkire Muharriri İsmail Nidai Efendi
ZİRÂAT BANK ŞÛ'BE DÂİRESİ	BELEDİYYE DÂİRESİ
Memur Hasan Tevfik Efendi Muavin Ziya Efendi Kâtib veznedâr Fuad Efendi Tahsildâr Musfafa Efendi Odacı Mustafa Ağa	Reîs Konstanti Kavaço Efendi Sâlise M 3 A'zâ Ömer Bey A'zâ Yonko Benli Efendi A'zâ Borgi Kahya Efendi A'zâ Hresta Fenabulul Efendi A'zâ Ponayat Bumbur Efendi A'zâ Kati Kamor Efendi A'zâ Mavelkafe Efendi A'zâ Kâtib Tahsin Efendi Sâlise A'zâ Doktor Osmân Şükrü Efendi A'zâ Mühendis Arkir Efendi A'zâ Çavuş Süleyman Efendi A'zâ Dimitri Garnan Efendi A'zâ Nikola İstimat Efendi A'zâ Sideri Cafer Efendi
DEFTER-İ HÂKÂNÎ	
Memur Hüseyin Hilmi Efendi Sâniye Kâtib Necib Efendi Emlâk Kâtibi Mahmud Efendi Emlak Kâtibi Osmân Efendi	
TİCÂRET VE ZİRÂAT VE SANÂİYİ ODASI	TELGRAF POSTA DÂİRESİ
Reîs-i Evveli Fataki Simanidi Efendi Sâlise Reîs-i Sâni vasilaki Raselli Efendi A'zâ İmsaki Muzela Efendi Sâlise A'zâ Vasilahi Gozu Efendi A'zâ Andun Harı Vasil Efendi A'zâ Mihail Nenli Efendi A'zâ Vasi Lagor Efendi Kâtib Tzofer İsta Efendi Sâlise , Tahlisiyye Almanya'nın Korvetde Broş Nişanı	Müdür Kirkor Efendi Muhâbere Memuru Cebraile Efendi Muhâbere Memuru Seruet Efendi Posta Memuru LütFî Efendi Posta Memuru Ligur Efendi Müvezzi' Şaban Efendi Müvezzi' İlya Efendi Çavuş Mustafa

[156]

SÂLNÂME-İ VİLÂYET
RÛSÛMÂT DAİRESİ

RÛSÛMÂT DAİRESİ		
Müdîr Ragıp Bey Mütemâyîz 3 Başkâtib Osmân Efendi Kâtib-i Sâni İsmail Efendi Tahrîrat Kâtibi Vehbi Efendi Manyesto Me'mûru Civan Efendi Tezkire Kâtibi Raşit Efendi İskele Kâtibi Ahmet Efendi Sandık Emîni Adiryus Efendi Kolcu Başı Fehmi Efendi Ser Mübassır Basri Efendi Mubassır-ı Sâni	M Mubassır-ı Sâlis Rıza Efendi Mu'âyeneci Osmân Efendi Diğeri Selim Ağa Anbâr Kâtibi Adil Efendi Poyraz Me'mûru Mehmed Efendi Bakla “ Osmân Efendi Sarılıçe “ Mehmed Efendi Baloz “ İsmail Efendi Yeni “ Mehmed Tevfîk Efendi Eskame “ Halis Efendi	
DÜYÛN-I UMÛMÎYYE DAİRESİ		
ESÂMÎ	RÛTBÊ	OSMÂNÎ
Nâzır Yakup Efendi Müfettiş Mösyö Metkines Muâvin Ferit Nime Efendi Müfettiş Mülâzımı Mösyö Moho Dava Vekili Necati Efendi	Mütemâyîz Müderres	 4
“MUHÂSEBE KALEMÎ”	TAHRÎRAT KALEMÎ	
Başkâtib Hüseyin Ferit Efendi Refik-i Evvel Halil Efendi Refik-i Sâni Remzi Efendi Refik-i Sâlis Hasan Efendi Mukayyid Namık Efendi Sandık Emîni Vasilaki Efendi	Başkâtib Mehmed Şerîf Efendi Refik Lütfü Efendi Ser Mübeyyîz Zennub Efendi Mübeyyîz Mehmed Efendi Mukayyid İbrahim Efendi	

[157]

MİDİLLİ SANCÂĞI

RÛSÛMÂT DÂİRESİ	KARANTİNA DÂİRESİ
Başkâtib Mehmed Ali Efendi Sâni Ahmet Efendi Tezkire Kâtibi Ali Mehdi Efendi Vâridât-ı Cedidede Kâtibi Cebrail Efendi Mukayyid Mahmud Efendi İskele Me'mûru Mustafa Efendi Tahlise Kolcubaşı Mehmed Bey	Tabîb Kummariyanos Efendi 4 Kâtib Ali Kemâl Efendi Kâtib Konidari Efendi Gardiyan Nefer 2
TARİK-İ MUÂ'BER KOMİSYONU	LİVÂ MAÂRİF KOMİSYONU
Reîs Mutasarrıf Paşa A'zâ { Halim Bey Bank Me'mûru Tevfîk Efendi Nüfûs Me'mûru Ahmet Efendi Hırsto Fenalul Efendi Esimaki Mezala Efendi } Livâ Mühendisi Agob Efendi Kâtib Ferit Efendi Sandık Emîni Nikolaki Efendi	Reîs Müftî Efendi A'zâ { Bekir Bey Sâlise Necati Efendi Müderris Hasan Efendi Sâniye A 4 Şemseddin Efendi Hafız Bekir Efendi } Kâtib Neşet Efendi
REJİ NEZARETİ	MEKTEB-İ İDÂDİ
Nâzır Antuan Hekimiyan Efendi Sâlis A 4 Ser Muhâsib Jarol Veyisni Efendi Sandık Emîni Sebu Tariyan Efendi Muhakemat Me'mûru Ahmet Necati Efendi (Müderris) Bahriye Müfettişi Elferiyetol Efendi Muhâsebe Refîk-i Âlâ Tevfîk Şaşani Efendi Muhâsebe Refîk-i Sâni Şaral Efendi Türki Kâtibi Mehmed İzzet Efendi Anbâr Me'mûru Timoleon Rali Efendi Odacı İsmail Ağa	Müdür Mehmed Tevfîk Efendi Muâvini Evvel Bahattin Efendi Sâni Hilmi Efendi Sâlis Azmi Efendi Mübasar Teromopolis Efendi Kâtib Mustafa Efendi Tabîb İsmail Hakkı Efendi Kolağası İmâm Veysel Efendi Debboy Me'mûru Hayrettin Efendi Aşçı Ferhatt Ağa Hademe Hüseyin Ağa Hademe Arif Ağa Hademe Hüseyin Ağa Çamaşurcu Rino Kadın

[158]

SÂLNÂME-İ VİLÂYET

MEKTEB-İ İDÂDÎ-İ HEYET-İ TEDRİSİYESİ	
Mehmed Tevfik Efendi Usûl-ı Harir, Kitâbet, Hendese Müsalesât Mâkine Müvellid Muallimi	
Bahattin	“ Târih, Coğrafya, İlm-i İşâ, Hıfzı’s-Sihha Servet Muallimi
Hilmi	“ Kimyâ, Coğrafya, Kozmoğrafya , Hikmet Muallimi
Veysel	“ Türkçe, Farisî Muallimi
Derviş	“ Ulûm-ı Diniyye, Feka Arabî, Ahlâk Muallimi
Hamdi	“ Ulûm-ı Diniyye Arabî Muallimi
Kamil	“ Kavânîn Muallimi
Teramebolis	“ Fransızca, Rumca Muallimi
Röpon	“ Fransızca Muallimi
Ziya	“ Resim Muallimi
Abdûlbaki	“ Hüsn-i Hatt, Türkçe Muallimi
ZUKÛR MEKTEB-İ İBTİDÂÎ	İNÂS MEKTEBİ İBTİDÂÎ
Muallim Evvel Kamil Efendi	Birinci Muallime Aişe Sıddıka Hanım 3
Muallim-i Sâni Rıza Efendi	İkinci Muallime Emine Hanım
Muallim-i Sâlis Hüseyin Hüsnü Efendi	Üçüncü Muallime İkbâl Hanım
Muallim Muâvini Hüseyin Efendi	Bevvâb Fatma Kadın
Hüsnü Hatt Muallimi Fevzi Efendi	
Bevvâb Hafız Ahmet Efendi	

[159]

MİDİLLİ SANCÂĞI

LİVÂ ADLİYE KISMI		
“HUKUK-I BİDÂYET MAHKEMESİ		
ESÂMÎ	RÛTBE	MECİDÎ
Reîs Abdurrahman Fazıl Efendi A’zâ Refet Bey A’zâ Dimitribsaki Efendi A’zâ Mülâzım-ı Mustafa Bey A’zâ Mülâzım-ı Ali Bey Mukavelât Muharriri Muharrem Efendi	Edirne Pâye-i Mücerridi	
CEZÂ BİDÂYET MAHKEMESİ		
Reîs Hüseyin Efendi Müdde-i Umûmî Muâvini Mehmed Elmas Efendi A’zâ Abdullah Efendi A’zâ Malaka Nayine Efendi Müstantik Münhal	Râbiğ	
MAHKEME- İ BİDÂYET KALEMİ	TİCÂRET MAHKEMESİ	
Başkâtib Kadri Efendi Zâbıta Kâtibi Şakir Efendi Zâbıta Kâtibi Abdurrahman Efendi Zâbıta Kâtibi Kemâl Efendi Zâbıta Kâtibi Münhal	Reîs Kamil Efendi Rabi A’zây-ı Dâimî Şemsettin Efendi A’zây-ı Dâimî A’zây-ı Muvakkate Hristodulo “ “ Atanaşiyadi Efendi “ “ Mihailu Beneli Efendi	
İCRÂ DÂİRESİ	Kâtib Hüsnü Efendi Zâbıta Kâtibi Hakkı Efendi Mübâşir Yorgi Efendi Odacı Hasan Ağa	
Me’mûr İbrahim Efendi Mübâşir Hüseyin Efendi Me’mûr Celal Efendi		

[160]

SÂLNÂME-İ VİLÂYET

POLİS DÂİRESİ				
ESÂMÎ	RÛTBE	OSMÂNÎ	MECİDÎ	MADALYA
Ser Komiser Mehmed Faik Efendi Komiser-i Sâni Aziz Efendi Komiser Akif Efendi Polis Hasan Efendi Polis Aryonos Efendi Polis Ahmet Efendi Polis Şemsettin Efendi Polis Halil Efendi Polis Mahmut Efendi Polis Mustafa Efendi Polis Hüsamettin Efendi Polis Hulusi Efendi Polis Halil Nami Efendi Polis Mümtaz Efendi Polis Tahsin Efendi Polis Ahmet Efendi Polis Nikola Efendi Polis Asparu Efendi Polis Yorgi Konyedi Efendi	Sâlise		5	İftihâr ve tahlisiyye Tahlisiye Yunan
ASÂKİR-İ ZABTİYE KISMI				
Neşet Bey Rıza Efendi Sabri Efendi Selim Efendi Bahattin Efendi Cavit Efendi İsmail Ağa	Binbaşı Hesap Emni Yüzbaşı Mülâzım-ı Evvel Mülâzım-ı Evvel Mülâzım-ı Evvel Mülâzım-ı Sâni		4 5	3 5 5 Yunan

[161]

MİDİLLİ SANCÂĞI

BİRİNCİ MİDİLLİ KAL'AY-I ŞÂHÂNE BÖLÜĞÜ				
ESÂMÎ	RÛTBE	OSMÂNÎ	MECİDÎ	MADALYA
Hacı Şükrü Efendi	Binbaşı	4	4	Sanayi
Misafir Ali Bey	Binbaşı	4	5	Liyâkat Gümüş
Tabîb İsmail Hakkı Efendi	Kolağası	0	5	
Eczacı Osmân Efendi	Cerrâh	4	4	İmtiyaz Liyâkat
Mehmed Sabri Efendi	Alây Kâtibi	4	4	
Abdullah Efendi	Tabur İmâmı			Tahlisiye
Nuri Efendi	Yüzbaşı	4	4	
Mustafa Ağa	Mülâzım-ı Evvel	5	5	Yunan
Musa Ağa	Mülâzım-ı Sâni			
Yusuf Ağa	Mülâzım-ı Sâni		4	Yunan
İbrahim Ağa	Mülâzım-ı Sâni			
Misafir Mehmed Eşref Efendi	Kamacı		5	
Misafir Ahmet Ağa	Mülâzım-ı Evvel			
MOLOVE VE SIĞRI KAL'ALARI				
Tabîb Bey	Mütemâyîz	4		
Murat Efendi	Yüzbaşı	5		Liyâkat
Mustafa Efendi	Mülâzım-ı Evvel	5		
İlyas Efendi	Mülâzım-ı Sâni	5		
Sırrı Efendi	Cerrâh	5		
Hüseyin Hüsnü Efendi	Cerrâh			
İbrahim Efendi	Mülâzım-ı Sâni			Yunan

[162]

SÂLNÂME-İ VİLÂYET

DÜVEL-İ METHABEYE KONSOLOSLARI	
İngiliz Konsolosu Vekili Mösyö Hangenson	
Avusturya Konsolosu Vekili Mösyö Natali Bajecili	
Amerika Konsolosu Vekili Mösyö Mihalaki	
İsveç Norveç Konsolosu Vekili Mösyö Dimitri Valeher	
Belçika Konsolosu Vekili Mösyö Yorgi Valeho	
Yunan Konsolosu Vekili Mösyö Nikola Sevinida	
Flenmank Konsolosu Vekili Mösyö Natali Barecili	
İran Şehbender Me'mûru Mösyö Yorgi Kabezimâli	
İspanya Konsolos Vekili Mösyö Akleksandr Vasilu	
Fransa Konsolos Me'mûru Mösyö Apostol Şemanderi	
İtalya Konsolos Me'mûru Mösyö İnkovayadi Fedeli	
Almanya Konsolos Vekili Mösyö Banokoriçi	
MEVCÛD ETİBBÂ VE CERRÂHLAR	
Tabîb Kolağası İsmail Hakkı Efendi	Kal'ay-ı şâhânedede bulunur
Tabîb Komariyanos Efendi	Karantina dâiresinde Bulunur
Tabîb İstirati Kostamiri Efendi	
Tabîb Mösyö Handupolus Efendi	
Tabîb Mösyö Sate Aleksandır Efendi	
Tabîb Mösyö Bolur Efendi	
Tabîb Kantarcı Kostanti Efendi	
Cerrâh Osmân Efendi	

[163]

MİDİLLİ SANCÂĞI

HASTANE VE ECZAHÂNELER
Kal'a derûnunda bir adet askeri hastanesi mevcut olduğu gibi cins mezhep tefrik etmeksizin her hastaneye kabul ve tedavi etmek üzere bir de Aspataliya mevcûddur. Midillide 5 bâb eczane mevcut olup bunlar yek diğerine yakın bir surette çarşı içindedir.
MAĞRÛF DEAVİ VEKİLLERİ
Mehmed Hamit Efendi, Necati Efendi, Hazine Devai Vekilleri, Kostaki Efendi, Dimistani Kayili Efendi, Vandoliyaki Efendi, Zahariye Efendi, Yorgi Kihiye Efendi, Hakkı Efendi
TATLI SULAR
Gümüş Çeşme Suyu, Kumluk Suyu, Arap Çeşmesi Suyu bunlarla beraber Midilliye bir saat mesafede olan Muriye Karyesinde dahi pek güzel bir su vardır.
MEŞHÛR MESİRELER
Hasan Paşa Köşkü Çayırı Hükûmete yakın denize nâzır bir ferhafız imhaldir. Moloz müveffi-i rıhtım üzerinde der Ali Çavuş Kahvehânesi Poyraz Lmanındadır. Hamîdiye Bahçesi tersane mahallindedir. Kafedo Folorvariye caddesindedir.
MEŞHÛR OTELLER
Mâlako Oteli, Küçük Biraderler Oteli her ikisi de rıhtım üzerindedir.

[164]

SÂLNÂME-İ VİLÂYET

TEDAVÜL EDEN AKÇE FİYATI			
Para	Kuruş	Para	Kuruş
	108 Osmânî Lirası		119 İngiliz Lirası
	20 Mecîdiye	20	94 Fransız Lirası
MİDİLLİYE UĞRAYAN VAPURLAR			
İDÂRE-İ MAHSÛSA			
İdârehânesi ruhtım üzerinde 15 günde bir defa darsaâdetten geldiği gibi yalnız ayvalık hattı postası dahi her 15 günde bir pençşembe günleri İzmir'e Cuma günleri İstanbul'a gider. (Namçeluya ait) (Hacı Davud) (Rusya) vapurları her 15 günde darsaâdet-i İzmir ve Beyrutu şama ve avdetlerinde Midilliye uğramakta olduğu gibi (Şirket-i Hamîdiye) (İngiliz) (Yunan) (Gürcü) vapurları dahi her hafta uğramakta ve bunların idârehâneleri ruhtım üzerindedir. (Hadyo) her hafta İskenderiye ile darsaâdete gidip gelirken uğrar.			

[165]

MİDİLLİ SANCÂĞI

MERKEZE MÜLHAK KA'ZÂ VE NEVÂHİ	
YERE NÂHİYESİ	BELEDİYYE DÂİRESİ
Müdîr Sabit Efendi Muâvin Münhal Vuku'at Kâtibi Raşid Efendi Tapu Kâtibi Abdüssamet Efendi Nâhiye Kâtibi Sadık Efendi Posta Me'mûru İbrahim Raşid Efendi Rûsûmât Me'mûru İbrahim Raşid Efendi Rûsûmât Me'mûru Ragıp Efendi Kâtib Mustafa Efendi 2 İskelesi Me'mûru Bekir Efendi	Reîs Panoyot Servelenega Efendi A'zâ Naşid Efendi A'zâ İstirayati Efendi A'zâ Yanac Hacıyani Efendi Kâtib Münhal Doktor Kormaço Efendi
NÂHİYE MECLİSİ	AYASU NÂHİYESİ
Reîs Müdîr Sâit Efendi A'zâ Vosi Efendi A'zâ Todori Efendi A'zâ Yanac Hacıyani Efendi A'zâ Münhal Efendi	Müdîr Münhal Muâvini Münhal Matahrîr Vergi Kâtibi Abdullah Efendi Tapu Kâtibi Mustafa Efendi Nâhiye Kâtibi Ali Rızâ Efendi Posta Me'mûru Mihail Goliçi Efendi
MAHKEME-İ BİDÂYET	NÂHİYE MECLİSİ
Reîs Cafer efendi A'zâ Rasim efendi A'zâ dimitri savalahi efendi Başkâtib İbrahim efendi Müstantik muâvini İbrahim efendi Mübaşir Halil ağa Mübaşir Mahmut ağa Odacı hacı mehmed ağa	A'zâ Hasan Efendi A'zâ Hacı Mehmed Ağa A'zâ Estirati Galiçi Efendi A'zâ Panoyot Andriya Efendi
	BİDÂYET MAHKEMESİ
	Reîs Osmân Nuri Efendi A'zâ Raif Efendi A'zâ Hacı Asporo Efendi Başkâtib Ali Rıza Efendi Müstantik Muâvini İsmail Efendi

[166]

SÂLNÂME-İ VİLÂYET

Kâtibi Sâni Mithatt Efendi Mübaşir Halil Panayot Ağalar Odacı Mustafa Ağa	A'zâ Hasan Efendi A'zâ Münhal Başkâtib Musa Efendi Kâtib-i Sâni Balal Efendi Müstantik Muâvini Ali Efendi Mübaşir Mustafa Ağa Mübaşir Münhal Odacı Hasan Ağa
BELEDİYYE DÂİRESİ	BELEDİYYE DÂİRESİ
Reîs Panayot Andorya Efendi A'zâ Panayot Hacı Porkoby Efendi A'zâ Yani Asparol Efendi A'zâ Esterati Eskaliyar Efendi A'zâ Vasil Nönel Efendi Doktor Yani Hacı Efendi Kâtib Haralambo Efendi	Reîs Lefterepostol Efendi A'zâ Panayot Kombul Efendi A'zâ Yorgi Breşkovayidi Efendi A'zâ Yorgi Anagonovast Efendi A'zâ Münhal Doktor Repreşkova Efendi Kâtib Mihail Kamil Efendi Çavuş Münhal
MANDAMANDA NÂHİYESİ	YUNDA NÂHİYESİ
Müdür Mehmed Ali Efendi Muâvin Dimitri Apostol Efendi Nâhiye Kâtibi İsmail Efendi Vuku'at Kâtibi Mustafa Efendi Tapu Kâtibi Veli Efendi Posta Me'mûru Panayot Komyeli Efendi	Müdüri Bahattin Efendi Muâvin Münhal Meclis A'zâsı Dimitri Orfano Efendi “ “ Anagonovast Efendi “ “ Dimitri Halocaki Efendi “ “ Vangelzaho Efendi
NAHİYE MECLİSİ	Vergi Kâtibi Abdi Efendi Tapu Kâtibi Ömer Efendi
Reîs Müdür Efendi A'zâ Mustafa Ağa A'zâ Münhal A'zâ Laftarsatrani Efendi A'zâ Astarati Apostol Efendi	
BİDÂYET MAHKEMESİ	
Reîs Abdemi Efendi	

[167]

MİDİLLİ SANCÂĞI

ZİRAAT KOMİSYONU		ME’MÛRİN-İ SAİRE
Reîs Esterati Tori Haroli Efendi A’zâ Yani Celali Efendi A’zâ Anastaş Mavromat Efendi A’zâ Nikola Galişot Efendi		Liman Reîsi Şahabettin Efendi Posta Telgraf Me’mûru Nestoro Efendi Reji Me’mûru Şorfakin Efendi Düyûn-ı Umûmîye Me’mûru Tefvîk Efendi
BELEDİYYE DÂİRESİ		Karantina Me’mûru İbrahim Zafer Efendi
Reîs Yorgi Orfano Efendi A’zâ Estevaro Paraşkova Efendi A’zâ Dimitri Halvacaki Efendi A’zâ Yorgi Doraman Efendi A’zâ Konstanti Bremita Efendi Kâtib Dimitri Yolsamaki Efendi Tabîb Fîkri Efendi		Rûsûmât Me’mûru Hayrettin Efendi Kâtib Ahmet Efendi Kolcu Nefer 4 Zâbita Vekili Osmân Efendi Başçavuş Polis Hamza Remzi Efendi Hamîdiye Ve Aporeleri Acantası Nesture İdare-i Mahsûsa Acentası Şahabettin Efendi Korucu Dimitri Nikolayadi Efendi
PİLMAR KA’ZÂSI		
ESÂMÎ	RÛTBE	“MECLİS İDÂRE-İ KA’ZÂ”
Kaymakam Muharrem Paşa Muâvini Münhal Mâl Müdîri Muhal Tahrîrat Kâtibi Mustafa Efendi Rabi		Reîs Kaymakam Efendi A’zâ-ı Tabiiyye { Metropol Vekili ? Efendi Mâl Müdîri Efendi Tahrîrat Kâtibi A’zâ-ı Muntahabe { İdris Bey Salih Bey Yani Atanaşayadi Efendi Manol Toragaki Efendi
MÂL KALEMİ		NÜFÛS KALEMİ
Müdîr Muâvini Mehmed Efendi Refik Hüsnü Efendi Tapu Kâtibi İdris Efendi Sandık Emîni Şeris Efendi Zâbita Me’mûru Süleyman Efendi Yüzbaşı M5 Mülâzım-ı Sâni Tefvîk Efendi		Me’mûr Hurşit Efendi

[168]

SÂLNÂME-İ VİLÂYET

MAHKEME-İ BİDÂYET	BELEDİYYE DÂİRESİ
Reîs Hayrabet Efendi A'zâ Arapoğlu Kosti Efendi A'zâ Panayot Barbayani Efendi Başkâtib Ahmet Efendi Kâtibi Sâni Salih Efendi Müstantik Muâvini İsmail Efendi Müdde-i Umûmî Muâvin Vekili Komiser-i Sâlis Ali Rıza Efendi Tahlisiyye	Reîs Atanaşayadi Efendi A'ZÂ { Panayot Barbayani Efendi Kosti Frankil Efendi Harila Epolala Efendi Kanela İzmirnu Efendi Arapoğlu Vasilaki Efendi } Tabîb Melteyadi Kaldi Efendi Kâtib Yorgi Fenala Mariko Efendi
ZİRAATBANK KOMİSYONU	ME'MÛRUN-İ SÂİRE
Reîs yani milandino efendi A'zâ esterati kafes efendi A'zâ Arasti Mamako efendi A'zâ aristi memeko efendi Meclis Kâtibi İsmail hakkı efendi Refik şerîf efendi Tahsildâr Mustafa efendi	Düyûn-ı Umûmîye Me'mûru Kemâl Efendi Reji Me'mûru Kosti Poçalo Efendi Liman Reîsi Mustafa Efendi Polis Komiseri Ali Rıza Efendi Polis Mustafa Efendi Fener Me'mûru Esterati Efendi
ZİRAAT KOMİSYONU	Telgraf ve Posta Me'mûru Atanaş Efendi Çavuş Hamparsun Efendi Müvezzi' Hasan Efendi
Reîs Dimitri Kafani Efendi A'zâ Arapoğlu Kosti Efendi A'zâ Andon Memafo Efendi A'zâ Kal'aati Polola Efendi Kâtib Temeleon Çamorkil Efendi	
RÛSÛMÂT DÂİRESİ	
Me'mûr Tevfîk Bey Kâtib Refet Efendi Mübassır Mahmut Efendi Kolcubaşı Şaban Ağa	

[169]

MİDİLLİ SANCÂĞI

POLHİNİT NAHİYESİ	A'zâ Savaşto Diliyani Efendi Tabîb Esteroti Efendi Kâtib Münhal
Müdür Ahmet Hezni Efendi Muâvini Diliyani Efendi Kâtib Hamza Efendi Tapu Kâtibi Raşit Efendi Zâbita Me'mûru Mehmed Çavuş	DÜYÛN-I UMÛMÎYYE DÂİRESİ
MAHKEME-İ BİDÂYET	Memleha Me'mûru Halit Efendi Kâtib Dimitri Efendi
Resi Münhal A'zâ Bektaş Bey A'zâ Yorgi Sava Efendi Başkâtib Mehmed Efendi Kâtibi Sâni Hilmi Efendi Müstantik Muâvini Hasan Efendi	ME'MÛRUN-İ SÂİRE
BELEDİYYE DÂİRESİ	Matahrîr Vergi Kâtibi Halit Efendi
Reîs Arasti Kastemir Efendi A'zâ Moyestoro Efendi	Liman Reîsi Hacı Osmân Efendi Tahlisiye Kalyon Kâtibi Polis Me'mûru Ali Efendi Rûsûmât Me'mûru Ahmet Efendi Reji Me'mûru Yanko Efendi Posta Me'mûru Dimitri Kocamani Efendi
MOLOVE KA'ZÂSI	
Kaymakam Niyazi Bey Sâlise Nâib Abdullah Efendi Mâl Müdîri Mehmed Nazım Efendi Tahrîrat Kâtibi Cafer Kenan Efendi	Reîs Kaymakam Bey A'zâ-1 { Nâib Efendi Mâl Müdîri Efendi Tabiiyye { Tahrîrat Kâtibi Efendi
MÂL KALEMİ	
Mâl Müdîri Muâvini Mehmed Sırrı Efendi Refik Kazım Efendi Tapu Kâtibi Abdülkerim Efendi Sandık Emîni Nuri Efendi	A'zâ-1 { Metropolit Estefenos Efendi Müntehabe { Müftî Efendi Mütemâyîz Bey Temestu Kali Efendi Mihailu Efendi

[170]

SÂLNÂME- İ VİLÂYET

NÜFÛS KALEMİ	TELGRAF KALEMİ
Me'mûru Ali Efendi Kâtib Kemâl Efendi Mahkeme-i Şeriyye Kâtibi Mehmed Efendi	Me'mûr Hafız Emin Efendi Midilli Hat Çavuşu Şevket Efendi Sığrı Hat Çavuşu Abbas Ağa Müvezzi' Mustafa Ağa
BİDÂYET MAHKEMESİ	ME'MÛRUN-İ SÂİRE
Resi Nâib Efendi A'zâ Ahmet Bey A'zâ Ahmet Efendi Başkâtib Ali Efendi Müdde-i Umûmî Muâvin Vekili Sâni Komiser Rıza Efendi Müstantik Kadri Efendi Mübaşir Nefer 2	Rüsûmât Me'mûru Abidin Efendi Düyûn-ı Umûmiye Me'mûru Ali Efendi Reji Me'mûru Aristatili Efendi Liman Reîsi Sami Efendi Fırkateyn Kâtibi Eytam Müdürî Hasan VasFî Efendi Patra Rüsûmât Me'mûru Münhal Çamlık Köyü Me'mûru İbrahim Efendi Reji Me'mûru Kaliyeno Polobinabot Efendi Yüzbaşı Mehmed Ağa Bölük Emîni Ali Efendi
ZİRAAT ŞÛ'BESİ	KAL'AY-I ŞÂHÂNE ZABİTÂNİ
Resi Mustafa Efendi Muhâsebe Kâtibi Hasan VasFî Efendi Refik Hüseyin Hüsnü Efendi A'zâ Ali Bey A'zâ Haralambo Efendi Tahsildâr Mehmed Niyazi “	Mustafa Efendi Mülâzım-I Evvel Tabîb Ziya Bey Mütemâyîz Cerrâh Sırrı Bey 4 M Yusuf Ağa Mülâzım-I Sâni
BELEDİYYE DÂİRESİ	MEKTEB-İ RÛŞDİYYE
Reis Ahmet Tevfik Efendi Sâlise Kâtib Ahmet Efendi Doktor Ziya Bey Mütemâyîz A 4 M 5 Hacı Halil Kaptan Mustafa Bey A'ZÂ Manaka Emanuel Efendi Karali Komyac “ Esti Kiriya “	Muallimi Evvel Hafız Mustafa Efendi Müderris Muallim-i Sâni Münhal Bevvâb Osmân Ağa
	MEKTEB-İ İBTİDÂ İYYE
	Muallim-i Evvel Mustafa Efendi Muallim-i Sâni Ahmet Efendi Bevvâb Hasan Ağa
	İnâs Mektebi Muallimesi Sıdika Hanım

[171]

MİDİLLİ SANCAĞI

KALONYA NAHİYESİNDE MEVCUT OLAN HAYRÂT VE MÜBERRÂT CELİLE-İ HAZRET-İ HİLÂFET PENÂHİ CUMALİ KÖPRÜSÜ	
KALONYA NAHİYESİ	
Müdür Faruk Bey Muavin Anastas Efendi Nahiye Katibi Kazım Efendi Vergi Katibi Abdurrahman Bey Tapu Katibi Aliye Efendi Polis İsmail Hakkı Efendi	Müstantik Muavini Hüseyin Bey Mübaşır Nefer İki
NAHİYE MECLİSİ	MEMURİN-İ SÂİRE
Müdür Faruk Bey Muavin Ansatas Efendi A'zâ Aşır Bey ‘ ‘ Şefik Bey ‘ ‘ Arasti Efendi Katib Kazım Efendi	Rüsumât Memuru Ahmet Efendi Liman Reisi Osman Efendi Düyun-ı Umumiye Memuru Osman Efendi Reji Memuru Kosti Rali Efendi Telgraf Memuru Sadık Efendi Askamya Liman Reisi RecebEfendi Rusumat Memuru Hulusi Efendi
BİDAYET MAHKEMESİ	BELEDİYE DAİRESİ
Reis Emin Efendi Başkatib Remzi Efendi A'zâ Behçet Efendi A'zâ Yorgi Andonyo Efendi	Reis Hristo Frilonor Efendi Katib Ali Rıza Efendi Doktor Kara Mecidi Efendi A'zâ Harlambo Kosti Efendi A'zâ Panoyot Bilyo Koli Efendi Dimitri Paraşkum Efendi

[172]

SÂLNÂME- İ VİLÂYET

Limni Cezîresinde mevcut olan hayrat müberrat celile-i hazır hilâfet penâhî		
Ta'mîrân inşâ olunan hükümet konağı		
Ta'mîrân inşâ olunan (Niyazı Mısri) Hazretleri'nin Tekyeleri		
Ta'mîrân inşâ olunan hastane-i askeriyye		
LİMNİ SANCÂĞI		
MUTASARRIF LİVÂ REFET PAŞA		
RÛTBE	MECİDÎ	
Mirmirân	2	
ME'MÛRİN-İ LİVÂ		
ESÂMÎ	RÛTBE	AYIN
Nab Ali Kemâl Efendi	İstanbul ? hümâyûnu	4
Mutasarrıf Muâvini Mihalaki Efendi	Sâlise	
Muhâsebeci Süleyman Efendi	Sâlise	
Tahrîrat Müdîri Yusuf Ziya Efendi	Sâlise	
Müftî Mahmut Celal Efendi		
Cezâ Reîsi Hasan Raci Efendi	Sâlise	
Müdde-i Umûmî Muâvini Muhtar Bey	Sâniye	
Defter-i Hâkânî Me'mûru Ali Yumni Efendi		
Evkâf Müdîri Salih Efendi		
Rüsûmât Müdîri Sait Bey	Râbi' ve Yunan Madalyası	
Telgraf Müdîri Tayar Efendi		
Düyûn-ı Umûmîye Me'mûru Mehmed Efendi		

[173]

LİMNİ SANCÂĞI

MECLİS-İ İDÂRE-İ LİVÂ	MUHÂSEBE KALEMİ
Reîs Mutasarrıf Paşa A'zâ-ı Tabiiyye { Nâib Efendi Muâvin Efendi Muhâsebeci Efendi Tahrîrat Müdürî Efendi A'zâ-ı Müntehabe { Müftî Mahmut Celalettin Efendi Metropolid Biyodoros Efendi İsmail Efendi Ahmet Bey Su Yolcu Mihal Efendi Antaş Lasakaridi Efendi Kâtib Hakkı Efendi	Muhâsebe Refik-i Evvel Mehmed Efendi Refik-i Sâni Ali Haydar Efendi Sandık Emîni İsmail Efendi
TAHRÎRAT KALEMİ	MA' TAHRÎR VERGİ KALEMİ
Tahrîrat Muâvini Hüseyin Efendi Rabi Mübeyyîz Hakkı Efendi Hamise Mukayyid Ahmet Bey	Me'mûru Ali Rıza Efendi Merkez Vergi Kâtibi İlyas Efendi Refik Hasan Efendi Defterci Mahmut Efendi
NÜFÛS KALEMİ	TAHSİLÂT DÂİRESİ
Me'mûru Arif Efendi Kâtibi Haluk Efendi	Komisyon Reîsi Muhâsebeci Efendi A'zâ Ahmet Efendi A'zâ Panadili Efendi A'zâ Sertahsildâr İsmail Bey Müfettiş Abdülkadir Efendi
TERCEME KALEMİ	
Tercemân Ohamis Efendi	
MÂLİYYE KISMI	Tahsildârlar { Tayyar Efendi Halil Efendi Arif Efendi Tevfik Efendi Cemâl Efendi Ahmet Pertev Efendi Cafer Efendi Arif Efendi

	Abdullah Efendi
[174]	SÂLNÂME-İ VİLÂYET
DEVÂİR-İ SAİRE	
DEFTER-İ HÂKÂNÎ KALEMÎ	TİCÂRET VE ZİRAT ODASI
Me'mûr Ali Yahya Efendi Merkez Ka'zâ Tapu Kâtibi Şerîf Efendi Evkâf Müdîri Efendi Eytam Sandık Müdîri Ali Efendi	Resi Ahmet Efendi A'zâ Raşit Efendi A'zâ İmâmzade Ali Efendi A'zâ Yani Poltaridi Efendi A'zâ Antaş Garafolu Efendi A'zâ Su Yolcu Mihal Efendi A'zâ Nikola Franko Efendi Kâtib Hüseyin Efendi
TARİK KOMİSYONU	BELEDİYYE DÂİRESİ
Reîs Mutasarrıf Paşa A'zâ Şerîf Ağa A'zâ Ahmet Efendi A'zâ Raşit Efendi Kâtib Ahmet Efendi	Reîs Ahmet Efendi A'zâ Ahmet Efendi A'zâ Ali Efendi A'zâ Raşit Efendi A'zâ Atabey Efendi A'zâ Kosti Valanoz Efendi Kâtib Haluk Efendi Sandık Emîni Andon Efendi
ZİRAATBANK ŞÛ'BESİ	ME'MÛRUN-İ SÂİRE
Reîs Şerîf Ağa Kâtib Ahmet Efendi Refîk Ali Bey A'zâ ? Efendi A'zâ Refet Bey	Rûsûmât BaşKâtibi Nesib Efendi Mubassır Esad Efendi Liman Reîsi Fırkateyn Kâtibi Yaver Bey Telgraf ve Posta Müvezzi'i İzzet Ağa
DÜYÛN-I UMÛMİYYE DAİRESİ	
Me'mûr Mehmed Efendi Kâtib Hasan Efendi	

[175]

LİMNİ SANCÂĞI

LİVÂ MÂLİYYE KISMI	
CEMİYET-İ İLMİYYE	MEKTEB-İ RÜŞDİYYE
Reîs Mutasarrıf Paşa	Mektebi Evvel Fevzullah Efendi
A'zâ Müftî Efendi	Muallimi Sâni Ahmet Efendi
A'zâ Şerîf Efendi	Rikka Muallimi Hüseyin Efendi
A'zâ Hacı Mehmed Ağa	MEKTEB-İ İBTİDÂİYYE
A'zâ İsmail Efendi	Muallimi Evvel Tahsin Efendi
A'zâ Tahir Ağa	Muallimi Sâni Hafız Abdullah Efendi
	Muallimi Sâlis Hafız Şefîk Efendi
LİVÂ ADLİYE KISMI	
BİDÂYET MAHKEME-İ HUKUK DÂİRESİ	BİDÂYET MAHKEMESİ KALEMİ
Resi Nâib Efendi	Başkâtib Necati Efendi Sâlise
A'zâ Hacı Mehmed Ağa	Zabıt Kâtibi Hüsnü Efendi
A'zâ Franko Efendi	Zabıt Kâtibi Emin Efendi
Mülâzım Mehmed Efendi	Zabıt Kâtibi İsmail Efendi
CEZÂ DÂİRESİ	ZÂBITA DÂİRESİ
Reîs Hasan Raci Efendi	Yüzbaşı Hüseyin Haşim Efendi M5
Müdde-i Umûmî Muâvini Mütemâyîz Efendi	POLİS DÂİRESİ
Müstantik Rüştü Bey	Komiser Mehmed Efendi
A'zâ Şerîf Efendi	
A'zâ Yandilli Taratalaroz Efendi	
Mülâzım Hüseyin Efendi	
İcrâ Me'mûru Asaf Bey	

[176]

SÂLNÂME-İ VİLÂYET

KAL'A-İ ŞÂHÂNE ZABÎTANI

KAL’A-İ ŞÂHÂNE ZABİTANI			
ESÂMÎ	OSMÂNÎ	MECİDÎ	MADALYA
Sağ Kolağası Osmân Efendi		5	
Tabîb Kolağası Hacı Hüseyin Efendi		4	Kırım, İngiliz, Karadağ
Misafir Kolağası Süleyman Efendi	4	5	Sanayi, İftihar, Yunan
Yüzbaşı Ahmet Efendi			
Eczacı Faik Efendi	4	5	Tahlisiye
Mülâzım-ı Evvel Mehmed Ağa		5	
Mülâzım-ı Sâni Rıza Efendi		5	Tahlisiyye
Mülâzım-ı Sâni Rıza Efendi			
MEVCÛD ETİBBÂ			
Kal’a Tabîbi Hacı Hüseyin Efendi			
Mösyö Kandirnika			
Nikola Tarande Efendi			
ECZÂNE		HASTAHÂNE	
Rum çarşısında		Kal’a derûnunda bir bâb asker hastahânesi	
iki bâb eczane		olup muhtâcîn kabul ve tedavi edilir.	
MAĞRÛF DAVÂ VEKİLLERİ			
Abrohanmiyan Efendi	Ahmet Efendi	Kosti Efendi	
MEŞHÛR TATLI SÛLÂR			
Kasabaya yarım saat mesafede vaki’ Çamlıca Alona ve Mondroz’da Pradis nam mevkilerde tatlı ve leziz sular vardır.			

TEDAVÜL EDEN AKÇA FİATI				
Osmânî Lirası	Mecîdî	Metelik	İngiliz Lirası	Fransız
108	20	10 Para	118	95

[177]

LİMİNİ SANCÂĞI

LİMİNİYE UĞRAYAN VAPURLAR	
(Pandaleon) (Hacı Davud) Kumpanyaları İzmir’den hareketle biri çaharşembe ve diğeri Pazar günü akşamüzeri Selanik’e azîmetlerinde uğramaktadır.	
LİMİNİ SANCAĞINA MÜLHÂK NEVÂHİ	
MONDROZ NÂHİYESİ	BOZBÂBA NÂHİYESİ
Müdîr Mehmed Şerîf Efendi Muâvin Münhaldir Kâtib Halil Efendi Rüsûmât Me’mûru İbrahim Efendi Düyûn-ı Umûmîye Me’mûru Münhal	Müdîr Muâvin Münhal Kâtib Hüseyin Efendi Matahrîr Vergi Kâtibi Mustafa Efendi Rüsûmât Me’mûru İsmail Efendi
BOZCAADA KA’ZÂSİ	
Kaymakam İsmail Hakkı Bey Nâib Elhac Abdülhalim Efendi Hareket Harici Mâl Müdîri Ali Rıza Efendi Tahrîrar Kâtibi Mehmed Raşit Efendi	A’zâ-i Tabiiyye { Nâib Efendi Mâl Müdîri Efendi Tahrîrat Kâtibi Müftî Osmân Nuri Efendi Hareket Harici Metropolit Vekili Kori
MECLİS İDÂRE-İ KA’ZÂ	
Reîs Kaymakam Bey	Nikos A’zây-ı Efendi { Hafız Hüseyin efendi Ali Fevzi Ağa Ligor Hristodol Efendi İstanbuluoğlu Arakili “

MAHKEME-İ BİDÂYET HEYETİ	ZÂBİTA VE POLİS DÂİRESİ
[178] SÂLNÂME-İ VİLÂYET	
Reîs Nâib Efendi A'zâ Ahmedi Bey A'zâ Ligotsofen Efendi Başkâtib ve Mukâvelat Muharriri İbrahim Efendi Müstantik Muâvini Raif Bey Eytam Müdîri Ali Rıza Efendi Şeriyye Kâtibi Abdülvahit Raif Bey Mübaşir İbrahim Çavuş Odacı Kemâl Efendi	Zâbıta Me'mûru Mülâzım Rıza Efendi Polis Me'mûru Ahmet Efendi Onbaşı Hasan Efendi Neferât 11
MÂL KALEMİ	BELEDİYYE DÂİRESİ
Mâl Müdîri Ali Rıza Efendi Mâl Müdîri Muâvini Recep Efendi Sandık Emîni Saib Bey Tahsildâr Mehmed Efendi Tahsildâr Mehmed Sait Efendi Tahsildâr Şerîf Efendi	Reîs Tabîb Nikolaki Efendi Fahri Tabîb Yüzbaşı Mehmed Emin Efendi Hafız Hasan A'ZÂ { Osmân Ağa Münhal Münhal Kâtib İsmail Efendi Çavuş Şükrü Ağa
ZİRAAT BANK ŞÛ'BESİ	RÛSÛMAT DÂİRESİ
Reîs Hacı Ahmet Ağa Muhâsebe Kâtibi Hasan Şükrü Efendi A'zâ Ali Ağa A'zâ Münhal A'zâ Esterati Lago Efendi	Müdîr Mustafa Efendi Başkâtib Mülga Mubassır Ali Efendi Kolcu Nefer 2
NÜFÛS VERGİ VE TAPU KALEMLERİ	DÜYÛN-I UMÛMİYYE DÂİRESİ
Nüfûs Me'mûru Mehmed Şerîf Efendi Nüfûs Kâtibi İzzet Efendi Vergi Kâtibi Recep Efendi Tapu Kâtibi Osmân Efendi	Me'mûr Lütfü Efendi Kâtibi İlyas Zühtü Efendi Kolcu Nefer 2

[179]

LİMNİ SANCÂĞI

ME'MÜRİN-İ SÂİRE	HRİSTİYAN MAHALLESİ ÇEŞME KOMİSYONU	
Posta Me'mûru Sait Efendi Müvezzi' Abdülkadir Efendi Karantina Me'mûru Hüsnu Efendi Gardiyan İbrahim Efendi Liman Reîsi Ahmet Efendi Hapishâne Me'mûru Dimitraki Efendi İskele Kahyası Mehmed Ağa Tahlisiye	Reîs Kâtib Nikolaki Efendi A'zâ İrkâl Efendi A'zâ Apostolaki İlyadi Efendi A'zâ Harelambo Lipostol Efendi A'zâ Yani İzoniko Efendi Kâtib Raif Efendi	
TAHSİLÂT KOMİSYONU	MAÂRİF KOMİSYONU	
Reîs Kaymakam Bey A'zâ Mâl Müdürî Efendi A'zâ Vergi Kâtibi Recep Efendi A'zâ Tapu Kâtibi İzzet Efendi Mülâzımı Evvel Ali Rıza Efendi M 5	Reîsi Evvel Kaymakam Bey Reîs Sâni Müftî Efendi Aa ve Kâtib ve Sandık Emîni Efendi A'zâ İmâm Hafız Hüsnu Efendi A'zâ Bank Kâtibi Hasan Efendi A'zâ Mahkeme BaşKâtibi İbrahim Efendi A'zâ Nüfûs Me'mûru Mehmed Bey	
EVKÂF KOMİSYONU	MEKTEB-İ RÜŞDİYYE	
	Muallimi Evvel Vekili Hafız Seyyid Efendi Hüsnu hatt Muallimi Nüfûs Me'mûru Efendi Bevvâb Fevzi Ağa Şakirdan adet 13	
Reîs Nâib Efendi A'zâ Müftî Efendi A'zâ Bank Muhâsebe Kâtibi Hasan Efendi A'zâ Şerîyye Kâtibi Ratip Efendi A'zâ İbrahim Efendi	MEKTEB-İ İBTİDÂİYYE	
İSLAM MAHALLESİ ÇEŞME KOMİSYONU	Muallimi Evvel Hafız Seyyid Efendi Muallimi Sâni Hacı Hafız Mustafa Efendi Bevvâb Hafız Mehmed Efendi Şakirdan 84	
	İNÂS MEKTEBİ	
Reîs Tahrîrat Kâtibi Mehmed Raşit Efendi A'zâ İmâm Hafız Hüseyin Efendi A'zâ İmâm Hafız İsmail Efendi A'zâ Bank Kâtibi Hasan Efendi A'zâ Hafız İbrahim Efendi A'zâ Muâvini Hafız Hasan Efendi A'zâ Hamamcızade Mehmed Efendi	Muallime Esma Kadın Talebatı 45 <th>HRİSTİYAN İNÂS MEKTEBİ</th> Muallimeyi Evvel Despinu Muallimeyi Sâniye Marika Muallimeyi Sâlise Anna Bevvâb Hristaki Talebat 150	HRİSTİYAN İNÂS MEKTEBİ

ZUKÛR HİRİSTİYAN MEKÂTİBİ	TİCÂRET ODASI		
Muallimi Evvel Nikola Efendi	Reîs Konstanti Hırsto Develi Efendi		
Muallimi Sâni Yorgi Efendi	A'zâ Hasan Efendi		
Muallimi Andon Efendi	A'zâ Emin Ağa		
Muallimi Rabi Atanaş Efendi	A'zâ Yani Hacı Nikola Efendi		
Bevvâb Maçon Şakirdan adet 230			
KAL'AY-I ŞÂHÂNE ZABÎTÂNİ			
ESÂMÎ	RÛTBÊ	MECÎDÎ	MADALYA
Murat Bey	Yüzbaşı	5	Gümüş Liyâkat
Tabîb Emin Efendi	Yüzbaşı		
Kostaki Efendi	Eczacı	5	
Mehmed Efendi	Mülâzımı	5	
Hesap Me'mûru Hafız Mehmed Efendi	Evvel	5	
Hacı Ali Efendi	Mülâzımı	5	Tahlisiyye
Mehmed Efendi	Sâni		
	Mülâzımı		
	Sâni		
	Kamacı		
ESTİREN KUMPANYASI TELGRAF ME'MÛRLARI			
Müdîr Mazlum Efendi	Diğeri David Efendi		
Muhabere Me'mûru İsmail Hakkı Efendi	Muvassıl Dimitri Efendi		
Haftada Âmadeşd Eden Vapurların Acente Me'mûrları			
İdare-i Mahsûsa Acenta Me'mûru Ligor Hristodulo Efendi			
Hacı Davud Kumpanyası Me'mûru “ “ “			
Korici Kumpanyası Me'mûru Malgan Dimiş Tolmide Efendi			
Pandeleon Kumpanyası Me'mûru Dimiston Tolmide Efendi			

[180]

SÂLNÂME- İ VİLÂYET

ZUKÛR HİRİSTİYAN MEKÂTİBİ	TİCÂRET ODASI		
Muallimi Evvel Nikola Efendi Muallimi Sâni Yorgi Efendi Muallimi Andon Efendi Muallimi Rabi Atanaş Efendi Bevvâb Maçon Şakirdan adet 230	Reîs Konstanti Hristo Develi Efendi A'zâ Hasan Efendi A'zâ Emin Ağa A'zâ Yani Hacı Nikola Efendi		
KAL'AY-I ŞÂHÂNE ZABÎTÂNİ			
ESÂMÎ	RÛTBE	MECÎDÎ	MADALYA
Murat Bey Tabîb Emin Efendi Kostaki Efendi Mehmed Efendi Hesap Me'mûru Hafız Mehmed Efendi Hacı Ali Efendi Mehmed Efendi	Yüzbaşı Yüzbaşı Eczacı Mülâzı mı Evvel Mülâzı mı Sâni Mülâzı mı Sâni Kamacı	5 5 5 5 5 	Gümüş Liyâkat Tahlisiyye
ESTİREN KUMPANYASI TELGRAF ME'MÛRLARI			
Müdür Mazlum Efendi Muhabere Me'mûru İsmail Hakkı Efendi	Diğeri David Efendi Muvassıl Dimitri Efendi		
Haftada Âmadeşd Eden Vapurların Acente Me'mûrları			
İdare-i Mahsûsa Acenta Me'mûru Ligor Hristodulo Efendi Hacı Davud Kumpanyası Me'mûru “ “ “ Korici Kumpanyası Me'mûru Malgan Dimiş Tolmide Efendi Pandeleon Kumpanyası Me'mûru Dimiston Tolmide Efendi			

[181]

LİMNİ SANCÂĞI

İMROZ CEZİRESİNDE MEVCUT OLAN HAYRÂT VE MÜBERRÂT-I CELÎLE-İ HAZRET-İ HİLÂFET PENÂHÎ	
Ma' Mektep bir bap câmi'-i şerîf	
İMROZ KA'ZÂSI	
Kaimmakam Ahmet Zihni Efendi Muâvin Nikola Armonal Efendi Mâl Müdîri Münhal Tahrîrat Kâtibi Ahmet Efendi Rumi Kâtibi Birakıl Efendi	
MECLİS-İ İDÂRE-İ KA'ZÂ	BİDÂYET MAHKEMESİ
Reîs Kaymakam Efendi Muâvin Efendi Mâl Müdîri Efendi Tahrîrat Kâtibi Efendi Metropolit Fîladiyedos Efendi A'zâ Nikolaki Gelipolid Efendi A'zâ Panayodi Yevaneyedi Efendi A'zâ Nikolaki Hacı Griyako Efendi A'zâ Vuku'u İstifasına mebni münhaldir	Reîs Mustafa Aşri Bey A'zâ Nikolaki Hacı Kiryaki Efendi A'zâ Panayod Yovaniyedi Efendi Başkâtib Fehmi Efendi Müstantik Muâvini Nikolaki Efendi İcra Mübaşiri Atanaş Ağa Odacı Yani Efendi
NÜFÛS KALEMİ	ZİRAAT ODASI
Me'mûr İbrahim Efendi Kâtib Abidin Efendi	Reîs Yorgi Vasilos Efendi Muhâsebe Kâtibi Ali Ragıp Efendi A'zâ Panayod Efendi A'zâ Panayod Hacı Kostanti Efendi

[182]

SÂLNÂME-İ VİLÂYET

ME'MÛRİN-İ SÂİRE	EVKÂF KOMİSYONU
Mâl Müdîri Muâvini ve Vergi Kâtibi Hüseyin Hüsnü Efendi Tapu Kâtibi Salih Efendi Sandık Emîni Yani Maçovik Efendi Reji Me'mûru Avest Aotifo Efendi Düyûn-ı Umûmîye Me'mûru Ahmet Efendi Düyûn-ı Umûmîye Piyade Kolcusu Tufan Efendi	Reîs Kaymakam Efendi A'zâ Mahkeme Reîsi Aşrı Bey A'zâ Mâl Müdîri Efendi A'zâ İmâm Hafız Davud Efendi A'zâ Bank Kâtibi Ali Ragıp Efendi
TİCÂRET ODASI	TAHSİLÂT ODASI
A'zâ Yorgi Vasilyo Efendi A'zâ Panayı Hacı Kostanti Efendi	Reîs Mâl Müdîri Selim Efendi A'zâ Estarati Apşedinikol Efendi A'zâ Yorgi Polid Efendi Tahsilat Müfettişi Tahsin Efendi Süvari Tahsildârı Ahmet Efendi Süvari Tahsildârı Halil Efendi Piyade Tahsildârı Yarasimo Efendi
ZÂBİTA DÂİRESİ	BELEDİYYE DÂİRESİ
Mülâzım-ı Sâni Kemâl Efendi Kol Vekili Fellik Çavuş Tahlisiye Polis Me'mûru Osmân Efendi Hapishâne Gardiyanı Ali Bâba	Reîs Vekili Nikolaki Efendi Kâtib Mehmed Rasim Efendi A'zâ Yorgi Efendi A'zâ Yorgaki Firatuan Efendi A'zâ Rakaço Efendi
RÜSUMÂT DÂİRESİ	FENÂR DÂİRESİ
Merkez Me'mûru Ahmet Şevket Efendi Botan Me'mûru Mustafa Efendi Süvari Kolcusu Hurşit Ağa Süvari Kolcusu Hafız Hasan Efendi Piyade Kolcusu Faik Efendi	Me'mûru Liosef Dalanikola Efendi Hademe Nefer 3

[183] **VİLÂYETE MÜTE‘ALLİK MA’LÛMÂT-I İCMÂLİYYE**

[184] **VİLÂYETE MÜTEÂLLİK MA’LÛMÂT TÂBÎİYYE**

Cezâir-i Bahr-i Sefîd Vilâyeti Adalar Denizinde vâki’ İsporat Adaları'dan ibâret olup şimâlen (Edirne vilâyetiyle Anadolu Aksâmında Biga Sancâğı) ve şarken (Aydın Vilâyeti sahili) cenûben (Bahr-i Sefîd) garben (Yunan Adaları Selanik Vilâyeti sevâhiliyle) mahdûddur.

Coğrafyune göre “Bahr-i Sefîd” itlâk olunan deniz Avrupa'ya mihât olan üç denizden cenûbda vâki’ olandır ki Septe Boğazından Karadeniz'e kadar imtidâd etmiş ve Avrupa, Afrika kıtalarının arasında bulunduğu için Avrupaca Karalar arası ve Beynül'-Arâb bahr-i mütevâsit ada denizine verilen mesâfe ise Girid ve Kıbrıs cezîreleri “Bahr-i Sefîd” sularında bıraktıktan sonra Anadolu ile Rumeli-i şâhâne beynini ihâta eder ki Anadolu sevâhiline yaklaşan adalara “İsporat, Dağınık” ve Yunanistan'a mütecâviz olanlar da “Sitlad, Daire” nâmları verilmiştir.

Adalar Denizinin şimâlinden 610 ve şarkden garbe 250 kilometre tûl olup mecmû’ mesâhe-i sathiyesi 164700 kilometre merbû’una müsâvî tutulur. Bu deniz sularının 1200 metreden ziyâde umkî olmayub bundan dört bin metreye kadar derinliklere Girid civârında tesâdüf olunur. Akdeniz’in suyu Bahr-ı muhit-i atlâsiyenin suyundan 3–4 derece ağırdır. [185] Bahr-ı Sefîdde med ve cezir vukû’ bulmadığı iddi‘â olunmuş ise de Eğriboz yüzünde öteden beri med ve cezir yönündeki gibi sâir taraflarda dahi azucuk has olunmaktadır.

Bahr-ı Atlâsiyenin rengi koyu yeşil olduğu halde Akdeniz'in rengi gayet güzel surette müenniyyiddir. Dalgalarında 3- 4 bazen 5–6 ve nihayet 9 metre irtifâ’ı görülmüştür. Adalar denizinde ya’ni Bahr-i Sefîd dâhilinde yazın şimâl ve kışın lodos rûzgârları estiği gibi mevsim ile bunların şiddeti artıp bâ-husus lodos fırtınalarıyla kış mevsiminde hayli zâyiât vukû’ bulur. Bu iki rûzgâr her memleketin mevki’i tâbîiyyesine göre tebdîl edib poyraz, imbaât, kesişleme, yıldız, kıble, meltem, cenûb rûzgârları isimleri ile yâd olunur.

Yunanistan'ın Mora sevâhilinde müsâdif olan medhal ile Midillü Sakız aralarına düşen Çandarlı ve İmroz ve Limni cezîrelerinin şimâl-i şarkiyesinde tesâdüf eden (Saros) Körfezi'nde yaz ve kış rûzgârı eksik olmadığı gibi efendi ve anafor dahi ziyâdehu olduğundan adalar denizinde keşt ve güzâr edenler en ziyâde buralarda endişeye düçâr olurlar. Çanakkale Boğazı cereyânı ikiye münkâsım olarak Limni cihetinde ve Bâbayorini tarîkiyle Sakız, Koyun Adaları boğazlarında hayli sür'at kesb eder. Bu nakille berâber herhangi rûzgâr esse adalar etrâfında melcan tedârîki kâbildir.

[186]

MÜNÂZİR VE TÂBİ'AT-I İKLİMİYYE

Adalarda letâfet arziyyeyi âb ve havâsıyla tevellidü ve te'mîn eyleyen dağ ve derelerle ormanların o kadar cisimleri görülmez ise de her bir cezîrenin vüs'at mevki'ine nazaran manzara-i tâbî'ye çiger açmakla burkaneye cedir ve takdirdir.

Cezîrelerde ale'l-umûm sevâhil-i arâzî-i münkasime ve tâbî'-ı âsâr ile memnû' olub me'mûriyet-i arâzîyye daima dâhile tesâdüf eder. Hatta Kaşot ile İstanköy cezîrelerinin isimleri Yunanca yanmak ma'nasına delâlet eder. Sahil yamaçlarında görülen gayrı muntazam bir çok yığınların şekilleri kuvvetli sellere amâç olarak dağlardan ayrulub döküldüğü bir takımları da tahvilât-ı arâzî- i ahyâra harâbeti olduğunu zan ettiriyor.

Sevâhil-i Cezâir bazı dağlar attıklarıyla kuşatmış olmasından vilâyetin hiçbir tarafından cisim-i nehirler peydâ olamamış ve kış vaktinde kesret emtârdan akan sebil ve dereler dahi bir takım tahribâta bâ'sh olarak toprağı ârızalandırmakda ve adaların pek sarp başlayan dağlarındaki vaziyet sebebiyle fevka'l-âde sür'at ve kuvvetle akan derelerin sebillerin bağ bahçe ve tarlalara ve hatta hayvanâta böyle hayli zararı olmaktadır. İşte adalarda arâzî-i müstevhiyeye ya'ni düz ve vasi' ovalara tesâdüf olunamaması dağların birdenbire sarplaşıp itimdâtsiz ve gayrı muntazam

şu'âbât ve zirvelere münkâsım olmasına ve yerde mevsim-i şitata kesretle [187] cereyân eden sellerin tasirat-ı tâbi'yyesine mahmuldür. Fusulün teessiratına gelince vilâyetin her tarafı mıntıka-yı mu'tedilede dâhil ve iklîm ve havâ umûmîyetle muaddel ise de bazen adaların ikilm ve havâ umûmîyetle muaddel ise de bezen adaların iklîm ve havâları yek diğerine birer suretle mütebâyındır.

Mahal-i mürtefi' ile ve ada ve ovaların sahil ile dâhilin iklîm ve havâca hayli farkları vardır ki mesela Rodos kasabasına esen rûzgâra dâhil cezîreden 5 sâ'at baîd mesâfede vâki' bir karyede asla tesâdüf edilmez.

Yine cezîrelerde mahâl vardır ki lodos rûzgârının te'sîriyle derece-i harâreti Arâbistan'dan nişân verir. Kalimnoz Cezîresi gibi mevki' bulunur ki sağlam ad olunan poyraz rûzgârının da taklîdi meşhûd olur. Bu emsâlden karadan sıcak denizden mu'tedil rûzgâr estiği müsellemlen iken mevâki' dâhiliyede aksi olmak üzere te'sîrâtı görülür.

MA'DEN VE KAPLICALAR

Adaların kayalık ve çıplak olan bazı mevâki'inin manzaralarına bakılırsa vilâyet dâhilinde açıkça ma'den olduğu anlaşılır. Bunun cinsi ile arz aralık vukû'u bulan zelzelelerde bir dereceye kadar te'yîd [188] ediyor. Lakin öyle zengin ma'denler olup olmadığı henüz keşf olunmamıştır.

Şimdilik vilâyet dâhilinde taşınmış olan ma'den müte'addid ise de yalnız bir kaçından istifâde olunâbilip onlar da adaların ma'lûmât-ı husûsiyesi meydanında tayin ve tarif olunmuştur.

Fiyat-ı ma'deniyyeye gelince meşhûr olanlarını te'sîratına manzûre ve âb ve havânın ne kadar başka başka duhûlleri olunduğunu ilâve etmeye vilâyet kaplıcalarını her taraftakilere fâik tutmak lâzım gelür.

Avrupa kaplıcaları mükemmel vesâitle ağır sermâyelerle yapılan tezyinâta mâlik olduğu için rağbet cihetini kazânıp yoksa suları terkebâtça aradaki fark pek cüz'idir.

Fi'l-hâl Midillü, İncirli, Limni kaplıcaları için matlûb olan ıslâh ve imâret icrâ kılınsa sızı ve romatizmadan muzdârib bulunan biçâregânın mertebelerde kesb ve şifa eyleyeceklerini şüphe etmemekle berâber muayane-i emvâcda kalan bir yığın taş ve toprağın ne büyük atâyâ-yi ilâhiyye mahzur buyurulduğu da zivârce teslim edilir.

ORMANLAR

Adalar ahâlîsinin nısfı denecek kadar bir kısmı gemicilikle [189] müştegal olduklarından inşâât-ı bahriye vesâire için buralarca keresteye olan ihtiyaç her taraftan ziyâde olmak tâbi'i bulunduğuna ve Cezâir'in ekser cihetlerinde tesâdüf olunan sönmüş volkanlardan bazılarının henüz gaz teşrî etmekte olup bu da münhal sıhhat olduğuna göre hem havâyı tasfiye hem de ahâlînin keresteye olan ihtiyaçlarını tehvîn ve tesviye için kesretle eşcâr ve orman yetiştirmek lüzûmu gerek gibi derk olunarak cülûs meymenet-me'nûs-ı hazret-i pâdişâhîden biri bu vilâyetçe de ormanların feyz ve terkîsine hüsnü muhâfazasına dikkat olunuyor. Ormanların her bir adaya tesbitle mebzûl olduğunu Cezâir, Rodos, Midillü, Kerpe, Sakız der adalarının bu tâbi'ül-manzar riyâzi o kadar tavsîf olunmağa ahar eder ki Rodos, Midillü, Sakız'ın garp ve Kerpe'nin dahi şark vasatına tesâdüf iden aksâmına seyr ve temâşâ itmiş olanlarının pek çok âsâr-ı zevk u letâfetle hıfz-ı hatıra-yı tâbi'at eyler. Çünkü bu mevki'ğin tâbi'aylığı yalnız geyik ve keçi gibi sevimli mahlûkât serbest uz alâyla görmeleri hâsıl itmiyor. Ormanların hazâret-i zevk-avranesine bahr ve semâdaki mağbût ve mergûb mai renklerle hazin ve ulvî tulu' ve guruplar ilâve oluyor.

Bin ikiyüz metre irtifâ'ât hasâliyyeden sevâhile doğru temayül bulunan işmâr meyânında sarı çam misullu manzaraca havus, harnub, zeytûn sert rûzgardan biraz

mahfûz vadilerinde dahi almasa [190] ve armud ve nar ve kestane de bulunur.

Zeytûn zirâ'atine hasr kılınan ve ekseri dağlar arasında matar ve hayatları da kâbil-i tasvîr olmayan mevki' istisnâ edildiği halde vilâyetinin başlıca ormanlarının mesâhe-i sathiyesi doksan bin hektara bi'l-âiddir.

ZİRÂ'AT VE MAHSÛLÂT

Ba'zı zevât zirâ'atı insanın en nâmuslu en mukaddes bir san'atı olmak üzere telâkki itmiş hatta zirâ'at ile çobanlığı mâder vatanın iki bostan hayat bahşâsına teşbih ile zirâ'a-i azîm bir kıymet büyük bir meziyet vermiştir.

Fakat muvâkığın mûsadesizliği cihetle buralarda öyle büyük çiftlikler bulunmayub Limni ile Midûllû'de çiftlik nâmı verilerek adedi yetmiş yediye balığ olâbilen yerlerin belki mecmûunda bile Anadolu ile Rumeli'de görüldüğü gibi muntazam ve büyük bir çiftlik meydâna gelemmez. Rodos'taki çiftlikler ise cezâir-i mülhakda bulunanların biraz daha büyüklerinden ma'dûdur.

Rodos'ta bahçevanlık, İstanköy'de bağcılık, Sakız'da bahçevanlıkla gemicilik, Herekyet, Sömbeki, Leryoz, Kalimnoz adalarında süngercilik [191] Midillû'de zeytuncilik, Limnide çiğcilik ve çobanlık hemen her zanâ'atta gâlibdir. Vilâyetin sebze, zeytûn, üzüm, limon, portakal, kayısı, mandarina, şarap, sakız mahsûlâtından kesretle ihracât vukû' bulmakta ise de mahsûlât mütebâkîye kâmilten dâhilde sarf olunur.

Yukarıda zikr olunan mahsûlât ile Midillû'de i'mâl edilen sâbun istitnâ edildiği halde adaların umûmîyetle ihracâtı ithalâtından don bulunmuştur.

Adaların palamut bademi, hinta, şa'ir, alef, çavdar, mısır, burçak, susam, anason harnub bunlara mümâsil mahsûlât sâiresi ale'l-âde olup bir tarafla mukâyeseye ve burada muvâzeneye şâyân değildir.

Ma'a-hazâ vilâyetin zirâ'at ve felâhata ve hasr olunan arâzîsi iki buçuk milyon dönüme karib olduğundan ıslâhat-ı fenniyye ile daha ziyâde mahsûlât alınmak ve bahçevânlığı terk ettirmek mümkündür.

HAYVÂNÂT

Vilâyetin hayvânât ahâlîsi koyun, keçi, manda, midillü tâbi'r olunan ufacık esbler merkeb ve hayvânât ve haşîyesi ada tavşanı, tilki, sansar, kunduz, geyik, karaca gibi şeylerden ibârettir. Rodos, Midilli, Kaşot, İmroz adalarından yevmiye üç kiye kadar süt veriyor ve bir batında üç yavru getiriyor. Bir cins güzel keçiler bulunduğu [192] gibi cezâir sâireninde koyun ve keçileri fenâ değildir.

Rodos'un bazı dağlarında keçi cürmünde yâbani merkepler bulunup köylüler tarafından henüz yavru iken tutularak çocukların rekûna mahsûs olmak üzere bir mecidiye ve daha muhtelif fiyâtlarla satılır.

SANÂYİ'

Mensucât çorap, kilim, halı, alacayün, kuşak, seccade, battaniye ve file gibi şeylerden ibâret olup bunların içinde İstanköy'ün kilim ve halı destegahları Molove'nin yün kuşakları Pilmar'ın alaca bezleri terkiyât- ı nisbiyeye göre oldukça ıslah edilmiştir.

Vilâyetçe dülger, marangoz, ekmekçi, kasap, boyacı, taşçı, kunduracı, bakırcı, terzi, temurcu, kuyumcu vesâir sanâyi'-i âdiye istisnâ edildiği halde zeytûn yağı, sâbun, sahtiyan dakîk i'mâli husûsunda birçok mesâi ve sermâye sarf edilmekte

ve fen ile sana'atta insanın bir büyük yardımcısı olan makineli fâbrikaların adedi yevmân fi-yevmân tez edilmektedir.

Vilâyet dâhilinde bir kereste iki kiremit iki kükürt üç makarna on beş dakîk otuz bir zeytûn, üç pirinaka câmi'an elli altı fâбрика altı yüz on beş yel değirmeni iki yüz kırk sekiz bağhâne, elli sekiz debbâğhâne ve dokuz kadar taş ve tuğla ocakları mevcûdudur. [193] Debbâğhânelerin kösele ma'mûlâtı yalnız dâhilde sarf olunmayıp Dersaâdete ve Avrupaya ve Anadoluya sevk ve ihrâc edilir. Rodos debbâğhânelerinden senevi otuzbeş bin kösele i'mâl olunduğu gibi Sakız ve Midilli'ce bunun birkaç misli ma'mûlât meydana çıkarılır.

Vilâyetin şu ta'dât olunan sanâyi'nden mâ'adâ gemicilik ve süngerciliğinde şâyân kayd ve beyân olub bunların derkâr olan ehemmiyetlerine binâen irice tevsifi münâsib görülmüştür.

SÜNGERCİLİK

Sanâyi'-i bahriyyenin en hatırlısı en dehşetlisi süngerciliktir. Bu san'at-ı meşgaliyeyi ihtiyâr eden erbâb-ı ihtiyâçtır. Hiçbiri hayatından emin olamaz. Çünkü bunun nihâyeti ya balığın karnına girmek ya ka'r-ı deryâda bir uçurumdan düşmek veyahut ekser vaki' olduğu üzere havâsızlıktan bayılmak muhâtaralarını hiçbir zaman nazar-ı teemmûlden dur tutamaz.

İşte ölümle pençeleşen bu zavallılar hayâtlarına bedel ahz eyledikleri icrâatle de bir refah hâsıl ederek rahat geçinemeyip umûm süngerci izâfının münhemin iş ve işret olarak sefâlet ve mezellet içinde yaşadıkları müşâhede olunur. Bir de tüccarın akça ile teşvîki üzerine derinlerde sığda cesâret edeler ya veft ya da makine ile örülmüş olurlar. [194] Şu sanatın vilâyetimiz halkınca kabûlundanberi birçok kimseler kötürüm ve sakat olup kaldıkları meşhud olduğu gibi el-hâletü hâzihi

belden ayaktan koldan boyundan muzdâriben yaşayan vücudunu sürükleyemeyen yüzlerce sünger makinecileri vardır.

Süngercilik sanâyinde 4 zanâ'at müşâhede olur. Birincisi sınıf makine isti'mâl edip 10 kulaçdan 30 nihâyet 36 kulaca dalub sünger sind ederler. Bunlar denizde şu nesib kupe ile 5 dakîka durabilir makineciler yaz ve kış bir mahâlde icrâyı san'at edemeyip Mayıs ibtidâsından Teşrîn-i Evvel gâyesine değin Suriye ve Mısır ve Bingazi ve Trablusgarp ve Tunus sularında kalıp bütün kış mevsiminde dahi ya Girit veyahud Anadolu sevâlihinde fâsıla ve birazistirâhat ile sind iderler.

Biri malzemelerine ve diğeri makineye mahsûs olarak iki kayak gezdirilirler. Süngerciliğin en güçlülere makineli olanlarıdır ki bunların üzerlerinden lastikden mesnu' olup topuklara değin uzayan bir libâs boyunlarında beş on vidayı hâvî topuk ve başlarında 4 hadeseli bir başlıkla ayaklarında dalmağa ve yardım etmek üzere her biri dört buçuk kıyye sıkletinde tunç kaplamalı bir çift kundura ve yanlarında bir zebra? ile bir buçak olduğu halde denize dalarlar. [195] İşte şöyle bir şekil-i muhip ile denizin ka'rına doğru inen dalgıcın hayatı kâburgaları üzerindeki kurşunlara merbût olan bir iyi kâbuğun başından idâre idenlerle tepeye mültehak olup yirmi-otuz metre tulunda marpiç vasıtasıyla havâ îsâl iden makinenin çarhını çevirenlerin elindedir.

Dalgıç bir muhâtara vukû'unda göğsündeki ipi çekmekle imdâd talep eder. Bu imdâd ise arkadaşları tarafından kayığa çıkıp çıkarmaktan ibâret kalır ki bunda biraz batait vukû'u halinde dalgıcın hayatından korkulur. Asıl idâme-i hayata hâdim olan şey ise bi't-tab' makinedir. Dalgıcın otuz kulaç suda 1 dk dan 3 dk ya kadar devam etmek ihti'mâl olan ikâmeti esnâsında makine çarhı bala inkıtâ' ve muntazaman idâre olunur.

Cüzevi bir mesaha ile dalgıcın hayatı fena bulur. 15- 20 kulaç suda nihayet bir çarikden ziyâde duramaz. Makine isti'mâlinde süngerleri tahrîb eylemesine mebnî bir zaman men'ine gidilmiş ise de mu'ahhiren yine kal'a olunmuştur.

Bunların ikinci sınıf evrâdı çıplak olarak denize dalan dalgıçlardır. Bunlar dahi Mayıs ibtidâlarından Eylül gâyesine kadar icra-yı zanaat ederler. İçlerinden 30 kulaç derinliğe dalanlar var ise de 5-10 sn devam edemez. Bu sınıf [196] Ellerinden bağlanup ve onbeş yirmi kiye sikletinde yedinde bulunan taşın mu'âvenetiyle tepesi üzeri inerler çıkarlar.

Üçüncü sınıf efrâdı yaz ve kış meşgûl olan zeytûncilerdir. Bunlardan pek çok sandallar ile güzün zıpkıncılar süngerin iğne ile müşâbeden sonra mecburdur. Dördüncü sınıf balık ağına müşâbe olan ağlarda da Güzün dibini tarayanlara da tırak nâmı verilir. Vilâyetimizde süngercilik Meis, Rodos, Herekyeti Sömbeci, Karimnos, Yanda ahâlîsine mahsûs olup yukarda beyân olunan dört sınıfın efrâdı altı bine bâliğ olabiliyor.

İş bu san'atın ticâreti ve vehâmeti nispetinde azîm olduğundan altı ay zarfında doksan- yüz lira olan bir makineciyi çiftecilğe sevk ve teşvîk kâbil olamaz ise de yalnız vilâyetimiz süngercilerinden senede takrîben elli kadar telefât vukû' bulmasına ve birçok kimselerin hareketinden mahrûm kalmalarına acımamak elden gelmez. Ve mine'llâhî mesta'în.

[197]

RODOS HAKKINDA BAZI MA'LÛMÂT

[198]

MERKEZ VİLÂYET OLAN RODOS ADASI

Rodos Cezîresi vilâyeti teşkil eden Cezâyir'in cesâmetçe ikincisidir ki 52 dakîka 35 derece ile 28 dakîka 36 derece arz-ı şimâli beyninde vâki' olub tûlen ve arzen nihâyet 12 mildir. Cezîre-i mezkûrede Asya'yı safrânın müntehâ-i cenûb-ı garbiyesi ârâ iden Alpo Burnunun hemen 10 mil kadar cihet-i cenûbunda vâki' ve va'ziyyetçe şimâli şarkiyeden cenûb-u garbiyeye doğru biraz mâildir. Mesâha-yı sathiyesi bi-hesabi'-t-terbi' ikibinyüz beş kilo metrodan ibâret ve yirmi yedi bin doksan altı nüfûsı hâvî olduğundan şu hesaba nazaran beher kilo merbû'undaki

arâziden 24 raddesinde nüfûs bulunmak îcâb eder. Adanın şimâl-i şarkiyesinde Rodos Mendireği ve cenûb-ı garbiyesinde parasotiri ve şarken gayet muhâtaralı kayalarla muhatla Rodos ve garben Kondara burunları vâki'dir.

Esâtir-i Yunaniye'ye göre cezîrenin keşf-i fûnûn ve sanâyi' hâmisi güneş ma'bûdu Apollon nâmında bir ilah idi ki ve Rodosta vücûd-ı mervî olan acâyib-i seb'adan ma'dûd "kolos" isminde bir heykel dahi Apollon'un nâm ve teşkiline müzâfân inşâ olunup milâddan 222 sene ikdâm vukû' bulan zelzelât-ı arziyyeden devrildiği beyân edilmektedir ki şu hesâba nazarân cezîrenin milâddan beş altıyüz sene evvellerin ma'mûr ve meskûn olduğuna hükm edilebilir. [199] Çünkü heykelin bidâyeti i'mâl ve ikmâli sükûtundan birkaç asır evvel olmak ihtimâlinden başka zaten öyle bir eseri kumun götüren kumun herhalde dört beş asırdan beri metrûk olması da muhtemeldir.

İşte Apollon'un adayı takdîrinden sonra telkînler ve aynı fırkadan ayrılan ve heleyan şöhretiyle ma'rûf ve ma'bûdiyete mensûb olan oğulları Girit'ten buraya gelip cezîre üstünde hiçbir gün sabahtan akşama kadar ve belki ale'd-devam iki sâ'at bile mihr-i münîr-i afitabın setre-i sahab ile mestûr kalmadığını görünce adaya İlyosa ya'ni Şems Kızı nâmını vermişler. Şu münasebetde kendi isimlerine de muzâf kılmışlardır.

Halen es-senede devam eden Rodos nâmına gelince Rodos kelimesi (rodin) gül, "rodiyon" nar, "rodo" zakkum çiçeği ta'bîrlerinden münharif olub mütekaddimin (Rodos)'un mücerred gül manasında olduğunu iddi'â etmişlerse de müteahhirin bu tevchi ve ciheti kâbul ile berâber Rodos'a mahsûs meskûlât-ı atîka üzerinde görülen nar ve zakkum çiçeklerinin resimleriyle de te'yîd-i müdde'â ederek vaktiyle adada nar ve zakkum ağaçlarının kesret üzre bulunduğu işâret hem de Rodos nâmındaki bir gelin ismini izâfet olunduğunu îfâde eylemişlerdir.

Vaktiyle cezîreye keşf ve adamlarını nezdine celb ettikten sonra Anadolu cihetinden Fenikelilerle Pelazlardan tedricen daha bir çok [200] halk gelüb Balyas, Kamiros, Lindos şehirlerini te'sîs itmişlerdir.

Rodos şehri cezîrenin şimâlen dahi muhâfazasına te'mîn edilmek mütâla'ası üzerine evvelkilerden iki asır sonra ya'ni kable'l-mîlâd 408 senesi binâ edilmiş ve şimdihi kal'a ile berâber kabristân mevki'leri ve Mercan Tepesi'nin şehre nâzır cihetleri sinorî dâhilinde bulunmuş idi. Bu şehrin itmâm inşââtını müte'âkib olan Yalisos ya'ni eski Rodos ve Kamiros ve ba'de Lindos şehirleri tedniye başlamış ve git gide tekmîl cezîrenin merkezi olmağla arz-ı atîkanın bir nokta-yı ma'mûre ve matmûresi hükümüne geçmiş idi bir sûretteki seyrine hükemâ zaptına cihângirler sitâb eylemişlerdir.

Büyük İskender'in vâlidesi Olimpos hayli müddet burada ikâmet ettiği gibi “Tiber” sekiz sene gelub burada kalmışlardır. Adanın mevzû'u olduğu derece i'tibârıyla fevka'l-âde sıcak olması lâzım gelirse de hemen şuraya mahsûs olan meltem rûzgarının Nisandan bed'en Teşrîn-i Evvel gâyesine değin yedi ay bilâ-inkitâ' devâmıyla harâret-i şeyf husn dunmaz. Bütün senenin ancak bir iki haftası nihâyet yirmi sekiz uz ba'zen otuz iki derecede sıcak on beş yirmi günü suğuklarla geçüb kusuru kâmilen fasl-ı râbi' itlâkına ihrâ ve ılık bir letâfet fevka'l-âde ile güzerân eyler.

[201] Hakikat sevâhil-i cezîreye atf-ı nigâh edilüb de sevâhilde bulunan envâ' eşcârın dal ve budakları ve ezhâr ve esmâr-ı gûn-â-gûnun birlikde deniz hisârmişcasına tasavvuru hâric-i imkân olan ve letâfet-i rûh-efzâsı görülürse burası cezîre değil ârâyîş-i rengârengiyle tecessüm bir memleket şekline temessül etdikden sonra deniz üzerine ta'lîk olunmuş numûne-i bahârın bir levha-i dil-güşâsı kıyâs olunur.

Burada bârân feyz-resân ekseriyetle üç ay devâm eder. Şu kadar var ki kışın o mehîb furtına ve müdhiş boralar ile yağın yağmurların bile akîbinde yine tülû'-i şems vâki' olur. Vâki'an kesret bârândan tarz-ı kadîm üzere yapılmış ebniye ve mahallât dâimâ râtib bulunur. Fakat güneşin ve rûzgârın te'sîr ile letâfet mevki'iyyesine hâlel târî olmaz. Gün olur ki sâbahdan akşama kadar on def'a

yağmur yağar ve her yağmurun akîbinde bahâr günlerini en parlağını andırırcasına güneş doğar ve derhal semâ bir savfet-i fevka'l-âde kesb iderek üzerinde sâbahdan eser görülmez.

Memleketin sokakları ise zâten kumdan ibâret ve ekseriyetle çakır döşenmiş olmağla ne kadar yağmur yağsa avuç kadar çamurluk mahall bulunmaz. Belki bi'l-aks yağmurun akîbinde güneş doğmasıyla o çakıllar o kumlar parlamaya ve bir kat daha letâfet peydâ etmeğe başlar. [202] Hele sâhilden bir iki sâ'at dâhile düşen mevâki' ibrâz-ı letâfet husûsunda yek-diğerine rekâbet eder. Ancak bu mevâki'ler meyânında Senilli Sütûrlu, Teryânde, Eski Rodos, İmhân Suyu ve Gani Ahmed, Değirmen Deresi, Mankavli ile Kandaklı ve Yılanova İmyona Epistos, Afanders gibi mahaller cezîre üzerinde letâfet ve nezâretce birer mevki'-i mümtâz ihrâz etmiş olduklarından halkın rağbetini her taraftan ziyâde kazânmışlardır.

Rodos dünyânın her tarafında ahvâl-i meşrûhasıyla iştihâr etdiğinden bir çok mahalden ve hatta Avrupalılar tarafından yazın mütehâlikâne ziyâret edilir. Hele Mısır ümerâsıyla erbâb-ı yesârîne burası âdetâ bir sayfiye olmuşdur ki içlerinden ba'zı zevât-ı kirâm muntazam konaklar, bağçeleri temellük ederek yerli hükmüne geçmişlerdir.

Ma'a-mâ-fih kışın da züvvâr eksik değildir. Kış Teşrîn-i Sâni evâhirine doğru başlayub derece-i bürûdet on dördten nihâyet on ikiye kadar tenezzül ederek soba isti'mâline kat'an lüzûm hiss etdirmediği gibi ekser evkât mangala da ihtiyâc hissetmez. Ender olarak ba'zı seneler kar yağarsa da yeryüzünde bir çâr-yek olsun kendini göstermeğe tâkat getirmeyüb erir mahv olur.

ORMANLAR

Cezîre üstünde bulunan ormanların cümlesi mîrîye â'id olub [203] Vüs'at ve cesâmetleri ale't-tahmîn bin hektâra karîbdir. Anlar da topluca bir mahallde olmayub

cezîreyi garbdan şarka doğru kat‘ eyleyan silsilenin eteklerinde kâ’indir. Dağlarıyla ormanlarıyla adaya ziynet viren ve tarâvetiyle gönüllere ferah ve inşirâh bahş eden mahaller ala yarma, Yarukalya, Dimâlya, Ambona, Poltanya, Erkinolu ve sâ’ir kurâ havâlîsidir.

Ormanlardaki ağaçlar ale’l-ekser sarı çam cinsindendir. Yâbani zeytûn çınar harnub sevi ve sâ’ir eşcâr dahi kesret üzeredir. Sarı çam ağaçlarını hâvî olan ormanlar sâhile iki nihâyet üç dört sâ’at mesâfede bulunur. Bunlar da beşden yirimi metreye kadar tûlû ve bir metreden üç metreye kadar nâdiren arzı muhît olduğu görülür.

Rodos dağlarının en mürtefî’i cezîrenin vasatine karfîb bulunan (Ayapara) nâm dağ olup bunun tepesi sath-ı deryâdan (68) kadem irtifâ’ı ve o civârda kâ’in Cezâyir ve sevâhile nezâret-i kâmileyi hâ’izdir. Cezîrenin Gani Ahmed nâm mevki’iyle Lardos karyesinde ve sâ’ir ba‘zı mahallerinde ufak tefek beş altı kadar da memleha vardır.

ARÂZÎ-İ MEZRÛ‘A VE MAHLÛLÂT-I ARZİYYEYE

Cezîrede meyrû‘ ve gayr-ı meyrû‘ 380,948 dönüm arâzîden heman iki yüz doksan bin dönümü zirâ’ate sâlihdir. İşbu arâzî-i meyrû‘a [204] dahi kasaba civârında üç dört sâ’at mesâfe dâhilide vâki’ olup kısm-ı a‘zamı bağ ve bağçe ve bostan add olunur.

Buğday, arpa, yulaf, mısır, zeytûn ve sâ’ir mahsûlâtın ekserisi sebze ve meyveye hasr olunan bağ ve bağçelerden hâsıl edilmektedir. İklim ve hevânın kal’asiyle burada her nev’ sebze her taraftan evvel yetişerek külliyyetle Der-Sa‘âdet ve mahall-i sâ’ireye sevk olunur. Bunların husûlû yek-diğerini ta‘kîb ederek senenin hiçbir mevsimi sebzeden hâlî kalmaz. Hele batlıcan salatalık fasulye pırhasa domates gibi ba‘zıları senede iki def‘a halkın mu‘arrız-ı hevesâtına çıkar sebzenin her nev’i

mebzûl ise de cümlesinden ziyâde senevî 170,000 kantar mikdârı mahsûl viren soğandan istifâde olunur ki bunun esmânı 479,000 guruşa bâliğ olur ba‘zı seneler olur ki fiy’âtın terakkîsiyle beş yüz bin guruşu da geçer. Buranın sebze mahsûlâtı meyânında (emsâli bir mahallde görölmesiği cihetle) şâyân-ı beyân olunan bir de bal kâbağı vardır ki bu cins kâbaklar ale’l-ekser otuzdan elli kıyyeye kadar sıkletinde olur. Altmış kıyye ağırlığında bulunanları da vardır.

Meyvenin envâ’ı zeytûn, dut, incir, hurma, üzüm, kavun, karpuz, şeftalü, kayısı, ayva, elma, erik, armut, [205] badem, nar, limon, portakal, turunç, manderine gibi şeylerden ibâret olup bunlardan en ziyâde mahsûl viren zeytûndür ki senevî bir milyon kıyye ham zeytûn ve bundan da dört yüz bin kıyyeye karîb yağ çıkarılır. Esmar-ı sâ’irenin rüsûmundan bir sene içinde 10,500,000 guruş temettu’ edilürse de bu meyânda kalan üzüm incir gibi şeyler ba‘zı mahallerde olduğu gibi öyle bekmez veya besdil yapılacak veyahud külliyyetlûce kurudulub hârice sevk ile intifâ‘ edilecek kadar mebzûl olmayub cezîre halkını idâre eder bir râddededir.

Hele badem incir ve hurma ayva ile şeftalü kâbîlinden olanlar heman mevsiminde biter tükenir. Karpuzları Diyarbekir’in meşhûr karpuzlarını andırır cesâmetde ya‘ni yigirmi beş kıyyeye karîb bir sıkletde ve lezzeti de heman ânlara yakın derecede olup kavunları o kadar güzel değildir. Yalnız Kaddaviye karyesinde çıkan kavunlar oldukça lezîzdir. Üzümün envâ’ı bulunursa da en güzeli rezzâkı ve keçimemesi ta‘bîr edilenlerle çekirdeksiz üzümdür. Şarâb üzümü de kesretle yetiştirilir.

MA’LÛMÂT-I SÂ’İRE

Cezîre üzerinde 45 karye 2 nâhiye mevcûddur. Kasaba cezîrenin şark-ı şimâlîsi sâhilindedir. Kazâ olarak mülhakâtı İstanköy [206] Sömbeki Kerpe Kaşot cezîreleriyle idâresi nâhiye olan Herkit Adasıdır. Şehrin etrâfı rasîn ve metîn dâ’iren-mâ-dâr üç hısn-ı hasîn ile muhât olup her hisârın arası derin birer hendekle çevrilmiştir. Bu hisârlardan birincisinin Damla Kapu, Eyer Kapu, Kızıl Kapu,

Musluk Kapu nâmlarıyla dört mekşûf iki de mesdûd ki altı kapusu vardır. Cezîre ile birlikte Kal'a-i Selâtîn-i İzâm-ı Osmaniyye'nin onuncu pâdişâh-ı celâdet-penâhı Gazi Sultan Süleyman Han-ı Kanunî -tâbe serâhu- Hazretleri tarafından feth ve teshîr olunmuştur.

Şimdi kal'a derûnunda emâkin-i emîriyyeden bir cesîm kışla ve Asâkir-i Şâhâne'ye mahsûs bir cebhâne bir debboy ile mükemmel bir hastahâne ve bir hâbshâne-i umûmî on kadar karagolhâne bir rûsûmât idâresiyle bunun sağ ve sol cihetlerinde iki büyük limân vardır ki acâ'ib-i seb'adan ma'dûd olan cezîrenin ne vaktten berü meskûn olduğunu isbât için zikri yukarıda sebk eden heykel mezkûr limânlardan sol tarafında vâki' limânın üzerinde olduğu mervîdir. [207] Kasaba bir beledî dâ'iresi bir posta şu'besi sekiz câmi' ondokuz mescid üç tekve beş medrese bir dârü'l-kütüb bir imâret biri zükûra ikisi inâsa mahsûs olmak üzere üç mekteb, bir sâ'at kulesi, bir muvakkathâne, dört eczâhâne, on fırın, bir misâfirhâne, üç hamam, altıyüz yigirmi dört dükkân mağaza ve bir makarna fâbrikası, beş acentehâne, yigirmi dört mahallede bin yetmiş ikisi İslâm iki yüz doksan beşi Yahudilere mahsûs olarak bin üçyüz altmışyedi hâneyi otuz kadar da çeşmeyi hâvî olub kâr-ı kadîm olan divârları üzerinde âsâr-ı atîka pek çoktur.

Hisârı hâricinde bir vâsi' limân olub bunun Damla Kapuya mülâsık olan bir kolunun nihâyetinden sath-ı deryâdan 83 kadem mürtefi' bir kule üstünde döner ve her dakîka devrini ikmâl eder beyaz fenâr vardır ki şavkı berren bir sâ'at ve bahren on yedi mil mesâfeden görülür. Cezîrenin nihâyet şimâlinde ve nefsi-i Kasabaya on dakîka mesâfede vâki' Kum Burnu'nda sâbit bir aded kırmızı fenâr daha vardır ki bu da sath-ı bahrdan elli üç kadem mürtefi' olub beş milden şavkı rû'yet olunur.

Limânın Kum Burnu'na muttasıl diğeri bir kolu üzerinde karantinahâne sâhilde vâki' câdde üzerinde biri me'mûrîn-i mülkiyye ve diğeri adliyye mahsûs olmak üzere iki konağı bir limân dâ'iresi bir mekteb-i idâdî [208] bir resmî matba'a bulunur.

Şehrin etrâfında yeni varoş orta varoş senilli varoşu despot varoşu parmaklık varoşu nâmlarıyla müteferrik 938 hâne beş mescid iki tekve üç mekteb-i ibtidâ'î bir telgrafhâne dört beş kadar muntazam hotel otuz kadar kahvehâne yüzü mütecâviz dükkân ona karîb firun on bir kilisa yigirmi beş kadar yel değirmeni bir fâbrikalı debbağhâneyi hâvî beş mahalleden başka civâr bağlarda müteferrik sûretiyle bir takım hâneler daha bulunur ki bunlardan ekserisi kal'a içinde mütemekkin ahâlînin sayfiyesi olup bir araya toplansa ânlar da bir şehir teşkîl edebilir.

[209] RODOS SANCAĞININ MÜLHAKATI HAKKINDA A'LÛMÂT

[210] SÖMBEKİ CEZÎRESİ

Sömbeki Cezîresi merkez vilâyet olan Rodos'un şimâl garbîsinde ve yigirmi beş mil ba'd mesâfede vâki' on dokuz mil muhîtinde küçük ve sengistân bir adadır. Cezîre üstünde kayalardan müteşekkil takrîben üç dört yüz metro irtifâ'ında bulunan bir takım tepeler şâyân-ı hayret ve teşâmâdır. Hevâsı gâyet latîf olup şitâ hafîf bir sûretde geçer ba'zı senede derece-i harâretin sıfıra kadar indiği ender olarak görülmüş ise de çok def'alar harâret fevkü's-sıfır 7:8 dereceden aşağı düşmez hatta kavunlar ile Şubat içinde bile latîf hevâlara dâ'imâ tesâdüf olunur.

Yağmurlar Eylöl veya Teşrîn-i Evvel'den bedâ' ile Mart ve Nisan'a kadar aralık aralık devam edüb andan sonra yağmur yağması nevîdirâtdan sayılır ve kış mevsiminde ender olarak yüksek tepelere biraz kar yağarsa da bir gün bile durmayarak erir mahv olur. Mevsim-i sayfın harâreti de şitânın bürûdeti nispetinde hafîf olup ba'zen santigrat hesâbıyla harâret 37:38 dereceye kadar çıkar. Fakat çok devâm etmeyüb meltem ve poyraz rüzgârlarının te'sîriyle derhâl kesb-i ihtidâl eder.

[211] Adanın sevâhili ziyâde girintili çıkıntılı olmak hasebiyle etrâfında bir çok limânlar teşekkül etmiş ve bunlardan en işlekli asl Sömbeki Limânı olup

küçüklüğüyle berâber fevka'l-âde güzel ve her dürlü rüzgâr ve furtunadan muson ve medhali dahi –en muhâlif hevâlarda bile- her nev' sefâ'ının mürûr ü ubûruna müsâ'iddir. (Harani) Limânı ise işbu limânın bir parçasından ma'dûddur. Sömbeki Limânı'nın yakınında (İmporyos) isminde bir limân daha bulunub bu limân gerçi gemilerin barınmalarına oldukça müsâ'id ise de işlek değildir. Adanın cihet-i garbîsinde bulunan “Ey Milyanos” nâmındaki limân Kasabaya ba'diyeti hasebiyle o kadar ehemmiyeti hâ'iz değildir. Cihet-i şarkîde vâki' “Pidi” Limânı gâyet güzel bir limân ise de medhalinin kal'asizliği hasebiyle muhâlif hevâlarda yelken gemileri içerü girmekde epeyce müşkilâta musâdîf olurlar. Fakat rüzgâr kuvvetiyle seyr-i harekete mecbûr olmayan vapurların duhûllerine pek müsâ'id ve oldukça vâsi' bulunduğu cihetle furtunadan vapurlara bir güzel melcâ add olunâbilir. Taraf-ı cenûbîde “Yanomiti” isminde bir limân daha olduğu gibi adanın etrâfında daha çok limânlar ve gayr-ı meskûn ufak tefek adacıklar mevcîd ise de ehemmiyetden ârî bulundukları cihetle şâyân-ı beyân değildir.

[212] Gayr-ı meskûn adaların meşhûrlarından biri cânib-i şimâlde vâki' “Timos” Adasıdır ki üzerinde bir mikdar koyun ve keçi beslenmekte ve diğeri cihet-i cenûbda Sakılı (+) nâmıyla ma'rûfdur ki arzın kâbiliyeti hasebiyle burada hayvânât ve sâ'ire yetiştirilmektedir. Cezîre hemân umûmiyetle taşlık bulunmak hasebiyle zirâ'at ve hırâsete kâbiliyeti olmadığından ahâlî havâyic-i zarûriyyelerini hâricden celb ve tedârûke mecbûrdur. Yalnız Sakılı Adası'yla daha ba'zı mahallerde buğday, arpa, üzüm, incir, armut, patlıcan, bamya, domates, kereviz, ıspanak gibi mahsûlât meydana gelirse de bunların mikdârı lâ-şey hükmünde olub mahsûlât-ı ma'deniyyesi ise külliyyen mefkûddur. Ada üzerinde göl nehir yok üç dört su menba'ı var ise de bunlar sızındıdan ibâret olub menba' ıtlâkına lâayık değildir. Bu cezîrenin hâl-i hâzırı öteden berü şûrazâr olduğunu îmâ ederse de vaktiyle epeyce buğday üzüm yetiştiği ve ormanlarda pek çok keçi beslendiği buraya mahsûs meskûkât-ı atîka üzerinde görülen resimler ve işâretlerden anlaşılmaktadır.

Sakılı Adası'ndaki menba'ın suyu oldukça mebzûl ise de uzaklığı hasebiyle bundan ahâlî-i mahalliye müstefîd olamamakda ve zâten menba' sularının kalanından

nâşî umûmen hânelerin altında inşâ olunmuş sahrınçlara [213] mevsim-i şitâda toplanan suları şerb ve isti'mâl etmektedirler.

Adanın hayvânât-ı ehliyyesi koyun keçi ile canavardan ibârettdir. Burada keklik dâimî sûretde mevcûd ve mebzûl olduğu gibi mevsiminde ba'zen çokluk (lökçe) de bulunur. Kazâ bir Kasabadan ibâret olup kurâ-i mülhakası yoktur. İlyaki nâmıyla ma'rûf ve merbût olan nâhiyesi de ayrıca bir adadır. Kasaba adanın şimâl tarafından vâki' hâneler Sömbeki Limânı'nın kenârlarından bedâ' ile limânın şark cihetini ihâta eden tepeciğin üzerine doğru yükselerek işbu tepenin arka tarafına yapılmış ve bir ucu (Pidi) Limânına kadar yaklaşmıştır. Sömbeki Cezîresi küçüklüğüyle berâber ticâret ve mikdâr-ı nüfûs nokta-i nazarından kazâ merkezi olan sâ'ir adalara fâ'ikdir.

Kasaba dâhilindeki sokaklar ekseri dar ve dik ise de sâhilde ve iskele civârındaki sokaklar oldukça geniş ve düzdür. Kasabada takrîben 3000'den ziyâde hâne ve 13 kilisa ikisi rüşdi dördü ibtidâ'i olmak üzere dokuz mu'allim dört mu'allime ve arasında 83 dolâb ve 380 dalyânî câmi' altı mekteb mükemmel bir eczâhâne Dimoperondiya tarafından ma'âşla istihdâm olunur. Ba'zen üç ba'zen dört tâbîb bulunur. Kendi hesâblarına çalışan tâbîbler de eksik değildir.

[214] Biri limânın medhalinde diğeri Kasaba dâhilinde olmak üzere memlekete mahsûs iki aded büyük çalar sâ'at evkâtı irâ'e etmektedir. On üçü harâb üçü ma'mûr olarak 19 yel değirmeni ve buhar ile tahrîk olunur üç taşlı diğeri bir değirmen vardır. İhtiyâcât-ı mahalliye îfâya kâfi erzâk ve eşya satmakda olan bakkal ve manifaturacı ve terzi ve kunduracı mağaza ve dükkânları birkaç furun dört demirci beş debbâğ ve birkaç sandal ve kayık destgâhları ile hâricden gelecek misâfirlerin istirahatlarını te'mîn edebilecek derecede bir de otel vardır.

Sömbeki'de beş tane kireç ocağı bulunub bunlar tahmînen senevî 20:30 bin kantar kireç i'mâl etmekde ve bunun bir kısmı hârice nakl olunmaktadır. Kasabanın hâricinde ve cezîrenin muhtelif mevki'lerinde iki büyük ma'nastır ile takrîben 200 küçük ma'nastır vardır ki bunlardan en büyüğü birkaç yüz hücreyi hâvî (Panormik)

nâmıyla Hristiyanlarca gâyet meşhûr bir ziyâretgâhtır. Her sene Teşrîn-i Evvel'in sekizinci günü bu ma'nastırın yevm-i mahsûsu olmağla üç gün devam etmek üzere dâhilden ve hâricinden iki üç bin kadar züvvâr tecemmu' eder. Ticâret ve sanâyi'-i mahalliye süngercilik kayıkçılık ile balıkcılığa münhasırdır. [215] Kazânın idhâlâtı manifatura kahve ve şeker ve kereste ve müskirât¹ ve bi'l-cümle me'kûlât ve mahrûkât gibi şeylerden ve ihrâcâtının kısm-ı a'zamı sünger ve bir mikdarı ahtapot ile cûlûd-ı hayvâniyyeden ibâret olub senevî idhâl ve ihrâc olunan eşyanın kıymeti yedi milyon guruşu tecâvüz etmektedir.

Buranın vesâ'it-i nakliyyesi bi't-tâbi' vapur ve gemilere münhasır olub yelken gemilerinden mâ'adâ yolcu ve eşya nakl etmek üzere haftada altı yedi vapur uğramaktadır. Sömbeki Limânı'na mensûb 350 kayık vardır ki bunlardan otuz sekizi makine, beşi dalgıç, yüz altmışı tarak, kırkı zıpkın ve bâkîsi de nakliye ve balıkçı kayıklarıdır. Limâna hâricden de pek çok kayıklar girüb çıkmaktadır.

İLYAKİ NÂHIYESİ

[216] İlyaki Nâhiyesini teşkîl eden adanın berren tûlü üç ve arzı bir sâ'atden ibâret olub üstünde hükûmet merkezi olan doksan hâne yi câmi' Büyük Köy ve 140 hâne yi hâvî bir de Küçük Köy nâmlarıyla iki karye bulunur. Cezîrenin büyük küçük yedi adedi lezîz-i âb çeşmesi olub hevâsı da oldukça latîfdir. Küçük Köy'de muntazamca bir limân olduğu gibi karyelerin her ikisinde manifatura ile envâ'icrâ-i attâriyeden ve ihrâcâtı külliyyetlü badem ve cüz'î palamut ile zeyt yağından ibâret olub vesâ'it-i nakliyyesi yelken kayıklarına münhasırdır.

Cezîrenin kuvve-i enbâtiyyesi vasat bir halde ise de vüs'ati olmadığından bağlarda yetişen üzüm, hinta, şa'îr, mercimek, nohud gibi mahsûlât-ı mahalliye ahâlinin ihtiyâcâtına kâfi olmadığından hâricden celb edebilür. Cezîrenin vüs'atine

¹ müskirât: sarhoşluk veren şeyler.

nisbetle iyice badem, zeytûn, incir yetişür elma, armut, limon, portakal, turunç, erik gibi esmâr da meydana gelir. Asâr-ı atîkadan cezîrenin cihet-i garbîsinde (Aya Anton) nâm cebel-i kebîrinde hâlen kapuları mücedded gibi görünmekte olan bir metîn kal'a mevcûd ise de târîh-i inşâsıyla bânîsi mechûldür.

[217]

KAŞOT CEZİRESİ

Kaşot cezîresi merbût bulunduğu merkez vilâyetine doksan iki mil mesâfede vâki' olup merkez-i hükûmet (Feri) nâm iskeledir. Yekdiğerine uzaklığı onbeş yigirmi dakîkadan ibâret altı karyeden ve (Makra) (Armadiyye) (Estakiye) (Ayonya) nâmlarıyla da dört kıt'a cezâ'ir-i sagîreyi hâvîdir. Bu adalardan Makra ve Ayonya adaları hâlî olup Estakiye'nin otlakiyesi cânib-i hükûmetden ihâle ve ilzâm olunmağla üzerinde birkaç çobandan başka sekenesi yoktur. Ahâlînin uhde-i tasarruflarında bulunan Armadiyye Adası'nda ise bir mikdar arâzî ile birkaç rençber hânesi bulunur. Kaşot'un arâzîsi taşlık olmağla berâber cezîre üstünde mâ-i cârî ve mûte'addid çeşme de bulunmayub Ayayorki cihetinde bir çeşme var ise de ahâlînin ihtiyâcına kâfi olmadığından herkes Sahrınç suları ile idâre olunur. Yağmurların derece-i kifâyede nüzûl etmediği seneler fuçular içinde kayıklar ile Kerpe'den su celb edilir. Ma'a-mâ-fîh kuvve-i enbâtiyyesi yolundadır ki senede on bin kile kadar şa'îr hâsıl olur.

Cezîrenin eşcâr-ı müsmiresi, incir, üzüm, badem gibi şeylerden ibâret olup orman ve ma'deni yoktur. Yalnız iki alçı ma'deni var ise de bunlardan- iskeleye uzakça bulunduğundan nakli ağırca masrafa ihtiyâc göstermekle ta'tîl olunmuştur.

[218] Ahâlînin hemen umûmiyetle denecek kadar küllîsi gemicilik ile ta'ayyüş edüb kendi mâlları olmak üzere yüz kilelikten on bin kileliğe kadar 15, on bin kileden yigirmi bin kileye kadar 25 ve yigirmi bin kileden otuz beş bin kileliğe kadar da 50 ki cem'an 140 kadar gemileri vardır. Bunlar ekseriya Rusya ve Romanya'dan ve memâlik-i şâhânenin ba'zı cihetlerinden şa'îr ve hubûbât ve eşyâ-i

sâ'ire cümlesiyle Avrupa'nın her cihetine ve İngiltere ve Amerika'ya kadar gider. İşsiz kaldıkları zamanlarda Kaşot'a avdet ederek fakat Kaşot'da limân bulunmadığından buraya üç mil mesâfede vâki' (Makra) Adası önünde yatarlar.

Ada üzerinde dört bin kadar ağnâm olub bunlardan başka Malta, Mısır keçilerinin cinsinden olmak üzere hısâneler de beslenilür. Bir mikdar keçi de vardır ki beherinden yevmiyye üç kıyye kadar süt alındığı gibi bunlardan bir karında üç dört ve ba'zen beş yavru getiren de bulunur. Kaşot'da peynir-i lor yapıldığı gibi sade yağı da pek nefisdir. Hânelerde ihrâm-ı fanile, çorâb, kanaviçe gibi şeyler yapılıyorsa da bunlar ihtiyâç derecesinde yapılageldiğinden hârice nakl olunduğu yokdur. Armadya Adası'nda üç sene olagelinceye kadar senede iki yüz bin kantara yakın alçıtaşı ihrâc edilüb bunun kısm-ı a'zamı Rusya'ya ve birazı da memâlik-i sâ'ireye nakl edilirken sonraları mezkûr taşdan yüzde seksen râddesinde gümrük resmi aranılmağla ahâlî bu ticâretten [219] mahrûmdur. Alçının atık kantarı otuz paraya kadar satılır.

Kaşot'da yedi ma'nastır, iki mekteb, bir çeşme, iki furun, on altı kahvehâne, iki lokanta, yigirmi altı dükkân mağaza vardır. Altmış kadar da yel değirmeni var ise de hâricden dakık geldiğinden şu halde beş on kadarı işleyüb kusûru mu'attaldır. Ahâlînin havâyic-i zarûriyyelerinin ekserisi İzmir'den ve sebze ve meyve gibi şeyler de Rodos'dan İstanköy'den celb edilür.

[220]

KERPE CEZİRESİ

Kerpe cezîresi cenûbdan şimâle doğru otuz mil tûlünde ve şarkdan garbe doğru on mil arzında ve Rodos'un Katavya Burnu'ndan otuz ve Girid'in şark tarafındaki burnundan kırk mil mesâfede vâki'dir. Esporat Adaları'nın cesîmelerinden ma'dûd olan bu cezîrede cennet-mekân Sultan Süleyman Han Kânûnî Hazretlerinin cümle fûtûhât-ı celîlelerindendir.

Bu adaya ibtidâ İtalya'da (Lefkolyon) nâmında bir hükümdarın tard etmiş olduğu (Palarî) kavmi gelüb sâkin olmuş ve mu'ahharan (devrî) ve (evvelî) kavimlerinden bir takım halk da gelüb birleşerek çiftçilik çobancılık işleriyle meşgûl olub gitgide servet sâ mânları terakkî ederek netice ebniyye-i azîme ve me'âbid-i cesîme meydana getirdikleri harâb olan kal'a divârlarının üstündeki eserlerden anlaşılub bunlar târîh-i milâdın sekiz yüz sene kadar tarîk-i terakkîde devâm ederek sonraları kuvvet ve miknetleri inhinâna ve devr-i inhitâtında tedennîye yüz tutarak (Roma) ve (Antos) hükümdarlarının zîr-i idârelerine geçmiş ve bu e snâda o cesîm-i ebniyye ve ma'bedler tiyatrolara tahvîl etmiştir. (Esteravun) nâmındabir müverrihin ifâdesine nazaran cezîre vaktiyle dört şehirden ibâret. Birinci Bigadya'da vâki' (Poşidon) ikincisi Sarye Adası'nın şark cihetinde mü'esses (Balatya) ve üçüncüsü Raksa Karyesi'nin kıble cihetinde (Arkasa) dördüncüsü Kerpe'nin şimâl tarafında [221] mebnî (Vedergonda) nâmlarıyla yâd olunurmuş. Şu halde (Taralidoma) ve (Makrenyalu) ve (Balyokastro) ve (Lefkorasokastro) nâm mahallerde zîr-i zemînde şâyân-ı mütâla'a pek çok âsâr-ı atîka olduğu mervîdir ki rejî me'mûru Manolaki Efendi tarafından gâyet eski bir lisânın taş üzerinde menkûş olduğu meydana çıkarılub cezîrenin menfa'atine hizmet için lisâna dâ'ir bir de risâle te'lîf ederek tâb' etdirmiştir. Cezîrenin şimâl cihetinde (Parşivdi) ve şimâl şarkisindeki Olimpoz Dağı'nın eteğinde (Makrayonda) cânib-i cenûbîsinde (Kastelloz) cenûb-ı şarkisinde (Yasenella) şimâl-i garbîsinde (Verdağranda) nâmlarıyla yedi burun vardır.

Ada başlıca dört limân olub bunlarda en meşhûr ve muhâfazalısı (Terisdoma) Limânı'dır ki bu nâm limânın önünde üç aded ufak ada bulunmasından neş'et etmiştir. Tarlidoma Limânının üç boğazı olub şimâl tarafındaki boğazda yedi sekiz kulaç derinlik bulunmağla ekseriya vapur ve büyük sefâ'in buradan girüb çıkar diğer iki boğaz derin olmadığından yalnız kayık ve sandalların duhûl hurûcuna müsâ'iddir. Sarpa Adası'yla Kerpe beyninde (Armozor) nâmındaki limân on beş kulaç derinlikde suyu hâvî olub burası da pek çok kayıklara melcâ olmuştur.

[222] Merkez kazâda Bigadya nâmıyla ma'rûf olan limâna gelince bunun etrâfi takrîben dört mil ve derinliği beş kulaçdan sekiz kulaca kadar olub vapur ve

sefâ'inle kayıklar dâ'imâ bu limâna girer çıkarlar. (Makropalo) nâmındaki limânın etrâf-ı erba'ası iki mil ve derinliği de sekiz kulaçdır. Cezîre sütünde bulunan dağların en cesîmi adanın vasatında vâki' va sath-ı bahrdan 4500 kadem mürtefi' (Lasdo) Dağıdır. Kışın burada kesret emtârdan büyük çaylar hâsıl olursa da bunlar Mart evâhîrinde bütün bütün münkati' olup yalnız merkez kazâya bir çâr-yek mesâfede vâki' mil çayı dâ'imî sûretle cereyân eder. Adada yaz ve kış cereyân-ı dâ'imîye mâlik ve şerbe sâlih 533 aded çeşme olup bunlardan en lezîzi Patsa Suyu ile Horya ve Merton nâm mesîregâhın beş yerinde cereyân eden sulardır.

Arkasa karyesindeki çeşmelerden hâsıl olan su ile on iki ve ayrı ile Volada karyeleri arasındaki menba'lerden çıkan suların araya gelmesiyle de on beş değirmen döndükden sonra bu sular yzû mütecâviz bağçeleri de ırvâ eyler. Kerpe Dağlarında gümüş, temür, kurşun ma'denleri olduğu bir [223] Almanyalının bundan yigirmi sene evvelki keşfiyâtından anlaşılmış ise de şimdiye kadar öyle bir mahall ta'yîniyle hafriyât ve hamliyât icrâ edilmediğinden şöhret bulmamıştır. Adanın sahil cihetlerinde pek çok alçı ve mermer ve Malta taşı ma'denleri vardır. Burada bulunan ormanlar çam ağaçlarından ibâret olup sandal ve kayık i'mâline elverişlidir.

Sanâyi'-i mahalliye taşçılık, tüccârlık, çiftçilik gibi şeylerden ibâret olup kadınlar tarafından çarşâb gömlek ihrâm ve bunlara mümâsil sof ipek ve pamukdan gayet sağlam şeyler nüsh edilir.

Mahsûlât hinta, şa'îr, mercimek, burçak, bakla, üzüm, ayva, incir, zeytûn, limon, portakal, elma, şarâb, ark, revgan-ı sâde, zeytûn yağı, peynir, bal, soğan ile envâ' sebzeden ibâret olup bunlardan mâ'adâ erzâk ve eşya hâricden gelür.

[224]

MEİS CEZİRESİ

Meis Cezîresi Esporat Adalarının müntehâ-i cenûbîsinde (likya) nâm-ı kadîmiyle ma'rûf sahilin kurbunda merkez-i vilâyet olan Rodos'un şark cihetinde

vâki' olub dâ'iren mâdâr on beş mil vüs'atindedir. Adanın kadîmen meskûn olduğu Palağozlar zamanından kalmış bir takım ebniyye harâbelerinin eski divârlarından anlaşılmaqda olub ba'zı âsâr-ı kadîmîye nazaran buranın eski ahâlîsi bu şekil? ta'addüd-i ilâhî tecvîz eden mezhebinden olub (Patras) şehrine karîb bir mahallde tevellüd eden ve kendilerince Meis Hâmisî nâmı verilen Rodos'un kâşifi (Polone) ibâdet etdikleri ve âhiren "Apostol Pavloş"un İsevî mezhebini i'lân etmesi üzerine Meis ahâlîsinin dîn-i iyâlî kâbûl eyledikleri tebeyyün ediyor.

Meis, kâbel'l-milâdiye Rodos'a merbût olub "İstatas" nâmıyla Rodos'dan i'zâm kılınan me'mûrlar tarafından idâre olunduğu ve bir zaman büyük İskender tarafından istîlâ olunarak âhiren İskender'in vefâtıyla mülkünün taksîmi esnâsında bu cezîrenin "Likya" ve "Pamikya" hükümdarı bulunan "Narhos Andervito"nun hissesine isâbet eylediği ve daha sonraları mütenevvi' ve müteferrik bir çok hükûmetlerin zîr-i idâresine geçüb milâdın 348 târîhinde ikinci Petoloma'nın ve bundan [225] sonra Romalılar Devri geliyor ki "Loysoş" ve âhiren "Emilyos"un zîr-i idâresine intikâl etmiştir.

Miladın 888 târîhlerinde "Harun er-Reşid" buraları da memâlik-i cesîmesine ilhâk etmiş ve 1307 târîh-i milâdîsinde Selçukiyye hânedânından Üçüncü Alaaddin Şah tarafından feth olunub evân-ı saltanatda Likya veya Makliya nâmıyla yâd olunan mahallere Teke nâmı verilmiştir.

Ba'dehu cennet-mekân-ı Sultan Murad Han-ı Sâni Hazretlerinin Mısır'dan avdet-i hümayûnlarında cezîreyi memâlik-i Osmaniyye'ye ilhâk buyurmuşlardır. Meisin havâsı mu'tedil ise de akarsuları olmadığı gibi arâzîsi de sengistân olub İç ve Mendirek nâmıyla iki limânı vardır. İç limân cesîm ve mu'azzamdır. Cezîre bir Kasabadan ibâret olub bir hükûmet konağı ve iskele kurbunda bir câ'm'-i şerîf, bir mekteb-i ibtidâ'î, bir rûsûmât ve düyûn-ı umûmiyye ve karantina ve limânî-i devâ'iriyle ma'a hotel, bir gazino, on beş kilisa ve manâstır, beş Hristiyan mektebi, yigirmi beş İslam ve bin yüz Hristiyan hânesiyle mu'attal bir dakîk fâbrikası, yüz otuz beş dükkân ve kahvehâne sâ'ire ile bağçe on üç sahrıncı hâvîdir. Buraya merbût birkaç adacık var ise de meskûn olmayub hâlîdirler. Yalnız Meis'e sekiz mil

mesâfede Karaada nâm cezîrede Yorgi [226] isminde küçük bir ma'nastır ile çobanlara mahsûs bir hâne ve bir su sahruncıyla hayvânâta mahsûs bir de dam vardır.

Mahsûlât-ı seneviyesi üç-beş yüz kıyye üzüm ile yüz elli kıyye mikdârı incirden ibâretdir. Kırk-elli kadar badem ağacı var ise de mahsûlü taze iken sarf olunur. Taş aralarında Hüdâyî nâbet cüz'ıyyü'l-mikdar Mısır incirleri de bulunub şunlarda başka cezîrede bir gûnâ mahsûlât ve mensûcât ve ma'mûlât meydana gelmez. Ahâlînin nısfı gemicilik ve nısf-ı diğeri süngercilik ve dükkâncılık ve zirâ'atle meşgûl olub her dürlü levâzımâtı hâricden celb ederler. Sefâ'in-i bahriyye ile iştigâl edenler Şubat-Martta hareketle Anadolu sevâhilinde zehâ'ir ve kereste, hatâb, kömür hamûlesiyle İskenderiye ve Suriye sevâhiline ve Girid ve Kıbrıs cezîreleriyle Adalar Denizinde vâki' cezâ'ire seyr ü seferle Taşrîn-i Sânî ve Kânûn-ı Evvel nihâyetlerinde kâffesi avdet ederler.

[227]

İSTANKÖY CEZİRESİ

Bu cezîrenin nâm-ı kadîmî “Ko” olmasına nazaran “İstanköy” ismi “Kaviyyiye” ma'nasıyla “İsteyenko” ta'bîr-i Tunanîsinden muharrif olmak lâzım gelüb merkez vilâyetine 60 mil mesâfede Adalar denizi'nde şark-i şimâlîden garb-ı cenûbîye doğru 36:0 tûl 3036:55 arz-ı şimâl ve 34:36:15 ile 25:2 tûl şarkî arasında ve harita üzerinde görüleceği vechle vaz'iyeti bir kuş şeklinde vâki' olub tûlen kırk ve arzen hadd ve satîbi sekiz kilometredir. Rodos'un fethinden sonra (Sultan Süleyman) Han Kânûnî -tâbe serâhû- Hazretleri merkez-i hilâfetlerine esnâ-yı avdetlerinde burasını da feth ve teshîr ile memâlik-i mahrûseti'l-mesâlik-i Osmaniyye'ye ilhâk buyurulmuş (yufferrihu el-mü'minûne bi-nasri'llâh) nazm-ı celfîlî târîh düşürülmüştür.

860 metro irtifâ'ında “Dihyivono” nâmıyla bir takım adanın boyunca uzanub cenûb-ı garbî cihetindeki berzaha kadar tedricen alçalarak bundan sonra yeniden kesb-i irtifâ' ile şimâlden cenûba doğru mümtedd olur. Bu dağın cânib-i cenûbîsi sa'b ve dik ve şimâl tarafı biraz mâ'il olub bir takım bağ ve bağçelerle

mestûr güzel bir bayır teşkîl ederek denize yaklaştıkça bir ova haline gelir. [228] Kasaba cezîrenin şark şimâli tarafında mü'esseses olub sath-ı deryâdan elli dokuz kadem mürtefi' bahren beş mil mesâfeden müşâhede olunursâbit ve kırmızı bir fenâr vardır. Hakîm-i Şehîr Bakrat'ın musakkat re'isi bulunmağla bu şehir pek eski olub hükûmet konağıyla kıt'a ve kapudan-ı deryâ cezâ'irle Hasan Paşa merhûmun câmi'-i şerîfi beyninde hakîm-i müşârün ileyhın nâmına mensûb kayd ü beyân gâyet eski bir çınar ağacı vardır ki bunun fotoğrafla alınmış olan resimleri Avrupa ve Asya'nın her tarafına gitmiş ve binâ'en aleyh âsâr-ı atîka meraklıları pek uzak mesâfelerden gelüb mezkûr ağacı temâşâ etmekde bulunmuşdur. İşbu ağacın on metro altmış santimetro katrındaki göğü takrîben elli metro murabba'ında ve bir buçuk metro kadar mürtefi' etrâfi mermer taşlarla muhât bir sedd ihâta etmiştir. Vaz'ıyyet-ı ufkiyyeye karîb olarak dört yandan uzanan beheri üç metro on yedi santimetro kalınlığında dört aded büyük dalları sıkletinden eğilüb kırılmamak üzere yigirmi bir aded amûd üzerine alınmıştır ki bu amûdlardan dokuzu mermer on ikisi ahşâbdır. Şu koca ağacın gâyet dağınık olan dallarının hey'et-i mecmû'ası güneş zevâlde iken arz üzerinde takrîben 1185 metro murâbba'-yı mahalli ihâta ediyor ki Bakrat'ın bu ağac altında şâkirdlerine ders vermiş [229] olduğu meşhûr ve mütevâtirdir.

Kasabadaki sulardan buraya bir mikdar mâ-i lezîz icrâ etdirilerek yapıdırılmış olan güzel bir çeşmeden dâ'imî sûretde su cereyân eder. Yine hakîm-i müşârün ileyh nâmına mensûb kasabanın üstünde ve dağ eteğinde bir çeşme ve yer altında menba'a girilür bir de yol vardır. Bu cezîrede fusûl-ı erba'adan yaz ve kış mevsimleri kendini anlatdırmayacak bir sûretde hükmünü icrâ edebilüb mevsiminde kar yağmadığından kışın soğukları da yazın sıcağı nisbetinde hafiftir. Kasabanın şimâl-i şarkisinde bir güzel limân ve kal'a arkasında bir mendirek olub bunun tathîr ve ta'mîkine altı seneden berü sâye-i umrân-vâye-i cenâb-ı cihân-bânîde külli-mâl-ı germî verilerek şu halde on üç kadem derinliğine kadar su var.

İşbu Kasabadan bedâ ile adanın müntehâ-yı tûlünde bulunan Kefaloz karyesine temdîd ve inşâsı lâzım gelen şose yolu sâye-i umrân-vâye-i cenâb-ı pâdişâhîde on kilometro mesâfede bulunan Hacı Yorgi Değirmeni'ne kadar vâsıl olduğu gibi Kefaloz'dan da altı kilometro tûlünde imtidâd etdirilerek ikmilâl içinde

mevsim ameliyâta intizâr olunmaktadır. Buraya merbût İncirli Nâhiyesi'yle berâber İstanköy'de cümlesi 355 tonilato cesâmetde elli dokuz aded sefâ'in bulunur. Cezîredeki arâzînin mecmû'u 120667 dönümden ibâret olub [230] 10600 dönümü arâzî-i hâliyedendir. Kasabada birkaç su var ise de en tatlısı Bakrat Suyu nâmıyla ma'rûf olandır.

Kazânın mahsûlât-ı arziyyeyesi hinta, şaîr, sisam, darı, sarımsak, soğan, kestan, nohud, pamuk, üzüm, kavun, karpuz, zeytûn, incir, kayısı, amûd, elma, badem, zerdali, erik, manderine, portakal, limon, turunç ve hayvânâtı kara sığır, kısrak, bargir, ester, merkeb, koyun, keçi, kovan arısı, canavar gibi şeylerden ibâret olub bunlardan bal, bağ, peynir, ark şarâb, kuru üzüm gibi erzâk da hâsıl olur.

Eçcâr-ı gayr-ı müsmiresi çınar, servi, kavak, söğüd, harnub gibi şeylerden ibâretdir. Mensûcâtı çorâb, kilim, seccâde ve sâ'ir ufak tefek şeyler olub ma'mûlâtı kundura ve potin ve köylülere mahsûs çizme, gön sahtiyân ve hayt-ı ve kumaşdan küfeve sepetler, hayvan semeri, zirâ'at ve hâne pencereve balkonlarına ve gemilere müte'allık demircilik, kalafatçılık, ahşâbdan râ'at edevâtıdır. İhrâcâtı buğday, yaş ve kuru üzüm, kavun, karpuz, kayısı, manderine, portakal, gâvsâle porsilan toprağı, keçi kılı, süpürge, badem, palamut, erik, incir, mersin yaprağı, sebze soğan, sarımsakdan ve idhâlâtı manifatura, sade yağ, zeyt ve gaz yağları, pirinç, sâbun ve envâ' kereste, kireç, şeker, kahve ve envâ' attâriyeden ibâretdir. İstanköy'de bir hükümet konağı, üç kal'a, bir askerî hastahânesi [231] iki eczahâne, beş tâbîb, iki cerrâh, dokuz, câmi' beş mescid, bir tekke, yüz on beş kilisa ve ma'nastır, bir havra, (469) şâkird ve on üç mu'alimi câmi', yedi İslam mektebi, (900) şâkird (16) mu'allimeden müretteb on üç Hristiyan mektebi ve bir mu'allimin zîr-i idâresinde on altı şâkirdli bir de payodî mektebi vardır.

Kasabaya üç sâ'at mesâfede Şeytan Deresi nâm mahallde kötürüm, sızı illetleriyle akîm olan kadınlara ve sâ'ireye menfa'at-ı azîmesi mücerreb harrâtı yetmiş dereceye karîb hadîdli bir ılıca olub buraya beledî tarafından müte'addid hamam odaları inşâsı der-destdir ve mezkûr ılıcanın civârında gayet zengin mermer yakılmak taşı ma'denleri var ise de işlenilmediğinden istifâde olunamamaktadır.

Bundan başka kasabaya iki sâ'at mesâfede emrâz-ı muhtelif ve alel-i mütenevvi'aya fâ'ideli (Kızılsu) nâmiyle benâm hadîdli bir ma'den suyu da vardır ki Avrupa'nın ve yeşi birusenin çitli sularına fâ'ik olduğu bi't-tecrbe ta'yîn etmiş ve bu mevki'de emrâz-ı cildiyyeye nâfi' hadîdli kibritli bir de ma'den çamuru bulunmuştur. Umûma mahsûs bir belediye bağçeci de vardır.

Yine Kasabaya iki sâ'at mesâfede Küçük Şeytan Deresi nâm mahallde bir de kükürtlü ılıca da var ise de ebniyye muhâfazadan hâlîdir. Kazânın nüfûs-ı mecmû'ası cedvel-i mahsûsunda gösterilmiştir.

[232]

İNCİRLİ NÂHİYESİ

Be cezîre İştanköy'ün cihet-i cenûbiyesinde vâki' bir küçük ve müdevverü'-ş-şekl bir ada olup mesâha-yı sathiyyesi 35 kilometre murâbba'ındadır. Ortasında 693 irtifâ'ında bir dağında bir dağ ve bu dağın kâ'idesinin ittisâlinde ve cihet-i şarkiyesinde takrîben sath-ı bahrdan 30 metro kadar irtifâ'ında ve şark şimâlisinden garb cenûba doğru müstatîlü'-ş-şekl tahmînen ancak üç kilometre murâbba'ında bir ovacıkda gayet zengin ve bir kükürt ma'deni olup bundan bir kısmının imtiyâzı Aleksandır Rali nâm zâta verilmiş ve sâhib-i imtiyâz kendine â'id mahallden vaktiyle hayli intikâl ederek mûmâ ileyhânın mühendisleri İtalya kükürt ma'denleri sâhiblerinden almış oldukları cüz'î bir para mukâbilinde hile ile fâбрика kazganlarının güyâ yanmaması arzusuyla kazganlara koydukları bu meze taşları istihsâl olunan kükürtün derece-i kuvvetini tahlîf etmekle sâhib-i imtiyâzı bulunan Rali bu yüzden ızrâr edilmiş olmağla epeyce zamandan beri ta'tîl edilmiştir.

İncirli Cezîresinin şimâlinde ve dört buçuk mil mesâfede buraya mülhak (Yallı) nâm bir adacıkda kara şişe i'mâline elverişli ham ve malta taşına müşâbih bir nev' taş ve kaygan taşı ma'denleri vardır. Buradaki arâzînin bir sülûsü kâbil-i zirâ'at ise de İştanköy arâzîsine nisbeten pek az mahsûlât yetişüb diğer sülûsânı da sengistândır. [233] Mahsûlat buğday, arpa, palamut, badem, üzüm, incir gibi şeylerden ibâretdir. Adanın havâsı İştanköy'e mu'âdil olup mendirek Espalos nâm

mahallerinde birer limân inşâ edilmektedir. Ahâlînin fakr hâli cihetiyle ta'tîl-i ameliyât edilmiştir.

İncirli'de Mendirek karyesinde sızı ve sâ'ir illetlere nâfi' ebniyyeli ve yataklı mükemmel sûretde iki kaplıca Mendirek karyesinin ceket-i şarkîsinde ve üç çâr-yek ba'd mesâfede sahil-i bahrda Palos karyesinde dahi aynı sûretde alel-i mütenevvi'aya nafi' ve her bir levâzımı mükemmel bir kaplıca olub sâhibi olan karye-i mezkûre ahâlîsinden ve tüccâr ve mu'teberânından tâbîb-i husûsî Pandelidi Efendi tarafından idâre olunmaktadır.

[234] SAKIZ SANCAĞI'NIN MÛLHAKÂTI HAKKINDA MA'LÛMÂT

SAKIZ CEZÎRESİ

[235] Sakız Cezîresi Adalar Denizindeki cezâyir-i Osmaniyyenin en büyüklerinden biri olub Aydın vilâyetinin sevâhil-i garbiyesinden Çeşme ve Kara Burun kazâlarının karşusunda vâki'dir.

Şimâlden cenûba doğru tûlü 38 arzı 10 milden ve mesâha-yı sathıyyesi 1050 kilometro terbû'inden ibâret olan cezîre-i mezkûrenin mecmû' nüfûsu 60000 râddesinde olduğuna göre inde'l-hesâb beher kilometro arâzîye 57 râddesinde nüfûs isâbet etmektedir.

Sakız'ın merkez-i vilâyet olan Rodos'a mesâfesi 180 ve Anadolu sahiliyle bu cezîre arasındaki boğazın en dar mahalli 4 en geniş mahalli 10 mil kadardır. Mukırr-ı hükûmet ve Kasaba "Kastro" denilen Sakız şehri olub otuz sekiz derece iki dakîka yigirmi saniye arz-ı şimâli ile yigirmi altı derece dokuz dakîka tûl-i şarkîde vâki' olmuştur. Sâye-i ma'mûriyet-vâye-i hazret-i pâdişâhîde Sakız şehrinin pîşgâhında beş seneden berü bâ-imtiyâz-ı mahsûs inşâ edilmekde olub bu kerre sûret-i

mükemmele resîde-i hadd-ı hitâm olan vâsi' ve büyük vapurların dahi girüb barınâbilmesine sâlih rıhtımlı bir limândan mâ'adâ cezîrenin şark-ı şimâli cihetinde (lankada) ve (Yatıköz) sahil-i garbîsinde (Alonta) ve (Mesta) sahil-i şimâlîsinde (Kardamila) limânları vardır. [236] Sakız limânı medhalinin her iki cihetinerıhtım şirketi tarafından iki mil mesâfeden görünür yeşil renkli bir fenâr çekilir. Bu fenârın biraz gerüsünde vâki' atık limân burcu üzerine dahi fenâr dâ'iresi tarafından birbirine amûdî kırmızı ve sâbit iki fenâr daha gösterilir ki mezkûr kırmızı fenârlar sath-ı deryâdan 59 kadem mürtefi' olub 5 mil mesâfeden görünür. Sakız'ın cenûb ciheti boğazında "Barpago" Adası'nın üstünde sath-ı deryâdan 138 kadem mürtefi' beyaz kulede sâbit ve beyaz bir fenâr daha vardır ki bunun şavkı 15 mil mesâfeden müşâhede olunur.

Sakız'ın şimâl boğazında ve Paşa Adası üstünde yigirmi saniye otuz dakika otuz sekiz derece arz-ı şimâlî ile yigirmi saniye on sekiz dakika yigirmi altı derece tûl-ı şarkîde sath-ı deryâdan 246 kadem mürtefi' bulunan beyaz kulede beher dakîkada devrini ikmâl eder müteharrik ve beyaz renkli bir fenârın şavkı dahi kezâlik on mil mesâfeye akz eder.

Sakız Cezîresinin üzerinde kırk dört karyeyi hâvî üç nâhiye mevcûd olub bunlardan "Kardamila" Nâhiyesi cezîrenin şimâl "Voliso" Nâhiyesi garb "Kalamoti" Nâhiyesi cenûb cihetinde vâki''dir. Cezîrenin şark cihetinde bulunan diğer on iki karye merkez livâdan idâre olunur. Kurâ-yı mezkûrun en ziyâde münbit ve mahsûldâr olanlar merkeze Kalamoti Nâhiyesi'ne tâbi' olan karyelerdir ki bu köylerin bulunduğu arâzînin kuvve-i enbâtiyesi daha ziyâde ve ahâlîsi daha çokdur. Şimâl-i şarkî ve garbî cihetinde [237] köylerin arâzîsi ise ekseriyetle dağlık ve taşlıktır. Ma'mâfih Sakızlıların çalışkanlıkları sayesinde işlenmemiş bir karış toprak yok gibidir.

Cezîrenin havâsı mu'tedil ve latîf ve çeşme suları gayet lezîz olduğu gibi Kasabanın civârındaki bağçeler ile Kamyoz cihetleri pek ferah-fezâdır. Mevsim-i sayfda harâret nihâyet otuz iki dereceye çıkâbilüb kış beş altı dereceye nâdiren sıfıra kadar tenezzül eder.

Memleketin ma'mûriyet-i kadîmesi doksan yed sene-i mâliyesinde vukû'bulan zelzelât-ı arziyyeye ile hayli rıhnedâr olmuş ise de o vakitden beri i'mâr ve intizâmına eskiden birkaç kat ziyâde bezl-i makderet olunmasıyla sâye-i umrân-vâye-i cenâb-ı cihânânîde pek çok ebniyye-i aliyye vücûda getirilmiş ve istikâmet dâ'iresinde geniş caddeler açılıb limânın etrâfına da âhiren muntazam rıhtımlar yapılmış olmasından dolayı şehrin şimdiki ma'mûriyeti yigirmi sene evvelki hâline vücûhla gıpta resân denecek bir letâfet-i fevka'l-âde bahş eylemiştir.

Sakız'ın Kardamila, Voliso, Kalamoti nâhiyelerinde bulunan ormanların mikdar-ı mecmû'u 15 hektara karîb olup en yüksek dağın irtifâ'ı 1200 metro kadardır.

Sakız'ın Kiramos karyesinde bir antimon ma'deni mevcûd olup bâ-fermân-ı âlî Apostol Lapo tarafından işledilmektedir. Yotamya ve Kalamoti ve Nanita karyelerinde vâki' ma'denlere de imtiyâz verilmiş ise de henüz ameliyâta başlanmamıştır. Cezîrenin mevrû'âtı mahdûd olduğundan zahîresi ihtiyâcât-ı mahalliyeye [238] kifâyet etmez. Ekser arâzîsi portakal, limon, mandarin, turunç, badem, sakız, nar, incir ve sâ'ir eşcâr-ı müsmireye hasr olunarak bu meyvelerden ale'l-husûs portakal, mandarin, badem ve sakızdan külliyetli ihrâcât vukû' bulur. Sakız'da yetişen üzümlerden a'lâ şarâblar i'mâl edilir. Zeytûnleri ihtiyâcât-ı mahalliyeden pek de fazla yağ vermez ise de pek nefîs ve lezîz yağ husûle geldiğinden nefâset-perverân her sene Sakız'dan hayli zeytûn yağı sipâriş ve celb ederler. Sakız'da bir mikdar pamukla biraz da ipek çıkarılıb sanâyi'-i mahalliye pamuk ipliği işlenmesine çanak çömlek gibi ba'zı şeylerle rakıcılık ve tatlıcılığa münhasır gibidir. Fakat san'at-ı debbâğat hayli ilerü götürülmüştür. Sakızlılar ticârete pek müsta'id olduklarından içlerinden büyük şehirlerde tüccârlık ve bankerlik eder bir çok ağniyâ zuhûr etmiştir.

[239]

LERYOZ CEZİRESİ

Leryoz Adası Anadolunun garbında bulunan adaların şarkında Kalimnoz Adası'nın da şimâlinde vâki'dir. Hatta Kalimnoz'a o ederece yakındır ki az açıktan

geçenler iki adayı bir zann ederler. Kasaba adanın şark tarafındaki tepeden başlayub Ayamarine denilen sahile müntehî olur. Ada üzerinde Pandeli Ekseri Kambolaki Gurta Partı Polofoti Alanda nâmlarıyla altı aded güzel limânları bunların bir kısmında mu‘teberân sayfiyyeleri ve bir kısmında rençber hâneleri vardır. Havâsı suyu gayet güzeldir. Mu‘teberân kısmı ticâretle hıttâ-i Mısriyyede bulunduklarından cihetle eyyâm-ı sayfi buralardaki sayfiyyelerinde geçürerek yine avdet ederler.

Otuz büyük kayık turhandilden başka üç yüz seksenden, dört yüz tona cesâmetinde üç seffineye ve iki yüz kırk tonadan bin elli tonaya kadar üç vapura mâlikdir.

Batnoz, Lepsoz dâhil olduğu hâlde zükûr, inâs dört rüşdî, altı ibtidâ’î mektebinden talebe ve tâlibân tadrîs olunur bu üç adada zükûr ve inâs sekiz bin sekiz yüz elli sekiz nüfûs bulunur. Mahsûlât arpa, zeytûn, limon, portakal, üzümden ibâret olarak ihtiyâcâta kifâyet etmeyecek derecede olduğundan ihrâcât yoktur. Birkaç seneden beri patates zer‘ine rağbet olunmaktadır. Hayvânât-ı ehliyye koyun, keçi, öküz, ester, merkebden hayvânât-ı vahşiyye tavşandan ibâretidir.

[240]

KALİMNOZ CEZİRESİ

Kalimnoz Adası merkez livâ olan Sakız Cezîresi’ne yüz iki mil ba’d mesâdfede İstanköy ile Leryoz arasında otuz yedi derece-i şimâlîde müselles şekilde vâki’ olup muhîten otuz altı mil ve berren tûlü dokuz ve arzı dört mesâha-yı sathıyyesi otuz altı sâ’atdır.

Bu cezîre dokuz yüz kırk sene-i hicriyyesinde cennet-mekân Gazi Sultan Süleyman Han Kânûnî –tâbe serâhû- hazretleri tarafından feth ü teshîr olunmuştur. Arâzîsi dağlık ve taşlık ise de münbit olup ki bin dönüme karîb hinta şa‘îr zer‘ine mahsûs tarlaları vardır. Cezîrede mevcûd dağlardan en yüksek zirvesi otuz altı derece alli dokuz dakîka arz-ı şimâlî ile yigirmi yedi derece tûlü şarkîde bulunmuştur.

Cezîrede on beş bin incir, otuz ibn kadar zeytûn ağaçları olduğu gibi altmış kadar da bağçe meydana getirülüb ve bağçelerde mevcûd eşcârın kesretlisi limon, portakal ağaçları olub sâ'ir meyve ağaçları da çokdur. Burada senevî on beş bin kile mikdarı arpa husûle gelüb çorâb ve fanile gibi şeylerle berâber seccâde, halı da nüsh ederler ise de bunlar cezîrede sarf olunub hârice sevk olunacak kadar çok değildir. Güzel bal, peynir ile sade yağ ve zeytûn yağları bulunur. Cezîre ahâlînin bir kısmı sünger ticâretiyle umûm Avrupa'yı keşt ü güzâr ederler.

[241] Kalimnoz'da yigirmi bir mu'allim iaresinde zükûr ve inâs bin beş yz kadar talebeyi hâvî altı mekteb olub bu mekteblerde Türkçe ve Rumca ulûm ve fûnûn-ı mütenevvi'adan birer mikdar tahsîl etdikden sonra i'dâdî mekteblerine gidüb ikmâl-i tahsîl ederler. Buradaki mekteblerin idâresi cezîreye mahsûs iskele rûsûmâtından idâre olunduğu gibi yerlü ve yâbancıları meccânen tedâvî etmek üzere ma'âşları rûsûmât-ı mezkûreden muhassas üç muvazzaf tâbîb ve iki de eczacı istihdâm olunur.

Cezîrenin ihrâcâtı süngere münhasır olub idhâlâtı dakîk, şeker, kahve, sâbun, pirinç, manifatura ile envâ' 'attâriyyeden ibâretdir. Adada ma'a mülhakât altmış kadar ester, üçyüz merkeb, dokuz bin üç yüz keçi, beş bine karîb koyun ve beş yüz kadar da canavar bulunur.

Nefs-i Kasaba bir hükûmet konağı, üç bin beş yüz kadar hâne, elli kadar mağaza, on beş yigirmi kahvehâne, iki misâfirhâne, on dört kilisa, iki eczahâne ile altı mektebi hâvîdir. Kırk beş mil mesâfede vâki' beş altı yüz hâne, on beş kadar mağaza, altı yedi kahvehâne, on kilisa, iki mekteb, bir eczahâne ile müceddeden inşâ edilmiş tahaffuzhâne-i umûmîyi hâvî bulunan Ustropalya Nâhiyesi'nde Kalimnoz merbûtâtındandır. Cezîreye uğrayan vapurla ma'a mülhakât nüfûs-ı muharrerresi cedvel-i mahsûsunda gösterilmiştir.

[242]

KARYOT CEZİRESİ

Esporat Adalarının en büyüğü 37,50 derece arz-ı şimâli ile 34 derece tûl-i şarkîde vâki' olan nefis-i Karyot Cezîresi'nin berren tûlü on beş ve arzı dört sâ'at ve bahren muhûti yetmiş altı mil olup Fenâr Mesarya Paramarya nâm üç muhtârlığa münkâsım altmış karyeyi ve tahmînen on dört bin nüfûsu hâvîdir. Cezîrenin âb-ı havâsı latîf ise de arâzîsinin kısm-ı a'zamı sengistân ve ormanlıktan ibâret olmağla zirâ'atı azdır. Adanın şark-ı şimâlîsinde vâki' Fenâr Burunu'nun cenûb-ı garbîsinde kâ'in Papa Burunu'na kadar imtidâd ve cezîreyi başdan başa isti'âb eden cibâl-i müteselsilenin en mürtefi' noktası "Asara" Dağı nâmıyla ma'rûf olup 1030 metrodan ibâretidir. Bu silsile-i cibâlin cenûb-ı şarkîsinde ve Kasabanın civârındaki sath-ı mâ'ilde bulunan derele temâşâsına doyulmaz bir manzara-i şâ'irâne ve letâfet-i ifzâ teşkîl eder.

Adanın Mesarya cihetinde vâki' "Koşkına" Dağının zirvesinde âsâr-ı atîkadan bir kal'a ve burclarının harâbesi ve Uplur karyesi civârında bir ma'bed ve ittisâlinde cesîm bir ebniye ve Fenâr nâm mevki'de bir fenâr harâbesi mevcûddur. Merkez-i hükûmet olan Fenâr cihetinde "Eyi Kerikoz" Kasabası'nın civârında bir çok miyâh-ı ma'deniyye mevcûd ise de el-ân taht-ı intizâma alınamamıştır. Yalnız ahâlî ve me'mûrîn-i mahalliye'nin himmetleriyle yapılmış [243] Kaya ile hâl-i intizâma alınmış sahil-i mücerrede bir kaplıca olup beş altı havzu şâmil ve suyu alınmış derece harâreti hâvîdir. Türkiyât ma'deniyyesi henüz lâyıkiyle tahlîl edilememiş ise de bir dağın eteğinde nûbe'ân etmesine ve bu dağda temür ve manganez ma'denleri bulunmasına nazaran mezkûr suyun temürlü ve kükürlü olması muhtemel bulunduğundan romatizma gibi sinir illetleriyle emrâz-ı cildiye ve ilel-i müzmineye daha bir takım hastalıklara pek nâfi'dir. Şu kadar ki vesâ'it-i nakliyyenin mefkûdiyeti ve mevki'inin adem-i intizâmı hasebiyle gereği gibi iştihât edemediğinden menfa'atı Sisam Cezîresi'nden gelen halk ile ahâlî-i mahalliyeye inhisâr etmiştir.

Cezîre arâzîsinin hâvî olduğu ma'denlerden bir kısmı bin iki yüz doksan bir târîhinde imtiyâza râbt olunmuş ise de sermâyenin kîlletine mebnî bir iki sene snra

ameliyât ta'tîl edildiğinden bidâyet-i ameliyâtda hafr edilmiş olan kuyular mu'attal kalmış ve mevcûd antimon, bakır, kalay, linyit ma'denleri içün bir gûne hafriyât icrâ edilmemiştir.

Adanın üzerinde iki bin yetmiş hâne, yüz on dokuz dükkân, bin iki yüz dolâbb ve tâlibâtı hâvî on dokuz mekteb, büyük küçük yüz kadar kilisa, iki zükûr ve bir inâs manâstırı vardır. Bin üç yüz beş senesinde adanın cenûb-ı garbîsinde vâki' Papa Burunu üzerinde inşâ edilmiş beyaz fenâr sath-ı bahrdan yetmiş beş metro istifâ'ında olub ziyâsı otuz beş mile mesâfeden görünmekde ve sekiz [244] dakîkada bir devr-i dâ'imî icrâ eylemektedir. Cezîrenin cihât-ı mûte'addidesinden akan suların idâre olunan yigirmi iki kadar su ve beş altı yel değirmeni vardır. Ahâlînin sa'y ve ikdâmıyla meyân-ı cibâlde yetiştirilmiş olan bağlardan senevî beş altı bin kantar kuru üzüm ve bundan üçyüz bin kıyye kadar şarâb husûle gelir. Bir mikdar limon, portakal, zeytûn, şeftali, armud, incir, badem, vişne, patates, soğan gibi mahsûlâtından başka a'lâ kekik balı ve meşhûr cevizleri ile tatlı patatesleri vardır.

İdhâlâtın külliyyetlûsü senevî elli bin kile tahmîn edilmekde bulunan buğday ve ihrâcâtı kuru üzüm, şarâb, soğan, patates ile kömürden ibâret olub bunları kendi kayıklarıyla nakl ederler.

Hayvânât-ı ehliyyesi on iki bin kadar koyun ve keçiden ibâret ise de yağ ve peynir yapmasını bilmediklerinden istifâdeleri mahdûddur. Kara sığır, ester, merkeb gibi zirâ'at ve felâhata ve vesâ'it-i nakliyyeye mahsûs hayvânât pek azdır. Hayvânât-ı vahşiyyesi senksar ve tavşandan ibâret olub sâ'ir yırtıcı hayvan bulunmadığından keçi koyunlar çobansız ra'y olunur.

Ahâlîsi ekseriyetle tâ'ife ve kömürcü olub her sene nisan içinde Aydın ve Konya vilâyetlerinin sevâhiline karîb mevki'lerinde kömür i'mâliyle iştigâl ederler. Cezîre ormanlarından i'mâl etdikleri kömürleri İzmir ile Sakız'a götürürler. Yaz günlerine münhasır olarak Anadolu sevâhilinden [245] İskenderiye'ye kadar kömür nakl etmekden başka san'at-ı melâhatı terakkî etdiremediklerinden ticâret-i bahriyyece de cezâyir-i sagîre ahâlîsinden girü kalmışlardır.

Karyot'dan beş altı mil arzında boğaz ile ayrılan Fihna Cezîresi Karyot merbûtâtından olub iki hâne ve bir kilisayı hâvîdir. İşbu adada Karyotiko ve Keramindo nâmında oldukça şâyân-ı zıkr iki mersâ-yı tâbî'i mevcûddur.

Hayvânat-ı ehliyyesi beş yüz elli koyun ve keçiden ibâret ahâlîsi umûmiyetle çoban ve rençberdir. Otlakiyye-i a'sâr ağnâm ve emlâktan senevî dört bin gurus resm ve virgü ahz edilmektedir.

EMLÂK-I ŞÂHÂNEDEN FORNOZ CEZÎRESİ

Bin üçyüz on senesinde bâ-irâde-i seniyye-i hazret-i hilâfet-penâhî hazîne-i hâssa-i şâhâne nâmına mübâyâ'a ve emlâk-ı mülûkâne sırasına idhâl edilen Hurşidler nâm-ı diğerle Fornoza Cezîresi Karyot'un cenûb-ı şarkisinde ve yedi mil açıklığında vâki'dir. Bu adacığın âb ve havâsı o kadar vahîm değilse de medh olunacak letâfeti de hâ'iz değildir. İşbu adanın taraf-ı şimâlisinde lodos ve poyraz rûzgârlarından muson kamyos ve balı ve iskanakolos ve cihet-i garbiyye ve cenûbiyyesinde poyrazdan mahfûz Alyendaki nâm-ı diğerle Mermer ve Sepano nâmlarında tâbî'i bir takım mersâlar [246] bulunub bunlar küçük ve büyük kıt'alarda her nev' sefâ'ini istî'âb edecek derecede muhâfazalı ve vâsi' ve muhâtaradan sâlim olduğu gibi cihât-ı sâ'iresinde de müte'addid ve mühim bir takım ufak limânlar mevcûddur.

Burada pek güzel mermer taş ve ocakları mevcûd olub bunlar üç yüz on dört senesinde hazîne-i hâssa-i şâhâne tarafından imtiyâza râbt edilmiş ve bir müddet işledilmiş ise de mu'ahharan amelîyât düçâr ta'tîl olmuştur.

Arâzîsi zirâ'ate sâlih olduğu cihetle ahâlîsi füyûzât-ı tâbî'iyyeden müstefîd olmak üzere mesâ'ilerini ekseriyetle felâhata hasr etmişlerse de arâzînin nüfûs-ı mevcûdede nisbetle adem-i vüs'at ve kifâyeti hasebiyle husûle gelen hubûbât-ı ihtiyâcât-ı mahalliyye ile mütenâsib olmadığından bir kısmı zâyî' ve mevcûd olan bin dokuz yüz koyun ve keçilerden hâsıl eyledikleri lor ve peynirden istifâde ve kısm-ı diğeri de Karyot'lular gibi kömürcülük ve mellâhlık ile te'mîn -i ma'yişet

eylemekdedir. Ada altı yğz nüfûs ve yüz yigirmi hâne ve latı kilisayı hâvîdir. Fornoza mülhak ve emlâk-ı şâhânedan ma'dûd olan "Alaçonis" "Esterongili" "Makronis" "Büyük Küçük Anteroyofa" "Kımnaki" nâm cezâyir-i sagîreden koyun ve keçi ra'y etmek sûretiyle istifâde edilmekdedir.

[247]

İPSARA CEZİRESİ

İpsara Cezîresinin berren tûlü üç arzı iki buçuk sâ'at olub bahren muhîti on sekiz milden ibâretdir. Ekser mahalleri dağlık ve taşlık olduğu halde cesîm ve tâbî'i bir takım limânlarâ mâlik olduğundan muhâtaralı havâlarda gelen geçen vapur ve sefâ'ine bir melcâ olmuşdur. Cezîrenin cevânib-i erba'ası uçurum kayalıklarla muhât bulunduğundan limânların gayr-ı berr mahallden karaya çıkılması adîmü'l-imkândır.

Havâsı gâyet latîf ve mu'tedil bulunmağla mevsim-i şitâda ve sayfın bürûdet ve harâretinden şikâyet edecek kadar bir te'sîr görülemeyüb fasl-ı rebî' burada devâm üzere hükûm-fermâdır. Yetmiş seksen sene olagelinceye kadar cezîre otuz bin kadar nüfûsu hâvî olub şu halde mevcûd olan âsârından anlaşıldığına göre ol vakt san'at ve ticâretce de cezâ'ir-i sâ'ire meyânında mühim ve mümtâz bir mevki' ihrâz etmiş ve hayli servet ve sâmâna mâlik olmuşdur.

Ahâlîsi halkaten gemici olduklarından san'at-ı felâhatdan fevka'l-âde bir mehârete mâlikdirler. Vaktiyle Tersâne-i Âmirede istihdâm olunmak üzere her sene ki küllî olarak "seferli" nâmıyla kırk elli tâ'ife alındığı mervîdir. [248] Ahâlînin ekserîsi gemicilikle teveğğul eylediğinden zirâ'at ve hırâsetle iştigâl eden pek azdır.

Arâzî-i mevrû'asının mikdar-ı mecmû'u iki bin yüz dönümden ibâret olub mahsûlâtı ihtiyâcât-ı mahalliyeye kâfi olmadığı cihetle hâricden idhâlât pek çokdur. İhrâcâtı cezâ'irce meşhûr olan balıyla bir mikdar koyun peynirinden ibâret olub birkaç senedir hükûmet-i seniyyenin teşvikiyle ahâlîde hâsıl olan şevk ve râğbetle bağ ve bağçe yetiştirilmeğe başlanmışdır. Buranın mülhakâtı cezîreye iki mil

mesâfede vâki' dâ'iren-mâ-dâr sekiz mil tûlünde Anti İpsara nâmıyla gayr-ı meskûn zirâ'ate kâbil olmayan bir büyük ad ile birkaç adacıkdan ibâretidir.

Cezîrenin altı sene evvel yapılmış bir istatistikine nazaran iki yüz yigirmi hâne, dört yel değirmeni, üç mekteb, yetmiş kilisa, iki ma'nastır, on beş kadar dükkân ve mağazayı hâvî olduğu ve hayvânâtı üç bin beş yüz kadar koyun ve keçi, yüz elli kara sığır, yigirmi dört bargir ve ester, kırk sekiz merkeb ve bir mikdar da canavardan ibâret bulunduğu anlaşılmıştır.

[249] MİDİLLÜ SANCAĞININ MÜLHAKÂTI HAKKINDA MA'LÛMÂT

[250] MİDİLLİ CEZİRESİ

Merkez-i vilâyet olan Rodos'a 240 mil mesâfede 24 derece 20 dakîka ile, 33 derece 30 dakîka tûl şarkî ve 39 derece ile 30 dakîka arz-ı şimâl cihetinde beyinde vâki'dir.

Midillü'nün nâm-ı kadîmi müte'addid oluben meşhûru "Lespos"dur. Cezîre-i mezkûre Adalar Denizi'nin şimâl-i şarkîsinde ve Edremid Körfezi'nin karşusunda kâ'indir.

Mesâha-yı sathıyyesi 870 kilometro terbi'inde ve mecmû'-i nüfûs 107734 râddesinde olup şu hesâba göre be-her kilometro murâbba'ı arâzide 35 kadar nüfûs bulunmak lâzım gelür.

860 sene-i hizriyyesi ki Ebu'l-feth ve'l-Gâzî Sultan Mehmed Han Gâzî Hazretlerinin zamân-ı saltanatlarına musâdıftır. Bu sırada Lespos bulunan "Metaloz"un vifâtı cihetiyle "Nikolas" nâm zâtın senevî elli beş bin duka altunu virgü vermek üzere imârete ta'yîni müverrah-ı meşhûr "Dukas" tarafından iltimâs ve istirhâm olunmuş ve delâlet-i vâki'asıyla Nikolas bi'z-zât gelüb der-i devlete dehâlet etmekle mes'ûlâtı is'âf ve ol vaktin âdeti vechle beylik hil'atı iksâ olundukdan sonra

virgü-yi mürettebi dahi zât-ı hazret-i pâdişâhî tarafından üç bin altun tenzîl ile taltîf olunarak emârete bi't-ta'yîn tatyîben i'âde kılınmış ise de sonraları [251] Nikolas'ın büyük birâderi hakkında irtikâb eylediği haksızlığa mebnî cezîrenin elinden nez'î lâzım gelerek taraf-ı devletden ol bâbda vâki' olan teklîfi merkûm redd etmekle 715 târîhlerinde Vezirazam Mahmud Paşa kumandasıyla donanmâ-yı hümâyûn Midillü üzerine sevk olunub zât-ı hazret-i pâdişâhî dahi cezîrenin Anadolu yakasında vâki' Âsûz Ovası'na azîmetle kendisine diğer bir güzel mahall tevcih olunmak üzere adanın terk ve teslimi tekrâr Nikoals'a teklîf olundukda eski inâdında ısrâr etmekle muhâsaraya devam olunarak nihâyet yigirmi yedi gün sonra merkûm Nikolas harekât-ı vâki'asında nedâmet-i vâki'ayı tedlîm etmek üzere cürmünün afvını istirhâmla merhamet- pâdişâhiye dehâlet eylediğinden hazret-i pâdişâh da ol vechle cezîreyi ahz ve emniyyet ve istirâhat-ı ahâlîyi istikmâl ile âsâyîşi istikrâr buyurmuşlardır.

Buranın letâfet-i mevki'iyyesini tasvîr yolunda e'âzimüdebâmızdan ba'zıları (gamdan kederden hâlî bir köşe arayanlar o mevki'e gelsün güyâ ki rüzgârında bir hâsiyyet var nefes ile kalbe girüb çıkdıkça bula bildiği ekdârı toplayub âlem-i ademe sürüyor) gibi pek parlak şeyler yazılmış ve adayı gerçekten cennet dınecek kadar medh-i senâda bulunarak enzâr-ı âmmede lâyıkıyla tanıtdırmış olduklarından şuracıkda buna dâ'ir başka söz söylemeği zâ'id görürüz. Adanın havâsı da mevki'i kadar latîf olub behâr her yerde olduğu [252] gibi buraca da Mart evâhîrinde başlar ve Mayıs nihâyetine değin imtidâd ederek andan sonra mevsim-i sayf hulûl eylerse de harâret şikâyet olunacak bir mertebeye varmayub otuz dört derecede tevakkufla i'tilâsı nihâyet bulur. Kışına gelince hissedilen soğuklar da Sakız'ın bürûdeti kadar mü'essir olmayub harâretin birden sıfır derecesine tenezzülü kat'iiyen görülmemiştir.

Kasabada mevcûd olan iki limân şeklinde büyüklüğünde yek-diğerinin aynı olmak üzere yaradılmışdır ki bu limânların her ikisi de kendilerine ilticâ eden bi'l-umûm sefâ'ini mehâlik ve muhâtarât-ı bahriyyenin cümlesinden hıfz ü himâye ederek Adalar Denizinde selâmetce birer mevki'-i mümtâz ihrâz etmişlerdir.

Bunlardan başka cezîrede Kalonya ve Bere nâmlarıyla iki körfez daha vardır ki anlar da her nev' sefâ'ini muhâfaza eder ma'rûf birer mersâdır.

Vilâyetin en meşhûr ticâretgâhı Midillü olub mu'amelât-ı umûmiyyesi i'tibârıyla memâlik-i şâhânenin en işlek iskelelerinden ma'dûddur. Adanın kuvve-i inbâtiyyesi her nev' hubûbât ve eşcâr yetiştirmeğe müsâ'id ve mahsûlâtının en ziyâdesi zeytûndür ki bunun bir senelik hâsılat-ı öşriyyesi 2.194.251 guruşa bâliğ olur. Cezîrenin ovaları, dağları, köyleri de gâyet nazar-rübâ bağçeler, ormanlar, sebzeler, çemenlerle müzeyyendir. Hele adaye zînet ve letâfet vermekde olan zeytûn [253] ağaçları eşcâr-ı sâ'ireye galebe çalarak ba'zı mahallerinde rûzgâr hübûb etdikçe o güzel ağaçlar da denize taklîd edencesine dalgalanub tasvîri muhâl olan bir manzara-i rûh-efzâ teşkîl ederler. Bu meyânda ara sıra bir takım büyük çınarlara tesâdüf edilir ki bunlar da o güzel zeytûn ağaçlarına rekâbet etmek isterlerse de mevsim harîfin hulûlüyle berâber sermâye-i zînetleri bulunan yaprakları dökölmeğe başlayarak bi'l-akz kendileri tezyîne iftihâr eyler.

Cezîrede mevcûd olan ormanların kısm-ı küllîsi Kalonya Nâhiyesi'nde olub sarı çam ile yâbani zeytûn ve pür-nar ile kocaymış gibi şeylerden ibâretdir. Midilli'de bulunan kaplıcalardan biri Kasabaya bir buçuk sâ'at mesâfede vâki' yere Körfezi sâhilinde ve diğeri (Kelmiye Lıcası) nâmıyla ma'rûf temür ve kükürtlü otuz iki derece harâreti hâvî bir sudur ki kaç seneden beri sâbk eden tecrübelerle bunun menfa'at ve ehemmiyeti takdîr olunmağa başlayarak ya'ni başında bir de otel inşâ edilmiştir.

Kasabaya bir buçuk sâ'at mesâfede vâki' (Sazlıca) Suyu ise sinir ve romatizma gibi alel ve emrâzı dâfi' kırk altı derece harâreti hâ'izdir. Bu suyun menfa'ati de bi't-tecrûbe sâbit olarak Midillü mutasarrıfı esbak merhûm Fahri Bey'inhimmetiyle binâsı müceddeden i'mâr ve civârına müşârûn ileyhın mülkü olmak üzere bir de misâfirhâne inşâ kılınmıştır. [254] Kasabaya bir çârik mesâfede (Küçük Ilıca) nâmında bir su daha bulunur. Bunun da vaktiyle kaplıca olduğu ittifâkından istibdâl olunmakda ise de ta'dâd olunanlar kadar henüz halkın rağbetini kazânamamıştır. Bu ılıcaı Yanukorcu Efendi taht-ı tasarrufuna alarak mûmâ ileyh

tarafından suları sâhil kenârına nakl etdirilmiş ve zükûr ve inâsa mahsûs olarak cedîd tarz-ı nev-în üzere ayru ayru dâ'ireler inşâ edilmiştir.

Polhinit Nâhiyesinde vâki' kaplıcaya gelince suyu yetmiş altı derece hararete mâlik ise de Kasabaya uzaklığıyla berâber intizâmdan ârî bulunması halkın şimdiye kadar rağbetini kesr etmekle bu mevki'de şu sırada tanzîm ve tezyîne başlanmışdır. Kasabada sâye-i ma'mûriyet-vâye-i ecnâb-ı cihân-bânîde inşâ olunan bir hükûmet mektebi yüz elli, bir inâs mektebi doksan iki tâlib ve tâlibânı hâvî mekâtib-i İslâmiyye ile zükûr-ı nehârî-i i'dâdî yüz kırk, bir ibtidâi dört yüz ve bir inâs üçyüz tâlibânı hâvî millet-i Teb-i Hristiyâniyyeye mahsûs mekâtib mevcûddur.

Midillü'de dokuz câmi'-i şerîf, dört medrese, iki tekve, iki mescid, bir kütübhâne, elli bir kilisa ma'nastır, üç hamâm, bir kal'a, üç fenâr, bir limân dâ'iresi, bir telgrafhâne, elli yedi çeşme, on beş kadar zeytûn ve dakîk fâbrikası vardır ki bu fâbrikalardan un çıkarmağa mahsûs olanlar yevmiye yigirmi [255] beş bin kilogram dakîk tahn ederek Girid'e varıncaya kadar irsâlâtda bulunur. Yalnız makinelerde isti'mâl olunmak üzere zeytûn küspesinin tekrâr ta'sîri ile yap çıkar bu nev îcâd iki fâбрика ve bunlardan başka yüz altı dakîk ve yağ mengenesi daha mevcûd olup bir taş ocağı, dokuz bin dokuz yüz hâne, iki bin on dört dükkân, altmış sekiz bağçe, yigirmi sâbunhâne, on iki debbâğhâne, iki yüz kırk kahvehâneyi hâvîdir.

Cezîrenin idhâlâtı pirinç, kahve, sâbun toprağı, gâvsâle ve envâ' attâriyye ile maniftura ve ihrâcâtı zeytûn ve sâbun ve palamut ile zeytûn yağı ve dalık ta'bîr olunur mermer tozdan ibâretidir.

[256]

PİLMÂR CEZÎRESİ

Pilmar kazâsı merbût olduğu Midillü Cezîresinin sâhil-i cenûbiyesinde merkez livâya 8 sâ'at mesâfede vâki' olup polhinit berâber olduğu halde 18 karyeyi câmi'dir. Arâzisi oldukça münbit ve mahsûldâr bulunmakla hububât mütenevvi ve

envâ'i sebze ve meyva hâsıl olur. Birinci derecedeki mahsûlâtı zeytûn olup hayli zeytûn yağı ve sâbunlara karıştırılmak için “tâlik” nâmında beyaz bir nevi' toprak çıkar.

Bu kazâda 5 câmi' 20 kadar kilise ve manastır 3 İslama 18'i Hristiyana mahsûs 21 kadar İbtidâiye 2 kaplıca 3 debbâğhâne 15 sâbunhâne ve 39 da zeytûn ta'sir olunur yağhâne ve sahil mecrâda ta'lîk toprağı tahin etmek için bir de cisim meccarele tahrîk olunur fâбрика vardır. Kazânın merâsı da iyice ve sâ'atli olup bir hayli koyun keçi sığır ester ve sâir hayvânât beslenir.

[257]

MOLOVE KAZÂSI

Moleve Kazâsı Midillü Cezîresinin garb-ı şimâliyesinde vâlei olup garben ve şimâlen Sığrı Kazâsı ve Bahr-i Sefîd ve cenûben Kolonya Körfezi ve şarken dahi Midillü Kazâsı'yla mahdûddur. Merkez kazâ olan Mobve Kasabası Midillü şehrine 60 km.lik bir şâse ile merbûttur. Kazâ Kolonya nâhiyesiyle birlikte yirmi altı karyeye beş bin dokuz yüz otuzbir hâne ve yirmialtı bin yüz otuz altı nüfûs hâvidir. Merkez Kazâ izb-i deryâda sivri bir tepenin dâiren-mâdâr etrâfında müpsis ve zirvesinde Asâr-ı Atıkadan ma'dûd küçük bir kal'a mevcûd olup derûnunda asâkir-i şâhâne ikâmet ider.

Kasabanın altı mahalle dört cami'-i şerîf iki mescid bir tekya üç kilise iki mehteb-i rüşti ve ikisi zukûr ve ikisi inâsa mahsûs dört mehteb-i ibtidâi bir hükümet konağı bir telgrafhâne bir hamam on furun ile eczâhâne yedi kahvehâne otuz sekiz dükkân ve mağaza iki debbâğhâne zeytûn ta'sir olur üç yağhâne iki sâbunhâne yirmi su değirmeni ve bir yel değirmeni on yedi çeşme bir kiremit ocağı iskele kurbunda altmış kayak isti'âb idecek kadar bir limân dokuz yüz yirmi hâne ve iki bin sekiz elli yedi nüfûs mevcûd olup kasabanın iki cihetinde bulunan hâneler bahra ve diğer iki cihetteki hânelerde bağ ve bâğçelerde zeytûnluklara [258] nâzır havâsı latif ve meyân-ı cârîsi fevka'l-âde lezîz ve hakikîdir. Kasabanın letâfet-i mevki'yesini tezyîd ve inzâr temâşâ gûrânî câzibey-i nûkhet nâşarıyla tezyîn iden bahçelerinde her nev'i

meyva husûle gelir hele elması pâri mebzûl ve meşhûrdur. Kasabaya yirmi dakîka mesâfede şose tarîki üzerinde (Ayalimya) nâmında hemân İstanbul'un Taşdelen Suyuna mu'âdil güzel bir su daha bulunduğu gibi bir sâ'at mesâfede sâhile karîb (iffetlû) nâm mevki'de çelikle kükürdü hâvî bi'l-tab' bazı emrâza nâfi' bir ılıca var ise de suyu pek güçlûkle tahmîl edebilecek kadar sıcak olduğundan halkın rağbetini kazânamıştır.

Ahâlisi zirâ'at ticâretle meşgûl ve vesâit-i nakliye beron börgir ve orda bahren vapur ve yelkenli seföinz mahsûrdur. Der-Sa'âdetle ve İzmir ve Midillü arasında âmed ve şod eden idâre-i mahsûsa görece hacı davud pondolon vapurları haftada bir defa azîmet ve malaveya uğramalıdır. Bir posta sürecisi dahi haftada iki defa Midillü'ye beron gelmemektedir. Arâzîsi münbit ve mahsûldâr olmakla her nev'i meyve sebze hubûbât usûle gelirse de en çeşitli mahsûl hinta, şair, zeytûn, üzüm, incir, palamut gibi şeylerden ibârettir. Kilim ve alaca ve peşkir gibi şeyler ... ve i'mâl olunursa da kesretli harise sevk olunacak mertebede değerli değildir. Nâhiye kazânın hâvî olduğu merâlardan otuz keskin kadar [259] koyun ve keçi ra'y olunmakda ve bunların sütünden külliye lûce lor ve peynir i'mâl olarak Der-Sa'âdet ve mahall-i sâ'ireye gönderilmektedir. Hele Çömlek Karyesi'nin desti peyniri hiçbir mahalde misâli bulunmayacak kadar lezîz ve meşhûrdur.

Patra Karyesi'ndeki iki sâbunhâne de sâbun i'mâl olunuyor. Âb ve havâsının yardımı ile olsa gerektir ki cezîrenin hiçbir tarafında bu kadar ala sâbun i'mâl edilemez. Kurân'ın ek serisinde cüz'ice bal dahi hâsıl olur. Molove'ye merbût Kalonya Nâhiyesinin servet ve ma'mûriyeti de emsâlini fâiktir. Bu nâhiye 1709 hâne 5 câmi'-i şerîf 1 mescid 10 kilise 2 manastır 5 hamam 12 furun 1 debbağhâne 60 kahvehâne 169 dükkân ve mağaza 11 mekteb-i ibtidayî 11 su değirmeni 116 nüfûsu hâvîdir. Nâhiyenin kuvve-yi inbâtiyesi her türlü meyve ve hubûbât yetiştirmeye müsâ'iddir. Başlıca mahsûlâtı zeytûn üzüm incir hinta şa'îr bakladır ki senevî üç milyon kıyyeyi tecâvüz eden üzüm mahsûlâtı gayet tatlı ve şarap i'mâline elverişli olduğundan sakız cezîresi ile mahâl sâireden 1 takım tüccar gelip külliye lûce üzüm mübâya'a ederler. Kazânın hayvanatı ahâlisi kara sığır ester bargir merkepten ibâret olup bunların cinsi adidir. Gerçi evvelleri keçiden büyücek midilli [260] ta'bîr

olunur. Bargir cinsi iyice ıslah olunarak güzelleri yetiştirilmiş ise de ahâlî sarf ettikleri para ve zahmet mukâbilinde istifâde edemediklerinden hevesleri azalarak şimdi bu cinsi hayvan evvel ki gibi yetiştirilememektedir. Hayvânât ve haşîye hemen yok gibidir.

SIĞRI KAZÂSI

Sığrı kazâsı merbût olduğu Midillü cezîre ve sancağının sahil garbiyesinde merkez livaya 18 sâ'at mesâfede vâki' olup maa Kasaba 10 karyeye câmi'-i ve şarken Molove Kazâsı şimâlen cenûben ve garben deniz ile mahtuttur. Kazâ dâhilinde 20 bâb İslam ve hristiyan mekâtib-i ibtidâîsi ile câmi'-i şerîf 4 kilise 240 hâne 337 dükkân 45 mağaza ve depo 30 veya dakîk diğeri menevi 16 bin kûsûr nüfûs hâvîdir. Merkez kazâ leb-i deryâda vâki' olup kasabanın ilerusuna çıkmış olan burun üzerinde Sultan Osman-ı Sâlis Hazretleri zamanında yapılmış bir kal'a olup derûnunda asâkir-i şahâne ikâme eder. Kasabada Sultan Mustafa Han-ı Sâlis hazretlerinin müberrât-ı celîlesinden olup geçen zelzelede münhâdım olarak hazine-i hassa-i şahânedan müceddeden yapılmış câmi'-i şerîf inâsa diğeri zukûra mahsûs olmak üzere 2 mekâtib-i ibtidâîye ihbârân 1 hukûmet konağı kezâlik icâren bir telgrafhâne ve mahkeme-i şer'îyye ve rusûmât ve mahkeme-yi bidâyet ve Bahriye Nezâret-i celîlesinden müceddeden inşâ olunmuş bir bâb [261] limân dâireleri 6 çeşme 20 dükkân 5 kahve ve 240 hâne ve 763 nüfûs ve hakanı müşarûn ileyh sultan Osman Han hazretlerinin âsâr-ı hayriyesinden bir de hamamı mevcûd olup kasabanın Lindos Yoros cehetindeki hâneler bağ bostan ve dağlara ve denize nazır havâsı latif ve miya cariyesi leziz ve hafiftir.

Kasabada tâbi'i bir limân olup bunu teşkil eden ve bundan 35 seneyi mütevâciz bir târîhinden beri üzerinde bir fenâr kulesi yapıldığından dolayı fenâr adası nâmı almış olan 2 mil tûl ve yarım mil arasında kasabanın pişgâh ve bir mil ba'dında ufak bir ada mevcûddur ki bunun senelik otlakiyesi 2900 guruşa cânib-i mer'iden icâr edulur. Mezkûr fenâr kulesi 25 metre irtifâ' 15 metro katarında gayet

sanatlı kamilen temurdan yapılmış ve minare gibi içinden bu karyesine çıkılır fenârı muhterik beyaz şelâli olup 25 mil mahale kadar neşr-i mesâiya ider. Bi'l-umûm sefâin ve vapurlar için büyük rehberdir.

Kazâ arâzîyesinin kısm-ı a'zamı sengistân olup bu mevki'de 30bine karîb ağnâm ra'y olunmakta bulunduğundan bunlardan hâsıl olan sütten eksireyetle peynir i'mâl olarak Der-Sa'âdete gönderiliyor. 10bin dönüm kadar tahmîn olunan kâbil-i zirâ'at arâzîyesine gelince bu arâzîyede vasat i'tibârî ile senede 45bin kile mikdârı husûle gelen buğday arpa çavdar vesâire ahâlî-yi kazâyı 6ay kadar idâre edup diğer 6. [262] ay için hârice muhtâc kalırlar. Bundan başka kazânın ufak bir kısmında da palamut zeytûn pamuk anason bakla incir üzüm karpuz kavun kestane nohut mercimek armut ayva gibi şeylerde hâsıl olup bunlardan da faizli yıllarda ahâlî-i kazâ 1 milyon kusûr kuruş raddesinde vâridât istihsâl iderler.

Kazâ ahâlîsinden palamut ticâreti ile iştigâl iden birkaç tâcirden başka ticâretle meşgûl bir kimse olmayıp umûmîyetle reçber ve çoban ufak tefek kayıkları olup gemicilik ve balıkçılık ile meşgûldurler. Merkez kazânın vesait-i nakliyesi berren bargir ve bahren yelkenli sefilesine mahsur olup gelen giden olmadığı gibi ihrâcât ve ithâlâtıda cuziyen kâbilinden olduğundan vapur uğramamaktadır. Kazâyı mülhak Ayotika İskelesi işlek olması ve ehemniyeti mevki'yesi münasebeti ile icra olunan teşvikat üzerine hamiyet memdan ahâlîsinden Ahmet Ağa tarafından hizmeti müftehare olarak bu kere inşâ olunan bir bâb karakolhâne mevcûd olup zaten burada bulundurulmakta olan mikdâr-ı kâfi jandarmalara bu def'a bir onbaşı daha ilâvesiyle mezkûr karakolhâne de ikâme edilmiş ve mezkûr edilmiş iskeleye haftada birgün Hacı Davut Kumpanyasına mensûb Olga Vapuru uğramaktadır ve yine civârında bulunan birkaç karye ile berâber palamut üzüm incir mahsûlunun mahreci bulunan kazânın her karyesi iskelesinde haftada birgün mezkûr vapur uğramakta ve bu karyede de bir bâb karakolhâne mevcûd olup bir onbaşı ile kâfi mikdâr jandarmalar ikâmet itmektedir. [263] 5-6 ay makdem kazâ dâhilinde vâki' gavata iskelesi civârında ve sahili deryada kömür ma'denleri ile mevat nafiayi ma'deniyyeyi hari birde mushil ma'den suyu keşf olunarak numuneleri birayı muayeme ve tahlil makamı aliyeyi aidiniye takdim kılınmıştır. Kazâ-yı mezkûrun hayvânâtı ahâlîsi

adedi çift öküzü bargir ester ve merkepten ibâret olduğu halde pek âdî cinsindendir. Kazâ-yı mezkûr dâhilinde hazine-yi celîle maliyenin birde Yorgoli Çiftliği olup 4seneliği 124 bin guruşa livâ muarefeti ile îcâr olunmaktadır.

Kazâ-yı mezkûr dâhilinde 2 Rum manâstırı olup bunlardan yüksek ma'nastır nâmında olunanın pek çok ve münbit arâzîyesi ve palamutluk ve zeytûnluğu ve davarı vardır. 30 keşiş ve bir gobinos idâresinde ve midillü metropolitliği nezâretinde bulunarak iyice zengindir. Diğer İpsara Manâstırı olup bununda haylice arâzîsi ve davarı vardır. 17 keşiş ile bir Gominos idâresinde ve Midillü metropolitliği nezâretliğinde olarak diğeri kadar zengin değildir.

[264]

YUNDA CEZÎRESİ

Yunda Adasının mahbûtu bahriyesi takriben 17 mil olup cezîre üzerinde kurâ ve nevâhi mülhâka yoktur. Buraya merbût peromosofu, çıplak, liya, kamo, liyoz, katar, birgo, lenoyozli, pilaya, kalamaki, kontanis, koyanos, imla, tomonis, petro, amos, daskalyo, ayayati, soğan ve dahasâire, nâmlar ile bir çok ufak tefek cezâir sagire var ise de taşlık ve kayalıktan ibâret bulunmakla gayri meskun olduğundan bazılarının mâhsulat arziyyeesinden hayvan râ'i itmek suretiyle istifâde olunur

Yunda'nın havâsı da letâfet mevki'yesi gibi fevka'l-ade güzel olup yazın ayvalık ve sâir civâr mahallerden buraya tebdil havâ birhayli familyalar gelerek bir zamanlar eylenüp yine avdet ederler. Kışın soğuklarında şiddetli olmayıp mu'tedil ise de nâdiren kar yağdığı suyunun azlığından dolayı ahâlî ziyâde zaruret çekmekte isede katlamak nâmındaki çeşme ile peramosofu adasından çıkan suların azlığıyla berâber letâfetleride meşhûrdur.

Burada 7900 dönüm zeytûnluk, 18120 dönüm tarla, 190 dönüm bağ ve 150 dönüm bahçe olup mahsûlâtı zeytûn, buğday, arpa, nohut, alev, üzüm, kavun, karpuz, bambuk, sisam, bakla, soğan, armut, incir gibi şeylerden ibârettir.

[265] Yunda Cezîresinde bir hükümet konağı bir rusûmât dâiresi 386 kıtâ arâzî-i hâliye 5 kilise 6 ma'nastır 1 zukûr ve 2 inâs mektebi 5 çeşme 7 adet yel değirmeni 19 kahvehâne 2 gazino 12 sâbunhâne zeytûn ta'sirine mahsûs 8 yâ'ğhâne 1 fâбрика 194 dükkân 1 hotel 2 eczâhâne 1371 hâne zûkûr ve inans umûmîyetle Rum olmak üzere 5121 de nüfusu vardır.

Kazânın hayvânât ahâlîsi at, merkep, ester, sığır, koyun, keçi, canavardan ibâret olup hayvânât ve haşîyesi yoktur. Vesâyit nâkliyesi vapur ve sefâine münhasır olup mahsûlaât ve mamulâtından bir sene içinde 9 000 kuruşa kadar ihrâcat ve 90 000 kuruşa kadar ithâlât vukû' bulup ihrâcâtın kısmı kilise ahtâpot ve revaga-ı zeyt ile sâbun ve süngerden ibârettir. Sanayi'-i mahalliye birinci sınıftan olmak üzere süngercilik savunuculuk gibi şeylere münhasırdır. Bu cezîre-ye mâhsûs öyle cisim bir limân yok ise de adanın cevânibi musâ'ade bulunmakla muhtelif havâlarda sefâin muhafaza olâbilecek kadar ufak limânları vardır. Cezîrede 2 soru işâretli olup bunlar ahyâran ta'tîl olunmuş ise de Hacı Apostol tuzlası karîbinde 10 sene müddetle dalyan inşâ ve küşâd edilmek üzere duyûn-ı umûmîye nezâretinden müteâhiyete ihâle edilmiştir. [266] Kazâya merbût ayrı meskun adalardan (İlos) adası üzerinde sath-ı deryadan 190 kadar mürtefi' sâbit ve beyâz renkli fenâr olup 12 mil mesâfeden ziyâsı müşâhâde olunur. Yine çıplak ada üstünde sath-ı deryâdan 24 metre irtifâ'ında kırmızı renkli bir fenâr daha vardır ki bununda şu'âî 6 mil mesâfeden görünür. Bunlardan başka Yunda ile Ayvalık'a işleyen sefâin için kürşâd olunan dalyan kanalında 7 adet sâir ve husûsi fenârlar vardır.

[267] LİMNİ SÂNCAĞININ MULHÂKÂTI HAKKINDA MA'LÛMÂT

[268] LİMNİ CEZÂİRESİ

Limni Adası elseni-yi ecnebiyede limnos ve bagesteru ketep mütekâbinde ise 'Miloz' ismiyle mevsüm hakpaki 'Tin-i Mahtum' adalar denizinde kâin cezâiri Bahr-i Sefîd Vilâyeti'ni vücûda getiren adalardan birisi ve cezâir-i mezkûrenin büyüklerinden olup 'Tinedos' ya'ni Bozcada ile Anos Dağı arasındadır. Dâiresi 120mildir merkez-i vilâyet olan Rodos'a 274 mil mesâfede ve 40 derece arz-ı şimâlî ile 23 derece tûl-ı şarkîde ve Bahr-i Sefîd Boğazı medhaline garben 35mil mesâfede vâki' şekli gayr-i muntazamdır. Mesâha-yı sathiyesi 600 kilometre merbû'undadır. Mecmû'u sekenesi 27600 mikdârındadır. Şu hesâba nazaran beher kilometre ve merbû'unda 45 nufûsu vardır. Hâvî olduğu 400bin dönüm arâzîyesinden nısfına karîb mikdârı zirâ'ate sâlih ve kusuru hayvânât râ'ine mahsûs bir takım mer'â ile dağlık taşlıktır. Kuvve-yi inbâtiyesi vasat ve âb ve havâsı mu'tedil olup kasaba ile her karyede bağ bahçe yetiştirilmektedir.

Burada 'Mondros' 'Porika' 'Paşa Limânı' nâmları ile mevcûd 4 limândan işlek ve emniyetlisi 'Mondros Körfezi' olup her dürlü sefâinin duhûl ve hurûcuna müsâ'iddir. Bunlardan başka o günde olan 'Kastero' Limânı büyücek gemilerin muhâfazasına elverişli ise de cenûb-ı şarkî rûzgârlarına pek açık bulunduğundan dâhil-i limânda şiddetle icrâ-yı hüküm iden fırtunalar gemiciler beyninde ve limânın itibarını tenzîl [269] etmiştir. Kasaba önünde birde menderek vardır.

Cezîrede 54740 koyun ve 7024 keçi ve 4bin kadar kara sığır ile 250 bargir 360 kısrak 400 ester 1140 merkep 1427 canavar vardır.

Vesâyet-i nakliye berren hayvânât bahren sefâine mahsûstur. Kasabanın şarkî şimâlî cihetinde bir sâ'at mesâfede 7 gurebâ ve hastegân için ayruca oda ve bir banyoyu şâmil ve bu sene tecdîden inşâ olunmağla oldukça muntazam iki hamamlı

bir ılıca vardır ki suyunun dereceyi harâreti 38-40 olup mevâdd-ı ma'deniyyeyi mürekkebesi karbonat hadîdi ile karbonat hazı ve karbonat süt gibi şeylerden ibârettir. Ve emrâzı cildiye ve envâ'-yi sızı için nâfi'dir.

Dağlarında orman olmadığından ahâlînin kısm-ı a'zamı konun denilen bir nev'i çalıyı hatp mukamende isti'mâl ederler.

Cezirinin şarki şimâli cihetinden Bozcaada'ya doğru 15 mil mesâfeye varıncaya kadar 'metindoz' nâmı verilen denizin 4-5 metro 'umkunda âsâr-ı atıkadan bir harâbe ve Poriga Limânı civârında dahi bir memleket harâbesi olup bazı Marmara ve adedi dirin taşları görülür.

40-50 talebeye câmi'-i bir rüşdiye ve 100 talebeli bir ibtidâyî ve seksan yüz talebeli bir Rum mektebi ve 3 câmi'-i şerîf 3 kilise ve 2 Rum inâs kasabada olmak üzere adada 8 câmi'-i şerîf İslam ve hristiyan olarak 23 mekteb vâridir.

[270] Buranın başluca ihrâcâtı hinta arpa susam fasulye peynir şarap yağ gibi şeylerden ve ithâlâtı kömür hap rügan zeyt ve rugânsade sâbun toz pirinç şeker kahve dakîk ve enva'-yı attariye ile emti'a-yı sâireden ibârettir. Adanın 315 senesi martında şubatı gayetine kadar 1 sene tarafında ithâlâtı 25148.5 ihrâcâtı 4147.5 sarfiyatı 23382 mütefferiyat-ı sâiresi 6372.5 guraşa bâliğ olduğunu mahâl gümrük kuyûdundan anlaşılmıştır.

Nufûsu kasabadan Mondros Nâhiyesine kadar imtiyât eden yıllık 11 kilometre mikdârı şose olarak yapılmış bu tarîk üzerinde kâin köprülerle tarîkin mütebâkiyesi bu sene inşâ edilmekte bulunmuştur. Limni Cezîresi'nin mukaddema sekenesi olan Franklar takrîben Hicretin 600 senesi sıralarında çekilip ceziri 200 seneden ziyâde müddet hali kalarak korsan yatağını almışken cennet-mekân Ebu'l-feth Sultan Mehmet Han Gazi Hazretlerinin fermân-ı hümayûnu ile âbâdân ve bir hâss hasîn icâr ve tekvîn olunup ol vaktden beru ve mesken ahâlî islamdır.

1066'da Venedik donanması Bozcada'yı teshîr eylediği gibi bu sırada Limni Cezîresi dahi Venediklular eline geçmiş ise de 1067 târîhinde Sultan Mehmet Han-ı Râbi‘ Hazretlerinin zaman-ı saltanatlarında Köprülü Mehmet Paşa'nın makâm-ı sadâreti getirildiği esnâda harben istirdâd olunmuştur.

[271]

BOZCA ADASI

Bozcaada Adalar Denizi'ndeki cezâir-i sagîreden olup kal'a-i sultânîye medhalinin cenûb-ı garbiyesinde ve kilit-i bahirden 22 mil mesâfede vakıttır. Şarktan garba olan tûlu 9 ve şimâlden cenûba olan arzı 5 kilometrodur. Âb ve havâsı latîf olup şu kadar ki rûzgârı biraz sert ve ziyâdece olduğundan cezîrede bulunan ağaçların ekserisi garbe doğru mâildir. Arâzîyesinin kuvveyi enbatiyesi vasıt derecede bulunup 7 bin dönüm bağ vardır. Bundan başka buğday arpa bostan soğan burçak incir gibi hubâbât ve meyve husûle gelir. Bir takım tarla ve bahçelerde vardır. Ancak ahâlîsi üzüm mahsûlundan başkasına o kadar ehemniyet virmediklerinden bunlar cezîre halkını idâre ider itmez bir derecede bulunmuşdur.

Ada da zikre şayan öyle cisri orman olmayup yalnız 500 kadar çam ağacının topluca bir mahâlde bulunmasıyla küçük bir orman teşkil etmiştir. Kasaba cezirinin şimâli şerkiyesinde vâki' olup limânın önünde ki küçük bir adada fenâr vardır. Sahil garbiyesinde kayalıktan ibâret bir takım senkler bulunduğu o tarafta dahi bir fenâr mevcûddur. [272] Birisi kal'a derûnunda olarak kasabada 3 câmi'-i şerîf 2 medrese 1 kilise 1 mektep 1 rüşti ve birkaç mekâtib-i ibtidâye ile Rumlara mahsûs zukûr ve inâs için ayruca birkaç mektep vardır. Vesâyet-i nakliye vapur ve sefâini münhasır olup hayvânâtı ahâlîsi Anadolu'dan cerp idilmekte bulunan bargir ester merkep öküz koyun keçiden ibârettir. Hayvânât-i haşîyesi yoktur. Mürûr-ı zamân ile harâb olmuş olan yalı çeşme su yolu bu sene i'âne-yi ahâlî ile tecdîden inşâ ve tahdül bahr Timur Boru fıraşeyle derûn kasabaya miktâr-ı kâfi su isâle edilerek sâiye-yi ma'mûriyet-vâye cenâb-ı padişahîde bu yoldaki eşedd-i ihtiyâc-i umûmî izâle edilmiştir.

İMROZ CEZİRESİ

İmroz Adalar Denizi cezâirinden olup limninin 18 kilometre şark ve Kal'a-i Sultaniye Boğazı'nın müntehâsı olan Sedü'l-bahrın 16 kilometro garbı şimâlinde vâki' şarktan garbe doğru tûlu 30 ve şimâlden cenûba olan arzı azâmî 16 kilometrodur. Merkez-i kazâ adanın cihet-i şimâlinde ufak bir limânı olan kal'a nâm kaliye sâhilinde bir sâ'at mesâfede vâki' ve 4 mahalleyi muhtevî panaya kasabası olup bundan başka 5 karyesi daha vardır. Teşkilatı tâbi'iyeye zaten İmroz Cezîresi cezâir-i sagîrenin heman kâffesine fâik bulunduğu gibi [273] karanın müsâfesi ve ale'l-husûs ve münazır latîfesi ve âb ve havâca olan sâfiyeti görenin her noktasında görülecek ihsân tâbi'yeden yerdir. Dinmeye sezâdır. Makarr-ı hükümet olan Panaya Kasabası'nda envâr inayeti aktâr aleme münteşir olan zat-ı gitisitân-i Hazret-i Âbdulhamit Han-ı Sânî Hazretlerinin nâm nâme-i hilâfet-penâhîlerine mensûb ma'a müştemilât bir câmi'-i şerîf ve altı Rum Ortodoks kilisesi ve bir rüşdiye ve yedi ibtidâî mektebi ile Aynoroz ve Tur-ı Sina'ya merbût iyice arâzîye mâlik üç manâstırı ve 1918 hâne ve 29 kahvehâne ve 45 dükkân ve bir debbâğhâne ve 17 zeytûn yağ mengenesi ve 30 yel ve 30 adet su değirmenleri mevcûddur. Nufûs-ı mevcûdiyesi 7785 raddesindedir. Adanın bazı cihetlerinde simli kurşun ve altun ve kömür ma'denleri bulunup bundan 23 sene evvel bağ imtiyâz hafriyât icrâ kılınmış birkaç vapur seferide kömür ihrâc edilmiş ise de ahyâran her nasılsa terk ve ta'tîl edilmiştir. Burada hinta şa'îr zeytûn sisâm pamuk ile sebze ve fevâki'in ekserisi bereketli olur. Kilim ve seccâde ve battaniye ve yastık yüzü gibi mefrûşâta müte'allik şeylerde sanâyi'-i mahalliyeden ise de bunlarda ancak mahallinde sarf olunacak derecededir. Hayvânâtı ahâlîsi 25 – 30 bin kadar koyun ve keçi 938 re's kadar çift öküzü ve 1020 kadar bargir ester ve merkepten ibâret ve hayvânâtı haşîyesi tavşan ve aliya denilen ufak şeylerden ibâret olup fakat geyik ve yâban güvercini gayet mebzûldur.

[274]

Der-Sa‘âdetden merkez-i vilâyet mülhakâtına ve merkez-i vilâyetten mulhakât-ı beyninde olan ba‘de mesâfe			
ESÂMÎ	EMYÂL	ESÂMÎ	EMYÂL
İstanbul'dan Rodos	421	Rodos'dan Sakız	176
İstanbul'dan Sakız	255	Rodos'dan Midilli	222
İstanbul'dan Midilli	219	Rodos'dan Limni	274
İstanbul'dan Limni	220	Rodos'dan İstanköy	74
İstanbul'dan İstanköy	259	Rodos'dan Sömbeki	20
İstanbul'dan Sömbeki	401	Rodos'dan Kalimnoz	76
İstanbul'dan Kalimnoz	345	Rodos'dan Leryoz	96
İstanbul'dan Leryoz	332	Rodos'dan Karyot	128
İstanbul'dan Karyot	253	Rodos'dan Meis	72
İstanbul'dan Meis	597	Rodos'dan Kaşot	92
İstanbul'dan Kaşot	329	Rodos'dan Kerpe	76
İstanbul'dan Kerpe	320	Rodos'dan İpsara	136
İstanbul'dan İpsara	276	Rodos'dan Yunda	234
İstanbul'dan Yunda	187	Rodos'dan Bozcaada	256
İstanbul'dan Bozcaada	156	Rodos'dan İmroz	266
İstanbul'dan İmroz	146		

SONUÇ

XIV. yüzyılın ikinci yarısından sonra Marmara ve Ege kıyılarına ulaştıktan sonra denizcilikle tanışan Osmanlıların denizlerle ilgili politikalar takip etmeye başladıkları görülmektedir. Denizlere yönelik yoğun politika ise Fatih Sultan Mehmet devrine rastlamaktadır. Fatih devrinde Midilli, İmroz, Bozcaada ve Limni'nin, Kanuni Sultan Süleyman devrinde Rodos alınmasıyla yeni bir idari teşkilatlanma ortaya çıktı. Bu idari teşkilatlanma, ilk olarak “Kapudan Paşa Eyaleti” daha sonrada “Cezâyir-i Bahr-i Sefîd” adını almıştır. Kuruluşundan XX. yüzyıl başlarına kadar geçen süre de eyaletin sınırları bir çok kez değişmiştir. Başlangıçta “Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Vilâyeti hem Kuzey Afrika'yı hem de Ege Adaları'nın idaresini içine alıyordu. Daha sonra ise eyaletin sınırlarının küçültüldüğünü, Kuzey Afrika'nın eyalet sınırlarından çıkarıldığını ve eyaletin sadece Ege adalarını kapsadığını görülmektedir.

XIX. yüzyılda idari reformlar yapıldı ve eyalet kelimesi yerine vilâyet kullanılmaya başlandı. Vilâyetin sınırları ve merkezi bu yüzyılda defalarca değişikliğe uğradı. Gelibolu XIX. yüzyıla kadar Cezâyir-i Bahr-i Sefîd'in merkezi olma özelliğini korudu. Ancak 1849 yılında gerçekleştirilen idari uygulamalar da vilâyet yeni baştan şekillendirildi. Bu düzenleme de merkez olarak Rodos adası belirlendi. Vilâyetin diğer sancaklarını Sakız, Midilli, Limni, Bozcaada ve Kıbrıs oluşturuldu.

1864 vilâyet nizamnâmesi ile şeklen bazı değişikliklere uğrasa da Bahr-i Sefîd Vilâyeti esas değişimi 1867 nizamnâmesinde yaşadı. Biga sancağının merkezi Kal'a-yı Sultaniye (Çanakkale) vilâyetin yeni merkezi olarak belirlenmişti. Biga merkezli Cezâyir-i Bahr-i Sefîd'in diğer sancakları Rodos, Sakız ve Midilli'den meydana gelmekte idi. Kıbrıs kısa bir süre sonra vilâyet sınırlarına tekrar dahil edildiyse de M.1877-1878 (R. 1293) Osmanlı - Rus savaşının kaybedilmesinden sonra savaş sonunda yapılan Ayastefanos antlaşmasının yürürlüğe girmesini engellemek amacıyla Kıbrıs adasının yönetimi İngilizlere bırakıldı.

Transkripsiyonunu yaptığımız M. 1903 (H. 1321) tarihli Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Vilâyeti Sâlnâmesine göre vilâyet 4 sancak ve 12 kazadan meydana gelmektedir. Sancaklar: Rodos, Sakız, Midilli ve Limni'dir. Adaların elden çıkışına kadar bu idari yapılanmada bir değişiklik yapılmayacaktır.

M. 1903 (H. 1321) tarihli Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesinde vilâyetin öneminden dolayı Osmanlı Devletinin vilâyetin idaresine üst düzey yöneticileri atadığı ve bu üst düzey yöneticilerin Müslüman olduğu görülmektedir. Ancak Gayrimüslimlerin de yönetimde görev aldıkları ve Osmanlı idaresinin hoşgörüsü altında yaşadıkları görülmektedir. Ayrıca vilâyette Tanzimat ve Meşrutiyet dönemlerinin yeniliklerinin uygulandığı da görülmektedir.

Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Vilâyetini oluşturan adaların genelinin dağlık ve taşlık olmasından dolayı tarım sınırlı alanlarda yapılabildiğinden vilâyet halkının tarım haricinde çeşitli geçim kaynaklarına yönelmesine neden olmuştur. Gıda maddelerinin temini, çeşitli ihtiyaçların karşılanması ve adada üretilen ve imal edilen ürünlerin satımı amacıyla Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Vilâyetini oluşturan adalar arasında yoğun bir ticaret hacmi söz konusu olduğu gibi, Anadolu, Avrupa ve Amerika ile de ticaret yapılmaktadır.

Vilâyette çalılıkların geniş alanları kaplaması keçi ve koyun beslemeye elverişli bir ortam hazırlamıştır. Bazı adalarda küçük baş hayvan yetiştiriciliği ada halkının en önemli geçim kaynağını oluşturmuştur. Hatta sayısı 15-20 civarında olan yerleşimin olmadığı insansız bazı adalar hayvan yetiştiriliciliği için kullanılmaktadır. Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Vilâyetinde çeşitli sanayi dalları bulunmakla birlikte en önemli sanayi kuruluşları zeytin yağı üretimi yapan fabrikalar ve kösele imal eden debbağhanelerdir.

Adalarda Osmanlı idaresinin kurulmasıyla adaların hem genel nüfusunun arttığı hem de Müslüman nüfusun arttığı görülmektedir. Fetihten sonra Ege Adalarına Anadolu'dan iskan politikası takip edilmişse adalarda ki Rum nüfus her zaman daha fazla olmuştur. Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Vilâyetini oluşturan bazı adalar

da Müslüman nüfus bulunmamaktadır. XX. yy. başında vilâyetin nüfusu Osmanlı istatistiklerine göre 360.000'i aşmıştır. Ayrıca adalarda yaşayan Gayrimüslim halkın din ve vicdan özgürlüğü güvence altına alınmış ve sâlnâmeğe yansıdığı üzere kendilerine ait okulları, hastahaneleri, ulaşım şirketleri ve ibadethaneleri olmuştur.

Belirtmemiz gerekir ki, tek bir kaynağa dayalı olarak yapılan çalışmalar, bir takım engellerle karşılaşmaktadır. Öncelikle kaynağın getirdiği sınırlamaları aşmak zordur. Bundan dolayı biz bu çalışmayla günümüze kadar Türkiye – Yunanistan arasında süregelen adalar konusundaki hakimiyet tartışması sorununa çözüm getirmiş ve Cezâyir-i Bahr-i Sefîd tarihinin bütün yönlerini aydınlatmış olma iddiasında değiliz. Ancak yaptığımız çalışmanın Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Vilâyetinin XX. yüzyılın başlarındaki tarihine en azından bir katkı sağlayacağı ve bu konuda yapılacak yeni çalışmalara da vesile olacağı inancındayız.

KAYNAKÇA

I. SÂLNÂMELELER

Cezâyir-i Bahr-i Sefid Sâlnâmesi, sene 1287

Cezâyir-i Bahr-i Sefid Sâlnâmesi, sene 1293.

Cezâyir-i Bahr-i Sefid Sâlnâmesi, sene 1321.

II. SÖZLÜKLER

DEVELLIOĞLU, Ferit, *Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lugât*, Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları, 2006.

Okul Sözlüğü, Ankara: TDK Yayınları, 2000.

PAKALIN, Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: M.E.B. Yayınları, 1993.

ŞEMŞETTİN SAMİ, *Kâmûs'u Türkî*, İstanbul: Enderun Kitabevi, 1989.

III. TEZLER

AYOĞUZ, Şengül, “Cezayir- i Bahr-i Sefid Vilâyeti”, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, 1989).

DEMİRCAN, Yasemin, “Tahrir Defterlerine Göre Boğazönü Adaları (XV. ve XVII. Yüzyıllar) (Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yeniçağ Tarihi Bilim Dalı, 1992).

DÖNMEZ, Cengiz, “1294 (M. 1877) Devlet Sâlnâmesine Göre Osmanlı Devlet Teşkilatı” (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Genel Türk Tarihi Anabilim Dalı, 1991).

GÜRKAN, Emrah Safa, “Batı Akdeniz’de Osmanlı korsanlığı ve Osmanlı-Habsburg rekabetindeki yeri (1505-1535)”, (Basılmamış Doktora Tezi, Bilkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, 2006).

METE, Şengül, “Cezayir- i Bahr-i Sefid Vilâyeti”,(Basılmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, 1996).

ORAL, Özgür, “17. yüzyılda Akdeniz’de Osmanlı korsanlığı”, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı, 2004).

ÖRENÇ, Ali Fuat, “Yakın dönem Tarihimizde Rodos ve Oniki Ada” (Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı, 2001).

ÖZDEMİR, Şenay, “Akdeniz hakimiyetinde Osmanlı Devleti ve korsanlık (1695-1789)”, (Basılmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih ABD/Yeniçağ Tarihi Bilim Dalı, 2004).

SANNAV, Sabri Can, “Yakın Dönem Tarihimizde Sakız Adası (1821 - 1923)”, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yakınçağ Tarihi Ana Bilim Dalı, 1995).

SONGUR, Savaş, “XVI. Yüzyılda Rodos Adası ve Akdeniz’deki Önemi”,(Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Tarihi Anabilimdalı, Yeniçağ Tarihi Bilim Dalı, 1999).

ÜNAL, Ayhan Afşin, “XVI. Yüzyılda Cezâyir-i Bahr-i Sefid Eyâletin’de Midilli Sancağı”, (Basılmamış Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2002).

III. KİTAPLAR VE MAKALELER

ADIYEKE, - Ayşe Nükhet - ADIYEKE, Nuri, *Fethinden Kaybına Girit*, İstanbul: Babıali Kültür Yayınları, 2006.

AFYONCU, Erhan, *Sorularla Osmanlı İmparatorluğu I*, İstanbul: Kırmızı Yayınları, 2001

_____*Sorularla Osmanlı İmparatorluğu II*, İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2002.

AĞANOĞLU, Yıldırım, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Balkanların Makûs Talihi, Göç*, İstanbul: Kum Saati Yayınları, 2001.

“Akdeniz” *Temel Britannica Ansiklopedisi*, c. 1, s. 62 – 64.

AKYILDIZ, Ali, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Merkez Teşkilatında Reform*, İstanbul: Eren yayınları, 1993.

AKSOY, Yaşar, *Ege Kültürü*, İstanbul: İnkılâp Kitapevi Yayınları, 1999.

ALTUĞ, Uğur, “Osmanlı İmparatorluğunun Akdeniz Siyasetinde Korsanların Rolü” *Doğu Batı Dergisi*, sayı 34(Kasım, Aralık, Ocak 2005-2006).

ARMAOĞLU, Fahir *19. Yüzyıl Siyasi Tarihi(1789-1914)*, Ankara: TTK Yayınları, 1999,

ATASEVEN, Asaf, “ Gureba Hastahanesi”, *TDVİA*, c. 14, s. 202 – 204.

AUGUSTİNOS, Gerasimos, *Küçük Asya Rumları, Ondokuzuncu Yüzyılda İnanç, Cemaat ve Etnisite*, çev. Devrim Evci, Ankara: Ayraç Yayınevi, 1997.

BALDUCCI, Hermes, *Rodos'ta Türk Mimarisi*, çev. Celalettin Rodoslu, Ankara: TTK Yayınları, 1945.

BARKAN, Ömer Lütfü, “Osmanlı İmparatorluğu'nda Bir İskan ve Kolonizasyon Metodu Olarak Sürgünler”, *İktisat Fakültesi Mecmuası*, c. 11, sayı 1-4 (Ekim 1949 – Temmuz 1950), s. 524 – 561.

BRAUDEL, Fernand, *II. Filip ve Akdeniz Dünyası*, çev. Aykut Derman/ Necati Erkurt, İstanbul: Metis Yayınları, 2007.

BASTIYALI, Mehmet, *Rodos ve Oniki Adalar Tarihi*, İzmir: (Özel Yayın), 1999.

BAŞEREN, Sertaç Hami, - KARAMAHMUT Ali, *Ege'de Egemenliği Devredilmemiş Adalar*, Ankara: SAEMK Yayınları, 2003.

BAYRAK, Orhan, *Resimli Osmanlı Tarihi Sözlüğü*, İstanbul:İnkılap Yayınları, 1999.

BOSTAN, İdris, “Kapudan Paşa”, *TDVİA*, c. 24, s. 354-355.

_____ “Akdeniz – Tarih”, *TDVİA*, c. 2, s. 231 – 234.

_____ “Adriyatik'te Korsanlık 1575-1620, Osmanlılar, Uskoklar, Venedikliler” (Basılmamış Profesörlük Takdim Tezi, İstanbul 1998).

CORDİNGLY, David, *Korsanlar Arasında Yaşam*, Çev. Elif Böke, İstanbul : Dost Yayınevi, 2004.

ÇADIRCI, Musa, *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentleri'nin Sosyal ve Ekonomik Yapısı*, Ankara: T.T.K. Yayınları, 1997.

ÇELİKKOL, Zeki, *Rodos'taki Türk Eserleri ve Tarihçe*, Ankara: T.T.K. Yayınları, 1986.

ÇİPOLLA, Carlo, M., *Fatihler, Korsanlar, Tüccarlar*, çev. Tülin Altınova, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2003.

ÇİÇEK, Kemal, “Kıbrıs”, *TDVİA*, c. 25, s. 374-380.

ÇİFTÇİ, Cafer, “XIV. Yüzyılda Anadolu'da Uç Beyliklerinin Siyasi ve İktisadî Faaliyetleri”, *Türkler*, c. 7 s. 398.

DARKOT, Besim, “Midilli”, *MEBİA*, c. 8, s. 282-284.

_____ “Rodos”, *MEBİA*, c. 9, s. 753-758.

DAVİSON, Roderic H., *Osmanlı İmparatorluğu'nda Reform (1856-1876)*, çev. Osman Akınbay İstanbul: Agora Yayınları, 2005.

DEMİRCAN, Yasemin, “Ege Adalarında Osmanlı Hakimiyeti”, *Türkler*, c. 9, s. 363-372.

DEMİRKENT, Işın “Kılıçarslan I”, *TDVİA*, c. 25, s. 396-399.

DOĞRU, Sami, *Uluslararası Hukukta Kıta Sahaneliği ve Ege Denizi Kıta Sahaneliği Uyuşmazlığı*, Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, 2003

DUKAS, Bisans Tarihi, çev. Viladimir Mirmiroğlu, İstanbul: İstanbul Enstitüsü Yayınları, 1956.

DUMAN, Hasan, *Osmanlı Yıllıkları(Sâlnâmeler ve Nevsâller)*, İstanbul: IRCICA Yayınları, 1982.

_____ *Osmanlı Sâlnâmeleri ve Nevsâlleri Bibliyografyası ve Toplu Katoloğu*, İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1999.

EMECEN, Feridun, "Akka", *TDVİA*, c. 2, s. 265-267.

_____ "Gelibolu", *TDVİA*, c. 14, s.1-6.

_____ "İmroz", *TDVİA*, c. 22, s. 234 – 236.

_____ "İstanköy", *TDVİA*, c. 23, s. 308 – 310.

_____ "Limni", *TDVİA*, c. 27, s. 190 – 192.

_____ "XV – XIX. Yüzyıllarda Ege Adaları'nda Osmanlı İdari Teşkilatı" ", *Ege Adaları'nın İdarî, Malî ve Sosyal Yapısı*, ed. İdris Bostan, Ankara: SAEMK Yayınları, 2003, s. 7 – 31.

_____ "Osmanlı Klasik Döneminde Ege Adaları'nın Malî Yapısı ve Vergi Sistemi", *Ege Adaları'nın İdarî, Malî ve Sosyal Yapısı*, ed. İdris Bostan, Ankara: SAEMK Yayınları, 2003, s. 57-90.

ENGELHARDT, *Tanzimat ve Türkiye*, çev. Ali Reşad, İstanbul: Kaknüs Yayınları, 1999.

ENGİN, Vahdettin, " Ege Adalarında Tanzimat Dönemi ve Sonrası Mali Uygulamaları (1839 - 1923)", *Ege Adaları'nın İdarî, Malî ve Sosyal Yapısı*, ed. İdris Bostan, Ankara: SAEMK Yayınları, 2003, 91 – 114.

ERHAT, Azra, *Mitoloji Sözlüğü*, İstanbul: Remzi Kitabevi Yayınları, 1972.

EVLİYA ÇELEBİ, *Seyahatname*, yay. haz. Mehmet Zillioğlu, c. 8, İstanbul: Üçdal Yayınevi, s. 545.

FAROQHİ, Suraiya, *Kentler ve Kentliler*, çev. Neyyir Kalaycıoğlu İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2000.

_____ *Osmanlı Kültürü ve Gündelik Yaşam, Ortaçağdan Yirminci Yüzyıla*, çev. Elif Kılıç İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2000.

GENCER, Ali İhsan, "Bahriye – Osmanlı Dönemi", *TDVİA*, c. 4. s. 502 – 509.

GOFFMAN, Daniel, *Osmanlı Dünyası ve Avrupa*, çev. Ülkün Tansel, İstanbul: Kitap Yayınevi, 2004.

HALAÇOĞLU, Yusuf, *XIV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı*, Ankara: TTK Yayınları, 1998.

HOCA SADETTİN EFENDİ, *Tacü't-Tevarih*, c. III, yay. haz. İsmet Parmaksızoğlu, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1992.

İBN-İ BATUTA, Seyahatname,

İHSANOĞLU, Ekmeleddin, “Eğitim ve Bilim”, *Osmanlı Medeniyeti Tarihi*, ed. Ekmeleddin İhsanoğlu, İstanbul: Zaman Gazetesi Yayınları, 1990, s. 221 – 361.

İLGÜREL, Mücteba “Çaka Bey”, *TDVİA*, c. 8, s. 186 - 188.

İNALCIK, Halil, *Osmanlı İmparatorluğu’nun Ekonomik ve Siyasi Tarihi*, c. 1, İstanbul: Eren Yayıncılık, 2000, s. 47.

_____ “Mehmet I”, *TDVİA*, c. 28, ss. 391 – 394.

_____ “Mehmet II”, *TDVİA*, c. 28, s. 395 – 407.

_____ “Süleyman I”, *MEBİA*, c. 11, s. 506 – 535.

İPŞİRLİ, Mehmet, “Medrese – Osmanlı Dönemi” *TDVİA*, c. 8 s. 327 – 333.

İŞBİLİR, Ömer, “Ege Adaları’nda Osmanlı Vakıfları” *Ege Adaları’nın İdarî, Malî ve Sosyal Yapısı*, ed. İdris Bostan, Ankara: SAEMK Yayınları, 2003, 115 - 134.

JORGA, Nicolae, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, c. 1-2, İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2005.

KARAL, Enver Ziya, *Büyük Osmanlı Tarihi*, IV, Ankara: TTK Yayınları.

KARPAT, Kemal - ZENS, Robert W., “I. Meşrutiyet Dönemi ve II. Abdülhamit’in Saltanatı (1876-1909)”, *Türkler*, c. 12, s. 873-888.

_____ *Osmanlı nüfusu (1830 – 1914) Demografik ve Sosyal Özellikleri*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2003.

KATİP ÇELEBİ, *Tuhfetü’l-Kibâr fî Esfari’l-Bihar*, yay. haz. Orhan Şaik Gökyay, İstanbul: MEB Yayınları, 1973.

KAYHAN, Hüseyin, “Osmanlı Akdeniz ve çevresinde Türk korsanları”, *Doğum Batı Dergisi*, sayı 34(Kasım, Aralık, Ocak 2005-2006).

KAZICI, Ziya, *İslam Müesseseleri Tarihi*, İstanbul: Kayıhan Yayınevi, 1991.

KİEL, Michael, “Eğriboz”, *TDVİA*, c. 10, s. 491 – 493.

_____ “Midilli”, *TDVİA*, c. 30, s. 11-14.

KİEL, Michael– ALEXANDER, John, “Mora”, *TDVİA*, c. 30, s. 280 -285.

KODAMAN, Bayram, *Abdülhamid Devri Eğitim Sistemi*, Ankara: T.T.K. Yayınları, 2000.

KRAMERS J. H., “Limni” *MEBİA*, c. 7, s. 60 – 61.

KUMRULAR, Özlem, “16. Yüzyılda Akdeniz’de Türk ve Mağripli Korsanlar, Korsanlar Karaya Çıktı” *Toplumsal Tarih*, sayı 160(Nisan 2007) s. 14 – 24.

KUNERALP, Sinan, *Son Dönem Osmanlı Ricali (1839-1922)*, İstanbul: İsis Yayınları, 1999, s.

KUNT, Metin, “Osmanlı Siyasal Tarihi(1300-1600)”, *Türkiye Tarihi 2*, ed. Sina Akşin, İstanbul: Cem Yayınları, 2005, s. 21 – 144.

KÜTÜKOĞLU, Mübahat, “Defterdar”, *TDVİA*, c. 9, s. 94-96.

LEROUX, J. Gabriel, *İlk Akdeniz Medeniyetleri*, çev. Cevdet Perin ve Mithat Perin, İstanbul: Remzi Kitabevi Yayınları, 1944.

MEHMET ZİVER, *Rodos Tarihi*, 1312.

MERÇİL, Erdoğan, “Menteşe Oğulları”, *TDVİA*, c. 29, s. 152 - 153.

_____, “Aydınogulları”, *TDVİA* c. 4, s. 239 - 241.

MİRMİROĞLU, Vilademir *Fatih'in Donanması ve Deniz Savaşları*, İstanbul: İstanbul Belediyesi Yayınları, 1946.

MORDTMANN, J. H., “Sakız”, *MEBİA*, c.10, s. 94 – 97.

MÜNECCİMBAŞI AHMET DEDE, *Sahaifü'l-Ahbar fî Vekayîü'l-A'sâr*, c. II, çev. ve yay. haz. İsmail Erünsal, İstanbul: Tercüman 1001 Temel Eser.

OKAY, Orhan, “Ahmet Mithat Efendi” *TDVİA*, c. 2, s. 100 – 103.

ORHONLU, Cengiz, “Bozcaada”, *TDVİA*, c. 6, s. 317 – 319.

ORTAYLI, İlber, “Tanzimat Devrinde İdari Yapı”, *Osmanlı Devleti Tarihi*, c. 1, s. 283-317.

_____, *Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahalli İdareleri (1840-1880)*, Ankara: T.T.K. Yayınları, 2000.

ÖRENÇ, Ali Fuat, *Yakın dönem Tarihimizde Rodos ve Oniki Ada*, İstanbul: Doğu Kütüphanesi Yayınları, 2006.

_____, “Ege Adaları'nda İdari Yapı”, *Ege Adaları'nın İdarî, Malî ve Sosyal Yapısı*, ed. İdris Bostan, Ankara: SAEMK Yayınları, 2003, s. 32 -56.

ÖZTÜRK, Cemil, “İdadi”, *TDVİA*, c. 21, s. 464 – 465.

PARLAK, Bekir, “Osmanlı Modernleşmesinde (1789-1839) Yönetmel Reformların Merkez-Taşra Ekseninde Değerlendirilmesi”, *Akademik Araştırmalar Dergisi*, sayı 31(Kasım 2006 – Ocak 2007), s. 113-135.

_____, “Osmanlı Devleti'nin Son Yüzyılında Taşra Yönetimine İlişkin Anayasal - Yasal Gelişmeler ve Cumhuriyete Yansımalar. *Akademik Araştırmalar Dergisi*, sayı 11(Kasım 2001 – Ocak 2002). s. 37-49.

PEÇEVİ İBRAHİM EFENDİ, *Peçevi Tarihi*, yay. haz. Bekir Sıtkı Baykal, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1992.

RACZYNSKİ, Edward, *1814'te İstanbul ve Çanakkale'ye Seyahat*, İstanbul: Tercüman 1001 Temel Eser, 1980.

RANDOLP, Bernard, *Ege Takım adaları, Arşipelago*, çev. Ümit Koçer, İstanbul: Pera Turizm ve Ticaret Yayınları, 1998.

“**Sâlnâme**”, *MEBİA*, c. 10, s. 134 – 138.

SARIYILDIZ, Gülten, “Karantina”, *TDVİA*, c. 24, s. 463 – 465.

SEYİTTANLIOĞLU, Mehmet, “Yenileşme Dönemi Osmanlı Devlet Teşkilatı” *TA*, c. 13, s. 561-579.

SHAW, Stanford J., “Osmanlı İmparatorluğu’nda Geleneksel Reformdan Modern Reforma Geçiş: Sultan III. Selim ve Sultan II. Mahmud Dönemleri”, *Türkler*, c. 12, s. 609-628.

SOLAKZÂDE MEHMED HEMDEMİ ÇELEBİ, *Solakzâde Tarihi*, yay. haz. Vahid Çabuk, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1989.

ŞAHİN, İlhan, “Osmanlı Döneminde Ege Adaları’nda Nüfus ve Nüfus Hareketleri”, *Ege Adaları’nın İdarî, Malî ve Sosyal Yapısı*, ed. İdris Bostan, Ankara: SAEMK Yayınları, 2003, s. 135 – 151.

ŞAKİROĞLU, Mahmut, “Cezayir- i Bahr-i Sefid”, *Türkler*, c. 7, s. 500-501.

TARAKÇI, Celal, “Cenab Şahabeddin”, *TDVİA*, c. 7, s. 346 – 349.

TANCOIGNE, J. M. *İzmir’e, Ege Adaları’na ve Girit’e Seyahat*, çev. Ercan Eyüboğlu, İstanbul: Büke Yayınları, 2003.

TANSEL, Selahattin, “Osmanlı Kaynaklarına Göre Fatih Sultan Mehmet’in Siyasi ve Askeri Faaliyeti”, Ankara: TTK Yayınları, 1985.

TEKELİ, İlhan – İLKİN Selim, *Osmanlı İmparatorluğu’nda Eğitim ve Bilgi Üretim Sisteminin Oluşumu ve Dönüşümü*, Ankara: TTK Yayınları, 1999.

TEKİNDAĞ, Şehabeddin, “Mahmud Paşa”, *TDVİA*, c.27, s. 376 – 378.

TUNCEL, Metin, “Akdeniz – Coğrafya”, *TDVİA*, c. 2, s. 229 – 231.

TURAN, Osman, *Selçuklular Tarihi ve Türk İslam Medeniyeti*, İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 1999.

TÜCCÂRZÂDE İBRAHİM HİLMİ, *Memâlik-i Osmâniyye Cep Atlası, Devlet-i Aliyye-i Osmâniyyenin Ahvâl, Coğrafya ve İstatistikiyyesi*, İstanbul, 1323.

Türk Hakimiyetinde Ege Adaları'nın Yönetimi, ed. Cevdet Küçük, Ankara: SAEMK Yayınları, 2002.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, Ankara: T.T.K. Yayınları, 1984, s.

_____*Osmanlı Devleti'nin Merkez ve Bahriye Teşkilatı*, Ankara: TTK Yayınları, 1990.

ÜNAL, Ayhan Afşin, “XVI. Ve XVII. Yüzyıllarda Cezâyîr- i Bahr-i Sefîd (Akdeniz-Ege Adaları ya da Kaptan Paşa Eyâleti)” *Türkler*, c. 9, s. 614-617.

VATİN, Nicolas, *Rodos Şövalyeleri ve Osmanlılar, Doğu Akdeniz'de Savaş, Diplomasi ve Korsanlık*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2000.

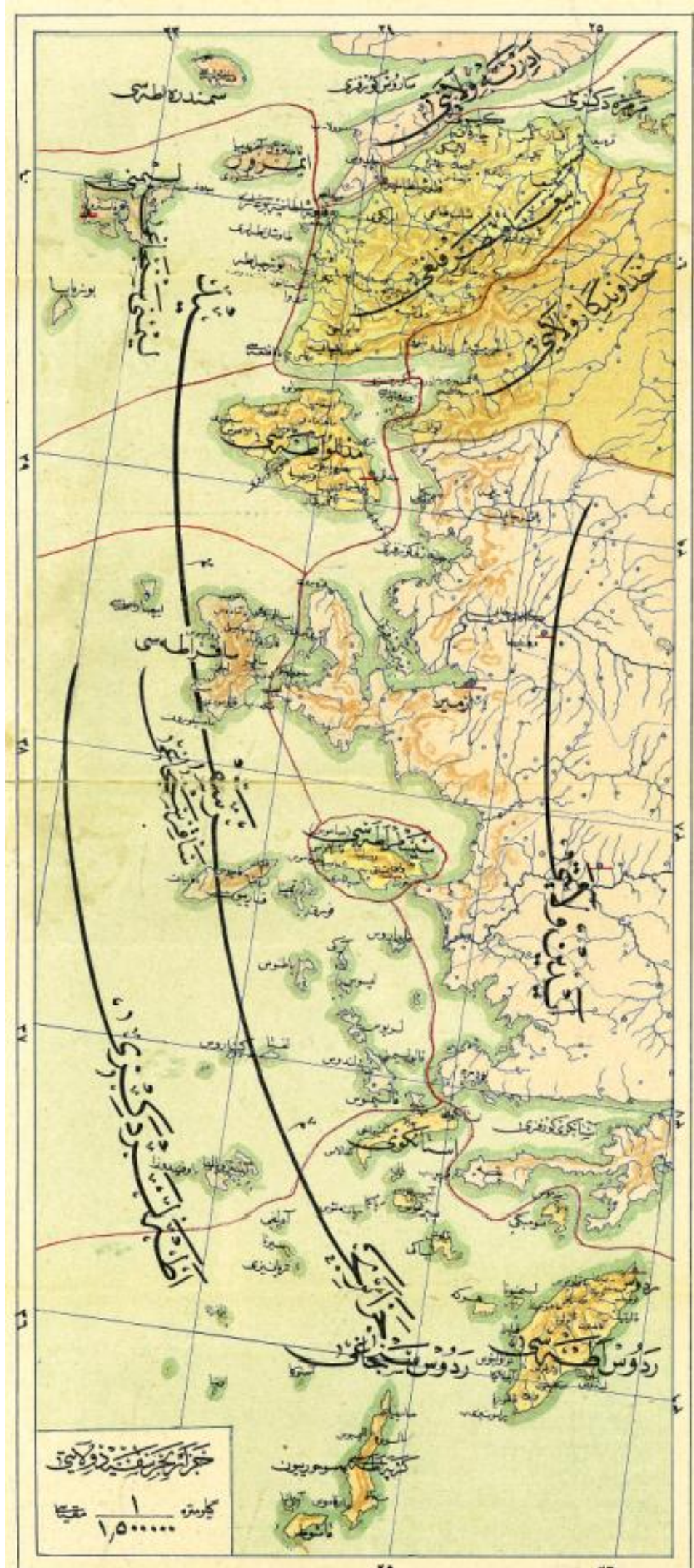
YAŞAR, Filiz, *Yunan Bağımsızlık Savaşı'nda Sakız Adası*, Ankara: Phoenix Yayınevi, 2005.

YILDIRIM, Nuran, “ Kolera Salgınlarında Alınan Karantina Önlemleri ve Osmanlı Toplumsal Yaşamındaki Yansımaları (1831 – 1918)”, *IX. Türk Tıp Tarihi Kongresi Bildirileri*, ed. Esin Kahya ve diğerleri, Ankara: Nobel Yayınları, 2006, s. 328 – 341.

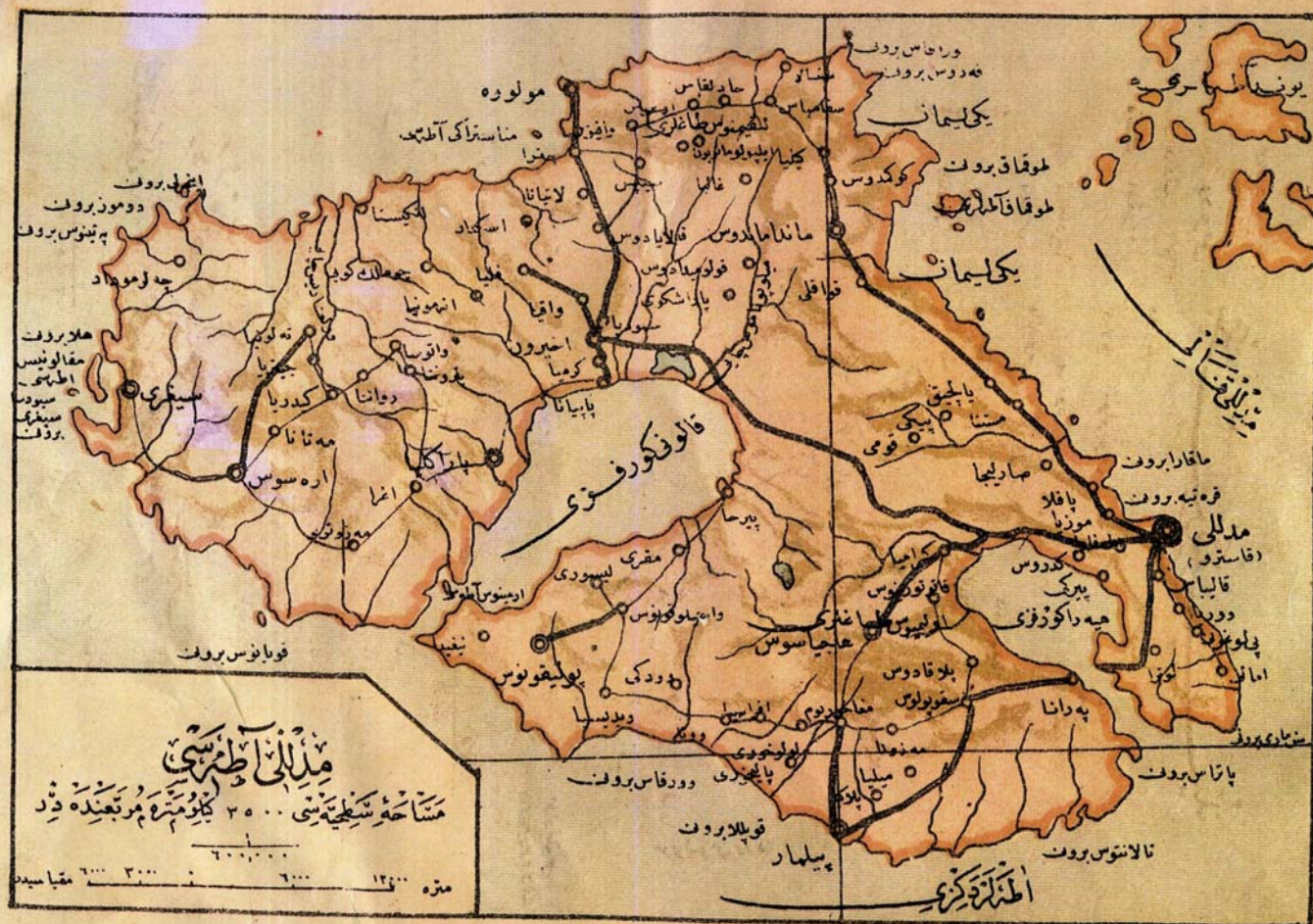
YİĞİT, İsmail, “Memlükler”, *TDVİA*, c. 29, s. 90-100.

YÜCEL, Yaşar, *Muhteşem Türk Kanuni ile 46 Yıl*, Ankara: TTK Yayınları, 1987.

YÜCEL, Yaşar – SEVİM, Ali, *Türkiye Tarihi*, c. II, Ankara: TTK Yayınları, 1990.

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Fatih ÖZÇELİK

Sürekli Adresi : Azmimilli Mah. Kılıç Sok. No 3 Düzce (Merkez)

Doğum Yeri ve Yılı : Düzce - 1980

Yabancı Dili : İngilizce

İlkokul : Işık İlköğretim Okulu 1992

Ortaokul : Düzce Anadolu İmam Hatip Lisesi 1996

Lise : Düzce Anadolu Öğretmen Lisesi 1999

Lisans : Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Tarih Öğretmenliği 2004

Yüksek Lisans : Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı

Anabilim Dalı : Tarih Anabilim Dalı

Bilim Dalı : Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı

Çalışma Hayatı : Düzce Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bölüm Başkanlığı, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Okutmanı